

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03814

ALE VERK

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

221.

אלע ווערק פון שלום עליכם

זעקסטער באַנד

קליינע מענשעלעך
מיט קליינע השגות

ווילנע-וואַרשע 1925
ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקי

עס איז שטרענג פארבאטן צו קויפן און פאר-
קויפן דאס דאזיקע בוך אין צפון און דרום
אמעריקע, אין דרום-אפריקע און אין ענגלאנד.

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholem-Aleichem), New York

צוליב דעם פארלאנג פון שלום-עליכמס יורשים, איז די
אויסגאבע געדרוקט לויט זער אמעריקאנער אויסגאבע.

Szołem-Alejchem. T. VI. „Klejne Menszelech“
Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie“ B. KLECKINA.

מ. 1. 517
מ. 1. 517
מ. 1. 517

קליינע מענשעלעך מיט קליינע השגות

א י נ ה א ל מ

7	די שטאַרט פֿון די קלוינע מענשעלעך
19	אין אַנגעלעגטער ברית
31	נחת פֿון קינדער
41	אַ פֿערשטעהרמע חתונה
51	נישט פֿאַר קיין אידען געדאַכט
59	דרויפֿוס אין כתרילעווקע
69	קיין עין־הרע נישט
77	איהם מעג מען מקנא זיין
85	צוויי שלח־מנות'ען
105	נישטאַ קיין מתים
113	פֿערבענגט אַהיים
127	זען איך בין רויטשילד
135	די יורשים
155	די גרויסע בחלה פֿון די קלוינע מענשעלעך
211	אויסגעטרויסעלט
223	די האַלדשפינערס
245	בערעל־אויזיק

די שטאָדט פון די
קליינע מענשעלעך

געשריבען אין יאָר 1901

די שטאָדט פון די קליינע מענשעלעך

די שטאָדט פון די קליינע מענשעלעך, וואָס איד פיהר דיך אהין אריין, פריינד לעזער, געפינט זיך פונקט אין דער מיט פונ'ם געבענשטען „תחום“, וואו מע האָט אוועקגעזעצט אידען קאָפּ אויף קאָפּ, ווי הערינג אין א פעסעל, און אַנגעזאָגט, זיי זאָלען זיך פרוכפערען און מעהרען — און דער נאָמען פון דער דאָזיגער בעריהמטער שטאָדט איז כ ת ר י ל ע ו ו ק ע .
פון וואנען נעמט זיך דער נאָמען כתרילעווקע? אָט פון וואנען:

ביי אונז איין אַרעמאן, דאָס ווייסט יעדערער, האָט יתרו'ס נעמען: פאַרהאן א געמיינער מאן, און איין אַרעמאן, און נעבאָד איין אַרעמאן, און א גרויסער אַרעמאן, און א געפאלענער, א מקבל, א קבצן, א דלות, א דלפן, איין עני, און איין עני ואביון. איט" ליכער פון די דאָזיגע אויסגערעכענטע נעמען ווערד ארויסגערעדט מיט איין אנדער מין ניגון... און פאַרהאן נאָך א נאָמען: א כ ת ר י א ל , אַדער א כ ת ר י ל י ק . דער דאָזיגער נאָמען ווערד ארויסגערעדט שוין גאָר מיט איין אנדער מין ניגון, למשל: „אוי, בין איד, קיין עין־הרע, א כתריליק!“... כתריליק — דאָס איז שוין נישט גלאַט אזוי א קבצן, א שלים־מזל: דאָס איז שוין פֿערשטעהט איהר מיד, אזא מין אַרעמאן, וואָס פאלט נישט, חס־שלום, אראָפּ ביי זיך מיט זיין אַרעמקייט: אַדרבה.

ס'איז נאָר אַ גדולה! אויף אונזער לשון הייסט עס „אײן אַרעמס און אַ פֿרײליכס“...

פערשטעקט אין א ווינקעלע, העט-ווייט, אָפגעזונדערט פון דער נאנצער ארומיגער וועלט, שטעהט זיך אָט די שטאַרט עפּים ווי פער'יתומ'ט, פער'חלומ'ט, פער'כשופ'ט און פערטיעפט אין זיך זעלבסט, גלייך ווי מיט איהר געהער זיך גאָר ניט אָן אָט דער נאנצער טארעראם מיט'ן האַרמירער, מיט'ן לויפעניש, יאָ-געניש, העצעניש, פרעסעניש איינס דאָס אנדערע מיט די אלט איבעריגע גוטע זאכען, וואָס מענשען האָבען זיך מטריר געווען צו בעשאפען און צוגעטראכט צו דעם פֿערשיעדענע נעמען, ווי: „קולטור“, „פראַגרעס“, „ציוויליזאציע“ וכדומה אַזעלכע שענס ווערטער, פאר וועלכע א רעכטער מענש נעמט אראָפּ דאָס היטעל מיט גרויס דרד-ארץ. קליינע, קליינע מענשעלעך!... ניט נאָר פון אויטאָמאָבילען, פון לופטשווימערין און אויטאָטיקא — זיי האָבען אַ לאַנגע צייט פון אונזער אלטער געוויינליכער אַייזענ-באהן ניט געוואָלט הערען און נישט געוואָלט גלויבען אַפֿילו, צי ס'איז נאָר פארהאן ערניץ א באהן אויף דער וועלט. „ווייס איד וואָס, — האָבען זיי געזאָגט, — חלומות, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל א יאָרד, א קוה איז געפֿלויגען איבער'ן דאָך“ — וכדומה אַזעלכע שאַרפע ווערטער. ביז עס האָט זיך געטראָפען א מעשה, אַיינער אַ כתרילעווקער בעל-הבית האָט בעראַרפּט האָבען קיין מאַסקווע, איז ער געפֿאָהרען און געקומען צוריק און געשוואָרען מיט כל השבועות, אז ער אליין איז געפֿאָהרען ביז סאַמע מאַסקווע מיט דער באהן דריי פערטעל שעה... האָט מען דאָך מסתמא געמאַכט איהם אויסצורדעהען: ווי שווערט דאָס אַ איד אַ בעל-הבית אויף אזא האַרטען ליגען? לאָזט זיך אויס א מעשה, אז מע האָט איהם ניט גוט פערשטאַנען: ער איז טאַקי מעהר נישט געפֿאָהרען מיט דער באהן ווי דריי פערטעל שעה: דאָס איבע-ריגע איז ער שוין גענאַנגען צופֿום. ווי די מעשה איז — דער פאַקט מיט דער באהן איז אַ פאַקט, וואָס מע קאָן קעגען איהם

גארניט זאָגען: אַ איד אַ בעל־הבית שווערט זיך מיט אַזעלכע שבועות, וועט ער מן הסתם פונ'ם פינגער ניט אויסזויגען. ובפרט, ער האָט זיי געגעבען צו פערשטעהן מיט'ן שכל דעם כח פון אייזענבאָהן און אויסגעמאַהלט אויף פאַפיער, ווי אַזוי די רעדער דרעהען זיך, און דער קוימען פייפט, און דער וואַגאַן פליהט, און אידען פאַהרען קיין מאַסקווע... האָבען איהם די קלוינע מענשעלעך אויסגעהערט — אויסגעהערט, כלומרשט צוגעשאַקעלט מיט די קעפּ און אינוועניג אין האַרצען גוט געלאַכט און געזאָגט: „וואָס קומט ארויס — די רעדער דרעהען זיך, דער קוימען פייפט, דער וואַגאַן פליהט, אידען פאַהרען קיין מאַסקווע — און קומען צוריק“ ..

אַט אַזוי, ווי איהר זעהט, זענען זיי אלע, די קלוינע מענשעלעך, נישט קיין בעל־מרה־שחורה, קיין פערזאָרגטע בעל־בית'לעך. אדרבה, זיי האָבען אַ שם אויף דער וועלט פאַר גרויסע בעל־המצאות, ווערטעלזאָגערס, לעבעדיגע פרייליכע נשמות. אַרעמע, נאָר פרייליכע. עס איז שווער צו זאָגען, וואָס איז, אייגענטליך, מיט זיי די גרולה? גארניט, חירגעלעכט! ... געלעכט? אנה פּרעגט זיי, למשל: „פון וואַגען לעבט איהר?“ — וועלען זיי אַיך ענטפערען: „פון וואַגען מיר לעבען? אַט זעהט איהר דאָך, האַהא, מע לעבט“... און מערקווירדיג! ווען איהר זאָלט זיי ניט בעגעגענען, לויפען זיי ווי די פער'סמ'טע מיי, דער אַהער, דער אַהין, און האָבען קיינמאָל קיין צייט ניט, „וואוהין לויפט איהר?“ — „וואוהין מיר לויפען? אַט זעהט איהר דאָך, האַהא, מע לויפט. מע מיינט, טאַמער וועט מען עפּים האַפען, פערדיע־נען אויף שבת“...

פערדיענען אויף שבת — דאָס איז זייער אידעאל. אַ גאַנצע וואָך וועלען זיי אַיך אַרבייטען, מיט בלוטיגען שווייס האַרעווען. פערשוואַרצט ווערען, קייען די ערד, עסען מכות, טרינקען קדחת, אבי ס'זאָל זיין אויף שבת. און באַמת, קומט דער ליעבער היי־לינגער שבת — איז אַ כּפּרה יעהופּעץ, אַ כּפּרה אַדעס, אַ כּפּרה

אפילו פאריז! מע זאגט, — און דאס זאל זיין א פאקט, — אז זינט כתרילעווקע איז א שטאדט האט זיך נאך נישט געטראפען, אז א איד זאל דארטען שבת חלילה דארפען הונגערען. ווארום ווי געשיקט זיך עס, אז א איד זאל ניט האבען קיין פיש אויף שבת? האט ער ניט קיין פיש, האט ער פלייש; האט ער ניט קיין פלייש, האט ער הערינג; האט ער ניט קיין הערינג, האט ער חלה; האט ער ניט קיין חלה, האט ער ברויט מיט ציבעלע; האט ער ניט קיין ברויט מיט ציבעלע, ליהט ער ביי'ם שכן; איבעראכטאג שבת וועט דער שכן ליהען ביי איהם — „די וועלט איז א רעדעל און עס דרעהט זיך“... אזוי זאגט ער אייך א גלייכווערטעל און בעווייזט מיט דער האנד, ווי דאס רעדעל דרעהט זיך... ביי די קליינע מעני' שעלעך, אז עס קומט צו א גלייכווערטעל, איז גאר ניט שויד. פאר א גלייכווערטעל וועלען זיי אייך אוועקגעבען, ווי מע זאגט, דעם טאטען מיט דער מאמע. די וועלט דערצעהלט זיך אז פון זיי אזעלכע מעשיות, וואס זעהען אויס ווי אנעקדאטען. נאך מע קאן זיכער ערב זיין, אז דאס זענען לויטער פאקטען.

למשל, מע דערצעהלט פון איינעם א כתרילעווקער בעל-הבית, וואס ס'איז איהם נמאס געווארען צו הונגערען אין כתרילעווקע, האט ער זיך אוועקגעלאזט וואנדערען איבער דער וועלט זוכען גליק, געווארען איין עמיגראנט, און האט פֿערבלאנזעט אזש קיין פאריז. האט ער מסתמא זעהר חשק געהאט זיך דער-שלאגען צו רויטשילד'ען. ווארום ווי איז דאס א איד אין פאריז און מע זעהט זיך ניט מיט רויטשילד'ען? איז אבער א חסרון — מע לאזט נישט צו. „וואס איז די מעשה?“ „א צעריסענע קאפאטע“. „חכמים איהר זייט! — טענה'ט דער איד. — איד זאל האבען א גאנצע קאפאטע, וועלכע גוטע יאהר וואלט איד געפאהרען קיין פאריז?“ הקיצור — ס'איז נישט גוט. א כתרילעווקער איד אבער פאלט ביי זיך ניט אראפ און גיט זיך איין עצה. ער איז זיך מיישט און רופט זיך אן צום שומר, וואס

ביי דער טהיר: „געה זאָג דעם פּרױץ, אז צו איהם איז געקומען הלילה ניט קיין שנאָרער, נאָר א איד א סוחר, וואָס האָט איהם געבראכט צו פיהרען אזא מין ארטיקעל, וואָס מע קריגט דאָס ניט דאָ איז פּאַרזי פאַר כל הון דעלמא“.

דערהערט אזעלכע דבורים, הייסט רויטשילד, מע זאָל איהם אריינפיהרען אויף א ציקאוועסט דעם דאָזיגען סוחר. „שלום עליכם“. „עליכם שלום“. „זיצט. פון וואָגען איז א איד?“ „פון כתרילעווקע“. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס?“ „וואָס זאָל איד אייך זאָגען, פּאַני רויטשילד? די מעשה דערפון איז אזוי: אויף אייך שמועסט מען ביי אונז, אז איהר זענט, קיין עין־הרע, נישקשה'דיג אין מעמד, אויף מיר געזאָגט געוואָרען האָטש האַלב, האָטש א דריטחלק איז אויך גענוג. נו, און כבוד מסתמא זענט איהר אוראי אויך ניט זשעדנע; וואָרום ווער עס האָט די מאות, זאָגט מען, דער האָט די דעות. הכלל, וואָס פעהלט אייך? איין זאָד: ד א ס א י י ב י נ ע ל ע ב ע ז. האָב איד עס אייך געבראכט צו פיהרען אויף צו פערקויפּען“.

דערהערט „דאָס אייביגע לעבען“, מאכט צו איהם רויטשילד: „מה יקר — וואָס וועט דאָס קאָסטען?“ „עס וועט אייך קאָסטען. פּאַני, אזוי גרויס (ראַ האָט זיך דער איד פּערטראכט) — אזוי גרויס ווי דריי הונדערטער“. „אפשר וועלען מיר זיך דינגען?“ „ניין, פּאַני רויטשילד, ס'וועט ניט געהן. איד זאָל האָבען די ברכות, וואָס איד וואָלט אייך געקאָנט זאָגען מעהר פון דריי הונדערט. נאָר גאַרנישט, געזאָגט — איז פאַרפאַלען“. אזוי מאכט צו איהם דער איד, און רויטשילד נעמט מסתמא און צעהלט איהם אויס דריי הונדערטער מזומנים, אחת ואחת. מיין איד קודם כל לאָזט אראַפּ דאָס ביסעל מזומנ'ס איז קעשענע און רופט זיך אז צו רויטשילד'ען בזה הלשון: „וויילט איהר לעבען אייביג, איז עצתי, איהר זאָלט אוועקוואַרפען אַט דאָס טומעלדיגע פּאַרזי און אריבערפּעקלען זיך בעסער צו אונז קיין כתרילעווקע, וועט

איהר קיינמאל ניט שטארבען, וואָרום זינט כתרילעווקע איז אַ
 שטאַרט, איז ביי אונז נאָך קיין גביר קיינמאל ניט געשטארבען" ...
 און נאָך אַ מעשה האָט זיך געטראָפּען, איינער האָט אַנִי
 געשפּאַרט אויף קיין אמעריקא... נאָר איך זאָל האַלטען ביי דער-
 צעהלען מעשיות, איינפאלען און המצאות פון די קליינע מענשע-
 לעך, וואָלט איך בעדארפט זיצען מיט אייך דריי טעג מיט דריי
 נעכט און דערצעהלען און דערצעהלען און דערצעהלען. לאַמיר
 בעסער אַרבערגעהן צו די בעשרייבונגען פון דער שטאַרט גופא.
 איהר ווילט אוראי וויסען, ווי אזוי זעהט אויס כתרילעווקע?
 שען, אזוי ווי גאַלד. און ווער שמועסט, פון דער ווייטענס! פון
 דער ווייטענס האַפט דאָס דעם אַנבליק פון... אַ וואָס זאָל איך
 אייך, אשטיינער, זאָגען? פון אַ סאַנישניק, וואָס איז געדיכט
 אַנגעזעצט מיט סעמיטשקעס, אָדער פון אַ לאַקשענברעט מיט
 פארפעל אַ סך. ווי אויף אַ טעלער, ליגט פאַר אייך די שטאַרט,
 און איהר קאַנט זי זעהען פאַר אַ מייל מיט אלע איהרע אַנטיקלעד.
 וואָרום די שטאַרט גופא, פערשטעהט איהר מיד, שמעהט אויף
 אַ באַרג, דאָס הייסט, אויף דער שטאַרט האָט זיך אַנגערוקט אַ
 באַרג, און אונטער'ן באַרג שמעהען הייזלעך אַ סך, איינס אויף
 דאָס אנדערע, ווי קברים אויף איין אלטען בית-עלמין, ווי אַלמע
 שוואַרצע איינגעבויענע מצבות. קיין גאַסען איז ניט שייך צו
 זאָגען, מהמת די הייזער געהען נישט געבויעט, אויסגערעכענט
 און אויסגעמאַסען נאָכ'ן צירקול, און קיין סך פּלאַץ צווישען
 די הייזער איז אויך נישטאָ; למאי זאָל שמעהן אומזיסט-אומ-
 נישט אַ לעדיגער פּלאַץ, אַז מע קאָן דערויף אַנידערשמעלען אַ
 שטוב? סע שמעהט אין פּסוק: „ל ש ב ת י צ ר ה" — איז
 דער פּשט: די וועלט איז בעשאַפען געוואָרען אויף ישוב, א ו י פ
 צ ו ז י צ ע ז, נישט אויף צו קוקען. וואָס פאַר אַ קוקען?...
 פון דעסטוועגען, האָט קיין יסורים ניט, פארהאן גאַסען
 אויף, גרויסע גאַסען און קליינע געסלעך, און שמאַלע געסלעך, און
 הינטערנעסלעך. איי וואָס, ס'איז נישט עפּים אזוי גלייך, אַ

ביסעל געדרעהט באַרג־אַראַפּ, באַרג־אַרויף — און פּלוצים נאָט אייך אַ שטוב, אַדער אַ קעלער, אַדער נאָט אַ גרוב? וועט איהר אַ ברירה האָבען נישט געהן איינער אליין ביינאָכט אַהן אַ לאַנג טערנע! פֿאַר די קליינע מענשעלעך זאָלט איהר זיך ניט זאָרגען: אַ כּתּרילעווקער אין כּתּרילעווקע צווישען כּתּרילעווקער וועט ניט פּערבּלאַנזעט ווערען קיינמאַל; איטליכער טרעפט צו זיך אַהיים, צו זיין אייגען ווייב און קינדער, ווי אַ פּויגעלע צו זיך אין נעסט אַרײַן...

און ווייטער איז פארהאן אין מיטען שטאָרט אַ ברייטער האַלב־קײלעכיגער, און אפשר אַ פּיערעקעכיגער פּלאַץ, וואָס דאַרטען זענען די קלייטען, די געוועלכען, די יאַטקעס, מיטלעך און שטעלכעלעך, און דאַרטען שטעלט זיך אויס דער מאַרק אַלע פּריהמאַרנען, וואו עס פּאָהרען זיך צענויף אַ סך גוים מיט אַ סך גויעס מיט אַלערליי מינים סחורות און עסענוואַרג, פּיש מיט צי־בעלעס, מיט חרײַן, מיט פּעטרעשקע און מיט שאַר ירקות. דאָס ביסעל שאַר ירקות פּערקויפט מען און מע קויפט ביי די אידען אַנדערע בעדערפּענישען, און דערפּון ציהען דאָס די אידען פּרנסה, אַפּילו ניט אזוי ברייט, נאָר פּאַרט פּרנסה. בעסער פון גאַרניט איז דאָר עס... און דאַרטען, טאַקי אויף דעם זעלביגען פּלאַץ, ליגען אויסגעצויגען בייטאַג אַלע ציעגען פון שטאָרט און וואַרער מען זיך קעגען דער זון, און דאַרטען טאַקי זענען, להבדיל, די כּתּי־מדרשים מיט די שוהלען מיט די קלייזלעך מיט די חדרים פון שטאָרט, וואו אידישע קינדער לערנען תּורה, דאַוונען, לייגען און שרייבען; די רבי'ס מיט די תּלמידים זינגען און שרייען אויף קול־קולות, אַז מע קאָן טויב ווערען... און אויך דאָס מרחץ, וואו ווייבער באַדען זיך, און אויך דער „הקדש“, וואו אידען שטאַרבּען, און אַלע איבעריגע נומע ערטער, וואָס לאַזען זיך הערען פון דערווייטען... ניון, כּתּרילעווקע ווייסט נאָר ניט פון קיין „קאנאַליזאַציע“, וואסערלייטונג, עלעקטריציטעט און נאָר אַזעלכע לוקסוס־זאַכען; נאָר וואָס מאַכט דאָס אויס? „מע שטאַרבּט,

הערט איהר, אומערום מיט אלץ איין טוידט, און מע לעגט אריין, הערט איהר, אומערום אין אלץ איין ערד אריין, און מע קלאפט-צו אומערום, הערט איהר, מיט דער אייגענער לאַפעטע! — אזוי פלעגט זאָנען אלע מאָל מיין רבי רב ישראל מלאך אויף אַ שמחה, דוקא דעמאָלט, ווען ער איז געווען רעכט פֿרייליך, גוט אונטער'ן גלעזל און שוין פארטיג צו פערקאטשען די קאפאטע און געהן אַ „דייטש“, אָדער האַפען אַ „קאָזאָק“...

מיט וואָס כתרילעווקע מעג זיך יאָ בעריהמען — דאָס איז מיט איהרע בית-עולם'ס. צוויי רייכע בית-עולם'ס פערמאָגט די דאָזיגע געבענשטע שטאָרט: איין אַ ל ט ע ן בית-עולם און אַ נ י י ע ם בית-עולם. דאָס הייסט, דער נייער בית-עולם איז, מאַהלט אייר, אויף גענוג אַלט און גענוג רייך אין קברים. עס וועט שוין באלד ניט זיין וואו צו „לעגען“, טאָמער חלילה אַ פאָגראַם, אַ חלירע אָדער אזוי עפּים איין אומגליק פון די היינטיגע אומגליקען.

איבערהויפּט, נעמען זיך איבער די כתרילעווקער קליינע מענ-שעלעך מיט'ן אלטען בית-עולם. דאָס אַלטע בית-עולם זייערס, האַטט ס'איז שוין פערוואַכסען מיט גראַז און מיט בויםלעך און כמעט אַהן איין גאַנצע מצבה, האַלטען זיי דאָס פון דעסטוועגען פאַר אַ ציערונג, אַ שיינדעלע, אַ רייכטהום, און היטען דאָס אַפּ. ווי דאָס שוואַרצעפּעל פונ'ם אויג. וואָרום אַחוץ וואָס דאָרטען ליגען זייערע אבות-אבותיהם, רבנים, צדיקים, לומדים, מפורסמים, גרויסע לייט, — איז אַ סברה, אַז דאָרט געפינען זיך אַ היבש ביסעל קרושים נאָך פון דער היידאמאטשינע, פון חמעלניצקי'ס צייטען... אַט דאָס „הייליגע אָרט“ — דאָס איז זייער איינציג שטיקעל אייגענעם אויף דער וועלט, וואו זיי זענען די איינציגע בעלי-בתים, זייער איינציג שטיקעל ערד, זייער איינציג שטיקעל פעלד, וואו עס שפראַצט אַ גרעזעל און עס וואכסט אַ בויםעל און די לופט איז פריש און עס אַטהעמט זיך פריי...

איהר זאָלט זעהען, וואָס דאָרטען טהוט זיך אָפּ, אז עס קומט סוף זומער, ארום ראש-חודש אלול, די „ווינענדיגע טעג“ — איי-איי-איי! אידען און ווייבער — דערהויפט, ווייבער — אויף און אָפּ, סע ווימעלט און סע שווימעלט — אַ ווערטעלע „קבר-אבות“! פון דער גאָרער וועלט קומט מען אהער אַ ביסעל זיך אויסוויינען און אויסגיסען דאָס ביטערע האַרץ אויף די היי-ליגע קברים. הערט איהר, וואָס איד וועל אייך זאָגען? איז ערניץ וויינט זיך ניט אזוי גוט און אזוי געשמאק, ווי איז כתרילעווקע „אויפֿן פעלד“. דאָס הייסט, איז די שוהלען דאָר-טען וויינט זיך אפילו אויך נאנץ נישקשה'דיג. נאר ווי קומט דאָס צו קבר-אבות? דאָס „קבר-אבות“ איז אַ שטיק פרנסה פאר די כתרילעווקער שטיינשניידערס, בעלי-אכסניות, חזנים און שמשים, און דער ראש-חודש-אלול איז פאר די דאָרטניגע אַרעמע לייט, ווייבער און קאליקעס די אמת'ע „שניט-צייט“.

„זענט איהר שוין געווען ביי אונז אויפֿן פעלד?“ — וועט אייך פרעגען אַ כתרילעווקער מיט גדלות, גלייך ווי ער וואָלט איד, אַשטייגער, פרעגען, צי זענט איהר געווען ביי זיין טאטען איז וויינגארטען? אויב איהר זענט נאך ניט געווען, טהוט איהם צוליעב און געהט זיך דורך צו זיי „אויפֿן פעלד“, לייגעט איבער די אלטע שטארק-אפגעריבענע אויפֿשריפטען אויף די האַלב-אייג-געפאלענע מצבות, וועט איהר געפינען איז זיי אַ שטיק געשיכטע פון אַ גאנץ פאָלק... און אויב איהר זענט אַ מענש פון התפעלות און בעגייסטערונג, וועט איהר, בעטראכטענדיג די דאזיגע אַרעמע שטאָרט מיט איהרע רייכע בית-עולם'ס, זיך ניט קאָנען איינהאל-טען און איבער'חזר'ען דעם אלטען פסוק: מ-ה-ט-ו-ב-ו — ווי גוט זענען דינע געצעלטען, יעקב! דינע רוה-ערטער, ישראל!...

אין אָנגעלעגטער ברית

געשריבען אין יאָהר 1901

זיין אָנגעלעגטער ברית

— שלים-מול! ווען קומט איהר אויס געהן צוריקנד? ערב יום-טוב!

— קוים דערלעכט א נחת!

— אז מיר וועלען ווערט זיין ביי גאט, וועט נאך זיין א יונגעל אויך. אט וועט איהר זעהען!

— זי מוז געבוירען משיח'ן, ניט אנדערש!

אזעלכע זכדומה אזעלכע ווערטלעך זענען געפלוניגען דעם גאנצען טאג ביי העניך דעם סטאָליר אין שטוב, און רייזעל האָט זיך געקנייטשט, געיאָקעט, זיך קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען. עס זענען געווען מינוטען אזעלכע, וואָס זי האָט זיך בער האַלטען אין אַ ווינקעלע, זיך געקנייפט דאָס פנים, געריסען פון זיך שטיקער פלייש און געבעטען אויף זיך דעם טוירט.
— רבונן של עולם! זיסער פאָטער, האַרציגער, געטרייהער, העלף מיר שטאַרבען!...

רייזעל איז געגאָנגען צוריקנד נאָך פון גאנץ פֿריה אָן, נאָר זי האָט זיך בעהאַלטען, קיינער זאל ניט וויסען. אַרום פֿאַרנאָכט, אז עס האָבען זי אַ חאַפּ געמאַזן די רעכטע „וועהען“, איז זי אַריינגעפֿאלען אין בעט אַריין, אָנגעהויבען ברעכען די הענד, צענויפגעקערמפעוועט די צייהן, געוואָרען ברוין און בלוי און האָט אויסגעשריען נישט מיט איהר קול:

— מאמעניו! געב מיר כח, איד זאל קאנען שטארבען! 1.
 שרהרחל די באַבע, וואָס איז געשטאנען איבער איהר בעט,
 האָט שוין, נישקשה, געזעהען אזעלכע זאָכען. זי האָט זיך אַנד-
 געבויען צו איהר מיט פערקאטשעטע אַרבעל ביז די שפיצעכניגע
 שוואַרצע עלענבויענעם און האָט זי געטרייסט:

— שריי, שריי, מיין קינד! אַ געווינערין באַדאַרף
 שרייען. נאָך איין געשריי, וועסט דו, אַם ירצה השם, איבערקומען
 געזונטערהייד. די מאַמע דיינע בֵּזון יענער וועלט טהוט זיך פאַר
 דיר איצטערט מיהען. דער טאַטע דיינער שטעהט אַצינדערט
 פאַר'ן בית-דין-של-מעלה און טהוט טהון בעמען פאַר דיר. דו
 וועסט, אַם ירצה השם, איבערקומען געזונטערהייד און וועסט האָד-
 בען אַ זעהן, אַ טרייסט צו דיינע צרות...

די „וועהען“ געהען-איבער, און רייזעל בלייבט ליגען, ווי אַ
 פריטשמעליטע, אַ פער'שכור'טע, און עס קלינגט איהר אין די
 אויהערען, און זי שלאָפט ניט, נאָר זי איז פערטומעלט. זי
 ווייסט ניט, וואו זי איז אין דער וועלט. עפּים טהוט זיך מיט
 איהר. עפּים וועט מיט איהר זיין. אפּשר איז דאָס איין עק צו
 איהרע צרות? אפּשר שטאַרבט זי? רייזעל וויל ניט שטאַרבען.
 ניין! זי האָט נאָך אַ האַפענונג אויף דעם וואָס לעבט אייביג,
 אַז איהר זעמעל וועט קומען, קומען. צו פאַהרען פּונ'ם ווייטען
 אַמעריקא, און זי וועט נאָך וויסען פון אַ לעבען מיט איהר לעבען
 טהייערען זעמעלען.

וואו איז זעמעל?

זעמעל דער שניידער האָט זיך עטליכע חדשים נאָך דער
 חתונה אוועקגעלאָזט זוכען פרנסה. קיין אַמעריקא איז ער אוועק-
 געפאַהרען. אַלע פאַהרען איצט קיין אַמעריקא. אוועקגעפאַהרען
 זעמעל — און ניטא, ווי אין וואַסער אריין.

„געוויס איז ער דאָרט אַ חתן געוואָרען, גענומען פריש נרו,
 אויסקרענקען זאל ער דאָס דאָרטען, רבּונו של עולם!“

אזוי האט מען געשמועסט וועגען איהם אין כתרילעווקע, ביי העניך דעם סטאליר אין שטוב, אלע — א חוץ רייזלען.

רייזעל האט אנדערש געקלערט וועגען איהר זעמלען. זי האט איהם געקענט בעסער פון אלעמען, האטש זי איז געווען מיט איהם אינאיינעם נישט מעהר ווי פיער חדשים.

רייזעל האט ארויסגעקוקט אויף איהם אלע מינוט, אלע רגע; אויב ער לעבט נאר און איז געזונד, וועט ער געוויס קומען, אדער האטש שרייבען א בריוועל, שרייבען א בריוועל און צושיקען איהר זיין „פאטרעט“. אוי, ווען גאט העלפט איהר, עס קומט איהר אן דאס גוטע בריוועל מיט'ן „פאטרעט“, ווער איז צו איהר דעמאלט גלייך?

א סך טעג האט רייזעל אט אזוי ארויסגעקוקט. א סך נעכט איז זי ניט געשלאפען. א סך טרערען האט זי אויסגעגאסען שטילערהייך, בעגראבען דעם קאפ אין קישען, לייט זאלען ניט זעהען, גוטע פריינד זאלען ניט האבען קיין יסורים, שונאים זאלען זיך ניט פרייווען אויף איהרע צרות.

און איהרע צרות זענען געווען גענוג גרויס, ווארום זי האט דערפיהלט, אז זי בעדארף ווערען א מוטער... וועה און וויינד, וואס וועט זי טהון? וואוהין וועט זי זיך קעהרען און ווענדען? זי זאל ניט מורא האבען פאר גאט און פאר'ן גיהנם, וואלט זי זיך נאר א מעשה אנגעטהאן!

ס'איז א סברה אז איינמאל איז זי געווען ביי'ם טייד, גער וואשען גרעט, האט זי זיך געוואלט אריינארפען אין וואסער אריין. האט זי זיך דערמאנט אן יענער וועלט, האט זי גער האפט דאס פעקעל גרעט און האט זיך געלאזט, ניט טוידט, ניט לעבעדיג, לויפען אהיים. אזוי ווי זי לויפט, בעגעגענט זי זיך מיט שרה'רעל'ען די באבע.

— וואס לויפטס דו אזוי, טאכטער מינע? — פרעגט זי שרה'רעל.

האָט זיך רייזעל צעוויינט, ווי אַ קליין קינד, און שרה־רחל, וואָס האָט געהאַט אַ „געניט אויג“, האָט באַלד פּערשטאַנען וואָס דאָ איז, און זי האָט איהר גענומען אויסרעדען דאָס האַרץ, ווי ווייט זי האָט געקאָנט.

— ס'איז אַ גאָטס־זאָך, — האָט איהר שרה־רחל געזאָגט — ס'איז פון גאָט. אַ קשיה, אפשר אין דעם זכות וועט קומען זעטעל? ...

דערהערט דעם נאָמען זעטעל, האָט זי דערפֿיהלט, אַז דאָס נאַנצע בלוט איז איהר צוגערעטען צום פנים — און ביידע ווייבער האָבען זיך אוועקגעזעצט אויף אַ פּרעמדער פּריזבע, זיך געשושקעט־געשושקעט, גערעכענט אויף די פינגער און צעגאַנגן גען זיך.

וויפיעל רייזעל האָט געקאָנט האָט זי דעם סוד געהאַלטען טיעף ביי זיך פּערבאַרגען, ביז עס איז איינמאָל אין אַ שענעם פֿריהמאָרגען אַרויסגעשפּרונגען און ס'איז געוואָרען אויס סוד, און פון דעמאָלט אָן איז העניך דעם סטאַליר'ס שטוב געוואָרען פאַר איהר אַ גיהנם. עס האָט זיך איהר אויסגעדאַכט, אַז אַלע קוקען אויף איהר, אַלע רעדען פון איהר, און מעהר פון אַלץ האָט זי נישט געקאָנט אַריבערטראָגען דאָס, וואָס מע שעלט איהר זעטלען. ווער עס האָט גאָט אין האַרצען באַדט זיך אין זיין בלוט. מעהר פון אַלעמען איז איהר דערגאַנגען די יאָהרען לאַה די בעקערין. לאַה די בעקערין האָט אויף איהר שטאַרק רחמנות געהאַט, פֿלעגט זי איהר אונטערמראָגען אַפּטמאָל אַ פּריש שטיקעל בולקע, אַ ברויטעל, אַ „ווישקראַבעק“ און זאָגען בשעת מעשה: — נאָ, רייזעל, פּאַרזוך דאָס געבעקס, וואָרנען זאָל ער זיך דאַרטען אין אַמעריקע, דער שאַרלאַטאַן דיינער, מיט'ן ערשטען ביסען, זיסער גאָט!

— ער זאָל האָטש וויסען דאַרטען, אַז אַט־אַט ווערד ער אַ טאַטע, דער רוה זאָל איהם נעמען! — העלפּט איהר אונטער פּרומע די מלמד'קע.

— און אז ער וועט וויסען, וועט ער זיך צעקראצען דארטען.
דער שניידערעק, פארהאפט זאל ער ווערען! — לעגט צו א קנויטעל
אסנה די קורעלאפניטשקע.

די דאָזיגע ווייבער — דאָס זענען אַלץ שכנים, וואָס זיצען
מיט רייזלען ביי העניך דעם סטאַליר אין שטוב. איטליכע פון
זיי האָט זיך איהר אַלקירעל, איהר בעל־הבתישקיט, איהר בעט־
געוואַנט, איהר מאַן און איהרע קינדערלעך. און קינדערלעך
זענען דוקא ביי זיי, ברוד השם, גענוג. ס'איז דארטען שטענדיג
א הרהא, א געשריי, א געפילדער: די קינדער צווישען זיך
רויסען זיך; די בעל־הבית'טעס קאַכען און באַקען אַלע ביי
אין אויוועק, פיהרען צווישען זיך רכילות, רעדען איינע אויף דער
אַנדערער לשון־הרע, קריעגען זיך און בעטען זיך איבער, לייהען
און פערלייהען איינע דער אַנדערער, אבי ס'איז נאָר פארהאן וואָס,
פרייהען זיך אַלע אינאיינעם אויף איין שמחה און לעבען כמעט
ווי איין משפחה.

רייזעל האָט זיך אויפגעשאפט ווי פונ'ם שלאָף מיט א נייעם
מין געשריי:

— גאָט! גאָט! גאָט!...

— אַט אזוי, אַט אזוי, טאַכטער! — האָט זי שרה־רחל
געטרייסט. — אַצינדערט געהען ערשט די רעכטע „וועהען“. נאָך
איינע צוויי־דריי גוטע געשרייען וועסט דו, אם ירצה השם, איר
בערקומען געזונטערהייד... אַט אזוי, אַט אזוי... מזל טוב דיר,
טאַכטער, האָסט געהאַט א יונגעל!

אז ס'איז געבאָרען געוואָרען ביי רייזלען דאָס יונגעל, איז
דאָס ערשטע געווען אויסבאָדען דאָס קינד, איבערוויקלען און
בעטראַכטען אין וועמען איז דאָס געראַטען — און אַלע דריי
ווייבער האָבען אויסגעשריגען אין איין קול:

— א וועהמיג איהם אין פנים! אינגאַנצען „ער“ מיט די
ביינער!

נאכדעם האָט מען אָנגעהויבען שמועסען מכת אַ ייכעל פאַר דער קימפעטורין. האָט איינע אויסגעוואָרפען דער אַנדערער, פאַר וואָס מע האָט נישט פּערזאָרגט די קימפעטורין האָטש מיט איין עוף. די גאַנצע באַד האָט מען אַרויפגעלעגט, געוויינטליך, אויף אסנה די קורעלאַפניטשקע.

— איהר זענט אַ אירינע, וואָס קאטאָרי איהר האַנדעלט מיט עופות, זענט איהר ניט קליין געווען פריהער מיט צוויי וואַכען אוועקגעצען איין עוף פון רייזעל'ס וועגען? פראַסע וואַלטען מיר שוין אַליין געקויפט, און שחיטה-נעלט וואַלטען מיר גענומען אויף זיך.

לאַה די בעקערין האָט פּערקאטשעט די אַרבעל און האָט זיך אוועקגעשטעלט מאַכען פּומערנגעבעקס פאַר דער קימפעטורין, און פּרומע די רביצין איז אוועקגעלאַפען צו איהר מאַן, רב חייסחנא דער מלמד, און האָט ביי איהם גע'פּועל'ט, ער זאָל באַלד אַנשרייבען שיר-המעלות'ען פאַר דער געווינערין. האָט חייסחנא דער מלמד פּערקאטשעט די אַרבעל און האָט אָנגעשריבען שיר-המעלות'ען, וואָס ביי דער רייכסטער גע-ווינערין האָט מען אַזעלכע נישט געזעהן. אין מיטען איז געשטאַ-נען אויסגעמאַהלט אַ געצאצקעטע פּיראַמידע:

ביי די זיימען איז געשטאנען דער געוויסער פסוק:

מכשפה לא תחיה

לא מכשפה תחיה

תחיה מכשפה לא

און אונטען, מיט גאנץ גרויסע אותיות:

ס י נ י ו ס נ ס י נ י ו ס מ נ ג ל ף

די געוויסע פערבאָרגענע ווערטער, וואָס זענען אַ סגולה צו אַ „גוט־אויג“ און צו אַלע צרות. הכלל, עס איז בעשאַפֿען געוואָרען אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף.

די קימפעטורין איז געלעגען און האָט נאָר בעטראַכט די דאָזיגע ווייבער:

— גאָט זאָל זיי צאַהלען! פאַר וואָס קומט דאָס מיר? פאַר וועלכע מעשים טובים?...

אַז די מאַנסבילען האָבען זיך אַביסעל אָפּגעפאַרטיגט מיט אַלע אַרבייט, האָבען זיי געמאַכט אַ שמועס מכח פּראַווען אַ ברית. העניך דער סטאַליר, האַטש ער איז אַ איד ניט קיין גביר און קיין יונגלעך איז ער ניט זשעדנע ביי זיך, פון דעסטוועגען האָט ער געזאָגט, אַז ווי באַלד די שמחה איז ביי איהם אין שטוב, וויל ער די מצוה און נעמט דעם ברית אויף זיך. האָט זיך דער איבעריגער עולם געפונען ווי בעלעדיגט:

— פאַר וואָס קומט איהם איינעם אַליין אַזאַ מצוה? ער האָט זעהר שען גע'דרש'עט? דער ברית איז אַלע מענס ברית!

אַז ס'איז געקומען צו די כבודים אויסטילען, איז געוואָרען אַ שטיקעל סכסוך.

העניך דער סטאַליר האָט גערעכענט, אזוי ווי ער איז בעל־הבית, וועט מען איהם מסתמא געוויס אָפּגעבען סנדק, — האָט ער אָבער געהאַט אַ מיאוס'ען טעות. סנדק, האָבען אַלע געזאָגט, קומט רב חיים־חנא דעם מלמד, מחמת רב חיים־חנא דער מלמד איז אַ איד, וואָס קאָן פערשטעהט איהר מיד, לערנען. האָט שוין

העניך דער סטאָליר געמוזט נאָכשטופען די קארעמע און זאָגען, אז ער האָט אַליין אויך גאָר אַנדערש ניט גערעכענט... דערפאַר האָט מען איהם מכבד געווען מיט כסא־של־אליהו, און מציצה האָט מען געמוזט אוועקגעבען אַסנה דער קורעלאַפניטשקעס מאַן, מחמת אַסנה דער קורעלאַפניטשקעס מאַן איז אַ בייזער איר. ער קאָן מאַכען אַ סקאַנדאַל!

הקיצור, מע האָט זיך מיט די כבודים ווי עס איז איינגעטיילט. איז געבליבען נאָך איין זאך, סאַמע דאָס בעסטע: וואו וועט מען נעמען משקה?

— משקה? — רופט זיך אָן שרה־רחל די באַבע. — איהר זאָלט שוין זאָ דאָגה האָבען מיט אַלדאָס גוטס, ווי איהר האָט אַ דאָגה מיט משקה!

און שרה־רחל האָט געחאַפט אויף זיך דעם קעצענעם בורנוס און איז אוועק צו איהר איידעם יודעל דעם וויינער, וואָס מאַכט די זיסע בראַנפּענס, און האָט איהם געבראַכט צו פיהרען אויפ'ן ברית מיט צוויי פלעשלעך רויטען בראַנפּען, וואָס מע רופט דאָס „קראַמבאַמבולי“. און אז דער עולם האָט נאָך די פיש גענומען צו גלעזלעך „קראַמבאַמבולי“, איז מען באַלד געוואָרען לעבעדיג, פרוי־ליד, און עס האָבען אָנגעהויבען פליהען לַחיים'ס.

— לַחיים! — האָט געזאָגט דער „סנדקא“, רב חיים־חנא דער מלמד, אַ איד מיט איין אויסגעפליקטער באַרד פון איין זייט און מיט אַ שוואַרצער גלאַנצענדיגער פעטשיילע אויפ'ן האַלז. — לַחיים! לאַז גאָט העלפען, מיר זאָלען דערלעבען טרינקען אויף זיין בר־מצוה.

— לַחיים! — האָט געזאָגט „כסא־של־אליהו“, העניך דער סטאָליר. — לַחיים! לאַז גאָט געבען, מיר זאָלען דערלעבען טרינקען אויף זיין חתונה!

און דער „בעל־מציצה“, אַסנה דער קורעלאַפניטשקעס מאַן, איין אויסגעדיענטער ניקאַלאַיעווסקי סאַלדאט מיט גראַבע שוואַרצע

ליפען, האָט אַרײַנגעהאַקט דריי כוסות מיט אַ מאָל און איז אַוועק מיט זיין ווינשעוואַניע נאָך ווייטער :

— לחיים! לאָז גאָט געבען, מיר זאָלען דערלעבען טרדררינקען אויף ברית'ען, אויף בר־מצוה'ס און אויף חתונות ביי איהם, און ביי זיינע קינדער, און ביי זיינע אייניקלעך, און ביי זיינע אור־אור־אייניקלעך!

און די ווייבער האָבען אויך גענומען צו קאָפּעטשקעלעך, און זענען געוואָרען רויטפאַרכיג און שטאַרק בערעדעוודיג, און האָבן גערעדט אַלע אינאיינעם, ווי די גענו.

נאָכדעם האָבען די מאַנסבילען אַרויסגעטראָגען די טישען מיט די בענקלעך, אַראָפּגעוואָרפען, מחילה, די קאָפּאַטעס און האָבען געחאַפט אַ טענצעל, מחילה, אין די תּחתונים, ווי, להבדיל, שמחת־תּורה.

און אויפ'ן בעטעל, פּערהאַנגען מיט ציין אַלמען צעריסענעם לײליך, אַרומגעשטעקט פון אויבען ביז אַראָפּ מיט שױר־המעלות'ען, איז געזעסען רײזעל די קימפעטורין מיט אַ ברעקעלע קינד אויף די הענד, געוויקעלט אין שמאַמעס, צוגעטולעט צו דער ברוסט. זי האָט געקוקט אויף די דאָזיגע גוטע מענשען, וואָס האָבען גע־וואַנשען איהר אַזוי פּיעל גוטס, זי ווייסט ניט פאַר וואָס און פאַר ווען, און האָט געקוקט אויף איהר קינד, איהר טרייסט :

— אינגאַנצען ע ר ! ע ר מיט די ביינער!

און צוויי טרערען האָבען אַראָפּגעקאַפּעט פון איהרע שענע בלויע טיעפע אויגען, געקויקעלט זיך איבער איהר בלאַס אויס־געמוטשעט פנים און אַראָפּגעפאַלען אויף דער ווייסער יונגער ברוסט.

נחת פון קינדער

סאָנאַלעג.

געשריבען אין יאהר 1901

נחת פון קינדער

(מאָנאָלאָג).

— קיין נגיד, הערט איהר, בין איד ניט. ווייט פון אַ נגיד.
גאַרנישט. אַ בעל-הבית מיט אַ דירה איין אייגענע. האַטש וואָס
האַט מען, משטיינס געזאַגט, ביי אונז פון אַ דירה? מכות! —
נאָר נחת פון קינדער, קאַן איד מיד באַריהמען. האַב איד, ברודר-השם,
מעהר פונ'ם גרעסטען גביר אין כתרילעווקע! ביי מיר, הערט
איהר, אַז עס קומט אַ יום-טוב און עס קומען זיך צענויף אַלע קינד
דער, קיין עידהרע, זיהן און טעכטער, שניד און איידעמס מיט אַלע
איניקלעך — ווער איז צו מיר גלייך?
למשל, נעמט פורים צו דער סעודה.

וואָס פאַר אַ טעם, פּרעג איד אייך, האַט אַ סעודה, אַז מע
זעצט זיך צום טיש איינער אַליין מיט'ן ווייב און מע עסט?
נו, שטעלט אייך פאַר, אַז איד האַב שוין אָפּגעגעסען די פיש
מיט דער יויד, לאַקשען, צימעס, ראַס, יענץ — נו וואָס? בלאַטע
שבבלאַטע! אַ פּערד, להבדיל, עסט אויך. אַ מענטש איז דאָר
אַבער נישט קיין פּערד. ובפרט אַ איד. ובפרט יום-טוב. ובפרט
אַזא יום-טוב, ווי פורים צו דער סעודה!
קודם כל — די קינדער, קיין עידהרע.

אַכט האַב איד, זאַלען געזונט זיין, אַלע אויסגעגעבענע.
(געווען צוועלף — פיער זענען, די צו לענגערע יאהר, אוועקגע-
גאַנגען). האַלב זענען זיהן, האַלב זענען טעכטער; פיער איידעמס

און פיער שניר; האט איהר שוין, קיין עיז-הרע, א קיימאָרלן פון זעכצעהן.

היינט אייניקלעך, לעבען זאלען זיי!

נישט צו פארזינדיגען. וואָרום אלע טעכטער און אלע שניר קינדלען, ברוך-השם, אלע יאָהר; ביי וועמען ס'איז פארהאן עלף, ביי וועמען — נייען, ביי וועמען זיעבען. קיין עקרות, אַזעלכע, הייסט דאָס, וואָס זאלען חלילה נישט האָבען גאָר נישט, איז ביי מיר נישט פארהאן.

גאָר מיט איין זוהן, מיט'ן מיטעלסטען, האָב איך געהאַט אַביסעל צו טהון: מיינ שנור האָט אַ צייט קיין קינדער נישט געהאַט. נישטאָ און נישטאָ — און גענוג!

האַט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה: דאָקטוירים, דער רבי, להבריל דער טאַטער — עם העלפט נישט.

קיצור-הרבר, ס'איז געבליבען — גט'ען זיך.

מילאָ, גט'ען זיך — גט'ען זיך. ס'איז געקומען צום גט'ען

זיך — ווער? וואָס? זי וויל ניט!

וואָס הייסט, זי וויל ניט? זי האָט איהם, זאָגט זי, ליעב. טפּש איינער! וואָס הערסט דו זי, זאָג איך, וואָס זי האָט דיך ליעב? זאָגט ער: איך האָב זי אויך ליעב. וואָס זאָגט איהר אויף דעם חכם? איך זאָג איהם „קינדער“ — זאָגט ער „ליעב“!... וואָס זאָגט איהר אויף אַזאַ לעקיש?

קיצור-הרבר, זיי האָבען זיך נישט גע'גט. און נאָט האָט געהאַלפּען — שוין אַ יאָהר זעכס, אַז זי האָט אָנגעהויבען צו קינדלען, קינדעלט זי וואָס אַ יאָהר, וואָס אַ יאָהר; שיט מיך אָפּ מיט אייניקלעך!

איהר זאָלט זעהען ביי מיר אייניקלעך — אלע געראַטענע, אייגס שענער פונ'ם אַנדערען, אין זייערע פנים'ער נישט אַריינ-צוקוקען! איך זאָג אייך — אַנטיקלעך!

היינט ווי אַזוי לערנען זיי! טאַמער ווילט איהר אַ בלאַט גמרא — איז אַ בלאַט גמרא אויסוועניג. פון חומש מיט רש"י, מיט

תנ"ך, מיט דקדוק, מיט די אלע איבעריגע היינטיגע שאַלעמוזען שמועסט מען ניט. זייער לייענען און זייער שרייבען אידיש און רוסיש און דייטש און פראַנצויזיש, און און און...

אז איד באַדאַרף אַמאַל אַ בריוועל איבערלייענען, איין אד-דעם אַנשרייבען, צי וואָס, — ווערד אַ מלחמה: „זיידעניו, אַט וועל איד! זיידעניו, אַט וועל איד!“

אי וואָס, איהר וועט פרעגען „פרנסה“? עט, פאַרהאַן אַ צרויסער גאַט! ער פיהרט אויס. אַ מאַל אַזוי, אַ מאַל אַזוי. אַ מאַל בעסער, אַ מאַל ערגער. מאַהלט אַייד, מעהר ערגער ווי בע-סער — מע מוטשעט זיך און מע קומט דורך מיט'ן יאהר, אַבי געזונט, ווי זאָגט איהר.

מיין עלטערען זוהן איז גענאַנגען ניט שלעכט. ער איז גע-זעסען אין אַ דאַרף, אין זלאַדיעווקע איז ער געזעסען, און געהאַט גאַנץ פיין פרנסה; נאָר אַז ס'איז אַרויס דער אוקאַז פונ'ם דריטען מאַל, האָט מען איהם געבעטען מחילה; האָט ער דאָך מסתמא גע'בריה'ט זיך, געוואַלט אויסווייזען, אַז ער איז ניט קיין „פאַ-סעליוושיסיאַ“, געבראַכט פאַפיערען, אַז ער זיצט דאַרטען נאָך פון ששת ימי בראשית, דערלאַנגט אין סענאַט. בקיצור, ס'האַט ניט געהאַלפען קיין שמע-ישראל, מע האָט איהם אַרויסגעטריבען, און ער קאַן נאָך ער היום צו זיך ניט קומען... זיצט ער ביי מיר מיט ווייב און קינדער. אַ ברירה האָט מען?

און דעם אַנדערען זוהן מיינעם געהט געבאָד גלאַט נישט. וואָס ער זאָל ניט טהון — איז שלים-שלים-מזל, ווי זאָגט איהר, „מיט דער פומער אַראָפּ“. קויפט ער תבואה, ווערד אַ זול. האַנד דעלט ער איין אַכסען, פג'רען זיי. ריהרט ער זיך צו צו וואַלד, איז אַ וואַרעמער ווינטער — אַ בר-מזל! ער זאָל אַ קוק טהון אין מייד, וואַלטען גע'פג'רט אלע פיש... האַב איד מיד מיישב געווען און זאָג איהם: „ווייסט דו וואָס? פעקעל זיך אַריבער מיט ווייב און קינדער צו מיר. ממה נפשך!“

דעם דריטען זוהן מיינעם איז יא געווען נישקשה, איז ער איז דער גרויסער שרפה, ניט היינט געדאכט, אפגעברענט געווארען. ארויס ווי די מאמע האט איהם געהאט, און האט נאך געהאט אויף זיך א גוט פעקעל מיט א מסירה'לע, מיט א סלעדאוואטעל, מיט צרות, מיט א פריזיוו — פרעגט ניט — ס'איז גוט! ... היינט זיצט ער ביי מיר מיט דער גאנצער האליאסטערע. וואס דען? ...

נאר איין קלענערען זוהן מיינעם איז, קיין עין-הרע, גאנץ נישקשה'דיג. שייך זאגען נישקשה'דיג? קיין געלט האט ער ניט, נאך ער האט א רייכען שוועהר. דאס הייסט, ער איז ניט אזוי רייך, ווי א בעל-פרנסה, האט געשעפטען א סך, א גרויסער דרעהער, א „קרומין“ זאל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! ער דרעהט אזוי לאנג, ביז ער פארדרעהט אי זיך, אי יענעם. נאך וואס דען? ער דרעהט זיך אלע מאָל אויס, דער הונט. ער האט שוין ניט איין מאָל גע'פטר'ט אי זיין געלט, אי די קינדער'ס געלט. זאג איד צו איהם: „וואס האט איהר געהאט צו מיין זוהן'ס געלט?“ זאגט ער: „איהר האט עפּים אריינגעלעגט א סך פּוטער?“ ... זאג איד: מיין זוהן איז מיר דערווייל א קינד“. זאגט ער: „און מיין טאכטער איז ביי מיר ניט קיין קינד?“ זאג איד: „עט!“ זאגט ער: „בע!“ זאג איד: „מילא!“ זאגט ער: „בקיזור!“ א ווארט פאר א ווארט — האב איד אוועקגערופען מיין שמוינער און זאג צו איהם: „טהו א שפּיי, זאג איד, אויף דיין שוועהר דעם נגיד, דעם דרעהער, און זען דיך אוועק ביי מיר — וואס גאט וועט גע- בען, אבי אינאיינעם“ ...

ועהט איהר, צו איידעמס האב איד גאר קיין גליק נישט. אבער טאקי לחלוטין ניט! דאס הייסט, איד האב צו זיי קיין טענות ניט, און שעם זיך חלילה נישט מיט זיי, ווארום איד האב, מענט איהר מיר גלויבען, אזעלכע איידעמס, וואס דער גרעסטער גביר פארמאגט זיי ניט. פיינע קינדער, מוחסים, פארשווינען. קעפמענטשען!

איינעם האָב איד איין איידעם פון גאָר אַ גרויסען יחוס, אַ צאָצקעלע, אַ זיידען קינד, אַ געראַטענער מיט אַלע מעלות און אַ גרויסער למדן, זיצט און לערענט. איד האַלט איהם ביי זיך אויף קעסט פון נאָך דער חתונה אָן, וואָרום ווען איהר זאָלט איהם קענען, וואַלט איהר אַליין געזאָגט, אַז ס'איז גאָר איין עבירה גרויסצולאָזען אַזעלכס אויף דער וועלט — וואָס וועט פון איהם גוערען?

דעם אַנדערען איידעם האָב איד שוין נישט אַזאַ יחוס, נאָר דאָס קרן איז אַבער איין אַנטיק, דהיינו: וואָס ווילט איהר? שרייבען, און ליינען, און חשבונ'ען, און זינגען, און טאַנצען, און וואָס ניט? היינט שפיעלט ער אין שאַך — אַז מע שמוסט, ער יכול'ט! פון דעסטוועגען, הערט איהר, אַז ס'איז ניט באַשערט, זוי זאָגט שלמה המלך: לֹא לֹא כִמִּים לֹא חֵם — אַלע קענערס געהען אָהן שטיוועל. איד האָב איהם שוין געפרובט אויף אַלע זייטען: ער איז שוין געווען אַ פאַסעסער, און אַ קרעמער, און אַ מלמד, און אַ שרכן — עס געהט נישט, האַטש צערייס זיך! זיצט ער איצט ביי מיר מיט די קינדער. איד וועל דאָך מיין טאַכטער אויף דער גאָס ניט אַרויסוואַרפען!

נאָר איין איידעם האָב איד, שוין נישט אַזאַ גרויסער קענער, נאָר אויך נישט קיין אַביווער. דער גוטער קאַפּ מיט דער שענער האַנד, מיט דעם בלאַט גמרא, מיט'ן שענעם פּיסק — אַז ער רעדט, שיטען זיך פּערעל, אַ חיות צו הערען!

איין חסרון נאָר, וואָס ער איז צו איין איידעלער, כמעט אַ רוחניות, דאָס הייסט, ער איז נישט איבעריג געזונט. דאָס הייסט, אפילו אַז איהט וועט אַ קוק טהון אויף איהם אַזוי, איז ער, דאָכט זיך, גאָר נישט... נאָר וואָס דענו? דאָס וואָס ער שוויצט. און דערצו נאָך דער הוסט! פון אַ צייט אַז ער האַט באַקומען אַ פּאַ-סקודנע הוסט מיט אַ מין קוויטש, און ס'איז איהם שווער צו האַפען דעם אַטהעם. דאָקטוירים הייסען איהם טרינקען מילך

און פאָהרען קיין בויבעריק אויף אַ דאַטשע. אַהין פאָהרען, זאָגט מען, אַלע קראַנקע. דאַרטען, זאָגט מען, איז פאָרהאַן אַ וואַלד אַזעלכער, וואָס איז אַ רפואה צום הוסט. רעכען איד, אַם ירצה השם, איבער אַ יאָהר זומער, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען. זיך דורכפאָהרען מיט איהם קיין בויבעריק. דערווייל, ביז ער וועט אַמאָל ווערען געזונט, ליגט ער מיט'ן ווייב און קינדער, געוויינטליך. אויף מיינע פלייצים. עפּים אַ תירוץ?

היינט האָב איד נאָך איין איידעם, שוין גאָר אַ פראַסטען. נאָר אַ האַרעפאשנעם יונג, דאָס הייסט, חלילה נישט קיין בעל-מלאכה, נישט קיין שניידער, נישט קיין שוסמער, נאָר קיין חדר-יונגעל אויך ניט.

ער איז אַ „פיליער“ איז ער; ער האַנדעלט מיט פיש האַנדעלט ער. זיין טאַטע האַנדעלט מיט פיש, זיין זיידע האָט געהאַנדעלט מיט פיש, די גאַנצע משפּחה זייערע ווייסען — נאָר פיש און נאָר פיש און נאָר פיש!

דאָס הייסט, זיי זענען אַפילו גאַנץ עהרליכע אידען, אַרענטליכע, נאָר פראַסטע מענטשלעך.

וועט איהר דאָך פרעגען: ווי קומט צו מיר אַזאַ איידעם? מסתמא איז דרינען פאָרהאַן אַ מעשה, ווי זאָגט מען: אין אַ טייד וואַרפען זיך דורך אַלערליי העכט. מסתמא איז מיין טאַכטער'ס גליק אַזוי, אַז זי באַדאַרף האַבען אַ ז אַ מאַן.

דאָס הייסט, האַבען האָב איד צו איהם גאַרניט; מיין טאַכטער לעבט פאַר איהם דוקא גליקליך. וואָרום בטבע איז ער דוקא אַ גוט מענטשעל, אַ דימענט, צוגעלאָזט, הערט איהר, צו אונז אַלעמען ביז גאָר, וויפיעל ער פאַרדיענט גיט ער אַפּ איהר, און העלפט אויס יענע איידעמס מיינע און די זיהן ווי ווייט מעגליך. וואָס איז שייך זאָגען? — ער האַרעוועט כמעט אינגאַנצען אויף אונז, און האָט פאַר אונז אַלעמען דרר-אַרץ. וואָרום ער ווייסט

גאנץ גוט, ער פיהלט, פארשטעהט איהר מיד, ווער ער איז און ווער מיר זענען; ער איז ער און מיר זענען פארט מיר! מיט דער האנד, הערט איהר, קאן מען דאס ניט אוועקמאכען.

וואָרום אז עס מאַכט זיך אַמאָל, מע קומט זיך צענויף צוויי־שען מענטשען, און מיינע קינדער מאַכען אַ שמועס מכּה די קליינע אותיות, עפּים אַ דין אין שלחן־ערוך, צי אַ שאַרף שטיקעל גמרא, צי גלאַט אַ פּסוק, מוז ער נעבאָד זיצען און שטומען, וואָרום ס'איז פאַר איהם, ניט דאָ געדאַכט, אַ סוד!

אודאי מען ער זיך איבערנעמען, וואָס ער האָט אַזוינע שוואַך גערס, און מעג האָרעווען פון זייער טווענען! ווי זאָגט איהר? ניט אַזוי? האָ?

אַצינד, אַז איהר זענט שוין אַביסעל בעקאַנט מיט מיון גע־זינדעל, פאַרשטעהט איהר שוין וואָס פאַר אַ ש מ ח ה ביי מיר איז און וואָס פאַר אַ נחת איד האָב, אַז עס קומט אַ יום־טוב, למשל, פורים צו דער סעודה, און אלע קינדער מיט אלע אייניקלעך, קיין עין־הרע, זעצען זיך אויס אַרום טיש, און מע מאַכט המוציא איבער דעם שענעם גרויסען קלוגען פורים־קוילעטש, וואָס מיט זאפראָן און מיט ראַזינקעס אַרומגעשטעקט, מיט די גוטע געפּעפּערטע און געצוקערטע פיש מיט חרין, מיט די גוטע געלע לאַנגע לאַקשען מיט יויד, און מע נעמט צו קאַפּלעך משקה, אַז גאָט העלפט אַ פּלעשעל ווימאַראַזיג, איין אמת'ער אַ „קאוועשאַנער“, אַדער אַ גלעזעלע גוטען ווישניק, אַבי ס'איז נאָר דאָ, און פאַר גויט — איז אַ פּראַסט ביסעל יי"ש אויך אַ סחורה, און מע טהוט אַ זינג, איד דעם שושנת יעקב, און נאָר אַ מאָל — שושנת יעקב! און וויעדער אַ מאָל — שושנת יעקב! טהוען אַ האפּ־אונטער די קינדער:

צהלה ושמחה!

און די קליינע שקצים, די אייניקלעך, אויפ'ן רינעם סול'כעל:

אור ליהודים! אור ליהודים! אור ליהודים!

אז מע געהט נאך א טענצעל אויך, — דעמאלט ווער איז צו מיר
 גלייך? וואס מיר בראצקי? ווער מיר רויטשילד? א מלך, ווי
 איחר זעהט מיר א אירען, א מלך!
 קיין נגיד, הערט איחר, בין איד ניט, נאך נחת פון קינדער
 האב איד, ברוד-השם, מעהר פונ'ם גרעסטען גביר אין כהרילעווקע.

צ פערשמעהרמע התונה

געשריבען אין יאהר 1902

א פערשטעהרמע חתונה

ווי אזוי זאל זיך נח צעלניקער נישט פרייהען, אז גאט האט
איהם געהאלפֿען, ער גיט אויס דאָס לעצטע קינד, ער מאַכט חתונה
די יונגסטע טאָכטער?
פאר וועמען?

למאי נפקא-מינה — צי פאר ברוכ'ען, צי פאר זרח'ען, צי פאר
פייטלען, צי פאר טרייטלען? — אויסגעגעבען, חתונה געמאכט —
און איין עק!

מיינט איהר דאָד, אז נח צעלניקער איז אזא פאטער, וואָס
פטר'ט אראפ א טאָכטער, א האַרב פון די פלייצעס, גלאַט אזוי,
אבי פטור געוואָרען? האָט איהר א טעות!
אזא פאטער, ווי נח, האָט איהר גיט דעם צווייטען אין דער
וועלט.

דאָס גאנצע לעבען זיינס האָט ער מקריב געווען פון די קינד-
דערס וועגען: געהארעוועט, אויסגעריסען געוואָרען, גאנצע טעג
אויף דער היטץ, גאנצע נעכט אויפ'ן פראָסט, זיך געשלעפט אין
רעגענס און אין בלאַטעס, שוין געלעגען וויפיעל מאל אונטער'ן
וואָגען אויך, א פאר מאל ווינטער אין א פאלאנקע, זיך צוגעקיהלט
די לונג, בעקומען א מאַדנע הוסט — איהר פרעגט, ווי אזוי מע
ווערד פערשוואַרצט? אנו, פרוכט אויסהאלטען א ווייב מיט קינד-
דער פון א צעלניק-קראַם, א „גאלאנטעריי-געשעפט“, אין כתר-
לעווקע!

אז די קינדער זענען געווען קליינימשקע, פלעגט זיך נח
אליין שלאגן מיט זיי קאפ און וואנד: וויקלען, הארעווען, צווא-
גען — אלסרינג.

וועט איהר דאך פרעגען: וואו איז געווען די מאמע זייערע?
די מאמע זייערע, זעלדע, איז געווען פערנומען אין געשעפט,
מעהר צווישען פריצים; ער — אין שטאדט, זי — אין דער סביבה.
פאר וואס עפּים זי, ניט ער? זי פערשטעהט די שפראך,
קאן רעדן מיט א פריז, איין בריה אויף אפּעצען א שטיקעל
כתורה אין דער פרעמד.

מיט דער שטאדט קאן זעלדע נישט האנדלען. אַנקוקען קאן
זי ניט די כתרילעווקער קונים — זיי זענען צו קלוג! פריצים —
די זענען גאָר אַנדערע מענשען. א פריז, א מע זאגט איהם
„יאק באַגא קאַחאַם“ — גלויבט ער, און אַ כתרילעווקער איד, איהר
זאָלט פאַר איהם, שונאי-ציון, האַפען די ערד, וועט ער אייך ענט-
פערען מיט אַ שמייכעלע:

— לַמַּאי זאַלט איהר זיך שווערען? איהר זענט ביי מיר באַ-
גלויבט אַהן אַ שבועה! ...

נרן גיט נח זעלניקער דער יונגסטער טאכטער זיינער פינף
און זיעבעציג; דאָס הייסט, צוזאָגען האָט ער צוגעזאָגט ק"ן, פינף
און זיעבעציג בשעת תנאים, און פינף און זיעבעציג שפעטער,
„לכשירחיב“ ...

איז אַבער דער „לכשירחיב“ נאָך נישט געקומען.

אויף דעם „לכשירחיב“ קוקט-ארויס נאָגץ כתרילעווקע שוין אַ
שאַק מיט יאָהרען, און נישטאָ איהם.
ער וועט אַמאָל קומען, צי ניין? עס קאן זיין! מיט וואָס
איז ער ערנער פון משיח'ן? וואַרטען דענן ניט אידען אויף
משיח'ן? ...

קיצור-הדבר, זייט זיכער, דער שירוד וועט זיך איבער נרן
נישט צענעהן. וואָרום ס'איז אַ היימישע זאָך: די מחותנים

קענען זיך און האבען זיך ליעב; די מחותנת'מעס קענען זיך און האבען זיך ליעב; התורכלה קענען זיך און האבען זיך לי... איך האב מיך שיער ניט ארויסגעהאפט מיט א ווארט! אז איהר וועט מיר צוזאגען, אז עס וועט זיין בסוד, וועל איך אייך עפיים דערצעהלען.

נאך איידער ס'איז איינגעפאלען רב שלום-שכנא דעם שדכן, ער זאל רעדען דעם דאזיגען שידוך, האבען זיך התורכלה שוין לאנג געקענט און געשריבען בריוולעך, וואס זיי אליין טאקי האבען זיך איינס דאס אנדרערע איבערגעגעבען.

ער האט געלערענט אין חדר, און זי איז געשטאנען אין קלויט. איינמאל געהט ער פארביי מיט'ן תפילין-זעקעל אין בית-מדרש אריין, ראש-הודש איז דאס געווען, דערזעהט ער זי שטעהן ביי דער טיר אין א רויט סיצען קליידעל, וואס זי אליין טאקי האט דאס אויפגעניהט, מיט א ווייס געשטיקט שאלעכעל אויפ'ן קאפ, אויך איהר אייגענע ארכייט, און איהרע שענע שווארצע גרויסע אויגען קוקען גלייך אויף איהם און שמייכלען.

האט זיך איהם אויסגעראכט, אז דאס קוקט זי אויף איהם, די זון האט געסמאלעט, און א ווארעם ווינטעל האט זיך פער'גנבה'ט, א גלעט געטהאן די פאה, און ער האט א מורקע געטהאן: „פרייך דעל — א היבשע נקבה!“...

האט ער נאכדעם נישט געקאנט דאוונען — זי איז איהם געשטאנען פאר די אויגען.

סאמע צו הלל, צו „מזהמזר“, דערמאנט ער זיך אז דעם צעלניקער'ס טאכטער און אז איהרע שענע שווארצע גרויסע אויגען, צעשאקעלט ער זיך און שרייט דעם „מזהמזר“ אויף א קול, טאמער וועט ער פערנגעסען.

ער געהט פון בית-המדרש אהיים און קוקט אהין, טאמער וועט ער דערזעהען פריידלען.

ער קומט אין חדר אריין, נעמט זיך צו דער נמרא, קוקט אריין אין תוספות — דערזעהט ער פריידלען.

ביינאכט אין חלום זעהט ער פריידלען — אומעטום פריי-
דעל!

רב שלום-שכנא דער שדכן איז געפאלען אויף א גלייכער
זאך. ער איז געקומען צו נח צעלניקער אין קלייט אריין איהם
פארלעגען דעם שדוך פאר זיין יונגסטער טאכטער מיט ברוד
בדציון'ס יונגעל דוד, און האט ארויסגענומען דאס פושקעלע טאבעקע
און אנגעהויבען אויסרעכענען, וואס פאר איין אַנטיק ער האט איהם
געבראכט צו טראגען פאר זיין טאכטער. האט זיך פריידעל געמוזט
אפקעהרען אן א זייט, מע זאל ניט זעהען, ווי זי איז רויט געווארען.
ביי איהר אויפ'ן ווייסען האלז, פערשטעהט איהר מיד, איז
געהאנגען א בענדעל, און אויפ'ן בענדעל איז געהאנגען א קניפעל,
און אין דעם קניפעל האט זיך געפונען א בריוועל, און אין בריוועל
איז געשמאנען געשריבען אויף אידיש מיט זעהר א שענער האנד-
שריפט, מיט ציפלקעך און מיט קוועטשלעך און מיט דריידלעך, די
דאזיגע ווערטער:

„טהייערסטע און ליבעסטע נשמה! מיין פריינד
און מיין קרוין, מיין חיות און מיין לעבען! פריידעל.
„געזונד זאלסט דו זיין! ווען אונזער טייד זאל זיין
„פון גאלע טינט, און דער וואלד זאל זיין גאלע פענעס,
„און די גאנצע וועלט זאל זיין פאפיער, און איד זאל
„שרייבען צו דיר גאנצע טעג מיט גאנצע נעכט, וואלד
„איך דיר נישט געקאנט ארויסשרייבען קיין צעהנטווי-
„זענדרחלס אפילו פון דעם, וואס מיין הארץ טהוט
„פיהלען צו דיר פון דער ערשטער מינוט אן, וואס איך
„האב דערוועהן דיין ליכטיג פנים, וואס איז שענער
„פון דער זון, און דערהערט דיין זיס קול, וואס איז
„זיסער פונ'ם זיסטען וויין...“

און אזוי ווייטער.

דאס פארעל האט לאנגלאנג ארויסגעקוקט אויף רב שלום
שכנא דעם שדכן, ער זאל פאלען אויפ'ן שדוך. און אז דער שדוך

איז געוואָרען אַ שרוד, האָט דער חתן געשיקט דער כלה אַ פאַר גיל-
דענגע אויהרינגלעך פאַר פופּצעהן קאַרבען, און די כלה האָט אויס-
גענייט דעם חתן מיט זילבער אויף סאַמעט אַ ניי תפילין-זעקעל,
אַ מגודוד מיט צוויי לייבען און מיט אַ קרוין פון אויבען, וואָס מע
האָט דאָס בעדאַרפט אַנקוקען אויף חדושים!

קיין גלייכען איז נישט געווען צו דעם פאַרעל אויף דער
זועלט, שטיג, אַהן ווערטער, האָבען זיי געצעהלט די וואָכען, די טעג,
די שעות, די מינוטען צו דער הופּה — אויף שבת-נחמו איז אָפּ-
געשטעלט געוואָרען די חתונה — און די גליקליכע צייט איז גע-
קומען, אין אַ גוטער שעה, אַ מזל'דיגער שעה.

ווער עס האָט ניט געזעהן זעלדע די צעלניקערין אינ'ם
טאָג פון איהר פריידעל'ס חופּה אַרומלויפּען מיט'ן זיידענעם טיכעל,
פערבונדען פון יענער זייט האַלז מיט צוויי שפיצען, און שרייען
מיט אַ הייזעריג קול: „וואו איז ערניץ נח, וויסט איז מיר?“ —
דער האָט קיין שענס ניט געזעהן און דער פֿערשטעהט ניט,
וואָס הייסט „פערטאַרעראַמט!“

— חתן-כלה פאַסטען, — האָט זי געשריגען מיט אַ קוויטש —
און איהם האָט דער גוטער יאָהר! נח, וואו ביזט דו ערניץ? גוואַלד,
גת, איד וועל דאָס ניט אויסהאַלטען, נח!

— וואו איז דער מחותן? — האָבען איהר געהאַלפּען שרייען
חתן'ס צד. — שוין צייט באַזעצען די כלה! וואו איז דער מחותן?
און דער „מחותן“ איז געזעסען איז אַ ווינקעלע; ער האָט זיך
פערקלויבען אַהין מיט אַ גוטען ברודער, רב משה-יוסי דעם רב'ס
איידעם, און דערצעהלט איהם אויס זיין ביטער האַרץ, וואָס פאַר
אַ פערשטעהרטע חתונה ער האָט.

אַלע טעכטער, קיין עיז'הרע, חתונה געמאַכט, ווי עס געהער
צו זיין; אַלע מאָל אַראָפּגעבראַכט די יעהופּעצער כלי-זמר;
געקומען צו דער מיזינגע — ניטאָ קיין כלי-זמר! אַ חאַפּענריגע
חתונה! אַ פֿערשטעהרטע חתונה!

שלום-עליכם

משה-יוסי דעם רב'ס איידעם גלעט זיך דאָס בערדעל, קוקט מיט שמייכלדיגע אויגעלעך אויף דעם נארישען מחותן און זאגט צו איהם:

— אָט האָט איהר דאָך כליזמר. די היגע כליזמר זענען דענן קיין כליזמר ניט?

— אויך מיר כליזמר! — מאַכט צו איהם נח. — אַ חתונה אַהן יעהופעצער כליזמר!

ווען נח ווייסט דאָס פריהער, אַז די יעהופעצער כליזמר וועלען ניט קאָנען זיין, לעגט ער אַפּ די חתונה אויף חצי אַלול. שפעטער, נאָך דער חופה, האָט ער וויעדער ניט געסטייעט. — וואו איז נח? — שרייט כלה'ס צד.

— וואו איז דער מחותן? — שרייט חתנ'ס צד.

— דער מחותן? דער מחותן?

זעלדע געפינט איהם און ניט איהם אַ רעכטען פסק, טהוט אַ פלעסק בשעת מעשה מיט די הענד:

— שען מאַכסט דו חתונה די מיזינקע, וועה איז מיר!

— אַהן די יעהופעצער כליזמר — מאַכט נח — איז דאָס

ביי מיר אַ לוייה, נישט קיין חתונה, אַ פארשמעהרטע חתונה!

— נאָט איז מיט דיר, נח, וואָס רעדסט דו, נח? — זאָגט צו

איהם זעלדע מיט פייער. — כתרילעווקער כליזמר זענען קיין

אידען ניט? כתרילעווקער כליזמר האָבען קיין קינדער ניט?

כתרילעווקער כליזמר באַדאַרפען נישט עסען? איפע — שע-

מען מעגסט דו זיך, שעמען אין דיין ווייטען האַלז אַרײַן!...

רב יהושעהעשיל, אַ פֿרײַליכס!

און רב יהושעהעשיל דער כלי זמר, איין עלטערער איד

מיט אַ וואַטאווער קאפּאַטע, מיט גראַבע פאות און מיט אַ לאַנד-

גען טלית-קטן, טהוט אַ קלאַפּ מיט'ן סמיטשיק איבער'ן פיעדעל,

און אַ וואונק צו דער חברה — און כתרילעווקער כליזמר בעוויי-

זען, אַז זיי זענען אויך נישט קיין „יאַלדען“: זיי שפיעלען אַ

פרייליכס, ארבייטען אויף אלע כלים, רייסען די סטרוונעס, ברומען אויפ'ן באס, בלאזען אין די טרומיטען, פייפען אויף די פלייטען, קלאַפּען אין די טאַצען. דער עולם פלעסקעט צו מיט די הענד, צעשפרייט זיך, מאַכט די ראָד גרעסער און גרעסער. די מחותנים מיט די מחותנת'טעס פון ביידע צדדים נעמען זיך פאר די הענד און מע געהט אַ פרייליכס,

נישם פאר קיין
אידען געדאכט

געשריבען אין יאהר 1902

נישט פאר קיין אידען געדאכט

זיידעל רב שעה'ס איז א יונגערמאן, וואס זיצט אויף קעסט, טהוט נישט קיין האנד איז קאלט וואסער, זיצט און לערענט, האָטש ער האָט שוין עטליכע קינדער. נאָר וואָס האָט ער צו דאָנה'ן, אַז ער איז אַ בן יחיד, און רב שעה איז אַ איד אַ נגיד — איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר איז דאָס אינגאָנצען זיינס. רב שעה איז כל'ימיו געווען אַ איד אַ בעל־הלואה. זיין „קאָפיטאַל“ איז געווען צעוואָרפען איבער דער גאַנצער שטאָרט. ס'איז ניט געווען איין כתרילעווקער, וואָס זאָל ניט זיין שולדיג רב שעה'ן קיין געלד. און דערפאַר האָט ביי איהם אין שטוב תמיד געקאכט, ווי אין אַ קעסעל: דער אריין, דער אַרויס, דאָרט גענומען, דאָ געגעבען.

ס'איז ביי איהם געווען, להבדיל, א „קאַנטאָר“, א „באַנק“ — אַ באַנק, נאָר אַהן געפאַרכטע טישען און טישלעך, אַהן מענשען אַ סך מיט ווייסע מאַנישקעס, מיט פערדרעהטע וואַנציעס און מיט לאַנגע נעגעל, אַהן פענסטערלעך מיט גראַטעס, אַהן אייזערנע שאַפעס און אַהן מורא'דיגע קאַנטאַביכער און גראַסביכער, וואָס מע קאָן מיט זיי הרג'ענען אַ מענשען.

ביי רב שעה'ן אין שטוב איז געשטאַנען נאָר איין טישעל, אויפ'ן טישעל איז געשטאַנען אַ „טינטורעל“ מיט אַ „זעמדערעל“, און אימליכס מאַל, וואָס מע האָט בעדאַרפט פערשרייבען, פלעגט מען מוזען אַנשפיייען אין „טינטורעל“, וואָרום אַנדערש האָט דאָס

ניט געוואָלט געבען קיין מינט. און ווייטער איז געווען אין טיר
שעל אַ טישקעסמעל מיט צוויי רינגלעך מיט אַ גרויסען שלאָס.
דאָרט, אין טישקעסמעל, איז געווען דאָס „קאָנטאַבאָד“ מיט אלע
חשבונות, וואָס רב שעה אליין טאָקי האָט זיי געפיהרט על-פי
זיין אייגענער בוכהאַלטעריע. היינט, ווי אזוי?

דאָס ביכעל איז בעשטאַנען פון צוויי און פופציג בלעמלעך,
אויף יערען בלעמעל איז געשטאַנען די סדרה פֿון דער וואָך,
צעווירעט אויף צווייען, פון איין זייט ק ב ל ת י*, פון דער
אַנדערער זייט נ ת ת י** — און דאָרט איז געווען פערשריבען
אזוי:

<p>נ ת ת י לר' שמחה לעמעשקע על-פי קוויטעל פרשה פקודי י"ג רו"ב.</p> <p>נ ת ת י עוד לר' גרשון פופיק ז' רו"ב.</p> <p>ל א נ ת י עוד לר' פייוויל שמוים י"ב רו"ב כי ס'אין פארפאלען.</p> <p>ח ב ט ה ת י*** לר' שמחה ליתן עוד י"א רו"ב.</p>	<p>ק ב ל ת י מר' גרשון פופיק על פי קוויטעל פרשה בראשית ב' רו"ב.</p> <p>ק ב ל ת י מר' פייוויל שמוים על-פי קוויטעל פרשה פקודי ד' רו"ב.</p> <p>ק ב ל ת י מר' שמחה לעמיש- קע א' רו"ב.</p> <p>ל א ק ב ל ת י מר' גרשון פופיק על פרשה נח, לא קבלתי גם על פרשה לך-לך.</p>
---	---

ווי אזוי איז דאָס רב שעה אַרויסגעקראַכען פון די דאָזיגע
חשבונות — ווייסט נאָר איין גאָט! פון דעסטוועגען, וועל איד
אייד בעמען, האָט קיין יסורים ניט, ס'איז ניט געווען קיין פראַ-
טעסטען, קיין פראַצעסען, קיין לאַדענישען: אימליכער האָט

* גענומען. ** געגעבען. *** צוגעזאָגט.

געוואוסט, אז טאמער הערט ער אויף צו צאחלען, ווערד ער אויס
בטוח, — א פארפאלענער אויף אייביג!

און אזוי האט זיך דאס רעדעל גערעחט, גערעהט א צייט
מיט יאחרען, זיך ניט אפגעשטעלט אויף קיין מינוט, ביז...
ביז רב שעה איז געשטארבען.

רב שעה איז געשטארבען, און זיידעל רב שעה'ס האט
איבערגענומען דאס געשעפט.

דורכגעלאזט „שלשים“, האט זיך זיידעל קודם כל גענומען
צו די חשבונות און איז אפגעזעסען איבער די ביכער א וואך
דרוי, געזעסען און געשריבען, געשריבען און גערעכענט, און האט
געשיקט רופען די בעלי-חובות און רופט זיך אז צו זיי:

— איהר זאלט וויסען זיין, רבותים, אז איד בין געזעסען
די גאנצע צייט איבער אייערע חשבונות, גערעכענט און גערעכענט,
און האב אויסגערעכענט, אז עס קומט שוין מעהר פון אייך
קיין געלט ניט, איהר זענט ריין.

— וואס הייסט, עס קומט פון אונז קיין געלט ניט? וואס
הייסט, מיר זענען ריין?

— אזוי, ווארום „על פי אלגעברע“ האט איהר באצאהלט
פראצענט און פראצענט דפראצענט זיעבעצעהן מאל אזוי פיעל
נאך מיט דריי זעכצעהנטעל, וויפיעל איהר זענט שולדיג געווען.
נאט אייך אפ אייערע קוויטלעך.

דערהערט אזעלכע דבורים, זענען די כתרילעווקער געווארען
אנגעצונרען. זיי האבען גערעכענט, אז דא מוז ליגען עפיים א
חמצאה'לע, א שמר-שטיק, ניט אנדערש; האבען זיי איהם א
שמיץ געטהאן די קוויטלעך צוריק אין פנים אריין און האבען
געמאכט א „ויצעקו“.

— ער וויל אונז קוילען! קוילען אהן א מעסער! רב
שעה, זאל האבען א ליכטיגען גו ערן, האט מיט אונז געהאט
דעלט אזוי פיעל יאחרען; זיין קעשענע איז פאר אונז תמיד

געווען אָפען; קומט ער צו געהן איצט און וויל אונט שטעלען
אין דער בלאַטע!

— נאַראַנים! — שרייט צו זיי זיידעל. — וואָס פאַר נאַ-
ראַנים, בהמות איהר זענט! מע זאָגט אייד, אז איהר זענט ריין,
נישט פונ'ם קאַפּ זאָגט מען אייד, „על פי אלגעברע“!

— וואָס דערצעהלט ער אונז פּומונות — „אַלבערע“!
לאַמיר זיך פאַרלאָזען אויף מענטשען, לאַמיר פרעגען אַ רב.

— צום רב! — האַבען געשריען אַלע אין איין
קול, און מען איז געגאַנגען צום רב, רב יוזיפּיל דעם רב.

ביים רב האָט זיך צענויפגעקלויבען כמעט די גאַנצע שטאָדט.
ס'איז געווען אַ ליאַרם, אַ געשרוי עד לב השמים.

זיידעל האָט געלאָזט אַלעמען רעדען — לאָז זיך אימליכער
זאָגען וואָס ער וויל; און ערשט נאַכדעם, אז אַלע האַבען זיך

גוט אויסגעשריען, האָט ער געבעטען, אז דער עולם זאל אויף
אַ וויילע אַרויסגעהן, ער וויל בלייבען מיט'ן רב אַליין, ער בער
דאַרף איהם עפּים זאָגען אונטער פיער אויגען.

וואָס ס'איז פאַרגעקומען צווישען זיידעלן מיט רב יוזיפּיל
דעם רב — ווייסט קיינער נישט.

מע זאָגט, אז זיי האַבען געהאַט צווישען זיך אַ לאַנגען ווכה.
זיידעל האָט איהם אויסגעוויזען, אז מע טאָר נישט נעמען קיין

פּראָצענט, וואָרום על-פי הקירה איז פּראָצענט גזילה; אַ מענש,
וואָס לעבט פון פּראָצענט, זאָגט ער, איז ערנער פון ערנער, עס

קומט אויס, זאָגט ער, אז אַלע דאַרפען האַרעווען. וואו זשע איז
ישר?

רב יוזיפּיל דער רב האָט זיך אפילו געפרובט איהם איבער-
שפּאַרען מיט „תקון מהר"ם ז"ל“, מיט'ן „ישוב-העולם“, אָהן דעם

וואָלט דאָך די וועלט קיין קיום ניט האַבען, און אזוי ווייטער;
האָט איהם דערויף זיידעל אָפגעענטפערט, אז נאָך זיין שכל נאָך

קומט אויס, אז דער „קיום“ איז גאָר קיין קיום ניט, עס געפעהלט
איהם גאָר נישט די גאַנצע וועלט, ווי אזוי זי פיהרט זיך.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ וועלט, — פּרעגט ער ביי רב יוזיפּיל דעם רב — אַז אויסחאַפּען אַ בייגעל פאַר אַ נראַשען. בשעת איד בין הונגעריג, הייסט גע'נזל'ט, און אַפּראַכעווען אַ שטאַרט מיט אלמנות מיט יתומים, צונעמען ביי זיי דעם לעצטען ביסען, הייסט דאָס „געשטעלט זיך“? פאַר אַפּהאַקען אַ פינגער קומט „קאַטערזשנע סיביר“, און פאַר אויסקוילען אַכציג טויזענד איינגלענדער אין אַפּריקע, ווי אַכסען, באַקומט מען אַ גילדענעם „מענדאַל“ זאָ האַבראַסט? ...

— ס'איז אַ יושר? — מאַכט ער צו רב יוזיפּיל דעם רב און נעמט איהם אָן ביי דער לאַץ פֿון דער קאַפּאַטע. — ס'איז אַ יושר? אַט פּאַהרט אַרום דער אַלמער קרינער נעבאָד. דער מלכות פֿון די בויערען, קלאַפּט אין אַלע מירען, בעט רהמים, מע זאָל רחמנות האַבען אויף זיין אַרעם לאַנד; ער וויל נישט מעהר נאָר אַ דין־תּורה, ער וויל זיך פּאַרלאָזען אויף מענטשען. וואָס מענטשען וועלען פּסק'ענען. זאָגט דער: ער וויל זיך ניט מישען, און דער זאָגט: סע פּאַסט איהם ניט פאַר יענעם... דער אַזוי, יענער אַזוי, — דערווייל ניסט זיך בלוט. וואו איז יושר, פּרעג איד אייד, וואו איז מענטשליכקייט? און איהר זאָגט מיר נאָר „ישוב“, „מנהג־העולם“, דער „קיום“ פֿון דער וועלט! אַ שענער קיום! אַ שענע וועלט! ...

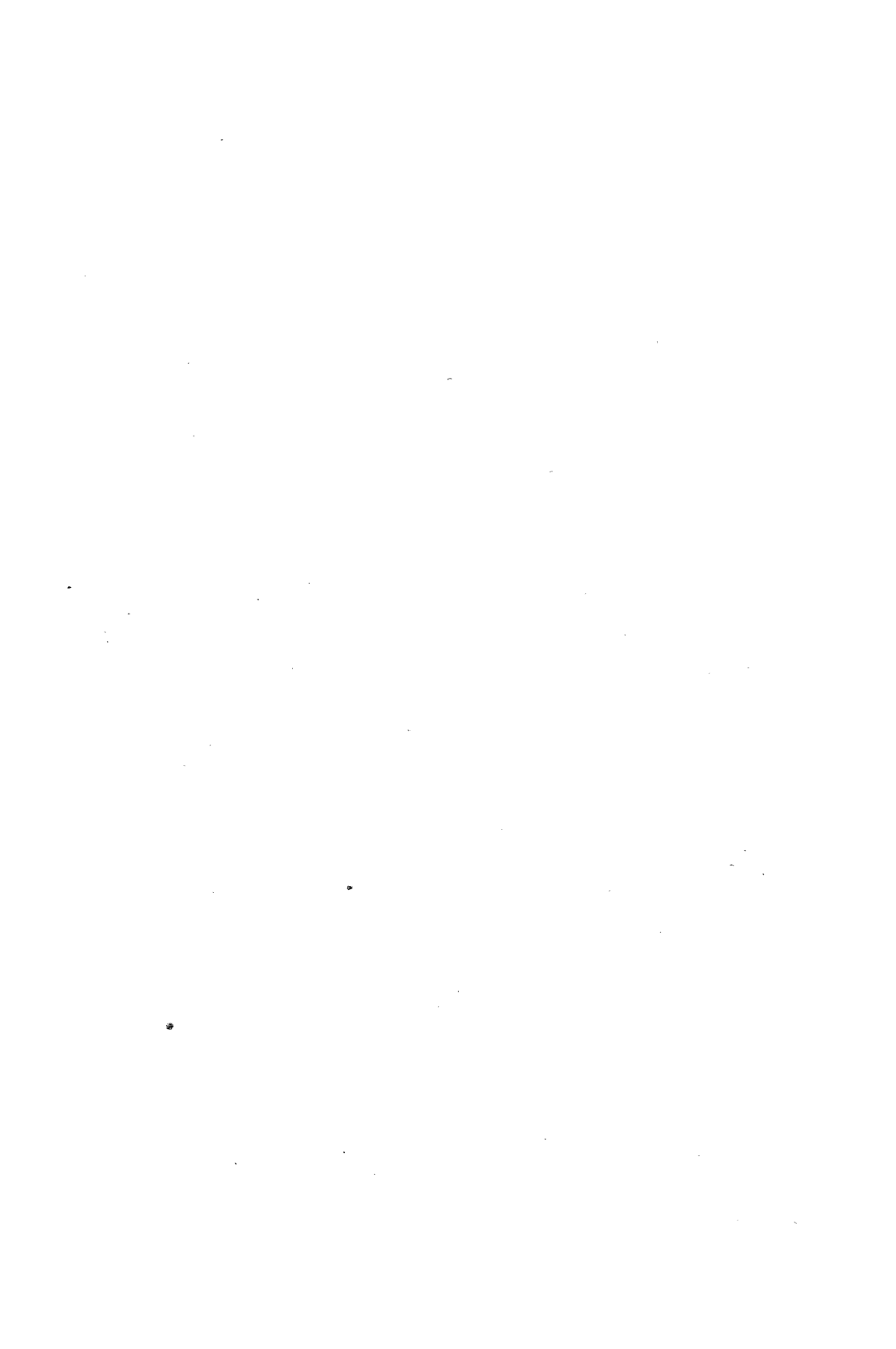
און נאָך כדומה אין אַזעלכע ווילדע חקירות איז זייערע אַרײַן מיט'ן רב, פּערקראַכען, ווי מע זאָגט, אין „אלף־השוי“, העט־העט אין די ווייטע דרכים אַרײַן, אַנגעהויבען אַפּליקענען מיינס און דיינס און שותפות־דיגס, אַנגעהויבען אַפּלאַכען, רעדען. ווי מע זאָגט, על ה' ועל משיחו ועל ננתקה...

האַט שוין רב יוזיפּיל דער רב מעהר נישט געהאַט מיט איהם וואָס צו רעדען און האַט שוין ווייטער נישט געוואָלט הערען אַפּיל, זיך פּערשטעלט די אויהערען מיט ביידע הענד און גע־שריגען:

— גענוג! גענוג! גענוג!
 אז זיידעל איז געגאנגען אהיים, האט זיך רב יוזיפיל דער
 רב אנגערופען צום עולם מיט א זיפץ:
 — נעבאך א וואוילער יונגערמאן און איין איידעלער יונגער-
 מאן און א לייטישער יונגערמאן, נאר נישט פאר קיין
 אידען געדאכט...
 און בשעת מעשה האט ער בעוויזען מיט'ן פינגער אויפ'ן
 שטערן, און אלע האבען פערשטאנען, וואס ער מיינט.

דרייפום אין פסרילעווקע

געשריבען אין יאחר 1902

דרייפוס אין כתרילעווקע

איך ווייס ניט, אויב די מעשה פון דרייפוס'ען האט נאך ערניץ אָנעמאַכט אזא רעש, ווי אין כתרילעווקע. אין פאריז, זאָנט מען, האט דאָס אויך נעקאַכט, ווי אין א קעסעל. גאַזעמען האָבען געשריבען, גענעראַלען האָבען זיך געשאָסען, און ווייסע-חברה'ניקעס זענען אַרומגעלאָפּען איבער די גאַסען, ווי משוגעים, געוואָרפען הימלען און געאַרבייט מעשים. דער האט געשריגען: „וויז דרייפוס!“ און דער האט געשריגען: „וויז עסטערהאזי!“ און אידען האט מען דערווייל געשמירט, גע- מאַכט מיט דער בלאַטע, ווי געוויינטליך... נאָר אזוי פיעל עגמתי- נפש מיט אזוי פיעל יסורים און בזיונות, ווי כתרילעווקע האָט דערפון געהאַט — דאָס וועט פאָרזי ניט האָבען ביז משיח וועט קומען.

פון וואָנען איז מען אין כתרילעווקע געוואָהר געוואָרען פון דרייפוס'ען — דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען. וואָרום למאי ווייסט מען דאָרטען פון דער מלחמה, וואָס די איינגלענדער האָבן בען געפיהרט מיט די בויערען? פון וואָנען ווייסען זיי וואָס אין קיטאָיי סהוט זיך? וואָס פאַר אַ מחותן איז כתרילעווקע מיט קיטאָיי? די גרויסע מסתרים, וואָס זיי פיהרען מיט דער וועלט? מיי בעקומען זיי פון וויסאַצקי'ן פון מאַסקווע, און דאָס געלע זומערשטאַף, וואָס מען רופט דאָס „משע-שוּר-משאַ“, טראָגט מען

נישט אין כתרילעווקע. דאָס איז נישט פאַר זייער בייטעל. דאָס קען גאָט, אַז מע קאָן טראַגען זומער אַ נאַקירקע האַטש פון פאַרוסינע; אַניט, האָט מען אַ ברירה געהן נאָר אַזוי, דאָס הייסט, מחילה, אין תּחתונים און פון אויבען אַ ציצענעם אַרבע-כּנפות, און טע שוויצט פֿון דעסטוועגען גאַנץ געשמאַק, אַבי ס'איז נאָר אַ הייסער זומער.

בלייבט דאָך אַלץ די אייגענע קשיא: פון וואָגען האָט פאַרט כּתרילעווקע אָנגעשמעקט די מעשה פון דרייפּוס'ען? פון זיידלען.

זיידעל רב שעה'ס איז דער איינציגער איז שטאַרט, וואָס שרױבט־אויס דעם „צפירה“, און אַלע נייעסען, וואָס טהוען זיך אַפּ אויף דער וועלט, ווערד מען געוואָהר פון איהם, דאָס הייסט, ניט פון איהם, נאָר דורך איהם. ער לייענט זיי, און זיי פער-טייטשען; ער דערצעהלט, און זיי לערנען דעם פּשט; ער זאָגט וואָס מע שטעהט, און זיי דרינגען אַפּט פערקעהרט, וואָרום זיי פערשטעהען בעסער.

*

ויהי היום, איז געקומען זיידעל רב שעה'ס אין בית-המדרש אריין און דערצעהלט אַ מעשה, אַז אין פאַרזי האָט מען גע'משפט אַ אירדישען קאַפיטאַן, איינעם אַ דרייפּוס, דערפאַר, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען נויטיגע פאַפיערען פון דער מלוכה. איז דאָס אין איון אויפער אריין, פונ'ם אנדערען אַרויס. איינער האָט זיך אַ זאָג געטאָן פאַרבייגעהענדיג:

— וואָס טהוט ניט אַ איר צוליעב פרנסה?

דער אנדערער האָט געהאַט אַ נקמה:

— אַ מצוה! לאַז אַ אירעלע ניט קריכען אויבענאָן און זיך

ניט מישען צווישען קיסרים!

שפעטער, אַז זיידעל איז געקומען און האָט דערצעהלט אַ שפעטער, אַז די גאַנצע געשיכטע איז נאָר געווען אַ בלבול, אַז

דער אידישער קאפיטאן, דער דרייפוס, וואס מע האט איהם פער-
שיקט, איז גאט די נשמה שולדיג, ס'איז גאר א נאנצע אינטריגע
פון עטליכע גענעראלען, וואס האבען זיך עפיש צעאמפערט —
דעמאלט האט זיך שוין דאס שטערטעל אביסעל פֿעראינטערע-
סירט, און דרייפוס איז געוואָרען אַ כתרילעווקער. וואו צוויי
איז ער געווען א דריטער.

— געהערט ?

— געהערט.

— פֿארשיקט אויף אייביג.

— „וועטשני פֿאָסעלעניע“.

— אומזיסט־אומנישט !

— אַ כִּלְבֹּל !

נאָך שפעטער, אַז זיידעל איז געקומען און האָט דערצעהלט,
אַז ס'איז גאר אַ סברה, אַז דער משפט זאָל נאָך אַ מאָל גע'משפט
ווערען, אַז עס האָבען זיך געפונען נומע מענשען אזעלכע, וואָס
געמען זיך אונטער בעווייזען דער וועלט, אַז ס'איז גאר געווען אַ
טעות די גאנצע מעשה, — האָט כתרילעווקע אָנגעהויבען זיך
וויענען גאר אויף איין אַנדער אופן. ערשטענס, איז דאָך דרייפוס
„אונזערער“ ; און, צווייטענס, ווי קומט דאָס, אַז דארטען איז
פֿאָרזי זאָל פֿאָרקומען אַזאַ פֿאָסקודנע מעשה ? פֿע, עפיש זעהר
ניט שען פֿאַר די „פֿראַנצעהוויזענדיגע“ ! ... עס איז אַוועקגעגאַנג-
גען אַ שפֿאַרעניש און אַ וועמעניש : דער האָט געזאָגט, אַז דער
משפט וועט נאָך אַ מאָל גע'משפט ווערען, און דער האָט געדרונט-
גען, אַז ניין : איז אַחר מעשה בית־דין כלום — אָפּגעמשפט,
איז פֿערפֿאַלען ...

וואָס ווייטער־ווייטער האָט מען אויפֿגעהערט צו וואַרטען
ביז זיידעל וועט זיך אַמאָל אויסקראַצען צו קומען אין בית־המדרש
אַרײַן דערצעהלען נייעס פֿונ'ם קאָפיטאָן דרייפוס ; מע האָט
אָנגעהויבען געהן צו איהם אַהיים. מע האָט נישט געהאַט מעהר
קיין געדולד געהן צו איהם אַהיים, און מע האָט אָנגעהויבען געהן

מיט איהם גלייך אויף דער פאסט אפנעמען דאס בלאט, און דארטען טאקי דאס איבערלייענען, און דארטען טאקי איבערסקייען נאך א מאל און נאך א מאל, שרייען, פילדערען, שפארען זיך און רעדען אלע אינאיינעם, ווי געוויינטליך. ניט איין מאל האט זיי דער ארון דער פאסטמייסטער געגעבען אַנצוהערעניש, זעהר איידעל אפילו, אז א פאסט איז ניט קיין שוהל, להבדיל:

— טוט נע זשיריווסקא שקאלא, זשידי פארחאטיע, טוט נע קאהאל שאכערמאכערי! ...

זיי האָבען איהם אָבער געהערט, ווי המן דעם גרייגער; ער האָט זיי געזידעלט, און זיי האָבען געלייענט דעם „צפירה“ און גערעדט פון דרייפוס'ען.

און נישט נאָר פון דרייפוס'ען אַליין האָט מען גערעדט אין כתרילעווקע. עס איז צוגעקומען אלע מאָל א פרישער סאַרשוין: פריהער „עסטערהאָזי“, נאָכדעם „פיקערט“, נאָכדעם גענעראַל „מערסי“, „פעלי“, „גאַנזי“, און דערביי איז געזאָגט געוואָרען אַ המצאה, אז ביי די „פראַנצעהוויזענדיגע“, וויבאַלד אַ נאָמען פון אַ גענעראַל, אזוי מוז זיך אויסלאָזען מיט אַ „י“. האָט איינער געפרעגט אַ וויעדעראַנאָנד:

— נו, און מיט בודעפערען וואָס וועסט דו טהון?

— הערסט דו? האָט ער טאָקי געהאַט אַ מפלח

— כן יאָבדו!

צוויי פארשויענע זענען געווען אין כתרילעווקע, וואָס די נאַנצע שטאָרט האָט זיי ליעב געקריגען, אויסגעגאַנגען נאָך זייערע טריט. דאָס זענען געווען „עמיל זאַל“ און „לאַמבאַרוי“. פאר „עמיל זאַלען“ וואָלט זיך יעדער איינציגער מפקיר געווען. אַ ווערטעלע אויסצורעדען — „עמיל זאַל“! אַז עמיל זאַל וואָלט קומען, למשל, קיין כתרילעווקע, וואָלט די נאַנצע שטאָרט איהם אַרויסגעקומען אַקענען מיט אַ ברוד־הבא, אויף די הענד וואָלט מען איהם גע־טראָגען.

— וואָס זאָגט איהר אויף זיינע בריוולעד?

— פערעל! דימענטען! בארליאנטען!

אויך פון „לאמבארדין“ האט מען געהאלטען איין עולם ומלואו.
דער עולם האט געקוועלט, נתפעל געווארען און געלעקט די פינגער
פון זיינע דרשות. האמש הארכען האט איהם אין כתרילעווקע
קיינער נישט געהארבט, נאר מע האט פערשטאנען מיט'ן שכל,
אז ער בעדארף קאנגעזרעדען.

איך ווייס נישט, אויב דרייפוס'עס משפחה אין פאריז האט
בען אזוי ארויסגעקוקט אויף דרייפוס'ען, ער זאל קומען פונ'ם
שענעם אינזעל, ווי עס האבען ארויסגעקוקט דערויף די כתריל-
לעווקער אידען. מע קאן זאגען, אז זיי זענען געפאהרען גלייך
מיט דרייפוס'ען אזש פון דארטען אויפ'ן ים, ממש געפיהלט.
ווי זיי שווימען: אט-אט הויבט זיך אויף א שטורמווינד און צע-
שמויסט דעם ים אויף אלע זייטען, די הוואליעס פלעסקען און
ווארפען דאס שיה, ווי א שפענדעל, ארויף און אראפ, ארויף און
אראפ.

— רבנו של עולם! — האבען זיי מתפלל געווען ביי זיך
אין הארצען. — זאלסט איהם האמש ברענגען בשלום אהיו, וואו
דער משפט בעדארף זיין! זאלסט האמש עפענען די אויגען פון
די ריכטער און קלאר מאכען זייערע מוחות, זיי זאלען געפינען
דעם שולדיגען, און די גאנצע וועלט זאל ארויסזעהן אונזער
גערעכטיגקייט, אמן סלה! ...

דעם טאג, וואס ס'איז אנגעקומען די גוטע בשורה, אז דריי-
פוס איז שוין דא, איז אין כתרילעווקע געווען א יום-טוב. זיי
זאלען זיך ניט שעמען, וואלטען זיי פערשלאסען די קליימען.

— געהערט?

— א דאנק השם יתברך!

— כ'וואלט א בעלן געווען זעהען, ווי אזוי איז געווען דאס
ערשטע באגעגעניש מיט'ן ווייב?

— און איד וואָלט אַ בעלן געווען אַנקוקען בשעת מעשה די קינדערלעך, אַז מע האָט זיי געזאָגט: דער טאטע איז גע- קומען.

ווייבער, וואָס זענען בעת מעשה געזעסען, האָבען בעהאַל- טען די פּנימ'ער אין די פּאַרטיכער, כלומר'שט געשנייצט די נעזער, מע זאָל נישט זעהן, אַז זיי וויינען. ווי כּתּרילעווקע איז אַיין אַרעם שטעדטעל, וואָלט יעדער אָפּגעריסען דאָס לעצטע פּונ'ם לעצטען און וואָלט זיך דורכגעפּאַהרען אַהין, אַ קוק טהון האַטש פּון דערווייטען.

אַז דער משפּט האָט זיך אָנגעהויבען, איז געוואָרען אַ קאָד כּעניש, גאָט זאָל שומר ומציל זיין. נישט נאָר דאָס בלאַט—זייד- לען האָט מען צעריסען אויף שטיקלעך. מע האָט זיך געוואָר- גען מיט'ן עסען, מען איז ניט געשלאָפּען קיין נעכט. מע וואָלט שוין געהרען דערלעבען מאַרגען, מאַרגען — איבערמאָרגען, און אַזוי אַלע טאָג.

מיט אַ מאָל איז געוואָרען אַ מהומה אין שטאָרט, אַ טומעל, אַ געשריי, אַ געפּילדער, — חושך! חושך! דאָס איז געווען דעמאָלט, ווען מע האָט געשאַסען אויף אַרוואַקאט לאַבאָרי. די כּתּרילעווקער האָבען אַיינגעלעגט די וועלט.

— פּאַר וואָס? פּאַר ווען? אַזאַ רציחה! אומזיסט- אימנישט! ערגער ווי אין סדום!

דער דאָזיגער שאַס האָט זיי דעם קאָפּ אַראַפּגענומען. די דאָזיגע קויל האָט זיי געטראָפּען גלייך אין האַרצען אַרײַן. גלייך ווי ער האָט געשאַסען אויף כּתּרילעווקע.

— רבונו של עולם! — האָבען זיי מתפלל געווען ביי זיך אין האַרצען. — בעווייז דייע וואונדער, דו קאָנסט דאָך, אַז דו ווילסט, טהו אַ נס, לאַמבאָרי זאָל האַטש בלייבען לעבען. און גאָט ברוד-הוא האָט אַ נס געטהאָן, ער איז געבליבען לעבען.

אז ס'איז געקומען צום לעצטען טאג פונ'ם משפט, האָט דאָס מיט די כתרילעווקער געוואָרפֿען ווי אַ קדחת. זיי וואָלטען אַ בעלן געווען אַנשלאָפֿען ווערען אויף אַ גאַנץ מעת-לעת און אויפֿ-האַפֿען זיך דעמאָלט, ווען דרייפוס וועט, אַם ירצה השם, שוין זיין פֿריי. נאָר, ווי אויף צורלהכעים, האָט זיך ביי קיינעם דאָס אויג נישט געקאָנט צומאַכען. מע האָט זיך יענע נאכט געקאָמ-שעט פֿון איין זייט אויף דער אַנדערער, מלחמה געהאַלטען מיט די וואַנצען און אַרויסגעקוקט, עס זאָל שוין ווערען טאָג.

אז ס'איז געוואָרען טאָג, איז מען אַוועק אויף דער פּאַסט. די פּאַסט איז געווען פֿערשלאָסען און דער טויער אויך. ביס-לעכווייז האָט זיך דער עולם אָנגעהויבען צענויפקלויבען אַרום דער פּאַסט, און ס'איז געוואָרען פֿערפֿליצט די גאַס. אירען זענען אַרומגעגאַנגען הין און צוריק, געגעהנעצט, געצויגען זיך, גערעדט די פּאה און געזונגען שטילערהייד פֿון הלל.

אז יאַרעמע דער סטאַראַזש האָט געפֿענט דאָס טויער, האָבען אירען אַ לאַז געטהאָן זיך אַלע מיט אַ מאָל. איז יאַרעמע געוואָרען אָנגעצונדען, בעוויזען, אז דאָ איז ער בעל-הבית, און האָט זיך צעלאָזט אויף זיי און, מחילה, זיי אַרויסגעטריבען מיט בזיונות פֿון דער פּאַסט אין דרויסען אַרויס, און דאַרטען האָבען זיי געוואַרט אויף זיירלען, אזוי לאַנג, ביז זיי האָבען זיך פּאַרט דערוואַרט. און אז זיירעל האָט אָפֿגענומען דאָס בלאַט און האָט זיי איבערגעלייענט דעם שענעם פּסק פֿון דרייפוס'ען, איז געוואָרען אַ געשריי, אַ ליאַרם — הימעל עפען זיך! דער געשריי איז געווען ניט אויף די ריכטער, וואָס האָבען שלעכט גע'פּסק'עט, נישט אויף די גענעראַלען, וואָס האָבען געשוואָרען פּאַלש, נישט אויף די „פּראַנצעהויזענדיגע“, וואָס האָבען זיך אזוי ניט שען אויסגעפֿיינט, — ניין! דער געשריי איז געווען אויף זיירלען.

— סע קאן ניט זיין! — האט כתרילעווקע געשריגען אין
 איין קול. — סע קאן ניט זיין אין דער וועלט אזא משפט!
 הימעל און ערד האבען געשווארען, אז דער אמת מוז ארויף, ווי
 בוימעהל אויפ'ן וואסער. וואס וועסט דו אונז דערצעהלען מעשיות?
 — בהמות! — שרייט נעבאד זיידעל מיט אלע כוחות און
 שטופט זיי דאס בלאט גלייך אין פנים אריין. — נאט זעהט וואס
 סע שטעהט אין בלאט!
 — בלאט-שמאט! — שרייט כתרילעווקע. — און אז דו
 וועסט זיך שטעלען אט דא מיט איין פוס אויפ'ן הימעל און מיט
 דער אנדערער אויף דער ערד — וועלען מיר דיר גלויבען? ס'איז
 א זאך, וואס עס קאן ניט זיין! עס קאן ניט זיין! עס קאן
 ניט זיין! עס קאן ניט זיין!
 א סימן — ווער איז געווען גערעכט? ...

קײן עױן־הרע נײַט

מאַנאַלױג.

געשריבען אין יאהר 1902

קיון עיז־הרע נים

(מאָנאָלאָג)

— ווי איהר זעהט מיך אַטאָ — מאַכט צו אונז אַ כּתוּי־
לעווקער בעל־עגלה, וואָס האָט זיך אויסגעררעהט צו אונז אין דער
בויר אריון, און די פּערדלעך מיט'ן וואָגען האָט ער געלאָזט אויף
גאַטס'ס בעראַטה — ווי איהר זעהט מיך אַטאָ, בין איך מיר אַ
איך מיט קיין עיז־הרע צוויי פּערדלעך אייגענע; יענער, דער
בולאַנער, איז ביי מיר שוין קיין עיז־הרע דאָס אַכטע יאָהר, ווי
איהר קוקט איהם אָן, אַ שווערפּיס־גער, נישט אַזאַ לויפּער, נאָר
אַ „נעמער“ קיין עין הרע אַ גוטער, און דער קאַשטאַנעוואַטער
איז אויך קיין עיז־הרע אַ יאָדעריג פּערדעל. מיט אַזעלכע צוויי
פּערדלעך, אַז גאָט שיקט צו גוטע פּאַרשויןדלעך, און אַ סך, קאָן
מען האַבען פּרנסה קיין עיז־הרע מיט'ן פּולען מויל, און פּרנסה —
דאָס מוז מען, וואָרום אין דער היים איז פּאַרהאַן אַ ווייב מיט
קיין עיז־הרע זעכס פּיקערס; זי קינדעלט קיין עיז־הרע אַלע
יאָהר, אַסתר הייסט זי, און דערפּאַר האָט זי טאַקי אַ פּנים
פּון אַ רוח. געווען אַזאַ שענע קיין עיז־הרע, אַזאַ־נאָי־דעלע,
אַ צורה־מלוכה, בשעת איך האָב חתונה געהאַט פאַר איהר; כ'בין
נאָך דעמאָלט געווען אַ שמייסער ביי יענעם, אַ בחור קיין עיז־הרע
איין אייזען. וואָס מיר ווינטער? ווער מיר זומער? וואָס מיר
שניי? ווער מיר בלאַטע? איבערגעקעהרט זיך דער וואָגען?

אליין גענומען אויף די פלייצעס און אליין קיין עינזערע אויפ-
 געהויבען איהם פון דער בלאַטע, אפילו זיך ניט פארקרימט. אַמ
 אזא מין פארשוין בין איד געווען. און זי, אסתר הייסט דאָס.
 איז געווען א יתומה, און דוקא א בעל-הבת'יש קינד, א מלמד'ס
 א טאכטער, נאָר מחמת זי איז געווען ניט איינע, קיין עינזערע
 אכט שטיק זענען זיי געווען, און די מוטער איז איין אַרעמע
 אלמנה, האָט זי נעכאך זעהר געוואָלט חתונה מאַכען די טאכטער.
 האָט מען איהר גערעדט שדוכים קיין עינזערע די שענסטע, די
 פיינסטע שדוכים. נאָר איין חסרון — קיין געלט איז ניט געווען.
 און מיר זענען געזעסען אונטער איין דאָר, זענען מיר געזעסען,
 רופ איד זיך אָן צו איהר איינמאָל, צו אסתר'ען הייסט דאָס,
 יום-טוב איז דאָס געווען, אַלע זענען געווען אין שוהל: „אסתר,
 זאָג איד, דו וועסט מיך נעמען?“ שווייגט זי. זאָג איד צו
 איהר נאָך א מאָל: „אסתר, זאָג איד, קוק ניט, זאָג איד, וואָס
 איד בין א שמויסער, זאָג איד, ביי יענעם, איד האָב צענויפגע-
 שלאָגען, זאָג איד, מיין אייגענס קיין עינזערע א קערבעל עטליכע
 און דרייסיג; האָב איד נאָר חתונה, זאָג איד, אזוי קויף איד
 מיר באַלד א פערדעל און ווער אליין, אם ירצה-השם, א בעל-עגלה,
 זאָג איד, און א יונגעל, זאָג איד, בין איד קיין עינזערע א האַרעפאָש
 נער, האַרעווען קאָן איד, עס וועט דיר, זאָג איד, זיין ביי מיר קיין
 עינזערע גוט ווי די וועלט, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען!“
 שווייגט זי.

קיצור, מיר האָבען חתונה געהאַט. אַז מיר האָבען חתונה
 געהאַט, האָט זי באַלד אָנגעהויבען קינדלען, קיין עינזערע אַלע
 יאָהר, אַלע יאָהר א קינד; און אַז זי האָט אָנגעהויבען צו קינדלען,
 האָט זי אָנגעהויבען קרענקען, און אַז זי האָט אָנגעהויבען צו קרענ-
 קען, האָט זי געקרענקט און געקרענקט, אוועקגעקרענקט א צייט!
 זאָג איד צו איהר: „אסתר, וואָס וועט זיין, זאָג איד, דער
 תכלית, וואָס דו קרענקסט?“ לאַכט זי. „אסתר, זאָג איד, דו
 לאַכסט און מיר טריפט זיך בלוט, קוקענדיג אויף דיר; מאַ-

מער, זאג איד, וואָלטען מיר זיך דורכגעגאנגען צום דאָקטאָר?
אפשר, זאָג איד, וועט ער געפינען עפּים א סגולה? ...
האַבען מיר זיך אָנגעהויבען צו קלויבען צום דאָקטאָר,
האַבען מיר זיך געקלויבען און געקלויבען, וואָרום ווען האָב איד
צייט, משטיינס געזאָגט, אז די גאַנצע וואָר איז מען קיין עין־הרע
אין דער אַרבייט? סידרען שבת?

קיצור, מיר האָבען זיך אַרויסגעריסען איינמאָל אין אַ שבת
צום דאָקטאָר. געקומען צום דאָקטאָר, פרעג איד דעם דאָקטאָר:
„וואָס טהוט מען, זאָג איד, פּאַני מאַרשאַלקי, וואָס זי קרענקט?“
נעמט ער און באַטראַכט זי און הערט זי אויס און רופט זיך אָן
צו מיר: „דיין ווייב איז ניט געזונט“. זאָג איד צו איהם: „פּאַני
קאַנסוליאַרושע, גוט וואָס איהר האָט מיר געזאָגט, אַניט, וואָלט
איד ניט געוואוסט!“ מאַכט ער צו מיר: „נישט דאָס האָב איד
דיר געוואָלט זאָגען; איד האָב דיר געוואָלט זאָגען, זאָגט ער,
אז דו באַדארפסט זי אָפהיטען, היטען ווי דאָס שוואַרצאַפּעל
פּונ'ם אויג; זי טאָר, זאָגט ער, ניט האָבען קיין קינדער מעהר,
וואָרום טאָמער האָט זי נאָך אַ צוויי קינדער, זאָגט ער, וועט זי
קלאַפּירען.“ „קלאַפּירען? — זאָג איד. — בייסט אַיך אַפּ
די צונג, פּאַני! זי איז ביי מיר, זאָג איד, איינע, זי איז ביי
מיר טייערער פון זיך אַליין, און פֿון מיינע צוויי פּערדלעך אַפּילן,
און איהר רעדט נאָר פֿון קלאַפּירען, זאָג איד. וואָס טויג מיר,
זאָג איד, אייערע עצות? איהר ניט איהר עפּים אַ רפואה, זאָג
איד, אַ סגולה, זי זאָל אויפהערען, זאָג איד, קרענקען!“ ... אזוי
לאַנג, אזוי ברייט, ער האָט איהר פאַרשריבען אַ רפואה, פּראַשׁ
קעם אַזעלכע, און מיר געהען אַהיים. געקומען אַהיים,
זאָג איד צו איהר: „אַסתר, האַסט געהאַרנט וואָס דער
קלוגער דאָקטאָר האָט געזאָגט?“ ... לאַכט זי.

קיצור, עס געהט אַוועק נאָך אַ יאָהר און נאָך אַ יאָהר, און
וואָס ווייטער ווערד זי ערגער און ערגער, און די קינדער, איהר
זאָלט זעהען, דוקא קיין עין־הרע איבערגעוואַשענע קינדער, איינס

און איינס. דאס עלטערע יונגעל שוין אלט קיין עיז-הרע דאס דרייצעהנטע יאהר, געגעבען איהם אין חדר, געוואלט מאכען פאר א למדן — ווער, וואס? אז דער קאפ איז איהם גאר ביי די פערדלעך! און אזוי איז דער אנדערער, און אזוי איז דער דריטער. איד קום צו פאהרען אהיים און שפאן אויס די פערדלעך — אהא! מיין חברה קיין עיז-הרע איז דא: איינער אויפ'ן וואגען, דער אנדערער אונטער'ן וואגען, איינער אויף איין פערדעל, דער אנדערער אויפ'ן אנדערען פערדעל, און דער קלענערער זיצט גאר רייטענדיג אויפ'ן דיזעל. „ווייס-חברה'ניקעס, זאג אויף, ניט גע- דאכט זאלט איהר ווערען! נעהיי וואלט איהר בעסער חשק געהאט צום סדור!... עס פארדריסט מיך, סטייטש, סע קאסט מיך בלוט, איד צאהל שכר-למוד, ווער פארשווארצט א גאנצע וואך, פאהר- ארום היז און צוריק מיט'ן ביידעל, פארדיען טאקי קיין עיז-הרע דאס שטיקעל ברויט, אבער טאקי נישט מעהר ווי דאס שטיקעל ברויט, מחמת די גרעסטע העלפט געהט אוועק אויף זיי, לחבריה, אויף די פערדלעך הייסט דאס, זיי דארפען קיין עיז-הרע היי און האבער אלע טאג, דעם וואגען שמירען דארף מען אויף, און א שטוב קיין עיז-הרע אויסהאלטען איז נישט קיין ווערטעלע, און אליין איז מען אויך א מענטש, אונטערוועגענס קיין עיז-הרע אליין א בעל-עגלה, שוין נישט קיין שמייסער ביי יענעם, אמאל אביסעל בראנפען, אמאל פארבייסען, די נשמה אויסשפיען קאן מען ניט, און איז מיטען דרינען, טראד, פאלט גאר א פערד, איז איין עק, אויס גדולה!

א שטיקעל גליק, הערט איהר, פאר נאשבראט, וואס גאט האט געשענקט אונז דאס שטיקעל שבת — א מתנה פון זיין ליבען נאמען. קומט שבת, וועט איהר מיך ניט דערקענען, קיין עיז-הרע גאר איין אנדער מענטש! אז איד קום פארפריה פרייטאג אהיים, איז ראשית חכמה פון אלע ראשית חכמות — אין מרחץ אריין. דארטען פארע איד מיך קיין עיז-הרע אויס אויף אלע זייטען, ווערד אויף מיר א נייע פעל. איד קום אהיים

א פרישער, א צאפעלדיגער, טרעף איד אויפ'ן טיש די שענע צוויי אויסגעריבענע מעשענע לייכטער מיט קיין עיז־הרע צוויי גרויסע קוילעטשען, און די קלונגע פיש קיין עיז־הרע לאָזען זיך הערען שוין פונ'ם אויפ'ן־אויגען איבער דער גאנצער שטוב, און אין שטוב אין ווארעם קיין עיז־הרע, ריין און ציכטיג אין אלע ווינקעלעך, האַטש שפיעגעל זיך, דער טשאַלענט אין פאַררוקט, דער פריפעטישק אַפגעשמירט, די קאַץ וואַרעמט זיך, און איד להבדיל בין מעביר די סדרה קיין עיז־הרע צוויי מאל; נאכדעם געה איד מיר אין שוהל אַריין דאוונען און קום אַהיים מיט'ן ברייטען גוט שבת, זאָג אָפּ די שלום־עליכם, מאַך קיין עיז־הרע דעם פיינעם קידוש איבער קיין עיז־הרע א גוט ביר סעל בראַנפען, עס־אָפּ קיין עיז־הרע די גוטע וועטשערע, די אמת'ע פיש, די ריינע יוד מיט'ן צימעסדיגען צימעס, און לעג מיר רוהען. שלאָף איד אָפּ קיין עיז־הרע די נאכט ווי אַ מלך; און אין דערפריה געה איד מיר אין שוהל אַריין, קיין עיז־הרע ווי א גראַף, און אין דערהיים וואַרטען שוין אויף מיר קיין עיז־הרע אלע שבת'דיגע מאַכלים; דער בעל־הבתישער רעטאָר מיט די כשר'ע ציבעליס, די געהאקטע אייער מיט'ן שענעם לעכער, די פיינע פעטשאַ מיט'ן לייטישען קנאָבעל, די הייסע יוד מיט'ן פעטען קוגעל, וואָס רינט פון איהם קיין עיז־הרע די שמאַלץ ווי פון אַ וואַרעטשיס. אַודאי קאָן מען נאָך אזא מין סעודה קיין עיז־הרע גוט שלאָפען. און אז מען שלאָפט זיך אויס נאָך אזא וואַרעמעס, וויל מען דאָך קיין עיז־הרע א טרונק. און אז סע ברענט אויפ'ן האַרצען, זאָגט איהר, אין עפעלקוואַס נישט קיין שלעכט ביסעל משקה, און באַרלעך־צימעס נישט קיין שלעכט מאַכל. און אז מען טרינקט אויס אַ קוואַרט עפעלקוואַס קיין עיז־הרע און מען פאַרבייסט מיט באַרלעך־צימעס, נעמט מען זיך צום תהלים און מען רייבט קיין עיז־הרע געשמאַס איין קאָפימעל נאָכ'ן אַנדערען; זיי פֿליהען קיין עיז־הרע, די קאָפימעלעך, ווי די ווערסטען אויפ'ן גרויסען טראַקט, איינס נאָך דאָס אַנדערע, איינס נאָך דאָס אַנדערע, אַהן אַ פאַפּאָס, וואַרום

זוי איהר זעהט מיר, האטש א בעל-עגלה, געהט ביי מיר קיין עיך
 הרע דער תהלים, ווי א מזמור, חלואי וואלטען אזוי מיינע ממזרים
 געקאנט איבער הונדערט און צוואנציג יאהר נאך טאטע-מאמע,
 א רוח אין זייער פאטער און מוטער אריין — — — טפדררו,
 איינגעזונקען זאלט איהר ווערען! ...

אזוי האט אויסגעלאזט פלוצים דער כתרילעווקער בעל-עגלך
 צו זיינע פערדלעך, דעם „בולאנעם“ מיט'ן „קאשטאנעוואטען“
 וואס האבען א נעם געגעבען דעם וואגען בארנ-אראפ און געגעבען
 א טראג-אוועק איהם פיל אויס'ן בויגען. און איידער מיר קוקען
 זיך ארום, ליגען מיר אלע מיט'ן וואגען אונטער'ן בארג אין דער
 בלאטע. די פארשוינען, וואס זענען געזעסען „פאריטש“, אקעגען
 אונז, ליגען, מחילת, פון אונטען; און מיר, בודפארשוינען —
 פון אויבען, אויף זיי. און דער „בולאנער“ מיט'ן „קאשטאנע
 וואטען“, פערוארפען די קעפ ארונטער, בארבלען זיך מיט די פיס
 הארהלען, ווילען געבאר ארויסקאראטשקען זיך — און קאנע
 נישט.

— פון זינט איד בין צו מיין שכ' געקומען, הערט איהר, —
 אזוי מאכט צו אונז דער כתרילעווקער בעל-עגלה, א פערשעמטער,
 נאכרעם ווי ער האט אויפגעהויבען די פערד מיט'ן וואגען מיט אלע
 פארשוינען — פון זינט איד בין א בעל-עגלה, קיין עין-הרע שוין
 עטליכע און צוואנציג יאהר, טרעפט זיך מיר, איד זאל דא ליגען
 בארנ-אראפ מיט'ן וואגען וויפיעל מאל, מיינט איהר? — טר-הכל
 ד א ס ד ר י ט ע מ א ל, קיין עין-הרע נישט! ...

איהם מעג מען מקנא ויין

געשריבען אין יאהר 1902

איהם מעג מען מקנא זיין

זינט כתרילעווקע איז א שטאָרט געדענקט דאָרט קיינער ניט
אַזאָ לוייה, ווי עס האָט געהאַט רב מלך דער חזון.
רב מלך דער חזון איז געווען אַ איד איין אַרעמאָה, איין עני
ואכיוון, גלייך מיט אַלע כתרילעווקער בעלי־בתים, און האָט פּער־
דיענט אַזאָ לוייה נאָר דערפאַר, וואָס ער איז געשטאַרבען יום־כּפור
צו נעילה.

אַזוי שטאַרבט אַ צדיק, אַ גרויסער צדיק.

די זון האָט שוין געהאַלטען ביי אונטערניעהן, זיך געזעגענט
מיט כתרילעווקע און אַריינגעקוקט דורך די פענסטער פּונ'ם אַלמען
בית־המדרש און בעלייכט די טוידטע אויסגעמוטשעטע פּנימ'ער,
די געלע טליתים מיט די ווייסע קיטלען פון די בעלי־בתים, וואָס
האַבען אויסגעזעהען ווי לעבעדיגע מתים.

דאָס, וואָס ווערד אַנגערופען הונגער, האָבען שוין די דאָזיגע
לעבעדיגע מתים לאַנג אויפגעהערט צו פיהלען. זיי האָבען נאָר
געפיהלט, אַז עס לאָזען זיך אויס די כחות, אַז עס געהט זיי אויס
דאָס חיות. זיי זענען געזעסען איבער די מחזורים, געשאַקעלט זיך,
געקוויקט זיך ווער מיט „חלש־טראַפּענס“ און ווער מיט אַ שמעק
טאַבעקע, און געזונגען, אונטערגעהאַלפּען רב מלך דעם חזון.

רב מלך דער חזון, אַ שענער איד מיט אַ לאַנגער באַרד,
מיט אַ ברייטען קאַלנער, איז פון גאַנץ פרייה אַן געשטאַנען פאַר'ן

עמוד אויף די פיס; ער איז געשטאנען פאר'ן רבנר-של-עולם מיט אויפגעהויבענע הענד, געדאווענט געטריי, געשמאק, געוויינט און געבעטען ביי איהם רחמים פאר די בעלי-בתים, וואס האבען איהם געשיקט פאר א שתדלן, א האדאטאוי, מע זאל זיי מוחל זיין זייערע גרויסע זינד און מע זאל זיי אנ'חתמ'ענען א גוט קוויטעל, אנצייכענען זיי א גוט יאהר.

אויף אזא אדוואקאט, ווי רב מלך, האבען זיך די בעלי-בתים פון דעם אלטען בית-המדרש, נישקשה, געקאנט פערלאזען.

ערשטענס, די געמבע; אלטע בעלי-בתים דערצהלען, אז אין דער יונגער האט ער, זאגט מען, געהאט א שארפע שטימע, א „שאנת ארי“; האט ער געעפענט א מויל, האבען געציטערט די ווענד פונ'ם בית-המדרש און עס האבען געקלונגען די פענסטער. היינט איז ער געווען א גרויסער בעל-בכי, פלעגט וויינען, גיסען, ווי א בערעזענע, און אויף איהם קוקענדיג — דער גאנצער עולם.

אויף דער עלטער איז ביי איהם די שטימע געווארען אביסעל צוגעלענערט און ס'איז איהם פערבליבען נאר דאס וויינען — נאר אזא וויינען, וואס קאן נעמען א וואנד, אויפועקען א טוירטען. רב מלך הויבט אויף ביידע הענד און טענה'ט זיך אויס מיט'ן רבנר-של-עולם מיט'ן געוויסען וויינענדיגען ניגון פון נעילה: — אוי-וועה, טאטע! אוי-וועה, פאטער! אוי-וועה, אוי-וועה! ...

און איטליכער בשעת-מעשה האט חרסה אויף זיינע גרויסע זינד, בעט ביי גאט, ער זאל אפמעקען, מוחל זיין, פערגעסען, און שענקען זיי א גוט יאהר פאר זיי און פאר זייערע נאקעטע, באר-וויסע הונגעריגע קינדערלעך.

און דערמאנען זיי זיך אן זייערע הונגעריגע, נאקעטע און בארוויסע קינדערלעך, די אומשולדיגע נפשות נעבאר, ווערד זיי דאס פאר'ן צעגאנגען אזוי ווי וואכס, און זיי זענען גרייט צו פאסטען

אזוי איז געווען אינ'ם אלטען בית-המררש, בשעת רב מלך דער חזן איז געשטארבען.

עס איז געוואָרען אויף א וויילע אַ טומעל, א נערדער; פון דער ווייבערשער שוהל האט זיך געלאָזט הערען אַ מאָדנער קוויטש — דאָס האט צביה די חזנ'טע גע'חלש'ט, און אויף איהר קוקענדיג זענען געפאלען חלשות נאָך עטליכע ווייבער.

האָט רב יוזיפיל דער רב אַ וואונק געטהאָן צו די גבאים, און די גבאים האָבען אַ פאַטש געטהאָן אין די סטענדערס, ס'זאל זיין שטיל. און חיים דער שמש (ער איז טאַקי געווען בעל-שחרית) איז צוגעגאַנגען צום עמוד און האָט זיך געשטעלט דאוונען ווייטער, און דער גאַנצער עולם האָט געדאווענט ווייטער, ביז רב ניסיל בעל-תּוקע האָט געגעבען דעם לעצטען בלאָז.

נאַכדעם האָט מען געמאַכט אַ ברכו, זיך געשטעלט דאוונען דעם וואַכענדיגען מעריב, און אז מע האָט אָפּגעדאווענט דעם וואַכענ-דיגען מעריב, איז מען געגאַנגען אַרויס מחדש זיין די לבנה, און אז מע האָט מחדש געווען די לבנה, איז מען ערשט דעמאָלט גע-גאַנגען אַהיים זיך אָפּפאַסטען, ווער מיט אַ פּערטעל עוף פון די כּפרות און מיט אַ גלעזעל וואַרעמס, און ווער מיט אַ שטיקעל ברויט מיט הערינג און מיט גלאָט אַ טרונק וואַסער.

אין אַ שעה אַרום נאַכ'ן אָפּפאַסטען זיך איז דער גאַנצער שוהל-הויף שוין געווען פּערפלייצט מיט מענשען. ס'איז ניט געווען קיין שפּילקע דורכאווואַרפען.

אידען און ווייבער, יונגלעך און מיידלעך, קינדער פון די וויעגעלעך — אלע זענען זיך צענויפגעקומען אויף דער לוייה.

בעל-יבתיים האָבען זיך אַליין מתעסק געווען אין דער כּוזה, נישט צוגעלאָזט די שמשים. אַ קלייניגקייט — אַזאַ מת!

די נאכט איז געווען א ליכטיגע און א ווארעמע. די לבנה האט אראפגעשיינט אויף כתרילעווקע און האט אנגעקוועלט פון די ארעמע לייט, וואס זענען געקומען אפגעבען כבוד רב מלך דעם חזן פאר זיין אוועקגעהן אהין אין זיין ווייטען וועג אריין. און אז מע האט זיך אפגעשטעלט מיט דער מטה קעגען אלטען בית-המדרש, האט זיך רב יוזיפיל דער רב אוועקגעשטעלט מאכען א הספד, און דער גאנצער עולם האט געוויינט.

רב יוזיפיל דער רב האט אויסגעוויזען מיט פסוקים און מיט מדרשים א סך, אז רב מלך דעם חזן'ס טודט איז נישט קיין געוויינטליכער טוידט פון א געוויינטליכען מענשען, אז אזוי שטארק בען שטארבט נאר א צדיק, און א גרויסער צדיק, אז אזא צדיק געהט פון דאנען גלייך אין ג'ערן אריין, אזא צדיק בעדארף אימליכער מוקנא זיין, און אימליכער בעדארף זיך ווינשען אזא טוידט, ווארום נישט אימליכער איז זוכה צו שטארבען יום-כפור צו נעילה ביי'ם עמוד, ווען גאט האט מוחל געווען אלע זינד — און אזא צדיק, אז ער פאהרט-אפ פון שטאדט, בעדארף די גאנצע שטאדט איהם געהן בעגלייטען, און אזא צדיק, אז ער שטארבט-אפ אין שטאדט, בעדארף די גאנצע שטאדט וויינען און קלאגען.

— וויינט זשע, אידען, און קלאגט אויף דעם צדיק, וואס מיר האבען פארלארען, און בעט איהם, ער זאל דארט זיין א מליץ-יושר פאר'ן כסא-הכבוד צום נייעם יאהר, טאמער וועט ער טאקי אויסבעטען פאר אונז אלעמען א גומי-אהר, — שוין צייט גאט זאל רהמנות האבען אויף כתרילעווקע און אויף איהרע אידען! ...

דער גאנצער עולם האט געוויינט, געגאסען מיט טרערען און געגלויבט, אז זיי האבען אוועקגעשיקט פאר זיך א גוטען שליה, א דעכמען שתדלן צום אויבערשטען.

אין דער מינוט האט זיך אימליכער געוואונשען צו זיין אויף רב מלך דעם חזן'ס ארט.

און רב יוזיפיל האט, אפנים, פערגעסען, אז ער רעדט מיט א
טוידטען, און האט אויסגעלאזט זיין הספר מיט די דאזיגע
ווערטער:

— לך שלום — געה געזונטערהייד און זיי מצליח! ...
לאנג-לאנג נאכדעם האט מען נישט אויפגעהערט צו דער-
צעהלען אין כתרילעווקע פון רב מלך דעם חזנים טוידט און פון
דער לוי, וואס ער האט געהאט, און מע האט געזאגט מיט א זייער-
— יא, א י ה ם מעג מען מקנא זיין... —

צוויי שלח-מנוח'ען

געשריבען אין יאהר 1902

צוויי שלח-מנות'ען

א.

ס'איז שוין לאנג נישט געווען אין כתרילעווקע אזא שענער פורים און אזא ווארעמער. עם האָט פארפריה געלאָזט דאָס אייז. און פונ'ם שניי איז געוואָרן אַ טוואַן ביז'ן גארטעל. די זון האָט געשיינט. עם האָט געבלאָזן אַ פּויל ווינטעל. אַ נאַריש קעלבעל האָט זיך אויסגעוויזען, אַז סע שמעקט מיט וועסנע, האָט דאָס אַנ־געהויבען בלעקען, פּערריסען דעם וויידעל, אַראַפּגעלאָזט די מאַרדע און אַרויסגעלאָזט אַ האַלבען „מעל“ אויף דער גאַס זענען גע־לאַפּען שליינגעלדיגע ריטשקעלעך אַראַפּ־באַרג, געשלעפט מיט זיך וואו ערניץ אַ שפּענדעל, אַ שטרוי אַדער אַ שטיקעל פּאפּיער. אַ גליק, וואָס אין שטאָדט איז נאָך כמעט ביי קיינעם נישט געווען אויף מצות; אַניט, וואָלט מען געקאַנט מיינען, אַז ס'איז נישט פורים, נאָר ערב־פּסח.

סאַמע אין מיטען שטאָדט, אין דער רעכטער בלאַטע, האַבען זיך בעגעגענט צוויי מיידלעך, וואָס ביידע האַבען געהייסען נחמה, — איינע אַ שוואַרצע, אַ געזונדע, מיט געדיכטע ברעמען און מיט אַ קורצער נאָז, די אַנדערע אַ ווייסע, אַ קראַנקליכע, מיט רויטע האָר און מיט אַ שפּיצעכיג נעזעל; איינע אַ באַרוויסע, מיט גראַבע שוואַרצע פּולקעס, די אַנדערע כלומרשט אין שיד, וואָס האַלטען אַפען דאָס מויל און „בעמען עסען“; שענע שיד! אַז מע געהט,

ק'זאטשקען זיי און סע שלעפט זיך נאך א פאדעשווע, וואס גיט אלע
מאָל א ליאסק מיט א קוויטש, און אז מע טהוט זיי אויס, וועגען
זיי א פוד. דאָס איז געווען אזעלכע שיד, וואס מע זאגט אויף זיי:
„איידער אזעלכע שיד, איז שוין גלייכער באַרוויס“... ביידע
נחמה'ס האָבען געטראָגען שלח־מנות'ען, איבערגעדעקט מיט א ווייס
סערוועטעל, און צוגעהאלטען מיט ביידע הענד אין דער הויף.
דערזעהען זיך, האָבען ביידע מיידלעך זיך אָפגעשטעלט.

— א! נחמה?

— א! נחמה?

— וואוהין געהסט דו דאָס, נחמה?

— וואָס הייסט וואוהין געה איד? איד טראָג שלח־מנות.

— צו וועמען טראָגסט דו שלח־מנות?

— צו אייך טאָקי; און וואוהין געהסט דו, נחמה?

— וואָס הייסט וואוהין געה איד? זעהסט דאָר, אז איד

טראָג שלח־מנות.

— צו וועמען טראָגסט דו שלח־מנות?

— טאָקי צו אייך.

— א היסטאָריע בנאמנות!

— א ריינע קאָמעדיע!

— אנו, ווייז נאָר דיין שלח־מנות, נחמה?

— ווייז דיין שלח־מנות, נחמה?

און ביידע נחמה'ס האָבען געזוכט מיט די אויגען, וואו מע
קאָן זיך צוזעצן אויף א וויילע, און גאָט האָט זיי צוגעשיקט.
דערזעהען א קלעצעל נעבען איין איינפאָהרהויז, האָבען זיי אויפ־
געהויבען די פיס אין דער לעהמיגער בלאַטע און האָבען זיך בע־
זעצט אויף דעם דאָזיגען קלעצעל, אַנידערגעשטעלט די בעקענס
אויף די קניהעס, אויפגעהויבען די סערוועטלעך און בעטראַכט
בי שלח־מנות'ען.

פריהער האָט נחמה די רויטע אויפגעדעקט און בעוויזען איהר שלח־מנות. זי האָט געדיענט ביי זעלדע רב יאָסי'ס, גענומען פינפטהאלבען קערבלעד פאר'ן ווינטער מיט קליידען און שיכען. ס'איז געווען א „קליידען“ מיט א „שיכען“! מילא, דאָס קליידעל איז געווען א קליידעל, מיט לאַטעס אַפילו, נאָר פאַרט א קליידעל; די שיד אָבער זענען מאַנסבילשע שיד, פון זעלדע רב יאָסי'ס בחור מנשה, וואָס האָט א פוס, ווי א דעיוזשקע, און דערצו האָט ער נאָך א טבע דרעהען די אַבצאַסען. שענע שיד!

דער שלח־מנות, וואָס נחמה די רויטע האָט געטראָגען, איז בעשטאַנען: פון א שענעם גרויסען המוֹטאַש מיט מאָהן, פון צוויי קישעלעך, איינס איין אַפענס, מיט האַניגפאַרפעל, און דאָס אַנדערע א קיילעכיגס, פון ביידע זייטען זעהר שען געצוויקעלט; א צוקערלעקאכעל, מיט א ראַזינקע אַריינגעשטעקט סאַמע אין מיטען, א גרויס פיערעקעכיג שטיק טאַרט, א שען שטיקעל קור מוישברויט, צוויי קליינע מלכות־ברויטלעך און א היבש שטיק קארע־נער לעקאַד, וואָס איז ביי זעלדען היינטיגס יאָהר מעהר געראַטען ווי אַלע יאָהר: צי די מעהל איז געווען זעהר א גוטע מעהל, צי דער האַניג איז געווען א ריינער האַניג, צי דער לעקאַד האָט זיך גלאַט גוט אויסגעבאַקען, צי מע האָט איהם גוט אויסגעשלאָגען — ער איז געווען טאַקי נאָר ווי א געדיכטע פעכקע קישען!

בעטראַכט נחמה דער רויטער'ס שלח־מנות, האָט נחמה די שוואַרצע אויפגעדעקט און בעוויזען איהר שלח־מנות. זי האָט גע־דיענט ביי זלאַטע רב אייזיק'ס, גענומען זעכס קערבלעד פאר'ן ווינטער אויף איהר אייגענעם גאַנג, איז זי דערפאַר געגאַנגען באַרוויס, און זלאַטע האָט זי געשלאַטען מיט טוידטע קללות:

— ווי אזוי געהט דאָס א מויד א גאַנצען ווינטער באַרוויס? דו ווילסט, אַפנים, זיך פאַרקיהלען, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! ... נחמה האָט זי אָבער געהערט, ווי המן דעם גראַנער. זי האָט בער סער געקלויבען דאָס געלד אויף פסח: אויף פסח וועט זי, אם ירצה השם, זיך מאַכען א פאַר שיד אויף הויכע אַבצאַסען מיט קולקעס

און א סיצען קליידעל מיט אוכאָרקעלעך. קאָפעל דער שוסטער, וואָס שדכנ'ט זיך צו איהר, וועט אייננעמען א מיתה משונה! דער שלח-מנות, וואָס נחמה די שוואַרצע האָט געטראָגען, איז בעשטאָנען פון א פיין שטיק שמרודעל, צוויי גרויסע צוקער-לעקאָכער, א היבש האַניג-טייגעל, צוויי קישעלעך, וואָס פון ביידע זייטען איז געווען אויסגעצוויקעלט א פישעלע און אַנגעפילט מיט קליינע זיסע פארפעלעך, און צוויי גרויסע מאַהענדלעך, שוואַרצע, גלאַנצענדיגע, דורכגעשפיגעוועט מיט יאָדערען פון ניסלעך, גוט איינגעפרעגעלט אין האַניג! אויסערדעם איז אויפ'ן בעקען געלעגען און געשמייכעלט א געלעך, א שמעקענדיגער מאַראַנץ, וואָס דער ריח איז זיך צעגאַנגען אין יעדען אבר.

ב.

— הערסט דו, נחמה, וואָס איד וועל דיר זאָגען? דיין שלח-מנות איז א שענערער שלח-מנות פון מיין שלח-מנות! — אזוי האָט געזאָגט נחמה די רויטע צו נחמה דער שוואַרצער מיט א קאָמפלימענט.

— ע! דיין שלח-מנות איז אויך ניט קיין שלעכטער שלח-מנות! — האָט איהר נחמה די שוואַרצע געענטפערט מיט א קאָמפלימענט פאר א קאָמפלימענט און האָט א טאָפ געטהאָן מיט'ן פינגער דעם המדטאיש.

— אַט א המדטאיש! ... — האָט געזאָגט נחמה די שוואַרצע און האָט זיך אַזש בעלעקט. — אַט דאָס הייסט א המדטאיש! ... איד וועל דיר זאָגען דעם אמת, איד פאַרנין איהר גאַרנישט, דער בעל-הבית'טע מיינער, אַזא המדטאיש ... אַזא מכה זאָל זיך איהר זעצען אויפ'ן פנים, רבונו של עולם! ... הערסט דו, נחמה, וועדליג איד האָב נאָר היינטיגען טאָג אין מיין מויל נישט געהאַט, וואָלט איד א בעלז געווען פאַרוזכען פון דעם דאָזיגען המדטאיש האַמט א שטיקעל ...

— און איד, מיינסט דו, האָב היינטיגען טאָג עפּים געגען
סען? נישט מעהר זאָלען זיי עסען ווייל זיי וועלען לעבען!
— מאַכט נחמה די רויטע און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען. —
נעם, פּאָלג מיך, נחמה, דעם המוֹטאַש און צעברעך איהם אויף
צווייען, וועלען מיר איבערחאַפּען. וואו שטעהט דאָס, אַז שלח-
מנות מוז זיין מיט אַ המוֹטאַש? אַט למאַי אין ביי דיר שלח-
מנות אַהן אַ המוֹטאַש?

— לאָס איד האַבען אַזאַ יאַהר, ווי דו ביזט גערעכט! — זאָגט
נחמה די שוואַרצע, צעברעכט דעם המוֹטאַש אויף צווייען און
צעטיילט זיך מיט נחמה דער רויטער.

— הערסט דו, וואָס איד וועל דיר זאָגען! ס'איז דאָך טעם
ג'ערדן, בנאמנות! אַ חסרון נאָר, וואָס סע מעהר נישטאַ... פאַר
דיין המוֹטאַש, נחמה'ניו, קומט דיר אַ שטיק לעקאַד פון מיין
שלח-מנות, וואָרום וועדליג מיר וועלען זיך דאָ אַנגעמען פאַר'ן
וועג, מעג זיי זיין ווינציגער מיט אַ שטיקעל לעקאַד און מעהר
מיט אַ מכה... מאַהל דיר, פון גאַנץ פרייה אַן ביז איצטערטאַ —
טרעף, וויפיעל האָב איד געמאַכט? קוויטקוים אַ גילען מיט צוויי
גראַשען. אי דאָס — זענען די צוויי גראַשען מיט אַ לעכעל...
וויפיעל האָסט דו געמאַכט, נשמה מיינע?

— איד האָב דאָס אויך ניט געמאַכט, אַ מכה זאָל זיך זיי
מאַכען! — זאָגט נחמה די רויטע און קייעט דעם לעקאַד און
שלינגט גאַנצע שטיקער, ווי אַ גאַנז. — הלואי איד זאָל פאַר'ן
גאַנצען טאָג מאַכען אַ גילען!...

— שענע נגידי'טעם, זיי מעגען זיך, נישקשה, אַלע באַגראַ-
בען! — זאָגט נחמה די שוואַרצע און בעלעקט זיך נאָכ'ן לעקאַד. —
איד קום צו געהן צו חיענע דער צעלניקערין מיט'ן שח-מנות,
נעמט זי צו ביי מיר דעם שלח-מנות, קראַצט און קראַצט די קע-
שעני און הייסט מיר קומען שפּעטער, קומען זאָל אויף איהר אַ
מיתה משונה!

— אזוי ווי איד האב געהאט ביי קיילי רב אהרן'ס. — זאגט
נחמה די רויטע. — איד קום צו געהן צו איהר מיט'ן שלח-מנות,
געהט זי און שענקט מיר א צוקערלעקאכעל פאר'ן וועג, שענקען
זאל איהר גאט א נייע נשמה!

— און די אלטע זאל מען ארויסווארפען פאר די הינט! —
לאזט אויס פאר איהר נחמה די שווארצע און נעמט איינע פון
זלאטע'ס צוויי צוקערלעקאכער און צעברעכט איהם אויף צווייען. —
נא, עס, נשמה מיינע, עסען זאלען זיי ווערעם! אז דיין בעל-
הבית'טע וועט האבען ווינציגער מיט א צוקערלעקאכעל, ביז איה
בדלות!

— אוי, א מכה איז מיר! — האט זיך נחמה די רויטע צום
ערשטען מאל אויפגעהאפט פונ'ם ארט און אנגעהויבען ברעכען
די הענד. — זעה, נאָר, נשמה'ניו, וואס ס'איז מיר געבליבען פונ'ם
שלח-מנות!

— ווער וועט זיי געהן דערצעהלען, נאָרישע מויד? — בע-
רוהיגט זי נחמה די שווארצע. — האב קיין מורא ניט, ס'איז ביי זיי
היינט א טאָג פון שלח-מנות, זענען זיי פארטארעראמט, מע וועט
זיך ניט ארומוקוען.

און ביידע נחמה'ס דעקען איבער די שלח-מנות'ען מיט די
ווייסע סערוועטלעך און לאזען זיך געהן איבער דער כלאטע, איינע
אהין, די אנדערע אהער, גלייך ווי ס'איז גאָר ניט געווען...

ג.

זעלדע רב יאָסי'ס, א איד'נע מיט א קיילעכיגען פנים און א
גאנץ שענע, איז געשטאנען מיט א רויטען זיידענעם פארטוד מיט
ווייסע שפרינקלעך און האָט אויסגעטיילט און צענויפגעשטעלט
אלע שלח-מנות'ען, וואָס זי האָט בעדארפט שיקען יענעם און וואָס
יענע האָבען געשיקט איהר.

רב יאָסי לעמעשקע (אַזא צונעמעניש האָט ער געהאַט אין כתרילעווקע) איז געלעגען אויף דער קאַנאַפע און האָט געחראַפּעט, און מנשה, א בחור פון אַ יאהר אַכטצעהן מיט רויטע באַקען און מיט אַ לאַנגער ליוסטריניגער נאַקידקע, האָט אַרומגעפאַדקעוועט אַרום דער מאַמע, גענאַשט אַלע מאָל אַ שטיקעל האַנגטייגעל, אַ צוויי פאַרפעלד אַדער אַ מאַהנדעל; ער האָט זיך אַזוי אַנגע-שטאַפט מיט די אַלע גוטע זאַכען, אז די צייהן מיט די ליפען זענען איהם געווען שוואַרץ און דער בויך האָט אַנגעהויבען „רעדען“.

— מנשה, טאַמער וואַלט שוין אַמאָל געווען גענוג, מנשה? — זאָגט איהם זעלדע אַלע מינוט.

— גענוג, גענוג! — ענטפערט מנשה און האַפט אַריין אין מויל אַריין אַלע מאָל איין אַנדער שטיקעל, „דאָס לעצטע מאָל“, און ווישט אויס מיט דער צונג די ליפען.

* * *

— אַ גוט יום-טוב, די בעל-הבית'טע האָט אייך געשיקט שלח-מנות! — זאָגט נחמה די שוואַרצע און טראַגט-אונטער זעלדען דעם איבערגעדעקטען שלח-מנות.

— ביי וועמען דיענסט דו? — פּרעגט זי זעלדע מיט אַ פּריינד-ליך שמייכעל און נעמט-צו ביי איהר דעם שלח-מנות פון די הענד.

— ביי זלאַטע רב אייזיק בעל-בריתניק'ס. — מאַכט נחמה די שוואַרצע און וואַרט, מע זאָל ביי איהר צונעמען דעם שלח-מנות און אומקעהרען דאָס בעקען.

זעלדע נעמט זיך מיט איין האַנד צו דער קעשענע בעצאָהלען דעם מיידעל אַ גראַשען פאַר'ן וועג, און מיט דער אַנדערער האַנד דעקט זי אָפּ דעם שלח-מנות און בלייבט שטעחן ווי געלעהמט.

— וואָס איז דאָס? מנשה, טהו נאָר אַ קוק! ...

מנשה דערזעהט דעם שלח-מנות, האַפט ער זיך ביי די זייטען, בויגט זיך צו ביז דער ערד און מאַכט אַזא געלעכטער, אַז רב יאָסי לעמעשקע פאַלט שיער אַראָפּ פון דער קאַנאַפע אַ דערשראָקענער.

— הא? וואס? וואס איז? ווער איז דארטען?...
 — זעה נאר א שלח-מנות! — מאכט צו איהם זעלדע און
 לעגט צענויף ביידע הענד אויפ'ן בויד. מנשה הערט נישט אויף
 צו לאכען, און רב יאסי לעמעשקע טהוט א שפיין, דרעהט זיך אויס
 מיט'ן פנים צו דער וואנד און שלאפט ווייטער.

זעלדע טהוט א שמיץ נחמה'ן דעם בעקען מיט'ן סערוועטעל
 און זאגט צו איהר:

— זאלסט זאגען דער בעל-הבית'טע דיינער, זי זאל דער-
 לעבען איבער א יאהר און זאל ריין שענערען שלח-מנות ניט פאר-
 מאגען!

— אמן גם אתם! — מאכט נחמה די שווארצע און נעמט
 צו דעם בעקען.

— מיט'ן קאפ אין דער ערד! — זאגט זעלדע מיט כעס.
 א מויד איין עזות'ניצע קאן! וואס זאגסט דו אויף איהר,
 מנשה?...

ד.

זלאטע רב אייזיק'ס, א אידינע, וואס האט אלע יאהר א קינד
 און הערט נישט אויף צו דאקטערען זיך, איז שוין געווען אזוי
 אויסגעמיערט פונ'ם שלח-מנות אפגעמען און ארויסגעבען, אז זי
 האט זיך געמוזט צוזעצען אויף א בענקעל און קאמאנדעווען מיט'ן
 מאן אייזיק בעל-בריתניק (אזוי האט מען איהם גערופען הינטער
 די אויגען, דערפאר ווייל ער פראוועט אלע יאהר א ברית).

— אייזיק, נעם אט א יענס שטיקעל טארט און לעג אוועק
 אהער, און דאס שטיקעל קומיש-ברויט מיט די צוויי מאהנדלעד
 פון דאנען לעג צו אהיז, אייזיק, און דערלאנג מיר יענס קישעלע
 וואס מיט די פארפעל, ניין ניט יענס, אט א יענס! נו, ריהר זיך,
 אייזיק! זעה נאר, ווי מע בעדארה איהם לערנען קמץ-אלף, ווי
 מיט א קליין קינד! און נעם יענס לעקאכעל, דאס גרעסערע, און

לענדיצו אהיו, אט אזוי, און צעשנייד דאָס שטיקעל טאַרט אויף צווייען. צו אַ גרויסע שטיק טאַרט, איינזיק, איין עבירה... אין דער ערד אַרײַן, ממוזים, וואָו!

די זאַטע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען אויף אַ גאַנצער האַפטע וויסע-חברה'ניקעס, וואָס זענען געשטאַנען אַרום איהר מיט הוילע שוואַכעס, געקוקט אויף די זיסע זאַכען מיט זשעדנע אויגען און בעלעקט זיך.

די וויסע-חברה'ניקעס גנבה'נען זיך אונטער אַלע מאָל פון הינטען, ווילען אוועקשלעפען אַ לעקאַכעל פונ'ם טיש. דערזעהט די מאַמע און שענקט אַ פאַטש אָדער אַ סטוסאַק מיט אַ פאַטי-לעטשניק.

* * *

— אַ גוט יום-טוב! די בעל-הבית'טע האָט אייך געשיקט שלח־מנות! — זאָגט נחמה די רויטע און טראָגט אונטער זאַטען דעם איבערגעדעקטען שלח־מנות.

— ביי וועמען דיענסט דו? — פרעגט זי זאַטע מיט אַ פריינדליך שמייכלע און נעמט'צו ביי איהר דעם בעקען פון די הענד.

— ביי זעלדע רב יאַסי לעמעשקעס, — זאָגט נחמה די רויטע און וואָרט, מע זאָל ביי איהר צונעמען דעם שלח־מנות און אומ-קעהרען דעם בעקען.

זאַטע נעמט זיך מיט איין האַנד צו דער קעשענע בעצאהלען דעם מיידעל אַ גראַשען פאר'ן וועג, און מיט דער אַנדערער האַנד דעקט זי אָפּ דעם שלח־מנות און בלייבט שיער חלשות.

— אַלע ביזע וויסטע שלעכטע טוידטע פינסטערע חלומות זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ם קעפּ און צו זייערע הענט און פיס און צו זייער לייב און לעבען! זעה-נאר אַ מין שלח־מנות! אזוי ווי עפּים גאָר אויף אַ געלעכטער, אַ חולטיקע קאָו!

— נא, געב דאס אפ דער בעל-הבית'טע דיינער צוריק! —
זאגט זלאטע און טהוט א שמיץ נחמה דער רויטער דעם בעקען
מיט'ן סערוועטעל מיט'ן שלחמנות צוריק אין פנים אריין.

ח.

רב יאָסי לעמעשקע און רב אייזיק בעל-בריתניק זענען ביידע
קרעמער אין כתרילעווקע, א קלייטעל נעבען א קלייטעל, און האַמש
זיי זענען קאָנקורענטען, הייסט דאָס, און שלעפען איינס ביי'ם
אַנדערען קונים, אַבי זיי קאָנען נאָר, פון דעסטוועגען איז מען
צווישען זיך דוקא גוטע ברידער, מע האַפט איינער ביי'ם אַנדערען
אַ גמילות-חסד, מע געהט איינער צום אַנדערען אויף שמחות, יום-
טוב — אויף קדוש, ווי ער געהער צו זיין צווישען גאַהענטע שכנים.
זומער זיצט מען גאַנצע טעג אין קלייט און מע שפיעלט אין ביינדר-
לעד, און ווינטער געהט מען אַריין איינער צום אַנדערען זיך אַנ-
וואַרעמען אַביסעל. אויך די ווייבער צווישען זיך לעבען גאָר
פריינדליך, רעדען ביידע אַפּ פון דער גאַנצער וועלט, ליהען זיך
אויס איינס דאָס אַנדערע, אַז סע פעהלט סחורה, פערטרויען זיך
איינע דער אַנדערער די גרעסטע סודות, קריעגען זיך כמעט קיינ-
מאַל ניט, און אפילו אַז עס מאַכט זיך, זיי צעקריעגען זיך אַ מאַל
איבער אַ נאַרישקייט, בעטען זיי זיך באַלד איבער... הכלל, ס'איז
אַ לעבען, ווי „אונטער'ן באַד“.

אויף מאַרגען נאָך פורים, אַז רב אייזיק בעל-בריתניק איז
אַרויסגעקומען עפענען די קלייט, איז שוין רב יאָסי לעמעשקע גע-
שטאַנען ביי דער טיר פון זיין קלייט אַנגעבלאָזען, ווי איין אינדיק,
און געוואַרט, אַז רב אייזיק זאַל צוגעהן צו איהם זאָגען אַ גוט
מאָרגען, וועט ער איהם ניט ענטפערען... רב אייזיק, וואָס איז
אויך געווען גוט אַנגעדוּדעלט פון זיין ווייב אויף רב יאָסי'ן,
האַט אויפגעשלאָסען די קלייט, זיך אַנידערגעשטעלט ביי דער טיר
און געוואַרט ביז רב יאָסי וועט צוגעהן צו איהם און וועט איהם

זאגען א גוט מאַרגען, וועט ער איהם ניט ענטפערען... און אזוי זענען זיי געשטאנען ביידע איינס אקעגען דאָס אנדערע, ווי די האָהנען, און געוואַרט, ווער וועט אָנהויבען פריהער... זיי וואָלטען געקאָנט אזוי אוועקשטעהן ביידע א גאַנצען טאָג, ווען עס זאָלען ניט געווען אַנקומען זייערע ביידע ווייבער פונ'ם מאַרק, ביידע מיט פלאַמענדיגע פנימ'ער און מיט ברענענדיגע אויגען פאַר כעס.

— אייזיק, פאַר וואָס דאַנקסט דו איהם ניט אַפּ פאַר'ן שענעם שלח-מנות, אייזיק, וואָס זיין יפהפיה האָט מיר געשיקט? — רופט זיך אַן זלאַטע צו איהר מאַן.

— יאָסי, פאַר וואָס דערמאַנסט דו איהם ניט דעם נעכטיגען שלח-מנות? — זאָגט זעלדע צו איהר מאַן.

— אייזיק, דו הערסט, אייזיק, זי רייצט זיך נאָך! וואָס שווייגסט דו איהם, אייזיק?

— וואָס וועל איך געהן רעדען מיט א „לעמעשקע“? — זאָגט רב אייזיק הויך אויף א קול, בכדי רב יאָסי זאָל דערהערען, אַז ער רופט איהם „לעמעשקע“.

— איך האָב מורא אָנהויבען זיך מיט א „בעל-בריתניק“!... — זאָגט רב יאָסי הויך אויף א קול, בכדי רב אייזיק זאָל הערען אַז ער רופט איהם „בעל-בריתניק“.

דאַכט זיך, אין פלוג, וואָס ליגט אזעלכעס אינ'ם וואָרט „בעל-בריתניק“? איטליכער איד, אַז זיין ווייב ווערד געלעגען און האָט א יונגעל, ווערד ער אויפ'ן אַכטען טאָג א בעל-בריתניק.

רב אייזיק אָבער האָט אַלסדינג אויף דער וועלט געקאָנט איבערטראַגען, נאָר נישט דעם צונעמעניש „בעל-בריתניק“. דאָס איז פאַר איהם געווען טויזענד מאָל ערגער ווי אין טאַמען אריין געשאַלטען! ער איז דעמאָלט קאפּאָבעל געווען יענעם צערייסען אויף שמוק שטיקלעך!...

דאס אייגענע איז געווען מיט רב יאָס'ן. איהר זאלט איהם געבען דריי פעטש, וואָלט ביי איהם געווען מעהר ניחא, ווי דאָס וואָרט „לעמעשקע“.

עס איז זיך צענויפגעלאָפּען דער גאַנצער מאַרק, און מע האָט זיי קוים צענומען; מע האָט געוואָלט געוואָהר ווערען, פֿאַר וואָס און פֿאַר ווען האָבען זיך עס צוויי נאָהענטע שכנים און גוטע פֿרײַנד פֿלוצים פֿערפֿאַהרען איינס דאָס אַנדערע אין די בערד אַרײַן... נאָר רב יאָסי און רב אײזיק און זלאַטע און זעלדע האָן בען גערעדט אַלע פיער איינס איבער דאָס אַנדערע, זיי האָבען אַלע אזוי געפֿילדערט און געקוויטשעט, אז מע האָט נאָר געקאָנט הערען „שלח-מנות!“ „שלח-מנות!“ — און גענוג. וואָס „שלח-מנות“? ווער „שלח-מנות“? — דאָס איז אונמעגליך געווען צו דערגרונטעווען זיך.

— אז דו וועסט ניט אײַנגעבען צום מיראַוואַי אויף דער „לעמעשקע“, זאָלסט דו זיך געזעגענען מיט'ן לעבען! — האָט זלאַטע געשריגען אויף איהר מאַן. און רב יאָסי האָט זיך אַנגערופּען צום גאַנצען מאַרק:

— אידען, איהר זאלט זיין עדות, אז די דאָזיגע הולטייקע האָט מיך אַנגערופּען „לעמעשקע“! אַט געה איד באַלד און געב'אָיין דעם מיראַוואַי אויף איהר און אויף איהר מאַן דעם „בעל-בריתניק“ אַ פּאָפּיער.

— אידען! — האָט זיך אַנגערופּען רב אײזיק. — איהר זאלט וויסען, אז איד שטעל אײַך פֿאַר עדות בײַם מיראַוואַי, אז דער דאָזיגער... דער דאָזיגער... דער דאָזיגער... איד וויל איהם ניט אַנרופּען ביי זיין שענעם נאָמען, האָט מיך נאָר-וואָס אַנגערופּען „בעל-בריתניק“!

אין אַ שעה אַרום זענען זיי ביידע געווען ביי יודעל דעם שרייבער, ביידע האָבען געשטעלט עדות און ביידע האָבען אײַנגע-געבען צום מיראַוואַי.

דער כתרילעווקער מיראָוואַי, פאַז מיליניעווסקי, אַ גראַבער פריץ מיט אַ לאַנגער באַרד און מיט אַ הויכען שטערן, איז שוין צוויי לאַנג מיראָוואַי, אַז ער איז גוט בעקאַנט מיט דער נאַצער שטאַדט, אויסגעבונדען מיט איטליכען בעזונדער, און איבערהויפט מיט כתרילעווקער אידען; ער קען יעדען איינציגען, ווייסט יעדענסם כאַראַקטער דורך און דורך, פערשטעהט אידיש ווי אַ איד, קלוג ווי די וועלט. „טאַקי נאַר אַ אידישער קאַפּ אויף איהם!“ — זאָגט מען אין כתרילעווקע.

קומט אַסיען־צייט, ארום נאָך סכות, ווערד ער פערזוואַרפען מיט פאַפיערען, און אַלץ פון אידען זאַלען געזונד זיין — נישט חלילה פאַר גנבות, נזילות און רציחות — ניין! נאָר פאַר פייגען און פאַר פעטש איבער „שישי“, איבער „אתה־הראית“, איבער „חתך־תורה“ און „חתך־בראשית“. פאַז מיליניעווסקי האָט פיינט מאַכען מיט די כתרילעווקער אידען צערעמאַניעס, אריינלאָזען זיך מיט זיי אין לאַנגע חקירות, און קיין סך רעדען לאָזט ער זיי ניט, וואָרום ס'איז אַ מעשה אַהן ציין עק. ווילען זיי שלום, איז רעכט (פאַז מיליניעווסקי איז אַ רוד־שלום־ניק); אַלץ ניט, טהוט ער אַז די קייט און שניידט: „פאַ אוקאַזו נאַ אַסנאַוואַניע טאַקאַי־טאַ אי טאַקאַי־טאַ סטאַטי פּסק'ע איד אַפּ הערשקען זאַ פאַסען (חתך)־בראשית דריי טעג וועזשע, און יענקלען זאַ פאַסען (חתך)־תורה דריי טעג וועזשע“... קיין מיוחסים, ווי איהר זעהט, איז ביי איהם נישט פאַרהאַן.

פונקט צוויי וואַכען פאַר פּסח איז געווען דער משפט פּונ'ם „שלה־מנות“. דאָס מיראָוואַי־שטיבעל איז געווען פול אָנגעשטויבטען מיט אידען און ווייבער, וואָס כמעט אַלע זענען געווען עדות. ס'איז ניט געווען וואו אַ שפילקע דורכצוואַרפען.

— אייזיק, יאסקע, זלאטע, זעלדע! — האָט אויסגערופען פאַן מילניעווסקי, און עס זענען ארויסגעטראָטען פון דער ערשטער באַנק רב יאָסי לעמעשקע און רב אייזיק בעל-בריתניק מיט זייערע ווייבער; און איידער דער מיראַוואַי האָט נאָך אויסגעטרעט אַ וואָרט, האָבען זיי אַלע פיער מיט אַ מאָל אָנגעהויבען רעדען, און מעהר פֿון אַלע און העכער פֿון אַלע, געוועהנליך, די ווייבער.

— נאַספּאַרין מיראַוואַי! — זאָגט זעלדע, שטופּט אַפּ דעם מאַן און בעווייזט מיט דער האַנד אויף זלאַטען. — אַנאָ עטאַ הולטיקע דאָ מיניע פּריסלאַיעט היינטיגען פורים האַראַשי שלח-מנות נאָ לייטיש געלעכטער! פאַרשוויי שטרודעל אי אַדין צור-קערלעקאַכעל, פּראַסטאַ חוזק, סטראַם, טפּו!...

— אוי! אוי! אוי! איך וועל דאָס גאַרניט אויסהאַל-טען! — שרייט זלאַטע און שלאָגט זיך אין האַרצען. — דאָ באַזשע מיני טאַקיי שמאַטאַס זאַלאַמע!

— אָמן! — זאָגט זעלדע.

— שווייג, דו פּיסקאַטע! דוואַ פּאַרדושיטשקי, נאַספּאַרין מיראַוואַי, דאָ באַזשע מיני טאַקיי מזל, אי קומישברויט, אי צאַר-סקי חליעב, אי צרות איהר, אי פּראַנעק! אי פּרעה'ס מכות! אַ האַמענע אוכע? וועה איז מיר!

— יאַקאָי האַמענע אוכע? סע הויבט זיך גאַר ניט אָן!

דער מיראַוואַ האָט געפרובט איינשטילען די ווייבער פּריהער מיט גוטען, נאָכדעם מיט בייזען, געקלונגען מיט'ן גלעקעל, און אַז ער האָט געזעהען, אַז עס העלפט ניט, ס'איז אונגעגליך זיי צו צור-מאַכען דאָס מויל, האָט ער די ווייבער אַרויסגעטריבען מחילה אין דרויסען אַרויס, סע זאַל ווערען אַביסעל שטילער, מע זאַל האַטש קאַנען הערען וואָס מע רעדט, און די מאַנסבילען האָט ער געגעבען איין עצה, זיי זאַלען געהן צום רב.

— דא ראבינא! — האט ער זיי געזאגט. — דא ראבינא
 סוואשים האמענעאוכע! — און דער גאנצער עולם איז אוועק פון
 דארטען צום רב.

ז.

רב יוויפיל דער רב, ווערליג ער איז בעקאנט אונזערע לעזער,
 איז ברודר-השם אזא איד, וואס קאן איבערטראגען אויף זיך אלס
 דינג. ער האט ליעב אויסהערען איטליכען בעזונדער ביז'ן סוף.
 רב יוויפיל געהט מיט דעם נאנג, אז יעדער מענש, וויפיעל ער
 זאל ניט רעדען, מוז ער אמאל אויפהערען, ווארום א מענש, זאגט
 ער, איז ניט קיין מאשינע. דער חסרון איז נאר געווען, וואס
 איצטיגס מאל האבען זיי גערעדט אלע פיער אינאיינעם, איינס
 איבער'ן אנדערען, און אויך מענשען פון דער זייט האבען זיך אלע
 מאל אריינגעמישט. נאר וואס מאכט דאס אויס? אלסדינג אויף
 דער וועלט מוז האבען א סוף... אז אלע האבען זיך גוט אנגערעדט,
 אנגעשריגען און אנגעקריענט, און ס'איז געווארען שטיל, האט זיך
 רב יוויפיל אנגערופען צו ביידע צדדים פאן וואלי, בנעימות, ווי זיין
 שטייגער איז, מיט א זיפצעל:

— אָד-אָד-אָד! געהט אזא יום-טוב, אזא הייליגער יום-
 טוב, פסח! א קלייניגקייט — פסח! אונזערע עלטערען זענען
 ארויסגעגאנגען פון מצרים, אריבערגעגאנגען דעם ים, אזא ים,
 אין דער טריקעניש! געבלאָנזעט אין דער מדבר פערציג יאָהר,
 פערציג יאָהר! מקבל געווען אויפ'ן באָרג סיני די תורה, אזא תורה,
 וואָס דארט שטעהט געשריבען בפירוש: „ואַהבת — און דו זאָלסט
 ליעב האָבען, לרעד — צו דיין חבר, כמוֹד — ווי זיך אַליין
 זאָלסט דו ליעב האָבען!“... צום סוף, אוי, צום סוף קריענען
 זיך אידען, בענותינן הרבים, רייסען זיך ביי די בערד,
 איבער וואָס? איבער נאָרישקייטען, שטות'ערייען... אַ חלול-
 השם פאַר גוים, כלעבען, אַ חלול-השם!... מע זאָל בעסער

איז זינען האַבען מעות-חטים, אַרעמע לייט נעכאָד האַבען נאָד
 נישט קיין מצות אויף פסח; פון אייער און פון שמאַלץ און פון
 שאַרירקות שמועסט מען ניט, — מצות האַמש, נואַלד, מצות
 אויף פסח! אַ קלייניגקייט — פסח! אַזאָ יום טוב! אונזערע
 עלטערען זענען אַרויסגעגאַנגען פון מצרים, אַריבערגעגאַנגען דעם
 ים, אַזאָ גרויסען ים, אין דער טריקעניש, געבלאַנזעט אין דער
 מדבר פערציג יאָהר, פערציג יאָהר! מקבל געווען אויפ'ן באַרג
 סיני די תורה, אַזאָ תורה, אַזאָ תורה! ... פאַלגט מיר, אידישע
 קינדער, זייט זיך מוחל איינער דעם אַנדערען, ווערד שלום, און
 געהט אַהיים געוונטערהייד און האַט בעסער אין זינען, עס געהט
 אַזאָ יום-טוב, אַזאָ גרויסער, אַזאָ הייליגער יום-טוב! ...

איינציגווייז, איינציגווייז, האַט זיך דער עולם אָנגעהויבען
 אַרויסרוקען פונ'ם רב'ס שטוב, כלומרשט געלאַכט פון רב יוזיפיל'ס
 משפט מיט אַ ווערטעל: „יאַק נע פסק, טאָ פּסאַקעז“, ווי דער
 שטייגער איז פון די כתרילעווקער לצים. נאָר אינוועניג ביי
 זיך אין האַרצען האַט אימליכער בעזונדער געפיהלט, אַז רב יוזיפיל
 איז גערעכט, און מע האַט זיך געשעמט נאָד אַ מאָל איבער'חור'ען
 די מעשה מיט'ן שלח-מנות...

* * *

דעם ערשטען טאָג פסח אין דער פֿרייה נאָכ'ן דאוונען איז רב
 יאַסי לעמעשקע (ער איז יונגער) געווען ביי רב אייזיק בעל-ברית-
 ניק אויף קידוש, געלויבט דעם פסח'דיגען ווייז, אַז ער איז היינטיגס
 יאָהר גאָר אַ חריפות, און געלעקט די פינגער פון זלאַטע'ס פאַליר-
 טשיקעס; און דעם אַנדערען טאָג פסח אין דער פֿרייה איז רב
 אייזיק בעל-בריתניק (ער איז עלטער) געווען ביי רב יאַסי לע-
 מעשקע אויף קידוש, גאָר נישט געקאַנט אַפלויבען זיך פונ'ם פסח-
 דיגען ווייז פון ראַיזנקעס און פֿון זעלדע'ס פאַלירטשיקעס. און

בייטאג נאכ'ן עסען, אז זעלדע מיט זלאטען זענען זיך צענויפגע-
קומען און צערעדט פונ'ם שלח-מנות, איז דער אמת ארויף ווי בוימ-
עהל אויפ'ן וואסער, און ביידע דיענסטמיידלעך, נחמה די שוואר-
צע און נחמה די רויטע, האבען שוין געהאט זייער עהרליך אויס-
קומעניש: תיבה נאך פסח האט מען זיי געגעבען דעם וועג

נישטאָ קיין מתים

געשריבען אין יאהר 1902

Handwritten text at the top of the page, possibly a header or title, which is mostly illegible due to fading and blurring.

Main body of handwritten text, consisting of several lines of cursive script. The text is extremely faint and difficult to decipher, but appears to be a continuous paragraph or list of entries.

נישטאָ קיין מתים!

ראש־חודש אלול בין איד געקומען קיין כתרילעווקע אויף קבר־אבות.

דאָס אַלטע־אַלטע כתרילעווקער בית־הקברות זעהט אויס אַ סך שענער און אַ סך לעבעדיגער פון דער שטאָרט אַליין. איהר געפינט דאָ שטיבלעך־מצבות שענערע, ווי די שענסטע הייזער אין שטאָרט. היינט וואָס איז ווערטה דאָס, וואָס ס'איז דאָ טרוקען ווי פעפער, נישטאָ יענע לעהמיגע זומפיגע בלאַטע, וואָס איז שטאָרט? דאָ זעהט איהר פאַר זיך האַטש גרינס, אַז עס קומט זוכער־לעבען, אַ גרעזעל, אַ צוויי־דריי באַרען־בוימלעך, איהר הערט אַ פישטשען פון פּויגעלעך, וואָס שפּרינגען פון איין צווייגעל אויפ'ן אַנדערען און שמועסען זיך אויס אויף זייער לשון. דאָ זעהט איהר פאַר זיך אַ גרויסע קיילעכיגע בלויע יאַרמעלקע מיט אַ לויטערעך וואַרעמער זון. פון דער לופט שמועסט מען ניט, אַז דאָ איז זי אין טויזענד גראַד בעסער, פּרישער און געזינטער ווי אין שטאָרט. סאי דאָ סאי דאָרט ליגט מען דאָך אין דער ערד פיער איילען! דער חילוק איז נאָר, וואָס דאָ, אויפ'ן בית־עלמין, ליגען די מתים אויף איין אָרט, און דאָרט, אין שטאָרט, געהען זיי נאָך אַרום; דאָ רוהען זיי שוין און ווייסען נישט פון קיין צרות, און דאָרט ווערען זיי נאָך פּערשוואַרצט — און מי יודע, וויפיעל ס'איז זיי נאָך בעשערט אַפּקומען און מוטשען זיך אויף דער וועלט! ...

געטראָפּען האָב איד דאָרטען עטליכע ווייבער ליגען אויף די קברים, וויינען און שרייען און טענה'ן זיך אויס אויף אַ קול

איינע וועקט די מאמע, זי זאל אויפשטעהן און א קוק טהון אויף
 איהר איין-און-איינציגע טאכטער, וואס פון איהר איז געווארען!
 — זאלסט אויפשטעהן, מאמעניו טהייערע מיינע, הארציגע,
 געטרייהע, און א קוק טהון אויף דיין איין-און-איינציגע בת יחידה,
 אויף דיין ציטעריגער שרה-פערעל, וואס זי איז געווען ביי דיר
 דאס שווארצאפעל פונ'ם אויג, ווי אזוי זי ליגט איצט אין דער ערד,
 אוי וועה איז מיר, וואלגערט זיך אין שכנות מיט קליינע קינדער
 פיסקליאטעס, וואס געהען נאקעט, קיין העמדעלע אויפ'ן לייב,
 ווארום ער קרענקט כסדר, ישראל'יק דיינער, פון זינט ער האט זיך
 צוגעקיהלט דעמאלט אויפ'ן יריד קרענקט ער און דאקטערט זיך,
 מע באדארף איהם געבען מילך, איז ניטא! און די קינדערלעך
 געבאר שרייען אויך „מאני“, און ס'איז ניטא! און דיר-העלסט
 מאנט מיר הענזיל דער שניידער, ביי איהם זיך איד היינט, און
 ס'איז ניטא! און פאר הערשען שכר-למוד, ער ווערד היינטיגס
 יאהר בר-מצוה, דארף מען צאהלען נאך פאר יענעם זמן, און ס'איז
 ניטא! צו וואס מע נעמט זיך — איז ניטא, ניטא און ניטא! ...
 די אנדערע איז געקומען צום טאטען אויפ'ן קבר זיך קלאנגען
 אויף איהר מאן, וואס מע האט איהר געגעבען; מע האט געמיינט
 איין אנטיק, א צאצקעלע האט מען געזאגט. אלע מיידלעך הא-
 בען איהר דענסטמאל מקנא געווען. צום סוף לאזט זיך אויס, אז
 ער איז נאר א שארלאטאן, איין אויסברענגער, פארגינט זיך אוועק-
 געבען היינטיגען יום-טוב פאר מפטיר פינף און פופציג „גילדוין“,
 און פאר'ן ערשטען פסוק פון „אתה הראית“ איז ער א בעלז גע-
 ווען אפצאהלען פאראיאהרען א דרייערעל! און וויפיעל ברענגט
 ער אויס אויף די ביכלעך, וואס ער קויפט אלע מאל — פאר די
 ביכלעך וועט ער אוועקגעבען דעם טאטען מיט דער מאמע, און
 וואס איך קרענק און דאר — דאס אהרט איהם ניט! ...
 די דריטע איז געקומען אפגעבען מזל-טוב איהר מאן אויף
 יענער וועלט: זי מאכט חתונה דאס ערשטע קינד און האט נישט
 מיט וואס, אפילו דאס ערשטע האלב נדו, וואס זי האט צוגעזאגט

אוינגלעגען, האָט זי נאָך אויך ניט איינגעלעגט. קיין העמד נישט אויפ'ן לייב, קיין פּאַר שיף אפילו, און ווער רעדט פון חתונה הוצאות, כל־זמר, סאַרווערס, דאַס, יענץ — וואו וועט זי דאַס נעמען? ... דער קאַפּ ווערד איהר שיער ניט צעפאלען, מאַמער, חלילה, ווערד איהר שידוך אויס שידוך — וואָס וועט זי טהון? ... און אזוי אַלע איבעריגע ווייבער וויינען און בעקלאַגען זיך אויף זייערע צרות, גיסען אויס זייער ביטער האַרץ דורך טרערען. רעדען זיך אויס אביסעל מיט זייערע ליבע און געטרייהע, טאַמער וועט ווערען האַמט אביסעל גרינגער אויף דער גשמה, און אז מע וויינט זיך גוט אויס, ווערד טאַקי גרינגער...

איד דרעה מיך אַרום צווישען די אַלטע האַלבר־איינגעפאלענע קברים, לייען די אַלטע אָפּגעריבענע אויפשריפטען פון די איינגע־בויגענע מצבות, דערזעהט מיך פון דערווייטען רב אריה דער קברות־מאן מיט דער לאַנגער פלאַכסענער באַרד און מיט די רויטע אויגען און פרעגט מיך:

— צו וועמען דאַרפסט דו?

רב אריה איז שוין אזוי אַלט, אז קיינער ווייסט ניט זיינע יאָהרען, און ער אַליין אויך ניט. פון דעס טוועגען האַלט ער זיך ריין און ציכטיג, די שטיוועלעך אויסגעפּוצט, די באַרד צעקעמט, אימליכס הערעל בעזונדער, און היט זיך אָפּ, ווי אַ ציטעריגער בן־יחיד ביי דער מאַמע, עסט נאָר ווייכע זאַכען און טרינקען טרינקט ער אַלע פריהמאַרגען געקאַכטע קרייטער מיט קאַנדעלצור־קער. „ס'איז איהם גוט ווי די וועלט!“ — זאָגט מען אויף איהם אין כתרילעווקע, און מען איז איהם באַמת מקנא.

— שלום־עליכם, רב אריה, וואָס מאַכט אַ איד? — רוף איד מיך אָן און געהצו צו איהם נאָהענט. ס'איז פאַרנאָכט. די זון האַלט ביי אונטערנעהן און בעגילט די שפיץ קברים. רב אריה פער־שמעלט זיך מיט דער האַנד, בעטראַכט מיך מיט די רויטע אויגען. גלעט די באַרד און קוקט זיך אַיין.

— ווער ביזט דו? און צו וועמען דאַרפסט דו?

רב אריה איז אזוי אלט, אז ער מעג זיך פערגינען צו זאגען אלעמען „רו“.

איד זאג איהם, ווער איד בין און צו וועמען איד דארף, דער-קענט מיד רב אריה און גיט מיר אפ שלום-עליכם און שאַמקעט מיט די ליפען, רעדט מיט א פיף :

— א ? ביזט דו דאס ? געקענט דעם טאמען דיינעם און דעם זיידען רב וועוויק נאך, געווען א טייערער איד, און דעם פעטער פניני, אויך געווען א שענער איד, און דער פעטער בערקע ליגט אויך דא ביי מיר, און די מוחמע חנה — אלע געקענט, אלע געשטארבען, אלע פיינסטע מענטשען אויסגעשטארבען. נישט געבליבען איינער א רעכטער, מיינע אויף אוועקגעשטארבען (ער טהוט א זיפץ און א מאד מיט דער האנד). פריהער די קינדער באגראבען, אלע קינדער באגראבען, נאכדעם איז זי אליין אוועק-געשטארבען, געווען א צדיקית, מיר צו לענגערע יאהר, מיד גע-לאזט אליין, אויף דער עלטער. נישט גוט.

— נישט גוט ? — פרעג איד איהם.

— נישט גוט — מאכט ער — נישט גוט, נישטאָ קיין מתים.

— נישטאָ קיין מתים ? — זאג איד.

— נישטאָ קיין מתים. — זאגט ער.

— מע האָט אויפגעהערט — זאג איד — שטארבען ביי איד

איז כתרילעווקע ?

— וואָס איד שייך שטארבען ? — זאגט ער. — שטארבען

שטארבט מען, נאָר וואָס ? קליינוואַרג, נפל'עף, אָדער קבצנים ; וואָס האָט מען פון זיי, משטיינס געזאָגט ! צענויפנעמען אויף תכריכים, נאָכ'ן ערשטען קדיש שענקען די יתומים א שטיקעל ברויט. וואָס זאָל מען טהון ? א ברירה האָט מען ? (ער טהוט מיר א ווייז מיט דער אויסגעטריקענטער האַנד אויף די וויינענדיגע ווייבער). אָט ליגען ווייבער אויסגעצויגען, ווי די שררה'טעס, אויף די קברים. וואָס האָט מען פון זיי ? וויינען זיך אַז ווי די פּוּיקען, וואָס אַהרט דאָס זיי ? עס קאָסט זיי געלט ? געה פיהר זיי, ווייז זיי, וואו

ליגט דער טאטע, וואו ליגט די מאמע? וואו ליגט דער פעטער, וואו ליגט די מוהמע? זייער טאטענס משרת! עם מאכט זיך, איינע וויינט אזוי לאנג, ביז זי פאלט גאר חלשות, באדארף מען זי נאך מינטערען, געבען א טרונק וואסער, און א מאָל — א שטיק קעל ברויט אויך. פון וואָנען? פון וואָס? די גרויסע מחיה? אז קיין מתים איז נישטאָ, און לעבען דארף מען, און חתונה מאכען איין אייניקעל א יתומה'לע, שוין א מיידעל אין די יאהרען, דארף מען אויך; געווען א חתן, שוין כמעט געהאלטען ביי א שידוך טהון, דוקא נישקשה פון א יונגענמאן, א פאקענטרענער, איין אלמן אפילו, מיט קינדער עטליכע, נאך א בעל-פרנסה, א שענער פארדייער נער, דאָס הייסט, אז ער לייזט, פארדיענט ער. חתן-כלה זיך שוין אפילו אנגעקוקט אויך; געקומען צו עפּיס, שוין געהאלטען ביי תנאים שרייבען, זאָגט ער: „נו, און וואָס הערט זיך מכח נדן?“ זאָג איד: „וואָסער נדן?“ זאָגט ער: „מע האָט דאָך מיר געד זאָגט, אז איהר גיט א פופציגער נדן.“ זאָג איד: „אלע בייוע חלומות אויף מינע שונאים'ס קען! א פופציגער? ווי קומט צו מיר פופציגערס? איד וועל געזן גנב'ענען, צי אויסגראַבען פרעמדע תכריכים ביי מיר פון די קברים און פארקויפּען?“ ...

הקיצור הדבר, דער שדוך איז געוואָרען אויס שדוך. און געה רער מיט זיי, מיט די כתרילעווקער בעלי-בתים, זענען זיי נאך גערעכט: זיי זאָגען: „רב אריה, איהר זינדיגט, איהר האַט, קיין עין-הרע, א פרנסה אין האַנט“... א שענע פרנסה! אז וואו ס'איז געווען ערגיץ א לייטישער מת, א פיינער מענטש, א שטיקעל נגיד, איז ער שוין לאַנג געשטאַרבען, און קיין פרישע קומען נישט צו, נישטאָ קיין מתים! נישטאָ!

פערבענגס אהיים

געשריבען אין יאהר 1902

(8)

שלום-עליכם ב. VI

פערבענגט אהיים

נישטאָ איין זאָך אויף דער וועלט, וואָס מע זאָל דערפון נישט
זויסען אין כתרילעווקע; נישטאָ איין נייעס אויף דער וועלט,
וואָס מע זאָל דערפון נישט געוואָהר ווערען ביי די קליינע מענ-
שעלעך.

אמת, אַז עס קומט אָן אַהין, קומט דאָס אָן שוין אַביסעל
שפעטליך און נישט פון דער ערשטער האַנד — נו, וואָס זשע
איז? איין אומגליק אַ גרויסער? אַדרבה, מיר דאַכט, אַז ס'איז
גאָר אַ מעלע, די גרעסטע מעלע.

וואָרום, צווישען אונז רעדענדיג, וואָס האָבען, אַשטייגער,
די כתרילעווקער אידען צו פערלירען, אַז זיי וועלען געוואָהר
ווערען די היינטיגע נייעסען, די כשורות טובות, ישועות ונחמות,
וואָס לאַזען זיך הערען אויף דער וועלט, חלילה וחס, שפעטער
מיט אַ חודש אָדער מיט צוויי, און אפילו מיט אַ יאָהר שפּע-
טער? — אַ גרויסער אומגליק!

הקיצור, די כתרילעווקער קליינע מענשעלעך זענען געוואָהרע
געוואָרען, — אפילו אַביסעל שפעטליך — אַז ס'איז דאָ אַ וואַרט,
וואָס הייסט צ י ו נ י ז ם.

תחילת האָט ניט יעדער פערשטאַנען אַקוראַט וואָס איז די
טייטש „ציוניזם“. שפעטער, אַז מע האָט אָנגעשמעקט אין כת-
דילעווקע דעם פשט פון „ציוניזם“, אַז עס נעמט זיך פון „ציון“
זואָס אין סדר, און אַז ציוניסטען איז אַזאַ מין חברה, וואָס
האָבען חשק איבערפעקלען אַלע אידען קיין ארץ-ישׂראל, איז גע-

וואָרען אין שטאָרט, וואָס זאל איד אייך זאָגען? — חוכא ומלולא! מע האָט זיך געהאַלטען ביי די זייטען. זייערע געלעכטערען. מיין איד, האָט מען בעדאַרפט הערען פאַר אַ מייל, און די גלייכ-ווערטלעך, וואָס זענען געפּלויגען אויף רב הערצל דעם דאָקטאָר, אויף דעם דאָקטאָר נאָרדען און אויף אַלע איבעריגע דאָקטויר-רים, וואָלט כראַי געווען, כלעבען, מע זאל זיי צענויפּזאַמלען. פּערשרייבען און אַרויסגעבען בעזונדער אין אַ ביכעל; איד בין אייך ערב, אַז עס געפינט זיך אין זיי אַ סך מעהר זאַלץ און אַ סך מעהר עפּפּער, ווי אין יענע לאַקרייזיסע ווערטער און קלוגע רעד. וואָס מע דרוקט זיי אַלע יאָהר אין די לוחות אויף דער צווייטער זייט...

אַ מעלה האָבען די כתריִלעווקער לייט, אַז כל-זמן זיי לאָ-כען — לאַכען זיי, נאָר אַז זיי לאַכען זיך גוט אַז, הויבען זיי ערשט דעמאָלט אָן צעקייען די זאך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל און הויבען אָן צו פּערשטעהן. אזוי איז געווען אויך מיט'ן ציוניזם. פּריהער האָט מען געלאַכט, געמאַכט חוזה, געזאָגט ווערטלעך; נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבען זיך צוהערען, וואָס מע רעדט און וואָס מע שרייבט אויף די בלעטער, איבער'חור'ען און איבער-קיען „נאָך אַ מאָל דאָס אייגענע וויעדער צוריק“, און שפּעטער. אַז מע האָט דערהערט שמועסלען עפּים פּון אַ באַנק, אַ אידישע באַנק מיט אידישע אַקציעס, און וויבאַלד אַקציעס, איז דאָר אַפּנים, די משמעות, אַז מע רעדט עסק, „געשעפט“, „לשון געלד“, — און מיט געלד וואָס קאָן מען היינטיגע יאָהרען נישט אויספיהרען אויף דער וועלט? וכפרט נאָך ביי'ם טערק מיט דער רויטער יאַרמעלקע, וואָס איז אַליין אויך אַ גוטער כתריִליק-גלייך מיט אַלע כתריִלעווקער? און פּון דעמאָלט אָן האָט מען זיך גע-נומען אין כתריִלעווקע צום ציוניזם גאַנץ געשמאַק. די כתריִלעווקער זענען, ברודר השם, אַזעלכע לייט, וואָס איהר פּועל'ט ביי זיי וואָס איהר ווילט. דאָס, וואָס נעכטען האָט זיך זיי געדאַכט קרום ווי אַ קאָטשערע און שווער כקריעת ים-סוּ, איז ביי זיי היינט.

גלייך, וואָס גלייכער קאָן שוין גאָר ניט זיין, און גרינג ווי אויפֿ-
 עמען אַ בייגעל, אָדער אויסרויכערען אַ פּאַפּיראַס. אָפּקויפּען
 ביי'ם טערק ארץ־ישראל — וואָס קאָן נאָך זיין גרינגער דערפּון?
 וואָרום לאַמיר זיך ניט נאָרען, אין וואָס קאָן דאָ זיין די מניעה?
 געלך אין דאָך ניט שויד צו זאָגען; וואָס פּאַר אַ ראַלע שפּיעלט
 ביי אונז געלך? איין רויטשילד (ער זאָל נאָר וועלען) קאָן ער
 דאָך אָפּקויפּען גאַנץ ארץ־ישראל מיט סטאַמבול און מיט'ן טערק
 אינאוינעם. פּאַר'ן מקח אין אודאי נישטאָ וואָס צו זאָרען זיך.
 ס'איז דאָך עפּים אַ געשעפט, וועט מען זיך דינגען; כּמח־נפּשה,
 אַ רענדעל אַראָפּ, אַ רענדעל אַרויף. בלייבט איבער נאָר איין זאָך:
 באַשר וואָס? טאַמער וויל ער ניט פּערקויפּען? עט, נאָריש-
 קייטען! פּאַר וואָס זאָל ער ניט וועלען? והשנית, מיר זאָלען
 וועלען זיך גוט אויסרעכענען, זענען מיר דאָך מיט איהם שטיקלעך
 איינגענע גאָר — ניין, טאַקי גאַנץ נאָהענטע קרובים, אמת'ע שני
 שבשלישים, אידען און טערקען, יצחק און ישמעאל...

קיזור הדבר, מע האָט געמאַכט איין אסיפה און די אַנדערע
 און די דריטע — ס'איז געוואָרען מיט גאָט'ס הילף אַ „חברה“,
 און מע האָט געקלויבען „משלענעם“, אויסגעוועהלט אַ פרעזידענט,
 אַ וויצע־פרעזידענט, אַ קאָנאָטשי און אַ סעקרעטאַר און אַ קאָ-
 רעספּאָנדענט, גלייך ווי אין אַלע לייטישע שטעדט; און איטלי-
 כּער האָט זיך פּערשריבען שקל־געלך, ווער אַ קאָפּיקע און ווער
 צוויי קאָפּיקעס אַ וואָך. יונגע לייט האָבען געהאַלטען
 פּלאַט־פּיערדיגע „רעדעס“, געזאָגט זעהר שענע דרשות. די
 ווערטער „ציון“, „ציוניזם“, „ציוניסטען“ האָבען זיך געלאָזט
 הערען העכער און העכער. די נעמען „ראַקטאַר הערצל“, „דאָקט
 טאַר נאָרדוי“ און די איבעריגע דאָקטוירים האָבען זיך געלאָזט
 הערען אָפּטער און אָפּטער. „משלענעם“ זענען געוואָרען וואָס
 זויטער מעהרער און מעהרער, און געלך האָט זיך אויך צענויפֿ-
 געקלויבען אַהיבשע פּויטיקע, — האָט מען געמאַכט אַ גרויסע
 אַסיפה און מע האָט זיך אוועקגעזעצט בעקלערען, וואָס טהוט

מען מיט'ן געלד: צי מע זאל דאס קאפיטאל דערווייל איבער-לאזן דא אויפ'ן ארט, מאכען א בעזונדערען „פאָנד“ פאר די כתרילעווקער ציוניסטען, צי מע זאל דאס אפשיקען אין צענטער ארין, צי מע זאל נאך אביסעל צווארטען, ביז עס וועט זיך צענויפקלויבען א היבשע סומע, און די שטאָרט וועט ווערען איין אקציאָנער פון דער אידישער באַנק.

די דאָזיגע אַסיפה איז געווען, קאָן מען זאָגען, איינע פון די הייסע שטורעמדיגע אַסיפות אין כתרילעווקע. די דעות האָבן בען זיך צעטיילט: א סך זענען געשטאָנען פאר'ן „צענטער“, געזאָגט: מיר זענען מחויב אונטערצוהאַלטען דעם „צענטער“, וואָרום אַז מיר וועלען ניט אונטערהאַלטען דעם „צענטער“, און איהר וועט ניט אונטערהאַלטען דעם „צענטער“, — פֿון וואָנען זשע וועט ער ציהען הוינה? ... אַנדערע האָבען געדרונגען פֿער-קעהרט, אַז דער „צענטער“ וועט זיך בעגעהן אַהן כתרילעווקע: „מיר זענען נישט מחויב פארזאָרגען די גאַנצע וועלט; עמיצער זאָרגט זיך דען פאר כתרילעווקע? לאָז זיך יעדער אין זינען האָבען זיך — וועט אויך זיין גענוג“...

איז אויפגעשטאָנען דער פֿרעזידענט, נח רב יוסילע'ס, א נגיד'ס איין איידעם און א יונגערמאַן אַ משכיל, נאָך גאָר אַהן אַ באַרר, און האָט געזאָגט עטליכע וואָרעמע ווערטער: — „פיער טויזענד יאָהר — אַזוי האָט נח דער פֿרעזידענט אַנגעהויבען און האָט גענומען אַביסעל צו אַ הויכען טאָן — פֿיער טויזענד יאָהר, אַז מע קוקט אויף אייך פון דער הויך פון די דאָ-זיגע פיראַמידען!“ מיט די דאָזיגע ווערטער האָט זיך אַמאָל געווענדעט דער גרויסער נאַפּאַלעאָן צו זיין גוואַרדיע, בשעת ער איז געגאַנגען איינגעמען מצרים. כמעט מיט די דאָזיגע ווערטער ווילט זיך מיר אָנהויבען מיין היינטיגע רעדע צו אייך, נאָך אַבי-סעלע אַנדערש: שוין באַלד צוויי טויזענד יאָהר, ברידער, אַז מיר געפינען זיך... נישט אויף דער הויך פון די פיראַמידען. נאָר טיעף, נייען איילען אין דער ערד. שוין באַלד צוויי טויזענד

יאָהר, אַז מיר קוקען אַרויס... נישט אויף אונזער „גוואַרדיע“, נאָר אויף משיח'ן, ער זאַל קומען אונז אויסלייזען פון גלות און אונז ברענגען אַהיים, אינ'ם לאַנד פֿון אונזערע אַבות, קיין ארץ־ישׂראל... שוין באַלד צוויי טויזענד יאָהר, אַז מיר פאַסטען אַלע שבעה עשר בתמוז, עסען נישט קיין פֿלייש אין די נייען טעג, און קומט תשעה־באב, זעצען מיר זיך אין די זאַקען אויף דער ערד, וויינען און קלאַגען אויף חורבן בית־המקדש... שוין באַלד צוויי טויזענד יאָהר, אַז מיר דערמאָנען זייערע און זייערע ציג מאַל אַ טאָג ציון און ירושלים — און פֿרעגט: וואָס האָבען מיר גע־טהאָן פֿון ציון'ס וועגען און פון ירושלים'ס וועגען?

איין עבירה, כלעבעה, וואָס ס'איז אין כתרילעווקע נישטאָ קיין סטענאַנאַרף, וואָס זאַל געווען קאָנען זיין אויף יענער אַסיפה און פֿערשרייבען די אויסגעצייכענטע רעדע פון נח דעם פֿרעזידענט אַות באַות, ווי עס פיהרט זיך אין לייטישע שטעט. מיר מוזען זיך דעריבער בענגיגענען נאָר מיט די עטליכע ווערטער, וואָס מיר האָבען געבראַכט על־פי זכרון, און ברענגען דעם סוף פון דער דאָזיגער טאַלאַנטפולער רעדע אין קורצען:

— אַצינד — אזוי האָט נח דער פֿרעזידענט אויסגעלאָזט זיין דרשה, און דער שווייס האָט גערונען פון איהם טייכענווייז — אַצינד, אַז מיר האָבען זוכה געווען צו דערלעבען אַזאַ צייט, אַז דער אַלטער קראַנקער ישראליק האָט זיך ווי אויפגעחאָפּט פֿונ'ם שלאָף, ער גלייכט זיך אויס די אויסגעמוטשעטע ביינער זיינע, קוקט זיך אַרום וואו ער איז אין דער וועלט, און זאָגט „בית־יעקב לכו ונלכה — קומט, קינדער, לאַמיר געהן!“ — באַדאַרפען מיר, רבותי, זיך נישט פאַרלאָזען אויף קיינעם, נישט אַרויסקוקען אויף קיין נסים און נישט פאַרלאָזען זיך אויף אונזערע גרויסע, וואָרום אַז איהר וועט זיך פאַרלאָזען אויף די גרויסע, וועט איהר מעגען וואַרטען. ס'איז אַ סך גרינגער צו גע'הרג'עט ווערען פון אַ דונער, איידער אויסרייסען ביי אַ גביר אַ קערבעל אויף ציון. אַלליין, אַלליין באַדאַרפען מיר אַנהויבען צו בויען אונזער גרויסען בנין. אַם אין אַני

לי — מי לי? ... אודאי מעגען מיר זיך איבערנעמען, אז מיר האָבען דערלעבט אזא צייט, אז אידען זאָלען גאָר האָבען אַ השגה צו רעדען פון איין אייגענער אידישער באַנק! אודאי באַדאַרפען מיר זעהען, אז כתרילעווקע זאָל ניט אַפּשטעהן פון אַנדערע שטערט און כתרילעווקער אידען זאָלען אויך האָבען אַ חלק אין אונזער „אייגענער אידישער באַנק“! איר מוז אויך אָבער זאָגען, רבותים, אז לויט די השבונות, וואָס אונזער קאָנאָטשיי וועט אונז דאָ באַלד פאַרשטעלען, האָבען מיר נאָר נישט די גאַנצע סומע אויף צו בעצאָהלען אפילו פאַר איין אַקציע. עס פּעהלט אונז נאָך כמעט העכער האַלב, דאָס הייסט, אַ פינף־זעכס קאַרבען. לכן איז אַ יושר, ברידער, איהר זאָלט זיך אַנטהון אַ כח טאַקי דאָ אויפ'ן אָרט און טאַקי באַלד צע־נויפֿלעגען זיך, אימליכער וויפיעל ער קאַן, און זעהען, סע זאָל ווערען די גאַנצע סומע, צעהן רובעל, גאָר אַהן אַ שום תירוץ! ... און לאָזען אונזערע ברידער אויף דער גאַנצער וועלט וויסען, אז אין כתרילעווקע זענען אויך פאַרהאַן ציוניסטען, וואָס סע ברענט אין זיי דאָס הייליגע פיייערעל פון ציון, און לאָז דער דאָקטאָר הערצל זעהען, אז זיין האַרעוואַניע פון אונזערטוועגען איז האַמט ניט אומזיסט! ...

* * *

פֿליעסקען מיט די הענד און שרייען „בראַוואַ“ — דערפון ווייסט מען נאָך נישט אין כתרילעווקע — און דאַנקען גאָט, וואָס מע ווייסט נאָך נישט. דער געפילדער מיט'ן געשריי איז אזוי אויך גענוג גרויס; מע זאָל נאָך דערצו דאַרפען פאַטשען מיט די הענד און שרייען „בראַוואַ“, וואָלט מען גאָר טויב גע־וואַרען, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר. דאַרטען, אז עס געפּעלט עמיר צענס אַ וואָרט, געהט מען צו און מע ניט איהם איבער דער פֿלייצע.

— וואָס זאָגט איהר אויף אונזער פרעזידענט? האָ?
— אַ פּיסק — דער רוח זאָל איהם נעמען!

— און א קענער! ער האט דאך אויסגעמישט קאשע מיט בארשט, גמרא און ספרים און אלע ביכער.
 — מע באדארף האבען א קאפ פון א קלויסטער, מע זאל דאס אלסדינג געדענקען אויסוועניג!
 — בהמה! יענער זיצט טאג ווי נאכט און קוקט אין די ביכער אריין!

בקיצור, ס'איז געבליבען, מע זאל אויסשרייבען איין אקציע. נאך ס'איז גרינג צו זאגען „אויסשרייבען איין אקציע“. ווי קומט די קאץ איבער'ן וואסער, אז אידען ליגען ערגיץ פערשטעקט אין א לאך, אין כתרילעווקע, און די אידישע באַנק איז ערגיץ ווייס איף וואו, אין לאַנדאָן? האָט זיך אַנגעהויבען אַ חתונה: בריוולעך; בריוולעך אַהין, בריוולעך אַהער. שמעיה דער סעקר רעטאר און דער קאַרעספּאַנדענט פֿון די כתרילעווקער ציוניסטען האָט זיך אָפּגעשריבען, ווי מע זאָגט, אלע פינגער, ביז ער האָט בעקומען אַ קלאַרע ידיעה, וואוהיז און ווי אזוי מע בעדארף שיקען דאָס געלד. נאָכדעם, אז ער האָט שוין גוט געוואוסט וואוהיז און ווי אזוי מע בעדארף שיקען דאָס געלד, האָט ער געהאַט אויף זיך אַ נייעם אומגליק — דעם כתרילעווקער פּאַסטמייסטער. דער בעקאַנטער כתרילעווקער פּאַסטמייסטער, אַ גראַבער פּריץ, און אַ גרויסער מפונק, קאָן נישט איבערטראַגען דעם ריח פון קנאַבעל (האַטש קנאַבעל ביי'ם עסען האָט ער אַליין ליעב דאָס חיות!). אז עס קומען אַריין צוויי איבעריגע אידען אויף דער פּאַסט, האַלט ער זיך ביי דער נאָז, שרייבט און ליענט:

— שלום... שליאַמקא... טשעסנאַק...

אז שמעיה האט איהם דערלאנגט דעם פאקעט, האט ער איהם א שמייץ געטהאן צוריק אין פנים אריין: ס'איז ניט אזוי געשריבען דער קאנווערט, ווי מע בעדארף. דאס אנדערע מאל האט ער איהם א שמייץ געטהאן אין פנים אריין: ער זאל געהן ברענר גען טריוואכס. דאס דריטע מאל האט ער שוין ניט געהאט צו וואס זיך צו טשעפען, האט ער בעטראכט דעם פאקעט פון אלע

זייטען, גענומען שמעלצען דעם טריעה און לעגען חתימות .
און בשעת מעשה א פרעג געטהאן שמעיה'ן, נישט קוקענדיג
איהם גלייך אין פנים אריין : „וואס פאר געשעפטען האט ער
מיט לאַנדאָן, וואָס ער שיקט אַהין געלד ?“ האָט זיך אונזער
שמעיה קאַרעספּאַנדענט, אַפּנים, אַרויסגעחאַפּט, צי אַפּשר האָט
ער געוואָלט זיך בעריהמען פאַר'ן פּאַסטמייסטער (אַלע קאַרעס-
פּאַנדענטען זענען גרויסע בעריהמער !):

— דאָס געלד — מאַכט ער — געהט גלייך אין אונזער
אייגענער אידישער באַנק אַריין...

האַט דער פּאַסטמייסטער אַ קוק געטהאָן אויף שמעיה'ן.
ווי פּער'הדוש'ט:

— זשיראַווסקע באַנק ? ווי קומט צו אידען אַ באַנק ?

איז זיך מיישב שמעיה : אַז דו ביזט יא אַזאַ צורר היהודים,
וועל איך דיר ווייזען וואָס הייסט „זשיראַווסקא באַנק“ ! און
געהט און דערצעהלט איהם פּזמונות מיט גוזמאות (אַלע קאַרעס-
פּאַנדענטען האָבען ליעב מנזם זיין !), אַז די אידישע באַנק איז
די ערשטע באַנק אין דער וועלט. זי פּערמאַנט צוויי הונדערט
טויזענד מיליאָן פּונט שטערלינג ריין גאַלד. אויף אונזער געלד
איז דאָס אַזאַ סומע, וואָס ס'איז שווער אויסצורעכענען, מחמת אַ
פּונט שטערלינג בעטרעפט אויף אונזער געלד כמעט אַ הונ-
דערטער...

רופט זיך אַז צו איהם דער פּאַסטמייסטער, און טהוט אַ לעק
די חתימה מיט דער צונג און אַ קוועטש איבער'ן צעלאַזמען טריעה :
— מאַהל דיר, דאָס לייגסט דו שוין, ווי אַ הונט ! אַ פּונט
שטערלינג איז קוים צעהן קערבלעך.

— דאָס איז אַ פּראָסטער פּונט שטערלינג. — וויל זיך
שמעיה פּערענטפּערען — און אַ גילדענער פּונט באַטרעפט אַ סך
מעחר !

— פּשאַל וואָן, דוראַק ! — זאַגט צו איהם דער פּאַסט-
מייסטער מיט אַ געלעכטער. — וועמען דערצעהלסט דו מעשיות ?

א איד מוז דיר זיין א מאשעניק! א איד מוז עמיצען אפנארען!
 ס'זאל זיין איין אנדערער אויף מיין ארט, וואלט ער דיר מכות
 צוגענומען דיין פאקעט! דו ווייסט, אז איך האב רעכט ארעס-
 טירען דיין פאקעט מיט דיר און מיט אייער גאנץ „קהל“ אינאיינעם
 דערפאר, איהר וואלט ניט אריבערשיקען אונזער געלד קיין לאנד
 דאן? מיר וועלען הארעווען, אקערען מיט דער נאז די ערד, און
 די אידעלעך וועלען קומען צו געהן אויפ'ן גרייטען, פרעסען און
 זויפען און נאך נעמען און אריבערפעקלען אונזער גאלד דער שווארץ
 יאהר ווייסט וואוהין, אין א „זשידאווסקע באנק“!...

שמעיה האט שוין געזעהן, אז ער האט אנגעארבייט א גוטע
 חתונה, האט ער אנגענומען א פולע מויל און האט אפגעשוויגען,
 ווי א קעצעלע. ער וואלט אפגעגעבען איצטער מי יודע וויפיעל,
 ער זאל קאנען נעמען צוריק די ווערטער, — ס'איז שוין אבער געווען
 צו שפעטליך (א סך קארעספאנדענטען וואלטען אפשר וועלען צו-
 ריקנעמען זייערע ווערטער מיט זייערע קארעספאנדענציעס, וואס
 זענען פול מיט שקרים וכזבים, נאך בלאטע! צוריק האפט מען
 נישט!). אונזער כתרילעווקער קארעספאנדענט איז געהרען גע-
 ווען, אז ער האט אפגענומען דעם „רעצעפיש“ און איז אוועק פון
 דער פאסט, ווי איין אפגעשמיסענער.

אוועקגעשיקט דאס געלד, האבען די כתרילעווקער ציוניסטען
 אנגעהויבען ארויסקוקען אויף דער אקציע פון טאג אויף טאג.
 ס'איז אוועקגעגאנגען א חודש און צוויי חדשים און דריי חדשים
 און פיער חדשים — נישטא נישט קיין געלד, נישט קיין סחורה!
 האט מען זיך א נעם געטהאן צום סעקרעטאר, צום קארעספאנ-
 דענט הייסט דאס, טאמער האט ער ניט אהין געשיקט דאס געלד,
 וואו מע בעדארף, אדער טאמער האט ער ניט אזוי געשריבען
 דעם אדרעס, ווי עס געהער צו זיין — שמעיה האט נעבאד געהאט
 צו זינגען און צו זאגען: לאדי ער האט נישט אויפגעהערט צו
 שרייבען בריוולעך אין קאמיטעט, אין צענטער און אין לאנדאן,
 האט ער נאך בעדארפט אויסשטעהן די טענות פון די כתרילעווקער

לייט מיט זייערע ווערטלעך, וואָס האָבען איהם געשטאַכען אין דער זיעבעטער ריפּ... פאַר די מתנגדים, דאָס הייסט, פאַר די עהרליכע, פרומע אידען און די חסידים, וואָס האַלטען נישט מיט'ן ציוניזם, איז דאָס דערווייל געווען אַ שטיקעל עסק: — „מיר האָבען דען נישט געוואוסט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין? — מיר האָבען זיי געזאָגט און גערייצט זיך מיט די ציוניסטען. — מיר האָבען אייך דען ניט געזאָגט, אז מע וועט נאָר אויסנאַרען די עטליכע גילדען, און געה לאָר מיר צום ונתנה-תוקף?“...

האַט גאָט רחמנות געהאַט אויף אונזער קאַרעספּאַנדענט און ס'איז איהם אָנגעקומען איינמאַל אין אַ פריהמאַרגען אַ בריעף פון לאַנדאָן, אז די אַקציע, וואָס ער האָט אויסגעשריבען, איז שוין דאָ, דאָס הייסט, נישט דאָ, אין כתרילעווקע, נאָר אויף דער גרעניץ; מע בעדאַרף זי נור אָפּשטעמפלען.

עס איז וויעדער אוועקגעגאַנגען אַ חודש און צוויי חדשים און דריי חדשים און פיער חדשים — נישטאָ קיין אַקציע! האָר בען חברה גענומען עסען דעם סעקרעטאַר: וואו איז דיין אַקציע? נאָך שטעמפלעט מען זי? ... און האָבען איהם ניט געזשאַלעוועט קיין שטעכווערטלעך, ווי דער שטייגער איז. איהם נעבאָד איז דאָס שטעמפלען גוט געלעגען אין האַרצען, נאָך מעהר ווי די אַקציע אַליין; ער האָט פֿונ'ם שטעמפלען שיער געשפיגען מיט בלוט. האָט ער פערקאַטשעט די אַרבעל און האָט זיך גענומען איבער-אַנייעס שרייבען בריוולעך בכל תפוצות ישראל. „היתכן? — האָט ער געשריבען. — הישמע כזאת? מע זאַל אזוי לאַנג האַל-טען איין אַקציע און שטעמפלען זי? מע זאַל זי, דאַכט מיר, בעדאַרפען אָפּשטעמפלען מיט צעהנטויווענד שטעמפלען, וואָלט זי שוין אויך בעדאַרפט זיין לאַנג אָפּגעשטעמפלעט!“... און דער חברה ציוניסטען האָט ער געזאָגט אַלע טאַג:

— ממה נפשך, איהר האָט געוואַרט אזוי פיעל, וועט איהר וואַרטען נאָך אַביסעל; אזוי לאַנג, ווי עס האָט געדויערט, וועט שוין געוויס ניט געדויערען...

און כך הוה: עם האָט נישט געדויערט קיין נייען חדשים אפילו, איז אָנגעקומען אַ פּאַקעט אויף רב יוזיפּיל דעם רב'ס נאָמען (אונזער קאַרעספּאַנדענט האָט נישט געוואָלט האָבען צו טהון מיט'ן פּאַסטמיסטער). און אז ס'איז אָנגעקומען דער פּאַקעט, האָט מען צענויפּגערופּען איין אַסיפה פֿון אַלע טשילענעס טאַקי ביי רב יוזיפּיל דעם רב אין שטוב, און אזוי ווי אַלע אידען, און כּתּרילעווקער אידען אודאי און אודאי, האָבען אומעמום און אַלע מאָל קיין צייט ניט און אימליכער וויל תּמיד זיין דער ערשטער, איז קיין חדוש ניט, וואָס מע האָט זיך געשטופּט און געקוועטשט איינס דאָס אַנדערע, געקראַכען איינער דעם אַנדערען אויף די קעפּ, געריסען איינער ביי'ם אַנדערען פֿון די הענד און בעטראַכט די אידישע אַקציע פֿון „אונזער אייגענער אידישער באַנק“.

לאַנגלאַנג האָבען די כּתּרילעווקער ציוניסטען זיך געשפּיער געלט אין דער אידישער אַקציע פֿון „אונזער אייגענער אידישער באַנק“, תּחילת געוויפּצט און נאָכדעם געזאָגט אימליכער בעזונדער איין אַנדער המצאה: ס'איז געוואָרען עפּים אַביסעל פּרייליכער, עפּים לעבעדיגער, ליכטיגער אויף דער נשמה, ווי איינער וואָס וואָל גערט זיך אין דער פּרעמד, בענגט אַהיים, קוקט אַרויס אויף אַ ידיעה, און פּלוצים נעמט ער אָפּ זעהר, זעהר אַ גוטען גרום פֿון דער היים. ס'איז אי פּרייליך, אי עם ציהט דאָס האַרץ; עם גלוסט זיך געהן טאַנצען, און טאַקי אַביסעל זיך אויסוויינען אין איינוועגס...

שפעטער, אז דער עולם האָט זיך גוט אָנגעקוקט, האָט רב יוזיפּיל דער רב, וואָס האָט פּיינט שטופּען זיך אויבען-אָן, האַמטש ער איז רב, אַ זאָג געטהאָן:

— אַנן, ווייזט נאָר אַהער?

און ער האָט זיך אָנגעזאַטעלט מיט אַ פּאַר ברילען, געקוקט, געקוקט, פּאַוואָלינקע בעטראַכט פֿון אַלע זייטען די „אידישע אַקציע פֿון אונזער אייגענער באַנק“, און דערזעהען אידישע אותיות, גע- דרוקט אַזוי לשון-הקודש, האָט ער אָנגעטהאָן דאָס שבת'דיגע היטעל, געמאַכט אַ ברכה „שהחיינו“, און וויעדער אַ מאָל געקוקט:

און געקוקט אין דער אַקציע אריין, און דאָס פנים האָט איהם אָנ־
 געהויבען ווערען עפּים ווי מרה־שחורה'דיג, און מע וואָלט געמעגט
 שווערען, אַז עס האָבען זיך איהם געשמעלט טרערען אין די אויגען.
 — רבי! וואָס זאָגט איהר זיך? — האָט מען איהם אַ
 פרעג געטהאָן. — מע באַדאַרף זיך פרייהען, טאַנצען באַדאַרף מען
 געהן, צום סוף... ווי קומט דאָס צו אייך?...
 רב יוזיפּיל דער רב האָט נישט באַלד געענטפערט. ער האָט
 אַרויסגעקומען ערגיץ פון אַ קעשענע, וואָס הינטען אין דער קאַפּאַ־
 טע, כמעט ביי די פּאַלעס, אַ משונה־מאָדנע פעטשיילע, האָט אויס־
 געשנייצט כלומרשט די נאָז, נאָר אין אמת'ען מיין איד, אַז ער
 האָט אַ וויש געטהאָן די אויגען, און אַ זאָג געטהאָן מיט אַ זיפּץ
 און מיט זעהר, זעהר איין אָנגעבראַכען קול:

— כ'הא' טיף פארבענגט אהי... —

ווען איך בין דויטשילד

א מאַנאַל און אַ בתרילעווקער מלמד.

געשריבען אין יאהר 1902

ווען איך בין רויטשילד

(א מאנאלאג פון א כתרילעווקער מלמד)

— ווען איך בין רויטשילד, — האט זיך צעלאזט א כתרילעווקער מלמד איינמאל אין א דאנערשטאג, בעת די רבי'צין האט איהם געמאנט אויף שבת און ער האט ניט געהאט, — אוי, ווען איך זאל זיין רויטשילד! טרעפט, וואס איך טהו? ראשית חכמה, פיהר איך איין א מנהג, אז א ווייב זאל תמיד האבען ביי זיך א דרייערעל, בכדי זי זאל פארשפארען דולען א ספאדיק, אז סע קומט דער גוטער דאנערשטאג און ס'איז ניטא אויף שבת... והשנית, קויף איך אויס די שבת'דיגע קאפאטע, אדער ניין — דעם ווייב'ס קעצענעם בורנוס — לאז זי אויפהערען פיקען אין קאפ אריין, אז ס'איז איהר קאלט! און קויף אוועק די דאזיגע שטוב אינגאנצען מיט אלע דריי חדרים, מיט דער קאמער, מיט דער שפיוזארג, מיט'ן קעלער, מיט'ן בוידעם, מיט חכל בכל מכל פלע-קעל, — לאז זי ניט זאנען, אז ס'איז איהר ענג; נא דיר אוועק צוויי חדרים, קאך דיר, באס דיר, וואש דיר, בראס דיר, און לאז מיר צורוח, איך זאל קאנען קנעלען מיט מיינע תלמידים מיט א ריי-נעם קאפ! נישטא קיין דאגות פרנסה, מע באדארף נישט קלערען, וואו נעמט מען אויף שבת — מחיה נפשות! די טעכטער אלע חתונה געמאכט, אראפ א הארב פון די פלייעם — וואס פעהלט מיר? הויב איך מיר אז ארומקוען אביסעל אויף דער שטאדט. דאס ערשטע בין איך מנדר א נייעם דאך אויפ'ן אלטען בית-

המדרש, לאז אויפהערען קאפען אויפ'ן קאפ, בשעת אידען דאוונען ; און, להבדיל, דאס מרחץ בוי איך איבער אויפסניי, ווארום ניט היינט-מארגען — עס וועט דארט מוזען זיין איין אומגליק, חס ושלום, טאמער פאלט דאס אויס אקוראט בשעת נשים באדען זיך. און וויבאלד דאס באך, מוז מען שוין דאס הקדש אוראי צעווארפען און אנידערשטעלען א „בקר-חולים“, אבער טאקי וואס א בקר-חולים הייסט, מיט בעטלעד, מיט א דאקטאר, מיט רפואות, מיט ייבלעד אלע טאג פאר די חולאים, ווי עס פיהרט זיך אין לייטישע שטערט. און א „מושב-זקנים“ שטעל איך אוועק, אלטע אידען לומדים זאלען זיך ניט וואלגערען אין בית-המדרש ביי דער הרובע, און א חברה „מלביש-ערומים“, ארעמע קינדער זאלען ניט ארומ געהן, איך בעט איבער אייער כבוד, מיט די פופקעס אין דרויסען, און א חברה „גמילות-חסדים“, אז איטליכער איד, סאי א מלמד, סאי א בעל-מלאכה, סאי א סוחר אפילו זאל פארשפארען צאהלען פראצענט, נישט דארפען פאר'משכונ'ען דאס העמד פונ'ם ליוב, און א חברה „הכנסת-כלה“, אז וואו ערגיץ איין ארעם מיידעל, נעכאך א דערוואכסענע, זאל מען זי אויסקליידען, ווי עס געהער צו זיין, און חתונה מאכען, און נאך כדומה אזעלכע חברות פיהר איך איין ביי אונז אין כתרילעווקע... נאך וואס איז שייך עפיוס דוקא נאך ביי אונז אין כתרילעווקע? אומעטום, וואו עס געפינען זיך נאך אחינו בני ישראל, פיהר איך איין אזעלכע חברות, אומעטום, אויף דער נאנצער וועלט! און בכדי עס זאל זיך פיהרען מיט א סדר, ווי עס געהער צו זיין — טרעפט, וואס טהו איך? מאך איך אויף אלע חברות איין חברה א גרויסע, א צרקת-גדולה-חברה, וואס גיט אכטונג אויף אלע חברות, אויף אלע אידען, דאס הייסט, אויף דעם כלל ישראל, אז אידען זאלען אומעטום האבען פרנסה און לעבען אין אהדות און זאלען זי צען אין די ישיבות און לערנען: חומש מיט רש"י, מיט גמרא, מיט תוספות, מיט מהרש"א, מיט אלע שבע חכמות און מיט אלע שבעים לשון, און אויף אלע ישיבות זאל זיין איין ישיבה א גרויסע.

א אידישע אקאדעמיע, אין דער ווילנא געוויינטליך, וואס פון דארטען זאלען ארויסגעהן די גרעסטע לומדים און חכמים אין דער וועלט, און אלסדינג זאל זיין אומזיסט, „על חשבון הנביר“.

אויף מיין קעשעני, און אלסדינג זאל זיך פיהרען מיט א סדר און מיט א פלאן, עס זאל נישט זיין קיין „געבימירנא-דיר-חאפ-לאפ“, און אלע זאלען אין זינען האבען נאך טובת-הכלל! ... און בכרי מע זאל קאנען טראגען אויפ'ן קאפ דעם „כלל“ — וואס דארף מען? דארף מען בעוואהרענען דעם „פרט“. און מיט וואס קאן מען בעוואהרענען דעם פרט? געוויינטליך, מיט פרנסה; ווארום פרנסה, הערט איהר, דאס איז דער רעכטער עיקר; אהן פרנסה קאן נישט זיין קיין אחרות; איבער'ן שטיקעל ברויט, משטיינס געזאגט, איז איינער דעם אנדערען יורד לחייו, קאפאל יענעם קוילען, סמ'ען, הענגען! ... אפילו די שונאי ישראל, אונזערע המנ'ס פון דער גאנצער וועלט, מיינט איהר, וואס האבען זיי צו אונז? גארנישט. נאך צוליעב פרנסה. זיי זאלען האבען פרנסה, וואלטען זיי גאר אזוי שלעכט ניט געווען. פרנסה ברענגט צו קנאה, קנאה ברענגט צו שנאה, און דערפון, רחמנא ליצלן, נעמען זיך אלע צרות אויף דער וועלט, אלע אומגליקען, ניט דא געדאכט. מיט אלע רדיפות, מיט אלע הריגות, מיט אלע רציחות און מיט אלע מלחמות...

אוי, די מלחמות, די מלחמות! דאס איז, הערט איהר, גאר א שחיטה פאר דער וועלט! ווען איך בין רויטשילד, מאך איך אויס מלחמות, אבער טאקי לחלוטין אויס!

וועט איהר דאך פרענען: ווי אזוי? נאך מיט געלט. רהיננו? איך וועל עס אייך געבען צו פארשמעהן מיט א שכל: למשל, צוויי מלוכות צעאמפערען זיך איבער א נארישקייט דארט, א שטיקעל ערד, וואס איז ווערטה א שמעק טאבאקע; „טערי-טאריע“ הייסט עס ביי זיי. די מלוכה זאגט, אז די טעריטאריע איז איהר טעריטאריע, און די מלוכה זאגט: „ניין, ס'איז מוין טעריטאריע“. מששת ימי בראשית, הייסט עס, האט גאט באר

שאפען אט דאס שטיקעל ערד פון איהר כבוד ווענען. קומט צו געהן א דריטע און זאגט: „איהר זענט ביידע בהמות; די טער ריטאריע איז אלעמענס טעריטאריע, א ר ש ו ת ה ר ב י ס הייסט עס“. הקיצור, טעריטאריע אהער, טעריטאריע אהין, מע „טעריטאריעט“ אזוי לאנג, ביז מע הויבט אן שיסען פון ביסען און הארמאטען, און מענטשען קוילען זיך איינס דאס אנדערע ווי די שאף, און בלוט, בלוט גיסט זיך אזוי ווי וואסער.

אבער אז איך קום צו זיי לכתחילה און זאג זיי: „שאט ברודערלעך, לאזט אייך דיענען. אין וואס געהט דא ביי אייך. אייגענטליך, דער גאנצער סכסוך? מע פארשטעהט דענן ניט אייער מיון? איהר מיינט ניט אזוי די חגדה, ווי די קניידלעך. טעריטאריע איז דאך ביי אייך נאר איין אויסרעד; דער עיקר איז דאך ביי אייך יענע מעשה, פעמימעטי, קאנטריבוציע! און וויבאלד לשון קאנטריבוציע — צו וועמען קומט מען אן מיט א הלואה? צו מיר, צו רויטשילד'ען הייסט עס. אמעהר, ווייסט איהר וואס? נא דיר, איינגלענדער מיט די לאנגע פיס און מיט די קעסטעלדיגע הויזען, א מיליאַרד! נא דיר, נאָרדישער טערק מיט דער רויטער יארמעלקע, א מיליאַרד! נא דיר, מוהמע רייזעל, אויך א מיליאַרד. ממהנפשה, גאט וועט אייך העלפען, וועט איהר מיר אפצאהלען מיט פראצענט, ניט חלילה קיין גרויסען פראצענט, פיער אדער פינף לשנה, איד וויל אויף אייך ניט רייך ווערען“.

פארשטעהט איהר שוין? אי איך האב געמאכט א געשעפט, אי מענטשען הערען אויף צו קוילען איינס דאס אנדערע, ווי די אַכסען, אומזיסט און אומנישט. און וויבאלד אויס מלחמות, היינט צו וואס באדארף מען דאס כל־זיון, מיט'ן חיל, מיט אלע זיבעד צעהן זאכען, מיט'ן גאנצען טארעראם? אויף תשעה נייענציג. כפרות! און וויבאלד אויס כל־זיון, אויס חיל, אויס טארעראם, איד דאך אויס שנאה, אויס קנאה, אויס טערק, אויס איינגלענדער, אויס פראנצויז, אויס ציגיינער, אויס איד, להכביל — די גאנצע וועלט

באקומט גאָר דעמאָלט איין אנדער פנים, ווי אין פסוק שמעהט ביי אונז געשריבען: „והיה, און עם וועט זיין, ב י ו ם ה ה ו א דאָס הייסט, אַז משיח וועט קומען!“ ... (שמעלט זיך אָפּ).

און אפשר, האָ? ... ווען איד בין רויטשילד, קאָז זיין, אַז איד בין גאָר מבטל דאָס געלט. אויס געלט! וואָרום, לאַמיר זיך עיט נאָרען, וואָס איז דענו געלט? — געלט איז דאָד, אייגענטליך, גאָר אַ הסכּם, איין איינגערעדטע זאָך. מע האָט גענומען אַ שטיקעל פּאַפּיער, אַוועקגעשמעלט אַ צאָצקע און אַנגעשריבען: „טרי דובליאַ סערעבראַם“. געלט, זאָג איד אַיך, איז נישט מעהר ווי אַ יצר-הרע, אַ תּאוה אַועלכע, איינע פּון די גרעסטע תּאוות, זױ אַס אַלע ווי לען דאָס און קיינער האָט דאָס נישט. אָבער אַז סע זאָל לחלוטין גאָר נישט זיין קיין שום געלט אויף דער וועלט, וואָלט דאָד דער יצר-הרע נישט געהאַט זאָס צו טהון, און די תּאוה וואָלט נישט געווען קיין תּאוה. איהר פּאַרשמעהט, צי ניין? אַיי וואָס? איז דאָד די קשיא, וואו וואָל-טען דעמאָלט נעמען אידען אויף שבת? (סערטראַכט זיך אויף אַ זויילע). איז דער תּירוץ: לַמּאי וואו וועל איד אַ י צ ט ע ר געמען אויף שבת? ...

די יורשים

געשריבען אין יאהר 1902

די יורשים

א.

„די מאירס מיט די שניאורס“... אייגענטליך, זענען דאס געווען נאָר אַ ייִן מאיר און נאָר אַ ייִן שניאור, און געווען זענען זיי אַ צוויילינג, און אזוי שטארק עהנליך איינס מיט דאָס אנדערע, אז עס זענען געווען צייטען, וואָס ס'איז כמעט אונז מעגליך געווען צו טרעפּען, ווער פון די צוויי איז דאָ מאיר און ווער איז דאָ שניאור.

קינדווייז, דערצעהלט מען, האָט זיך געטראָפּען מיט זיי אַ מעשה, מע האָט זיי שיער ניט פּערביטען, און אפשר קאָז זיין, אז מע האָט זיי טאָקי פּערביטען. ומעשה שהיה כך היה.

זייער מוטער איז געווען, דאָרפֿט איהר וויסען, אַ אירינע אַ קלייניטשקע, נעבאָד ניט קיין געזונדע, נאָר זעהר אַ קינדעלדיגע, דאָס הייסט, זי האָט אויף איהר לעבען שטארק געקינדעלט; אלע יאָהר, אלע יאָהר האָט זי געהאַט אַ קינד. דאָס קינד האָט אָבער ניט מעהר געמוטשעט זיך ווי אַ יאָהר און איז, נישט פאַר אַינד געדאַכט, אַוועקגעקומען. אזוי לאַנג, ביז זי האָט אויפגעהערט צו קינדלען און האָט געמיינט, ס'איז אַיין עק. צום סוף — דעם אויבערשטענס נסים! — האָט זי גאָט בעגליקט, אויף דער עלטער שוין, און דוקא מיט אַ פּאַרעל אַיז איהר אָבער שווער געווען אַליין אויסוויגען ביידע קינדער, האָט זי נעבאָד געמוזט דינגען אַ צווייגעריין. אַ ברירה האָט זי געהאַט? אַ כּתירלעווקער איד, ער

מעג זיין ווי אַרעם, וועט ער אויף דער גאַס קיין קינד נישט ארויס-
וואַרפֿען און אויף פרעמדע הענד דאָס נישט אוועקגעבען, סײַדען
הילף אַ יתום...

בעשטעלט אַ צוזויגערין, האָט די מוטער גענומען זיך מאַיר'ען
(מאיר איז געווען עלטער פון שניאור'ען אויף אַ גוטע האַלבע
שעה), און שניאור'ען האָט זי אוועקגעבען דער אַם. נאָר אזוי
ווי די אַם איז אויך געווען, נישט פאַר אַיך געדאַכט, אַ אַידינע
נישט קיין געזונדע, האָבען ביידע, אי מאיר אי שניאור, געהאַט
מכות נישט קיין מילך, און זיי זענען ביידע נעכאַד אויסגעגאַנגען
פון הונגער, געשריגען גאַנצע נעכט, זיך געריסען אויף די גלייכע
וועג.

ויהי היום, האָט מען גענומען איינמאַל די קינדער באַדען.
געוויינטליך, אין איין מולטער. אויסגעטהאַן זיי די העמדלעך און
אַריינגעלעגט זיי ביידען אין היים וואַסער אַרײַן, זענען ביידע
ברעקלעך געוואָרען רויט און אַנגעבלאַזען, ווי פאַחירלעך: עס
ווייזט אויס, אז זיי האָבען פון דעם באַד משונה הנאָח געהאַט —
אַ איד האָט ליעב אַ באַד... ביידע זויגערײַנס זענען געשטאַנען
איבער דער מולטער און האָבען אונטערגעגאַסען אַלע מאַל פריש
וואַסער, און די קינדער האָבען אַנגעקוואַלען, געמאַכט מיט די
הענטלעך און מיט די פיסלעך, ווי אַ זשוקעל, האָט איהר געזעהען
אַמאַל, אז מע קעהרט איהם איבער מיט'ן בויכעל ארויף, אַפגע-
באַדען, האָט מען דאָס פאַרעל אַרויסגענומען, איינגעהילט אין אַ
ליילעך (איין ליילעך) און אַריינגעלעגט אין בעט אַרײַן (אין איין
בעט אַרײַן), זיי זאָלען זיך אַביסעל אַפטרײַקענען. און אז ס'איז
געקומען צום אַנטהון זיי צוריק די העמדלעך, האָט מען נישט גע-
קאַנט שוין דערקענען, ווער פון די צוויי איז מאיר און ווער איז
שניאור? און ס'איז אוועק אַ שפאַרעניש צווישען דער מאַמען
און די זויגערין:

— זעה נאָר, זעה, כ'וואַלט געמעגט שווערען, אז דאָס איז
נאָר מאיר און יענץ איז שניאור!

— ווייס איך וואָס איהר רעדט! דאָס איז שניאור און יענז
איז מאיר! איהר זעהט דען נישט?
— וואָס ס'האָט זיך מיר גע'חלומ'ט יענע נאַכט און היינטיגע
נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! ביזט משוגע, צי חסר-דעה?
— אַך, רבונר-של-עולם! איהר זעהט נישט נאָך די אויגען,
אז דאָס איז שניאור און יענז איז מאיר? זעהט נאָך צוויי אויגען!
— ס'אָ גוטער משל! פאַרשטעהט זיך, צוויי אויגען, גיט
קיין דריי.

בקינור, איינע שרייט אויף מאיר'ען, אַז ס'איז שניאור, און
אויף שניאור'ען, אַז מאיר, און די אנדערע — אַז שניאור איז מאיר
און מאיר איז שניאור. זענען די מאַנסבילען געפאַלען אויף איין
עצה. פאַרט מאַנסבילען!

— ווייסט איהר וואָס? אַט פּרובט זיי געבען זויגען, וועלען
מיר זעהען: דער וואָס וועט אַננעמען ביי דער מוטער, איז אַ
סימן, אַז ס'איז מאיר, און דער וואָס וועט אַננעמען ביי דער אַם,
איז אַ סימן, אַז ס'איז שניאור. אַ פּראַסטער שכל!
כך הוה. ביידע ברעקלעך, מע האָט זיי נאָך צוגעטויליעט צו
דער ברוסט, האָבען זיי זיך צוגעהאַפּט ווי נאָך אַ תענית, געצויגען
ווי פּיאַווקעס, געסמאַקצעט מיט די ליפּען, בשעת מעשה געדריגעט
מיט די פּיכלעך און אונטערגעוואַרטשעט, ווי הונגעריגע הינטלעך.
— גאָט'ס נסים! זעהט, ווי דער אויבערשטער האָט באַ-
שאַפען די וועלט! ...

אַזוי האָבען געזאָגט די מאַנסבילען מיט טרערען איז די אויגען
און זענען אַ בעלן געווען אויף משיקאוועס פּרובען איבערבייטען
די ברוסט, זעהן וואָס דאָ וועט זיין? און מע האָט די קינדערלעך
געבאָד אָפּגעריסען פון דער ברוסט, און מע האָט זיי איבערגעלעגט:
שניאור'ען אויף מאיר'ס אָרט און מאיר'ען אויף שניאור'ס אָרט —
וואָס, מיינט איהר, איז געווען? איהר מיינט אודאי, אַז זיי האָבען
נישט געצויגען? נאָך אַ מין זויגען! ...

פון דעמאלט אן האט מען זיך שוין מיאש געווען פון זיי און מע האט שוין אויפגעהערט צו אונטערשיידען: ווער איז מאיר און ווער איז שניאור. לאז זיין מאיר-שניאור און שניאור-מאיר. און מע האט זיי א נאמען געגעבען: „די מאירס מיט די שניאורס“. גלייך ווי עס וואלט געווען צוויי מאירס און צוויי שניאורס, דאס הייסט, יעדער פון די צוויי איז געווען פאר זיך א מאיר מיט א שניאור... נישט איין מאל האט זיך געמאכט, אז מע האט אין חרר אפגעשמיסען מאיר'ען, ווען מע האט בעדארפט שמייסען שניאור'ען, אדער פערקעהרט, מע האט אריינגעצימבעלט שניאור'ען, דעמאלט ווען די שמיץ איז געקומען מאיר'ען. און בכרי עס זאל נישט זיין נאכרעם קיין פערדראס, פלעגט דער רבי פאלען אויף איין עצה (וואו תורה, דארט איז חכמה!):

— ווייסט איהר וואס, קינדערלעך? לענט זיך אקארשט אוועק ביידע, וועט ניט זיין קיין קנאה, מיך געשמיסען, דיך גע-שמיסען, א שענע ריינע כפרה, צווישען דער משפחה וועט דאס בליבען...

ערשט העמ'שפעטער, נאך דער בר-מצוה, אז די מאירס מיט די שניאורס האבען זיך אויפגעהאפט אויף די פיס, איז מיט א מאל געווארען צווישען זיי א חילוק, אז מע האט זיי שוין געקאנט דערקענען ביינאכט פאר א מיל. גאט'ס וואונדער! עס האט זיך אנגעהויבען שיטען ביי זיי א בערדעל (זיי האבען, אפנים, ביידע צופריה אנגעהויבען רויכערען צינארען?), און ביי מאיר'ען האט זיך בעוויזען אויף די בעקלעך און אויף דער אויבערשטער ליפ שווארצע הערלעך (אבער שווארץ ווי טינט!), און ביי שניאור'ען — רויטע הערלעך (אבער רויטע אזוי ווי פייער!). די דאזיגע בערד זענען געוואכסען ביי זיי ווי מיט רוחות (זיי האבען, אפנים, ביידע צושטארק גערויכערט צינארען), אזוי, אז צו דער חופה האבען זיי געטראגען צוויי בערד, וואס זאגן איד בערד? — בעזעמער! איינער א שווארצען בעזעם, און דער אנדערער א רויטען בעזעם, און אויס-געזעהען האט עס, ווי עמיצער האט זיי די בעזעמער אנגעהאנגען.

גרויס זענען די ווערק פון גאט און זיינע וואונדער האבען נישט קיין ברעג! וואָרום ווער ווייסט וואָס דאָ וואָלט געקאָנט אַרויס, ווען, למשל, נאָך דער התונה פערבייטען זיי זיך חלילה מיט די ווייבער — מיין איד פערקעהרט: די ווייבער פערבייטען זיך מיט די מאַנען. איד ווייס ניט, ווי אזוי ביי אַייד, אין די גרויסע שטעדט; ביי אונז אין כתרילעווקע האָט זיך לעת-עתה אזא מעשה נאָך נישט געטראָפּען, מע זאָל זיך פערבייטען מיט די יוצרות. ממה נפשך: בין איד דיין ווייב, ביזט דו מיין מאן, און ביזט דו מיין מאן, בין איד דיין ווייב; אלא וואָס דען? ביזט יענער'ס מאן, בין איד יענער'ס ווייב; בין איד יענער'ס ווייב, ביזט דו יענער'ס מאן. א קשיא, טאָמער אין געמאָהלט, אז מיין מאן זאָל זיך מיישב זיין און זאָגען, אז עס מאַכט איהם נישט אויס יענער'ס ווייב אויף — וואָס הייסט? נו, און וואו בין איד? איד וועל איהם שווייגען? ! !

הקיצור, נישט דאָס איז דער עיקר, וואָס איד האָב אַייד גע- וואָלט דערצעהלען. די רעכטע מעשה הויבט זיך ערשט אָן.

ב.

בין אהער האָבען מיר זיך בעשעפטיגט נאָר מיט די מאירס און שניאורס, דאָס הייסט, מיט מאיר'ען און מיט שניאור'ען, און אַכיד סעל בעקענט זיך מיט זייער מוטער און מיט דער זויגערין, און האָ- בען נישט גערעדט קיין וואָרט נאָך פון זייער פאָטער, גלייך ווי זיי וואָלמען חלילה קיינמאָל נישט געהאָט קיין טאָטען... לאַז גאָט היטען! אזא זאך קאָן זיך טרעפען נאָר ביי זיי, נישט ביי אונז. ביי אונז איז נישטאָ, ברוד-השם, קיין פינדעל-הויז, וואו קינדער זאָלען וואַכסען אַהן אַ טאָטע-מאָמע; ביי אונז האָט זיך נאָך נישט געטראָפּען, אז אַ קינד זאָל אויפּוואַכסען און ניט וויסען, ווער אין זיין ריכטיגער טאָטע; און אויב ס'זאָל אַמאָל דורכגעפאלען ביי אונז אזא מעשה, האָט זיך עס געוויס געטראָפּען ערגיץ אין אַרעס, אין פאריז, אָדער אין דעם ווייטען אַמעריקא... כאַר כתרילעווקע

בין איד אייד ערב, אז דאָרט האָט זיך אזא מעשה נישט געטראָפּען קיינמאָל, און אויב ס'האָט זיך געטראָפּען, האָט זיך עס געטראָפּען ערגיץ ווייס איד מיט וועמען, מיט אַ דיענסטמיידעל, אָדער אזוי מיט אַ אירישער טאַכטער געבאָד, וואָס איז פּערפּיהרט געוואָרען דורך אַ צופּאַל, געפּאַלען אַ קרבן פאַר פּרעמדע זינד...

הקיצור, די מאירס מיט די שניאורס האָבען געהאַט אַ טאָר טען, און נאָך אַ שענעם טאַטען דערצו, און געהייסען האָט ער רב שמשון, אַ איד איין עהרליכער, און געהאַט האָט דער רב שמשון אַ באָרד, אַ גרויסע, אַ רייכע, אַ שענע באָרד, אַ „זקנה“! מע קאן זאָגען, אַז ביי רב שמשון'ען איז געווען מעהר באָרד ווי פנים, איבער דער דאָזיגער באָרד האָט מען כמעט נישט אַרויסגעזעהען דאָס פנים, און דערפאַר טאַקי האָט ער אין כתרילעווקע נישט גע- האָט קיין אַנדער נאָמען, ווי רב שמשון באָרד.

און געווען איז דער רב שמשון באָרד... לאַמיר אזוי וויסען ביין, וואָס ער איז געווען. ער איז געווען אַ איד, וואָס האָט כל ימיו געמוטשעט זיך, געפלאַנט זיך איבער'ן שטיקעל ברויט, מלחמה געהאַלטען מיט'ן דלות; אַ מאָל האָט ער בייגעקומען דעם דלות, אַ מאָל — דער דלות איהם, ווי דער שטייגער איז פון די כתר- לעווקער אירען, וואָס האָבען קיין מורא נישט פאַר'ן דלות, שטעלען איהם אויס דריי פייגען...

און געלעבט האָט דער רב שמשון באָרד אזוי לאַנג, ביז ער איז געשטאַרבען. און אז ער איז געשטאַרבען, האָט מען איהם בעהאַלטען מיט גרויס כבוד, כמעט די גאַנצע שטאָרט איז גאַנגע- גאַנגען נאָך דער לוייה.

— ווער איז געשטאַרבען?

— רב שמשון.

— וואָסער רב שמשון?

— רב שמשון באָרד.

— אַרוואָ! איז שוין, הייסט דאָס, רב שמשון באָרד אויך

אָוועקגעקומען? ברור דיין אמת!

אזוי האָט מען געשמועסט אין כתרילעווקע און בערויערט נישט אזוי רב שמשונ'ען אַליין, ווי דאָס, וואָס אין שטאָרט ווערד ווינציגער אַלע מאָל מיט א אירען. משונה-מאָדנע בראַים אַט די כתרילעווקער אירען: לאַדי זיי זענען אזעלכע אַרעמע לייט, וואָס זענען קיינמאָל נישט זאָט, וואָלטען זיי נאָר אַ בעלז געווען, אַז קיינער זאָל ביי זיי נישט שטאַרבען. זייער איינציגער טרייסט איז, וואָס שטאַרבען שטאַרבט מען אומעטום, אַפילו אין פאַרז, און וואָס אויסקויפען זיך פונ'ם טוירט קויפט זיך נישט אויס קיין נער, און אַפילו רויטשילד אַליין, וואָס איז כמעט גרעסער פונ'ם מלכות, פון דעסטוועגען, אַז עס קומט די צייט פון שטאַרבען, בעט מען איהם מחילה, ער זאָל זיך מטריח זיין אהינצוצו — און ער טוז געהן!

אַצינד קעהרען מיר זיך אום צוריק צו די מאירס מיט די שניאורס. כל זמן רב שמשון באָרד האָט געלעבט, זענען די מאירס מיט די שניאורס געווען, קאָן מען זאָגען, נפש אחת, געלעבט איין זעל, איין נשמה. און אַז רב שמשון באָרד איז געשטאַרבען, זענען זיי געוואָרען פייער מיט וואָסער, גרייט געווען אַלע מינוט אַרויפ־פאַלען איינס אויף דאָס אַנדערע און אויסרייסען זיך די בערד. איהר ווילט וויסען, איבער וואָס? אַדרבה, זאָגט איהר, איבער וואָס קריענען זיך קינדער נאָכ'ן טאַמענ'ם טוירט? פערשטעהט זיך, איבער ירושה. אמת, רב שמשון האָט נישט איבערגעלאָזט נאָר זיך קיין פעלדער, קיין וועלדער, נחלאות, הייזער, רענטעס, און מוזום געלד אוראי נישט. און קיין ציערונג, זילבער און כלי-בית האָט ער אויך נישט איבערגעלאָזט פאר די קינדערס וועגען, נישט מחמת שלעכטיגקייט אָדער קאַרגשאַפט, נאָר פשוט, ווייל ער האָט נישט געהאַט. דאָך זאָלט איהר ניט מיינען, אַז רב שמשון האָט חלילה ניט איבערגעלאָזט זיינע קינדער נאָרנישט. רב שמשון האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ מאַיאַנמעק, אַ מין שוה-דכסא, וואָס מע קאָן צו יעדער צייט מאַכען פון דעם געלד, מע קאָן דאָס פער־זעצען אין משכונ, פערדינגען אָדער פערקויפען. דאָס איז געווען

איין אייגענע שטאָרט אינ'ם אלטען כתרילעווקער בית-המדרש, אויבער'אן אין מזרח, סאָמע די צווייטע שטאָרט פון רב יוזיפיל דעם רב, די אַנדערע, הייסט דאָס, פונ'ם אַרוו-קודש. אמת, די כתרילעווקער חכמים זאָגען אפילו אַ גלייכווערטעל, אַז ס'איז גלייך כער איין אייגען דאָרף אין דרויסען איידער איין אייגענע שטאָרט אין שוהל; דאָס איז אָבער נישט מעהר ווי אַ גלייכווערטעל, און אַז גאָט העלפט, מע האָט זיך טאָקי איין אייגענע שטאָרט, און נאָך אין מזרח-וואַנד דערצו, איז טאָקי נישט שלעכט, און בעסער פון גאַרנישט אין דאָס אַרדאי!

בקיצור, רב שמשון באַרד האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ שטיי קעל נחלה, איין אייגענע שטאָרט אין אלטען כתרילעווקער בית המדרש. נאָך ער האָט פּערגעסען אַ קלייניקייט — אַנאָאָגען, ווער מען ער לאָזט איבער בירושה די דאָזיגע שטאָרט: מאיר'ען, צי שניאור'ען?

אפנים, רב שמשון, זאָל ער מיר מוחל זיין, האָט זיך גאָר ניט גערעכט צו שטאַרבען? ער האָט פּערגעסען, אַז דער מלאך-המות שמעהט תמיד הינטער די פלייצעס און היט אונז די טריט, אַניט, וואָלט ער זיכער געשריבען אַ צוואה, אָדער אַזוי אַנגעזאָגט פאר עדות, וועמען פון די צוויי זיהן לאָזט ער איבער זיין מאַיאָנטעק.

וואָס זאָלט איהר קלערען? אַרדאי איז דעם ערשטען שבת וואָס נאָך שלשים שוין אַרויסגעשפרונגען אַ מחלוקת צווישען די צוויי ברידער. מאיר, פּערשמעהט איהר מיר, האָט גע'טענה'ט, אַז על-פי דין קומט דעם טאַטענ'ס שטאָרט א י ה ס, וואָרום ער איז דאָך דער עלטערער (אויף אַ גוטע האַלבע שעה!). און שניאור האָט גע'טענה'ט צוויי טענות מיט אַ מאָל: ערשמענס, ווייסט מען ניט, ווער איז פון זיי דער עלטערער, וואָרום ווערליג די מאַמע דערצעהלט, אַז מע האָט זיי קינדוויין פּערביטען, קאָן דאָך גע-מאַהלט זיין, אַז ער, שניאור הייסט דאָס, איז מאיר, און מאיר איז שניאור. והשנית, האָט מאיר אַ שוועהר אַ נניד, וואָס האָט אויך

איין אייגענע שטאָרט אינ'ם בית-המדרש אין מזרח-וואַנד, און קיין זוהן האָט ער נישט, וועט דאָך די שטאָרט איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר, אם ירצה השם, אַריבערגעהן צו מאיר'ען, וועט אויסקומען, אַז מאיר וועט האָבען צוויי שטעט אין מזרח-וואַנד, און שניאָר — אַפילו אַ האַלבע נישט! פרעגט זיך אַ קשיא: וואו איז יושר? וואו איז מענשליכקייט?

דערהערט אַזא טענה, האָט זיך אַריינגעמישט מאיר'ס שוועהר, אַ איד אַ נגיד, איין אויפגעקומענער, און איז אַרויס מיט אַ פייער: „אביסעל איין עזות! איד בין נאָך ניט אַלט קיין פערציג יאָהר אפילו און האָב נאָך, ערשטענס, בדעה צו לעבען און לעבען, — צום סוף טיילען זיי זיך מיט מיין ירושה! והשנית, פון וואָגען ווייסט מען, אַז איד וועל שוין קיינמאָל נישט האָבען קיין יונגעל? אמת, איד וועל טאַקי נישט האָבען, אָבער מיין ווייב קאן נאָך האָבען אַ יונגעל, און נישט איין יונגעל, נאָר עטליכע יונגעלך! אביסעל איין עזות פון אַ שייגעץ!“

האָבען זיך מענשען אַריינגעלעגט אין אַ שלום, געוואַלט מאַכען אַ שטיקעל פשרה, „יאַק נע פסק מאַ פּסאַקעץ“, מע זאָל אָפּשאַר צען די שטאָרט, וויפיעל זי איז ווערט, און איין ברודער דעם אַנדערען זאָל אויסצאהלען. דאַכט זיך, אַ גלייכע פשרה? אַיא? איז דער חסרון, וואָס ביידע ברידער האָבען נישט געוואַלט הערען פון אַרויסצאהלען. ס'איז זיי נישט געגאַנגען אין געלד — געלד איז בלאַטע; ס'איז געגאַנגען אינ'ם עקשנות, אינ'ם צוילהכעים: פאַר וואָס זאָל אַ ברודער זיין אַזאַ איינגעשפּאַרטע זאָך און נישט צולאָזען דעם צווייטען ברודער? און פאַר וואָס זאָלסט דו זיצען אויפ'ן טאַטענס אָרט און איד ניט? עס איז זיי שוין ניט גע-גאַנגען אַזוי אין זיך, ווי אין יענעם, איינער האָט נישט פּערגונען דעם אַנדערען, ווי זאָגט מען דאָס: ג מ ל י ג מ ל י — נישט מיר, נישט דיר... און די מאירס מיט די שניאָרס האָבען גענומען קריענען זיך און טהון איינער דעם אַנדערען אויף צוילהכעים. אַ קלייניגקייט — נצחון?

דעם ערשטען שבת איז מאיר געקומען אביסעל פריהער און האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם טאַטענ'ס שטאַדט, און שניאָר איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אויף די פּיס. דעם צווייטען שבת איז שניאָר געקומען פריהער און האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם טאַטענ'ס אָרט, און מאיר איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אויף די פּיס. דעם דריטען שבת האָט זיך מיישב געווען מאיר און האָט זיך געפּעדערט גאַנץ פריה, האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער שטאַדט, איבערגעדעקט זיך מיט'ן טלית איבער'ן קאַפּ—און טהו מיר עפּיס! האָט זיך מיישב געווען שניאָר דעם פּערטען שבת און פּעדערט זיך נאָך פריהער און זעצט זיך אַוועק אויף דער שטאַדט און דעקט זיך איבער מיט'ן טלית איבער'ן קאַפּ — און רוף מיר קנאַקניסעל! האָט זיך מיישב געווען מאיר דעם פינפטען שבת און פּעדערט זיך נאָך פריהער... אַזוי לאַנג האַבען זיך די מאירס מיט די שניאָרס געפּעדערט, ביז זיי זענען איינמאַל אין אַ שענעם שבת-הגדול געקומען צו געהן ביידע אין איין צייט, ס'איז נאָך ניט געווען רעכט ליכטיג אין דרויסען, און האַבען זיך אַוועקגעשטעלט ביידע ביי דער טהיר פּונ'ם בית-המדרש (דאָס בית-המדרש איז נאָך געווען צו), און מע האָט זיך גענומען קוקען אַהן ווערטער, נאָך מלא גולן איינס אויף דאָס אַנדערע, ווי די העהנער, וואָס זע-נען גרייט אַט-דאָס אריינשפּרינגען איינס דאָס אַנדערע אין פּנים אַרײַן און אויספּיקען זיך די אויגען... אַזוי, דאַרפּען מיר רע-כענען, זענען אַמאָל געשטאַנען די ערשטע צוויי ברידער, די ערשטע צוויי שונאים אויף דער וועלט, קין און הבל, איינע אַלײַן אין פעלד, אונטער גאָט'ס הימעל, מלא רציחה, גרייט אויף צו דורס זיין, אויפּרעסען איינס דאָס אַנדערע, פּערגיסען אומשולדיג בלוט...

ג.

האַבען מיר, הייסט דאָס, איבערגעלאָזט די מאירס מיט די שניאָרס ביי דער שוהל שבת אין דער פריה שטעטען איינס אַקעגען דאָס אַנדערע אַנגערודעלט, ווי די העהנער, און גרייט אַדער אַנ-

האפען זיך ביי די בערד, אדער אריינפאָהרען איינער דעם אנדערען אין די אויגען אַרײַן. מע דארף אָבער נישט פּערנעסען, אַז די מאירס מיט די שניאורס זענען געווען טאַטענס קינדער, אַנשטענד דיגע יונגע-לייט, חלילה נישט קיין הפּר־יונגלעך, וואָס זאָלען אַנפּאַלען איינס אויף דאָס אנדערע, אַזוי ווי די גויים, להבדיל. זיי האָבען אָפּגעוואַרטט ביז עס וועט קומען עזריאל דער שמש און וועט אויפּעפענען די טהיר פּונ'ם בית-המדרש, וועט מען שוין דעמאָלט זעהען, ווער עס וועט פּריהער פּערהאַפּען דעם טאַטענ'ס שטאַדט: צי מאיר, צי שניאָר?

זעהן יאָהר האָבען זיך געצויגען ביי זיי די מינוטען. קוים דערלעבט זעהן עזריאל'ען מיט די שליסעל. און אז עזריאל מיט דער קאַלטענעוואַטער באָרד איז אַנגעקומען, האָט ער נישט געקאַנט צוקומען מיט'ן שליסעל צום שלאָס בשום אופן, ווייל ביידע ברידער האָבען זיך צוגעשפּאַרט מיט די פּיס צו דער טהיר, איינער מיט דעם רעכטען פּוס, דער אנדערער מיט דעם לינקען פּוס, נישט גע-וואָלט אָפּטרעטען בשום אופן ואופן.

— וואָס-זשע וועט זיין דערפּון? — האָט זיי עזריאל אַ זאג געמאַהן און גענומען כּשעת מעשה אַ שמעק טאַבאַק. — מילא, אַז איהר וועט אַזוי שמעהן ביידע אַנגעשפּאַרט, ווי די צאַפעס, וועל איך נישט קאַנען עפענען די טהיר, און דאָס בית-המדרש וועט שמעהן אַזוי צוגעשלאָסען אַ גאַנצען טאַג. ס'איז עפּיס אַ תּכלית? נו, אדרבה, זאָגט שוין איהר אַליין!

עס ווייזט אויס, אַז די דאָזיגע ווערטער האָבען געהאַט אַ ווירקונג, מחמת די מאירס מיט די שניאורס האָבען זיך ביידע גע-געבען אַ רוק צוריק, איינער רעכטס, דער אנדערער לינקס, גע-מאַכט איין אָרט פּון עזריאל'ס וועגען, ער זאָל קאַנען צוטּרעטען מיט'ן שליסעל צו דער טהיר און אויפּשליסען דעם רוקער. און אַז דער רוקער האָט זיך געגעבען אַ רוק און די טהיר האָט זיך געגעבען איין עפען-אויף, האָבען זיך די מאירס מיט די שניאורס געגעבען ביידע אַ לאַז-אַרײַן.

— פאווואָלי, אָט וואַלגערט איהר אום א אירען! — האָט אויסגעשריען עזריאל דער שמש, און איידער ער האָט געקאָנט אויסרעדן נאָך איין וואָרט, איז ער שוין געלעגען געבאָד א צע-טראַטענער אונטער זייערע פיס און געשריגען ניט מיט זיין קול: — פאווואָלי, אָט צעטרעט איהר א אידען, א טאַטען פון קינדער! ...

די מאירס מיט די שניאורס האָבען אָבער אין זינען געהאַט עזריאל דעם שמש מיט זיינע קינדער אין דער לינקער פּאָה. זיי איז געלעגען אין זינען די שטאַדט, דעם טאַטענ'ס שטאַדט, — און האָבען זיך ביידע געגעבען אַ לאַז אַהין, אויבער-אָן, צו מורח צו, געגעבען א שפרונג-איבער איבער אלע בענק און שמענדערס, און געקומען צו דער שטאַדט, האָבען זיי זיך ביידע געגעבען אַ זעיד-אַנדער און אַ שפּאַר-אַרין מיט די פלייצעס אין וואַנד אַרין און מיט די פיס אין דער פּאַדלאַגע, און פון גרויס שפּאַרעניש זענען זיי אַרויף איינס אויף דאָס אַנדערע און אָנגענומען זיך ביי די בערד און געפינעט און געקריצט מיט די צייהן און גע-האַרעלט:

— מכות וועסט דו זיצען אויף דער שטאַדט!

אין דער דאָזיגער צייט האָט זיך עזריאל דער שמש דערווייל אויסגעגלייכט די ביינער און צוגעגאַנגען צו די מאירס מיט די שניאורס און דערזעהען ווי זיי ליגען ביידע און האַלטען איינס דאָס אַנדערע ביי די בערד, האָט ער אַ פּרוב געמאַהן פרייהער מיט גומען, אַזוי צו זאַגען:

— אי-פע, שעמען מענט איהר זיך! צוויי ברידער, צוויי לייבליכע ברידער פון איין טאַטע-מאַמע, זאַלען זיך האַלטען ביי די בערד! און נאָך אין אַ מקום קרוש דערצו! אי-פע! ...

עזריאל דער שמש האָט אָבער ארויסגעזעהען, אַז אין דעם מאַמענט גראַדע איז זיין מוסר גאַנץ אומזיסט, אַרויסגעוואַרפען אויפ'ן ווינד; אדרבה, ער האָט מיט זיינע רעד, קאַן מען זאַגען, אונטער-געגעבען נאָך מעהר היטץ, און די צוויי ברידער פון איין טאַטע-

מאמע זענען אזוי ווייט אריין אין דער רציחה, אז ביי איינעם אין האַנד איז געווען אַ זשמוט מיט שוואַרצע האַר (פון מאיר'ס באַרד) און ביים צווייטען אין האַנד איז געווען אַ זשמוט מיט רויטע האַר (פון שניאור'ס באַרד), און אויך פלעקען בלויע האַבען זיך בעוויזען ביי זיי אויף די פנימ'ער, און ביי איינעם פון זיי האָט זיך געטהאָן אַ לאַז בלוט פון דער נאָז.

כל זמן עס האָט נאָר געהאַלטען ביי בערר אַליין מיט פעטש, קלעפּ, בוכענציס וכדומה אַזעלכע מינים זאָכען, האָט עזריאל דער שמש נאָך געקאָנט רעדען אַ פאַר ווערטער, זאָגען אַביסעל מוסר. דערזעהען אַבער, ווי עס גיסט זיך שוין בלוט, האָט עזריאל מעהר נישט געקאָנט אַיינשטעהן, וואָרום בלוט — עס מעג זיין אפילו פון אַ נאָז — איז זעהר אַ מיאוסע זאָך, וואָס פאַסט פאַר גוים, נישט פאַר אידען. פע, חולשי חלשות!... און עזריאל דער שמש האָט נישט לאַנג געטראַכט, האָט זיך געגעבען אַ לאַדאוועק אין פאַליש אַריין, געהאַפט אַיין עמער וואַסער און געגעבען אַ גאַס אַויס אויף ביידע ברידער.

קאַלט וואַסער איז פון תמיד אַז, זיגט די וועלט שטעהט, דאָס בעסטע מיטעל אויף אויפצומונטערען אַ מענשען; אַ מענש, ער מעג זיך זיין אין גרעסטען כעס, איז ערגסטען גרימצאָרן, אַז ער בעקומט אַ קאַלטע באַך, אזוי ווערד ער אויפגעפרישט, אָפגע- קיהלט און קומט צו זיינע געדאַנקען... פון דעם דאָזיגען אומ- געריכטען קאַלטען באַך, וואָס עזריאל האָט זיי מכבד געווען, האָט בען די מאירס מיט די שניאורס ווי אויפגעוואַכט פון שלאָף, האַבען זיך אַ קוק געטהאָן איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען אַריין און האַבען זיך פערשעמט, ווי אָדם מיט חוה'ן בשעת זיי האַבען פער- זוכט פונ'ם עזרהרעט און דערזעהען, אַז זיי זענען נאָכעט... און טאַקי דעם זעלבען שבת-צירנאָכטס זענען די מאירס מיט די שניאורס געגאַנגען מיט נאָך מענשען צו רב יוזיפיל דעם רב, זיך אַערלאָזען אויף מענשען, וואָס מענשען וועלען געפינען.

ד.

דאס כתרילעווקע זאל נישט זיין אזא העק און ס'זאל נישט ליגען פערווארפען אזוי ווייט פון דער גרויסער וועלט, און דארטען זאלען, למשל, ערשיינען גאזעמען, צייטונגען און זשורנאלען, וואלט די וועלט געוויס געהאט צו טהון מיט רב יוזיפיל דעם רב. אלע בלעטער וואלטען געווען פול מיט איהם און מיט זיין חכמה. חכמים, גרויסע געלעהרטע, בעריהמטע לייט פון דער וועלט וואלטען זיך געלאזט צו איהם, זעהען איהם בעשיינפערליך און הערען פון זיין מויל אלע קלוגע דבורים. פאטאגראפען און צייכנער וואלטען אראפגענומען זיין בילד און וואלטען עס פערשפרייט אין אלע עקען פון דער וועלט. אינטערוויוערס וואלטען איהם געדולט דעם קאפ, נישט געלאזט לעבען. זיי וואלטען וועלען וויסען אלסדינג, וואס ביי איהם טהוט זיך. וואסערע מאכלים ער האט ליעב? וויפיעל שעה אין טאג שלאפט ער? צי גלויבט ער אין השארת הנפש? וואס פאר א מיינונג איז ער וועגען רויכערען סיגארען טען, און צי האלט ער פון פאהרען אויף א וועלאסיפער, וכדומה? נאך אזוי ווי כתרילעווקע איז א העק און עס ליגט פערווארפען ווייט פון דער גרויסער וועלט, און דארטען ערשיינען נישט קיין גאזעמען, צייטונגען און זשורנאלען, האט די וועלט קיין שום ידיעה נישט פון רב יוזיפיל דעם רב. די בלעטער דערמאנען נישט א מאל זיין נאמען. חכמים, גרויסע געלעהרטע און בעריהמטע לייט פאהרען נישט צו איהם. פאטאגראפען און צייכנער נעמען נישט אראפ זיין בילד. אינטערוויוערס לאזען איהם צורוח. און רב יוזיפיל לעבט זיך אפ זיין וועלט שטיל, בעשיידען, אהן געפילדער, אהן טארערעם. קיינער ווייסט נישט פון איהם צו זאגען, אויסער די שטארט כתרילעווקע, וואס בעוואונדערט איהם, האלט פון איהם איין עולם ומלואו און גיט איהם אפ פיעל-פיעל כבוד (קיין געלד איז אין כתרילעווקע נישטא, אבער כבוד — וויפיעל איהר ווילט!...).

באָרגענער חכם, וואָס בעווייזט זיך נישט אַרויס מיט זיין חכמה, נאָר אַז מע קומט צו איהם מיט אַ משפט, זעהט מען ערשט דע-מאָלט אַרויס, ווי עמוק ער איז, ווי טיעף, ווי שאַרף, טאַקי נאָר חכמת שלמה!

אַפּגעמאַכט הברלה און אַפּגעזאַגט המבדיל, זענען די מאירס מיט די שניאורס געקומען צום רב רב יוזיפיל אויף אַ דין-תורה און האָבען געטראָפּען דאָרטען שוין אַ פּולע שטוב מיט מענשען. די שטאָרט איז נייגעריג געווען צו הערען, ווי אזוי וועט עס דאָ רב יוזיפיל פּסק'ענען? ווי אזוי וועט ער דאָ איינטהיילען איין-אונד-איינציגע שטאָרט צווישען צוויי ברידער? קודם כל האָט רב יוזיפיל געלאָזט די צדדים, זיי זאלען זיך אַביסעל אויס'טענה'ן. רב יוזיפיל געהט מיט דעם גאַנג, אַז פאר'ן משפט בעדאָרף מען די צדדים לאָזען טענה'ן, וואָרום נאָכ'ן משפט וואָס וועט זיי העלפּען דאָס טענה'ן? נאָכדעם האָט ער געלאָזט אויך עזריאל דעם שמש, ער זאל רעדען וויפיעל ער וויל. עזריאל איז דאָר דאָ דער רעכטער עדות, און גלאָט בעל-יבתיים האָבען גערעדט. ווער עס האָט געהאַט גאָט אין האַרצען — דער האָט זיך אַריינגעמישט מיט אַ וואָרט, און נישט מיט איין וואָרט, נאָר מיט אַ סך ווערטער. רב יוזיפיל איז אַ מענש, ברוד'השם, וואָס לאָזט רעדען אַלעמען. איך האָב שוין לאַנג בעמערקט, אַז רב יוזיפיל איז אַ שטיקעל פּילאָזאָף: ער געהט מיט דעם גאַנג, אַז וויפיעל אַ מענש זאל נישט רעדען. מוז ער אַמאָל אויפהערען.

כך הוה. די גאַנצע שטאָרט האָט גערעדט און גערעדט — און האָט אויפגעהערט צו רעדען. און אַז דער עולם האָט אויפ-געהערט צו רעדען, האָט זיך רב יוזיפיל אָנגערופּען צו די מאירס און שניאורס לאַנגזאַם, שטיל און בנעימות, ווי זיין שטייגער איז, בזה הלשון:

— שמועו נא, רבותים, הערט זשע צו, אידען, די מעשה דערפון איז אזוי. וועדליג איך האָב אויסגעהערט דאָ אייערע ביידענס טענות און די אַלע טענות פון אַלע איבעריגע בעל-יבתיים, זעה איר. אז איהר

זענט נעבאך ביידע זעהר גערעכט. איהר האט נעבאך ביידע געד
האט איין טאטען — און א שענעם טאטען, לאז ער האבען א ליכטיג
גען ג'עדן. דער חסרון איז נאר, וואס ער האט אייך נעבאך ביי
דען איבערגעלאזט סך-הכל איין שטאדט. אוראי איז ביי אייך
ביידען טהייער דעם טאטענ'ס שטאדט, פארט איין אייגענע שטאדט
איז מזרח-וואנט, אינ'ם אלטען, אלטען כתרילעווקער בית-המדרש.
מיט דער האנט אוועקמאכען קאן מען דאס נישט. נאר וואס דען?
כשם ווי ס'איז אונמעגליך, אז איין מענטש זאל קאנען פארנעמען
צוויי שטעט, אזוי איז אונמעגליך, אז צוויי מענטשען זאלען זיך
באנוגענען מיט איין שטאדט. אדרבה, מיר דאכט זיך, אז ס'איז
א סך לייכטער, אז איין מענטש זאל פארנעמען צוויי שטעט,
איינער אויף איין שטאדט זאלען זיצען צוויי מענטשען; ווארום
אז איין מענטש זאל, למשל, האבען צוויי שטעט, זעצט ער זיך
אנידער א מאל אויף דער שטאדט, און א מאל אויף יענער, אבער
אז צוויי מענטשען זאלען זיך פרובען אין איין צייט זעצען אויף
דעם זעלביגען ארט — קאן דאס ניט זיין. למשל, אט האלט איך
די רעכטע האנד אט-דא אויף דעם ספר. לאס איד, אשטייגער,
וועלען איז דער אייגענער צייט האלטען די לינקע האנט אויפ'ן
זעלביגען ארט, וואו איך האלט די רעכטע האנט — קאן איר
נישט. פאר וואס? ווייל דער אויבערשטער האט אזוי בא-
שאפען די וועלט, און א מענטשענס פארשטאנד קאן דאס מיט'ן
שכל נישט משיג זיין. נישט מעהר, בלייבט דאך איבער די קשיא:
וואס טהוט מען נעבאך מיט צוויי ברידער, אז זיי האבען פארט
געהאט נעבאך נאר איין טאטען, וואס האט זיי איבערגעלאזט סך-הכל
איין שטאדט? אימליכען זיילט זיך — פארט איין אייגענע שטאדט
איז מזרח-וואנט, אינ'ם אלטען, אלטען כתרילעווקער בית-המדרש.
מיט דער האנט אוועקמאכען קאן מען דאס נישט! קומט אויס:
י ח ל ו ס ו, אז מע זאל זיך טהיילען. ווי אזוי זשע טהיילט
מען א שטאדט? א שטאדט איז דאך נישט קיין... קיין... עפעל,
וואס מע צעשניידט איהם אויף דער העלפט און מע זאגט: נא דיר

א האלבע שטאָרט און נאָ דיר א האלבע שטאָרט. איז פארהאן
 אבער איין עצה, אז איהר זאלט ביידע זיצען אין מזרח-וואנט, א
 שטאָרט נעבען א שטאָרט. דאָס האָב איד שוין דערקלערט, ברודר
 השם, מיט מיין אייגענעם שכל. דהיינו, ווי אזוי? אזוי ווי אייער
 טאמענ'ס שטאָרט און מיין שטאָרט זענען צוויי שטעט, א
 שטאָרט נעבען א שטאָרט, זעצט איהר זיך, ברידער
 לעד, אויף די ביידע שטעט, וועט איהר זיך זיצען גע-
 זונטערהייד ביידע, א שטאָרט נעבען א שטאָרט, און וועט
 זיך פארשפארען קריגען. אי וואָס? די קשיא: וואָס וועל איד
 טהון און א שטאָרט? איז דער תירוץ: וואו שטעהט דאָס געשרי-
 בען, אז א רב אָדער גלאַט א איד מוז דוקא האָבען איין אייגענע
 שטאָרט, און דוקא אין מזרח-וואנט, און דוקא אינ'ם אלטען בית-
 המדרש? וואָרום, לאַמיר זיך גוט באַטראַכטען: וואָס איז א
 בית-המדרש? אַ מקום קדוש, וואָס געהען מיר אין בית-המדרש
 אַרײַן? תפלה טהון. צו וועמען? צום אויבערשטען. וואו
 געפינט ער זיך? אומעטום, ס'איז מ'א כ' א' ר' א' ר' א'
 כ' ב' ו' ד' — פול די גאַנצע וועלט! ווי באַלד אזוי, היינט וואָס
 איז דאָ שײַף מזרח, צפון, דרום, גאַנץ אויבער-אָן, אָדער גאָר בײַ
 דער טהיר? אַבי אַ מקום קדוש און אַבי געדאַווענט! מ'ש'ל
 ל' מ'ה' ה' ד' ב' ר' ד' ו' מ'ה' — צו וואָס איז דאָס געגליכען? צו א
 מלך, וואָס זיינע צוויי קנעכט זענען געקומען צו איהם אין פאלאץ
 אַרײַן בעמען בײַ איהם אַ טובה. פלוצים האָבען זיך די קנעכט צע-
 אַמפערט צווישען זיך און זענען פאַר'ן מלך אין די אויגען אַרײַן-
 געפאַהרען איינער דעם אַנדערען אין די בערד אַרײַן און האָבען
 גאָר פאַרגעסען, צוליבע וואָס זיי זענען געקומען און פאַר וועמען
 זיי שטעהען; האָט זיי דער מלך מסתמא גוט מכבד געווען און האָט
 באַפוילען, מע זאָל זיי מחילה אַרויספיהרען: ממה נפשך, איהר
 ווילט זיך רייסען בײַ די בערד, געהט אַײַך געזונטערהייד אין דרוי-
 סען אַרויס און רייסט אַײַך דאַרטען וויפיעל אייער האַרץ גע-
 לוסט! וואָס האָט איהר צו קריכען צום קייזער אין פאלאץ אַרײַן.

אז איהר ווייסט ניט, ווי אזוי צו האלטען זיך? ... דאס איז דער משל, און דער נמשל זענט איהר. געהט זשע אייד, קינדערלעך, אהיים און לעבט אייד אין פריעדען, און לאז אייער פאטער זיין דארטען א מליציוושר פאר אייד און פאר אונז און פאר כלל ישראל.

אזוי האט גע'פסק'עט רב יוזיפיל דעם משפט, און דער עולם איז זיך צענאנגען אהיים.

אויף איבעראכטאג שבת זענען די מאירס מיט די שניאורס געקומען אין בית-המדרש און האבען זיך אוועקגעשטעלט דאוונען ביי דער טהיר. וויפיעל מע האט זיי ניט געבעטען, עזריאל דער שמש פון איין זייט און רב יוזיפיל דער רב פון דער אנדערער זייט — זיי האבען נישט געוואלט זיך זעצען אין מורח-זייט בשום אופן. ואופן.

ווער ס'איז א בעלן אויף איין אייגענער שטאָרט אין מורח-וואנר, אינ'ם אלטען כתרילעווקער בית-המדרש, די אנדערע שטאָרט פון רב יוזיפיל דעם רב, אין גלייכען געלד, זאל ער זיך ווענדען קיין כתרילעווקע צו רב שמשונ'ס קינדער, צו מאיר'ען אדער צו שניאור'ען — ס'איז אלץ איינס: מע וועט זי אייד פערקויפן ביזל הזול, וואָרום קיינער זיצט נישט אויף איהר, נישט מאיר און נישט שניאור. עס שמעהט א לעדיגע שטאָרט — איין עבירה מאַר גאָט!

די גרויסע בהלה פון
די קליינע מענשעלעך

א פאָעמע.

געשריבען אין יאהר 1904

די גרויסע בחלה פון די קליינע מענשעלעך

ק א פ י ט ע ל א .

וואו דער מתבר שמועסט זיך אויס אַביסעל מיט זיינע אידען.

אַפנים, אז כתרילעווקע איז שוין אָנגעצייכענט געוואָרען מן השמים, אז די דאָרטיגע אידען בעדאַרפֿען האָבען מעהר צרות פון דער גאַנצער וועלט. וואו ערגיץ אַ מכה, וואו ערגיץ אַ שלאָק, אַ פּורעניות, איין אומגליק, איין אַנשיקעניש, אַ בייז בעגעגעניש, — בעדאַרף עס זיי ניט אויספּעהלען, און פֿון אימליכער זאך בעדאַר־פען זיי זיך נעמען צום האַרצען מעהר פֿון דער גאַנצער וועלט. מיילא, פֿון דרייפֿוס'ען, אויב איהר געדענקט, איז קיין חרוש ניט. וואָס כתרילעווקע האָט אזוי געלימען: פֿאַרט אַ אונזעריגער, איין אייגענער; אייגענס איז, ווי זאָגט איהר, ניט קיין פֿרעמדס. וואָס די ענגלענדער האָבען זיי איינגענומען און געמאַכט פֿון זיי אַ תּלָ? קאַרג האָט זיך געטהאָן דעמאָלט אין כתרילעווקע? וועהוועה, קאַרג איז דעמאָלט בלוט פּערגאַסען געוואָרען אינ'ם אַלמען כתרילעווקער בית-המדרש איבער דעם? שאַט, שרעקט זיך ניט, איהר מיינט טאַקי בלוט ממש? חס וחלילה! די כתרילעווקער זענען ווייט פֿון בלוט; אַ כתרילעווקער, אז ער דערזעהט פֿון דער ווייטען אַ שניט פֿון אַ פֿינגער, פּאַלט ער חלשות. מיינען מיינט מען נאָר עפּים אַנדערש; מיינען מיינט מען יסורים.

הארצוועהטיג, בזיונות, און איבער וואס, מינט איהר? נאָר איבער דעם, וואס מענשען קאנען זיך ניט אויסגלייכען מיט די דעות: זאגט דער אזוי, זאגט דער: טאָמער פארקעהרט? האַלט דער מיט די בורען און נעמט זיך אָן זייער קריוודע: סטייטש, וואָס האָט מען געבאָר צו איין אַרעם פּאַלק, וואָס טשעך פעט קיינעם ניט, וואָס וויל זיך זיצען שטיל און רוהיג אַרבייטען די ערד? קומט דער אַנדערער און ווערד אַ שטילן פּאַר'ן ענגלענדער, בעווייזט-אויס מיט ראיות, אַז די ענגלענדער זענען די ערשטע געבילדעטע לייט אויף דער וועלט. „מזמר! וואָס מיר געבילדעטע, אַז מע בראַקט מענטשען, אזוי ווי קרויט!“ — „ווער איז אייך שולדיג, אַז איהר זענט אַ בהמה?“ — „אַ בהמה זענט איהר נאָר אַליין בצורת פּערד!“... בקיצור — פעטש, ערות, פּאַפּיערען, מיראַוואַי, אַלדי חלשות! דאַכט זיך, אין פּלוג, וואָס קעהר זיך אַז מיט אייך, קבענים, דלפנים, עניים ואביונים, דלותים, שלעפּערס, אַ לאַנד, וואָס ליגט ערגיץ פּערשטעקט אין אַלדי שוואַרצע יאָהר, אין אַפּריקאַ? צי אַשטייגער, אייך דאַרף טאַקי דאַרען דער קאַפּ פאַר סערביע, וואָס עטליכע אַפּיצירען האַבען זיך מיישב געווען און האַבען איינמאַל אין מיטען ביינאַכט זיך אויפגעחאַפט, אַנגעפאַלען און גע'הרג'עט דעם קיסר אַלכסנדר און די קיסרינע דראַגע און אַרויסגעוואַרפען זיי דורכ'ן פּענסטער אין דרויסען אַרויס? סטייטש, זאָגט איהר, אַנפאַלען אויף יענעם בשעת ער שלאָפט און מאַכען איהם די קיץ, דאַס פּאַסט, זאָגט איהר, פאַר פּראַים, ווילדע מענשענפּרעסער, דאַרטען ערגיץ, אין די מדבריות? איך פרעג אייך אָבער אייז אַנדער זאָד: וואָס געהט דאַס אייך אַז מעהר פון אַלעמען? איהר האָט שוין טאַקי מעהר קיין שום דאָנות ניט? חתונה געמאַכט און פּערזאָרגט אַלע קינדער — און איין עק? איך פרעג אייך, לַמאַי זאָלט איהר האַבען אַ טבע אַרײַנשטעקען אומעטום די נאָז אייערע? גלויבט מיר, די וועלט וועט זיך בענעהן אַהן אייך, און איטליכער וועט זיך מסתמא בעשטעחן זיין שטערטעל!...

דער מחבר בעט דעם לעזער, ער זאל קיין פאראיבעל ניט האָבען, וואָס ער רעדט אזעלכע האַרבע ווערטער מיט זיינע כתרילעווקער לייט! איך בין, פערשטעהסט דו מיר, ליעבער פריינד, אליין אַ כתרילעווקער. דאָרט בין איך געבאָרען, דאָרט בין איך אויפגעוואַכסען, דורכגעגאַנגען אלע זייערע חדרים און שקאַלעס, דאָרט האָב איך חתונה געהאַט לַמזל און זיך אַוועק געלאָזט נאָכדעם מיט מיין קליין שיפעל אויף דעם גרויסען ברייטען רעש'דיגען ים, וואָס מע רופט איהם „לעבען“ און וואָס די הוואַ-לעס זיינע וואַרפען העכער הייזער, און האַמטש מען איז שטענ-דיג אינ'ם דאָזיגען טומעל פערטאַרעראַמט און פערטאַרסקעט, פון דעסטוועגען האָב איך נאָך אויף קיין מינוט ניט פערנעסען מיין זיסע ליעבע היים כתרילעווקע זאַל מאַריד ימים זיין, מיט מיינע ליעבע זיסע ברידער, די כתרילעווקער אידען, זאַלען זיך פרוכפערען און מעהרען: און אלע מאָל, ווען עס טרעפט זיך דאָ ביי אונז עפּים איין אויסגאַס, אַ צרה, אַ בראָד, איין אומגליק, טראַכט איך מיר בשעת מעשה: וואָס טהוט זיך אַצינד ד אַ ר ט ע ז, אין מיין פאַטערלאַנד? ... כתרילעווקע, דאַרפט איהר וויסען, ווי קליין און אַרעם און עלענד און פערוואַרפען דאָס זאַל ניט זיין, איז דאָך געבונדען מיט דער גאַנצער איבעריגער וועלט, ווי מיט אַ מין דראַט אזעלכען, וואָס אַז מע גיט אַ קלאַפּ אין איין עק, גיט זיך עס אַפּ באַלד אינ'ם אַנדערען עק! אַדער איך קאָן זאָגען אזוי: כתרילעווקע איז געגליכען צום קליינעם קינד אין דער מאַמעס בויד, וואָס איז געבונדען, צענויפגעוואַכסען מיט דער מוטער דורכ'ן נאָפּעל און פיהלט אַלסדינג גלייך מיט דער מוטער: טהוט וועה דער מאַמען — טהוט וועה דעם קינד; טהוט וועה דעם קינד — טהוט וועה דער מאַמען. אַ חדוש איז מיר נאָך אויף איין זאך: פאַר וואָס פיהלט כתרילעווקע אַלעמענס צרות מיט אַלעמענס וועהטיגען פון דער גאַנצער וועלט, און קיינער, קיינער פיהלט ניט דעם וועהטיג פון כתרילעווקע; קיינער, קיינער אינטערעסירט זיך ניט מיט די כתרילעווקער? דאָס כתרילעווקע

איז עפּים אַ מיין שטיפקינד ביי דער וועלט, וואָס ביי אײן אומגליק חלילה, ביי אַ חולה מסוכן אין שטוב דערפיהלט עם פריהער פון אלעמען, ווערד אויסגעריסען מעהר פון אלעמען, טאַנצט-אַרום. שלאַפּט ניט קיין נעכט, קריכט אין דער ערד אַרײן, שונא־ציון! און זאָל דאָס שטיפקינד פאַלען פון די פּים און אַלײן קראַנק ווערען. מעג זיך עם לינען, נישקשה, אַלײן ערגײץ אין דער קרענק, אין אַ ווינקלעלע, גליהען ווי אײן אויווען, אויסגעהן פון הונגער, חלש'ען אַ טרונק וואַסער — קיינער, זײט זיכער, וועט זיך אויף דעם נישט אַרומקוקען... .

ק א פ י ט ע ל ב .

אַ קלײן בריוועל און אַ גרויסער רעש.

נאָך אַזאַ מיין הקדמה וועט שוין אימליכער גרינג פערשטעהן און זיך קאַנען פאַרשטעלען, וואָס פאַר אַ קאַכעניש ס'איז געווען אין כּתרילעווקע דעמאָלט, נאָך דער שענער חתונה, וואָס האָט זיך געטראָפּען דעם גוטען פּסח, ניט היינט געדאַכט... . נאָך איירער ס'איז אָנגעקומען צו זיידלען דאָס „בלאַט“ און מע האָט נאָך נישט געוואוסט פון גאַרניט, האָט איינער אַ שוחט בעקומען פון זיינעם אײן איידעם אַ בריוועל, וואָס מיר געבען דאָס איבער וואָרט אין וואָרט, מיט דעם לשון, ווי ס'איז געשריבען געוואָרען, איבערגע-זעצט אויף פּראַסס זשאַרגאָן, בכדי אַלע זאָלען דאָס פערשטעהן. „לכבוד צו מיין געליעבטען טייערען שוועהר דעם בעריהמטען חכם, וואָס זײן נאָמען לָאָזט זיך הערען אין אַלע עקען פון דער וועלט, און צו מיין געליעבטער טייערער שוויגענער די עהרליכע און די קלוגע און די פֿרומע, ווי די שטערען זאָלען זייערע נעמען טהון שיינען ביז'ן עק וועלט אַרײן, פּריעד זאָל זײן צו זיי און פּריעד צו זייער הויזגעזינד און צו אַלע ישראל, אָמן.

„מיט ציטערדיגע הענד און מיט געשטרויבעלעטע קניען טהו איך צו אײך שרייבען די דאָזיגע ווערטער. הנה זײט וויסען, אַז

די פאגאדע האָט זיך ביי אונז שטאַרק געביטען, אַ האַנד פון אַ מענשען און אַ בלייענע פּעדער איז גאַר ניט אימשטאַנד דאָס צו בעשרייבען... רק מיר זענען אַלע, ברודר השם, געזונד און שטאַרק, איך און זונתי מרת דבורה'ל זאָל לעבען און אַלע קינדערלעך זאָלען געזונד זיין, יוסילע און פייגעלע און עזריאליקעל און חנה'לע און גנענדיל, אַ חוץ נאָר, וואָס מען איז אָנגעשראַקען זעהר שטאַרק פּונ'ם האַגעל און פּונ'ם שטורמווינט, וואָס דאָ איז געווען, נאָר דאַנקען גאָט, ס'איז אַלץ איבערגעגאַנגען און מע האָט שוין קיין מורא ניט מעהר פאַר קיינעם, ווי אַלע מענשען, און מיר בעטען אַיך, איך און זונתי דבורה'ל, איהר זאָלט חלילה גאַר ניט איבער טראַכטען, מיר און אַלע קינדערלעך יוסילע און פייגעלע און עזריאליקעל און חנה'לע און גנענדיל זענען ברודר השם אַלע געזונד, און איהר זאָלט אונז למען השם באַלד אויסשרייבען אַלסדינג, וואָס הערט זיך ביי אַיך, ווי אזוי איז ביי אַיך די פּאָגאָדע, און צו איהר זענט געזונד, און למען השם פון אַלסדינג באַריכות!"

* * *

שוין לאַנג האָבען קלוגע מענשען בעמערקט אין זייערע בעד שרייבונגען, אז אַזעלכע בריה'ס אויף צו לייענען צווישען די שורות, ווי אידען, נעפינט איהר ניט אויף דער גאַנצער וועלט. בעווייזט זיי אַ פינגער — וועלען זיי אַיך טרעפּען וואָס איהר מיינט. זאָנט זיי אַ וואָרט — וועלען זיי אַיך באַלד זאָגען אַנדערע צוויי. נישטאָ פאַר זיי קיין פּערשטעלטע שווערע זאַך, נישטאָ פאַר זיי קיין פּערבאַרגענע רעטענישען.

דעם שוהט'ס איידעמ'ס בריוועל איז געגאַנגען מיר ליד, און דעם שוהט'ס איידעם אַליין איז נישט אַרויס ביי זיי פון מויל אויף קיין מינוט, און אַלע האָבען דערצעהלט איינס דאָס אַנדערע שרעקל ליכע מעשיות מיט אַלע פּישטשעווקעס, גלייך ווי זיי זענען אַליין געווען דערביי, און אַ שוואַרצער שאַטען, אַ ביטערע מרה'שחורה האָט זיך אויסגעצויגען איבער זייערע פּנימ'ער; צוגענומען געד

וואָרען ביי זיי מיט אַ מאָל די פּריויליגקייט אויף שטענדיג. איין שטיקעל נחמה, איין שטיקעל האָפנונג אין געווען ביי זיי: טאָמער איז דאָס אַ דמיון, אַ ליגען — אַ קשיא אויף אַ מעשה, דעם שוחט'ס איידעם, אַ יונגערמאַן אַ משכיל און אַ שענער שרייבער אַ בעל-לשון-קודש, אפשר צוליב דער שענער מליצה איז ער פּערקראַכען דער רוח ווייסט וואוהין? ווייס איך — פּומונות, סע קאָן ניט זיין! און בכדי צו שטאַרקען איינער דעם אַנדערען און צעטרייבען די מרה-שחורה, האָט מען גענומען דערצעהלען שענע מעשיות פון די היינטיגע יונגע לייט די משכילים מיט זייער מליצה-שרייבען, וואָס איין אַנדערס מאָל האָט מען זיך בעדאַרפט האַלטען ביי די זיי-טען לאַכענדיג, דער חסרון איז אָבער געווען, וואָס אַצינד האָט קיינער ניט געלאַכט. עס האָט זיי נישט גענומען קיינעם קיין געלעכטער. עפּים אַ משונה-מאָדנער אומעט האָט זיך אויסגעגאַסען אויף אַלע-מען, און דאָס האַרץ האָט איטליכען געזאַגט, אַז דאָרט האָט בעדאַרפט פאַרקומען עפּים זעהר אַ מיאוסע מעשה, און דער עולם איז אוועק צו זיידלען.

זיידעל, אונזער אַלטער בעקאַנטער זיידעל, דער איינציגער, וואָס שרייבט-אויס דאָס בלאַט, איז נאָר-וואָס געקומען פון דער פּאַסט אַ צעקאַכטער, אַ צעטראַגענער, דאָס פנים פינסטער ווי די ערד און ווי אַנגע'ברונג'ט אויף דער גאַנצער וועלט. און מע האָט זיך דערוואוסט, אַז די מעשה איז טאַקי איין אמת.

„אַ גליק, וואָס האָטש דאָ אין כּתרילעווקע קאָן אַזאַ חתונה ניט פאַרקומען, וואָס דאָ קאָן אַזאַ-נאָמגליק ניט געשעהן!“

אַזוי האָבען זיי זיך געטרייסט איינס דאָס אַנדערע, נאָר אין האַרצען האָבען זיי זיך געטראַכט: אַ קשיא אויף אַ מעשה — ביי גרויסע ווינטען קאָן פון איין פונק אויך ווערען אַ שרפה, זיך אויסלאָזען מיט אַ העליש פייער. און די כּתרילעווקער אידען האָבען זיך אָנגעהויבען פּאַוואַלינקע אַרומקוקען, וואו האַלטען זיי אַקאַרשט מיט זייערע שכנים, מיט די „אַנדערע פּעלקער“...

ק א פ י ט ע ל ג .

רעדט פון הוועדאָר דעם שבת־גוי און פון ערלים בכלל.

אויב הוועדאָר דער שבת־גוי, וואָס פערלעשט די ליכט פרוי־
 טאָג־צו־נאַכטס פאַר גאַנץ כתרילעווקע, און האַפּקע די געשטופּעלטע,
 וואָס שמירט די הייזער און מעלקט די ציעגען פון דער גאַנצער
 שטאָדט, וכדומה נאָך אַ סך אַזעלכע ערלים קאָן מען אַנרופּען מיט'ן
 גאַמען „אַנדערע פעלקער“, מוזען מיר קומען דערצו, אַז כתרילעווקע
 האָט כלל וכלל נישט געהאַט וואָס מוראַ צו האָבען, און די דאַרטיגע
 אידען וואָלטען זיך געקאָנט זיצען רוהיג ביז משיח וועט קומען,
 וואָרום זיי לעבען פון קדמונים מיט די דאָזיגע „פעלקער“ אזוי גוט,
 וואָס בעסער קאָן שוין, דאַכט זיך, גאָר ניט זיין. הוועדאָר ווייסט
 וואוּויל, אַז האָטש דער מיוחס, דער תושב אין כתרילעווקע איז ער,
 פון דעסטוועגען מוז ער הייצען שבת ביי די אידען די הרובעס,
 פערלעשען זיי די ליכט און אַרויסטראָגען די פאַמעניצע וכדומה
 אַזעלכע גראַבע אַרבייט, וואָס ער איז צו זיי געוואָהנט געוואָרען
 פון כמה וכמה יאָהרען. און אויב איהר מיינט, אַז עס פערדריסט
 איהם אפשר אויף אידען, האָט איהר אַ טעות: ער פערשטעהט
 גאַנץ גוט, אַז ער איז ער און זיי זענען זיי; די גאַנצע וועלט
 קאָן ניט בעשטעהן פון סאַמע גענעראַלען, עס מוזען זיין אויך
 פראַסמע סאָלדאַטען. אמת, אַ סך גענעראַלען, דאָס הייסט כתר־
 רילעווקער אידען, וואָלטען זיך אפשר געביטען מיט הוועדאָר דעם
 פראַסמען סאָלדאַט; נאָר צוריק, אַז מע וויל שמועסען דאָס איי־
 גענע פערקעהרט, מוז מען האָבען גענעראַלען אויך, פון סאַמע סאָל־
 דאַטען קאָן די וועלט קיין קיום ניט האָבען — און ביידע צדדים
 זענען צופריעדען: זיי, די גענעראַלען פֿון כתרילעווקע, וואָס
 האָבען ווער ס'זאָל זיי בעדיענען, אַז ס'קומט שבת, און ער, דער
 סאָלדאַט, וואָס האָט וועמען צו בעדיענען און האַפען ביי וועמען
 אַ שטיקעל קוילעטש און ביי וועמען אַ טרונקט בראַנפּען.

— אַחאַר די נאַ סיודי, חוועדאַר סערדצע! נא פיי שטאַרקא
 לחיים, א סיבה דיר אין פנים! — זאגט מען צו איהם שבת נאכ'ן
 קירוש, און חוועדאַר טהוט אויס דאָס היטעל, האַלט דאָס גלעזעל
 מיט צוויי פינגער, בויגט זיך און ווינשעוועט אַלעמען א גוט יאהר.
 — דאָי באַזשע זדראַוסטוואַואַט! — און ער קעהרט איבער
 דאָס גלעזעל מיט'ן קאַפּ אינאיינעם און פערקרימט זיך שטאַרק
 שטאַרק, מאַכט אַזאַ תנועה'לע, גלייך ווי ער טרינקט דאָס ערשמע
 מאָל אויף זיין לעבען אַזאַ ביטערע משקה:
 — דוושע הירקע, נעהיי יאַמו סטאַ טשערטיוו אי אַדנאַ
 ווירמאַ!*

— נא, זאַקוסי מיט א קרענק דיר אין די ביינער אַרײַן.
 שמאַטאַק שבת'קאַווע בולקע! — זאגט מען איהם און מען איז
 איהם מכבד מיט א שטיקעל קוילעטש.

ווערליג די כתרילעווקער אידען שעלטען חוועדאַר'ען מיט
 טוירטע קללות, קאָנט איהר אפשר איבערקלערען, אַז מע מיינט
 דאָס חליצה ערנסט? זאָל אויך נאָט היטען פון אַזאַ געדאַנק!
 זיי וועלען אויך פאַר חוועדאַר'ען ניט אוועקגעבען קיין זאַק
 באַרשמש, דערפאַר וואָס ער איז אין ערל אין עהרליכער; גאַלד
 מעג ליגען — וועט ער זיך ניט צוריהרען, און טהון וועט ער אויך
 פאַר צעהן רוחות: אויסהייצען די הרובע, אַרויסגיסען די פאַמע
 ניצע, צוהאַלטען די ציעג ביז האַפּקע וועט זי אויסמעלקען, אַרײַן
 טראַגען שפענער, אַנגיסען וואַסער אַ פאַס, איבערשוויינקען דאָס
 געפעס, ווי אַ רעכטע בעל-הבית'טע, און אונטער אַ נויט — זיך
 שטעלען צרווייגען דאָס קינד אויך. קיינער קאָן ניט אזוי פער-
 שלעפּערען אַ קינד, ווי חוועדאַר; קיינער קאָן ניט אזוי זאַבאווען,
 פערשפּיעלען אַ קינד, ווי חוועדאַר, קנאַקען מיט דער צונג, פייפען
 מיט די ליפען, קלאַפען מיט די פינגער, האַרחלען מיט'ן האַלז און
 חריוקען ווי אַ חזיר וכדומה אַזעלכע שטיק. און דערפאַר האַבען

* שטאַרק ביטער, האָב דעם זיעבען שדים מיט איין מכשפה!

די כתרילעווקער אידישע קינדער ליעב דוקא הוועדאר'ס שוואַרצע שמשעטינעדיגע מאַרדע און דוקא הוועדאר'ס גראַבע שטעכעדיגע סוויטקע, און ווילען ניט אראָפּ פון זיינע הענד. די כתרילעווקער בעל-הבית'טעם זענען דערפון דוקא ווינציג וואָס צופריעדען, ווייל עס מאַכט זיך גאָנץ אַפּט, אַז די קינדער ווילען עסען, און ס'איז גיטאָ וואָס, קאָן זיי אונטעררוקען הוועאַר בסוד אַ שטיקעל ברויט פון טאַרבע מיט עפּים נאָך און אַנהאַרעווען זיי, חס וחלילה, מיט מי יודע וואָס... נאָר ס'איז אַ מעות, הוועדאַר וועט אַזאָ זאָר גישט טהון: ער ווייסט גאָנץ גוט, אַז דאָס, וואָס זיי עסען — מעג ער, הוועדאַר, אויך עסען, און דאָס וואָס ער, הוועדאַר, עסט — טאַרען זיי ניט עסען. פאַר וואָס? — דאָס איז שוין ניט זיין עסק. למאי אַ בלאַז טהון דאָס ליכט אים שבת פון דער גרינג, אַדער אַגריהרען זיך ביי'ם לייכטער, אַדער אַפּטראַגען דעם סדור אין שוהל אַרײַן, וכדומה אַזעלכע גרינגע אַרבייט, איז ער — מעג, און זיי — ניט? קיין חקירות דערביי איז ניט שייך, און איטליכער בעדאַרף זיך האַלטען ביי זיינעם. און טאַמער מאַכט זיך אַ מאַל, הוועדאַר קאָן ניט איינהאַלטען זיך און טהוט אַ לאַך, למשל, פּסח פון דער טרוקענער מצה: „דוּזשע טרעשמיט, נעחיי יאָמו סטאַ טשערטיוו אי אַרנאַ ווידמאַ!“ — האַקט מען איהם אָפּ די פליגעל און מע ענטפערט איהם: „אַ טוואַיאַ סוויניאַ, חזיר, לוּטשע?“ — און הוועדאַר בלייבט שטיל.

הוועדאַר איז אָבער שטיל נאָר דעמאַלט, ווען ער איז נישטער, ביז ער פּערטרינקט זיך ניט אַזוי ווייט, אַז ער פּערגעסט, ווי אַזוי מע רופּט איהם. דאָס טרעפט זיך מיט הוועדאַר'ען זעהר זעל-טען. נאָר אַז סע טרעפט זיך שוין מיט איהם, איז דעמאַלט — חיות ניט זיכער! דעמאַלט הויבט ער אָן זיך שלאַגען מיט די הענד אין האַרצען אַרײַן, וויינען מיט ביטערע טרערען און שרייען: וואָס האָט מען צו איהם? פאַר וואָס זויגט מען זיין בלוט, פאַר וואָס עסט מען זיין פלייש? אַט געהט ער און מאַכט אַ תלעולם פון גאָנץ כתרילעווקע!...

— זשידי נעכריסטי, נעחיי יאמו סטא טשערטיוו אי אדנא ווידמא!... — ער שרייט אזוי לאנג, ביז ער ווערד אנשלאפען. און אז ער שלאפט זיך גוט אויס און שטעהט-אויף, קומט ער צוריק צו די אידען און איז וויעדער דער אייגענער שטילער, עהרליכער „הוועדאָר-סערדצע“, וואָס פריהער, גלייך ווי גאר ניט געווען.

— אדע טוואַי טשאַביטע, א קרענק דיר אין פנים? — פרעגט מען איהם און מע הויבט איהם אן זאגען מוסר און שעל-מען בשעת מעשה מיט טוירמע קללות, ווי געוויינטליך: — „שאַ טי טובי דומאיעש, דו באַסיאַק איינער? דו וועסט דאך פנרען ערניץ, בודעש זדאכניט אונטער א פלויט, האב דיר אכציג שווארצע יאהר, די כפרה שאב טי באוון פאר כל ישראל, רבונר-של-עולם!“

הוועדאָר שטעהט און קראַצט זיך אין דער פאַטיליצע און שווייגט; ער ווייסט גאנץ גוט, אז זיי זענען גערעכט און ער איז אומגערעכט. ער קוקט אראפ צו זיך אויף די באַרוויסע פיס און טראַכט זיך: ווען האַט ער געקאָנט פערקויפּען די שטיוועל, נעחיי יאָמו סטאַ טשערטיוו אי אַדנא ווידמא? !

אַט אזא מין נפש איז הוועדאָר

אויך די אַלע איבעריגע נפשות, וואָס אין כתרילעווקע, האבען שטענדיג א פערקעהר מיט אידען, ווייסען וואהל, אז מששת ימי בראשית זענען די אידען בעשאפען געווארען, זיי זאלען זיין קרע-מער, סוחרים און איבערקויפערס; ווארום קיינער קאן אזוי ניט האנדלען, דרעהען מיט'ן קאפ, ווי א איד, בי לכך נוצרת, אויף זייער לשון קומט דאס אויס: „נא טא וואני זשידי, שאב האנד-ליאוואלי“... און מע בעגעגענט זיך גאנץ אפּט אויפ'ן מאַרק, און מע קען זיך איינס דאס אנדערע זעהר גוט ביי די נעמען, און מע גיט זיך אפּ כבוד איינס דאס אנדערע: הריצקא זאגט הערשקען „מאשעניק“, און הערשקע זאגט הריצקען „זלאדי“, און דוקא אין גוטען מוסח, און אז מע צעקריענט זיך שוין גאר שטאַרק.

געהט מען ביידע „דא ראכינא“, און רב יוזיפיל דער רב, וואס איז שטארק געהאפט אין דעם לשון, פסק'עט אלע מאל אויף דער האלב: „נעחאי באולא פאלאווינע“ — אבי נישט דערלאזען צו א חלול השם.

ק א פ י ט ע ל ד .

האפקע א אידישע נשמה און מאקאר א שונאי־ישראל.

האבען מיר גערעדט ביז אהער פון ערלים. אצינד וועלען מיר אביסעל שמועסען וועגען האפקע די געשטופעלטע. האפקע רעדט אידיש, ווי א אידיש קינד; אין איהר שפראך ווארפען זיך דורך א גוזמא לשון־קודש־ווערטער, למשל: „מירטשען, נאכטייסע, קענארע ניט, לאסאמע, לאוודל, גוטיאנטע, מאחריינד וואסער“ און נאך א סך אזעלכע ווערטער; און חוועדאר הינטער די אויגען האט ביי איהר קיין אנדער נאמען ניט, א חויז „כפרה'ניק“. האפקע איז אזוי צענויפגעוואכסען מיט די כתרילעווקער ווייבער, אז ס'איז פארהאן צייטען, וואס סאי זיי, סאי זי אליין פערגעסען זיך וואס זי איז און ווער זי איז, און מע שאפט זיך מיט איהר אזעלכע ארבייט, וואס געהערען זיך אן צו לויטער אידישקייט. למשל: געהן צום רב מיט אשאלה, העלפען אויסזאלצען פלייש, כשר מאכען די עופות, העלפען אריינשלעפען דעם פסח אין שטוב אריין וכדומה אזעלכע זאכען, וואס האפקע איז אין דעם געהיט מעהר ווי איין אנדער אידיש קינד. זי ציטערט פאר מילכיגס מיט פליישיגס אימת מות און היט זיך פאר חמץ אלע זיעבען טעג פסח, עסט גלייך מיט אלע אידישע קינדער מצה, רייבט דעם מרור אויף וואס די וועלט שטעהט, און האט דערפון הנאה, ממש ווי א אידישע טאכטער. א לאנגע צייט האט דער כתרילעווקער פרי־סטאוו ניט געוואלט גלויבען, אז האפקע איז נישט קיין אידישקע, ביז ס'האט זיך געטראפען מיט איהר א מעשה, זעהר ניט קיין שענע... האט מען זי געפאקט און געוואלט פערשיקען ווייט־ווייט, איז געווען איהר גליק, וואס איז דער מעשה איז געווען פערמישט

א זיימיגער פארשוין, דער שרייבער פון דער מעשטשאנסקע אופראַז ווע, מאַקאַר האַלאַדנע, אַ גרויסער שונא־ישראל, איין אמת'ער צורר-היהודים, איינער פון די גרעסטע אינטעליגענטע אַנטיסעמי-טען אין כתרילעווקע. ווען ניט דער רחמנות פון האַפּקען, וואַלטען די דאָרטיגע אידען דערלעבט אַ נקמה אין דעם המנען, נאָר מחמת מיט מאַקאַר'ס מפּלה וואַלט בעדאַרפט אומגליקליך ווערען אויך האַפּקע, האַבען די אידישע עדות זיך א נעם געטהאָן צוריק און געזאָגט פאַר'ן סלעדאָוואַטעל, אַז דאָס, וואָס זיי האַבען גערעדט, האַבען זיי געבילט — און דער עסק איז צעריבען געוואָרען... פון דעמאָלט אַן וואַלט, דאַכט זיך, מאַקאַר האַלאַדנע בעדאַרפט שלום ווערען מיט די אידען און ווערען זיי דער בעסטער גוטער פריינד; נאָר ווי עפּים דורך אַ מין קאַפּריז פון דער נאַטור איז ער, אַדרבה, געוואָרען נאָך מעהר שונא־ישראל, נאָך מעהר צורר-היהודים, נאָך מעהר אַנטיסעמיט, ווי פריהער.

מאַקאַר האָט פון קינדווייז אַן, קאַן מען זאָגען, געליטען צרות פון אידישען פאַלק און געטראָגען אַ שנאה טיעף אין האַרצען תּחילת אויף די כתרילעווקער אידען אַליין, און נאַכרעם — אויף אַלע אידען פון דער גאַנצער וועלט. נאָך בשעת ער איז געווען נאָר אַ קליינער, געטריבען אַ באַרוויסער דעם טאַטענ'ס גענו אויף דער פּאַשע, פּלעגט ער ניט איין מאל בעגעגענען זיך מיט אידישע קינדער געהן פּונ'ם חדר, און אַנשטאַט אַ „גוט מאַרגען“ פּלעגט ער זיי, אויף קאַטאָועס, געוויינטליך, איבערקרימען ווי זיי רעדען „טאַטעלי-מאַמעלי“, טרייסלען בשעת מעשה מיט אַ פּאַלע, נישט צו מיינען דערביי חלילה עמיצען בעלעדריגען, נאָר גלאַט אַזוי אין גוטען מוטח. אידישע קינדער אַבער, צאָוקרשים, יעקב'ס אייניקלער, וואָס לערנען חומש מיט רש"י, האַבען זיך דוקא גע-פונען פאַר אַזא זאך בעלעדריגט און האַבען איהם אַפּגעענטפּערט מיט אַ אידיש ליערעל, וואָס האַמטש מאַקאַר האָט די ווערטער ניט געקאַנט פּערשטעהן, נאָר פּונ'ם נוסח און פון זייער לאַכען האָט ער גאַנץ גוט אַרויסגעזעהען, אַז דאָס מיינט מען איהם דער-

לאנגען ביז'ן ביין אריון, און מאקאר האָט קיין טעות ניט געהאַט.
אַט האָט איהר דאָס ליעדעל אַליין :

קישקעס קאַכען

איז דער וואַכען I

מיר אַ ברויט,

דיר אַ טוידט I

מיר אַ וואַגען.

דיך באַגראַכען I

מיר אַ שליטען,

דיך באַשיטען I

נאָרישע קינדער I ערשמענס, איז די מעשה פונקט קאָפּויר :
ברויט האָט מאַקאר, ניט זיי ; אויף אַ שליטען פּאַהרט מאַקאר,
ניט זיי I און צווייטענס, ווי אזוי שמעלען זיך דאָס איין אידישע
קינדער, זיי מעגען זיין אַ גאַנצער מנין, זאַטשעפען זיך מיט מאַ-
קאָרען, ער מעג זיין איינער ? מאַקאר האָט, נישקשה, אַ פּאַר
ידים, וואָס קאָן בעשמעהן פאַר צעהן גוטע שאַרפע שפיציגע קעפּ-
לעך פון די בעסטע צעהן אידישע חרר-יונגלעך. מאַקאר האָט זיי
דעמאָלט נאָך, אוי-אוי, געגעבען צו פּערשמעהן דעם פּושט פונ'ם
פּסוק, וואָס זיי האָבען געלערענט אין חדר : „ה ק ו ל ק ו ל
י ע ק ב ו ה י ד י ם י ד י ע ש ו“...

שפעטער, אז מאַקאר האָט געשטודיערט אין „פּריחאָדסקאיע“,
האָט ער געהאַט מיט זיי בעגעגענישען זומער אין פעלד, הינטער
דער שטאָדט, און ווינטער אויפ'ן אייז, בשעת'ן גליטשען זיך,
און אַלע מאָל האָט געמוזט אַרויס עפּים אַ מחלוקת צווישען ביידע
צדדים. אויף דעם נאָמען „זשיד“, וואָס, אייגענטליך, איז דאָר
עס גאָר אַ געוויינטליך וואָרט, ווי למשל „פּאַרד“, האָבען זיי איהם
גראַב געענטפּערט : „סוויניאַ“, און אויף זייערע איינגעגעסענע
ליצנות האָט ער זיי געענטפּערט מיט קלעפּ און האָט זיי גאַנץ
אַפּענטליך בעוויזען, ווי אזוי די קינדער ישראל אַנטלויפען פאַר
די פּלשתים, און ווי אזוי די פּלשתים יאָגען זיי נאָך פון הינטען

מיט שטעקענס און מיט שטיינער, הוקען און טינקען און פייפען
און סוויסטשען :

„א טיו — טיו, זשירי, היי!
טער — טער — טער!...“

ק א פ י ט ע ל ה.

בעווייזט, ווי אזוי עס ווערט פון איין אגסיסעמיט א פילאזאף.

ווייטער פון דער „פריחאדסקאיע“ איז מאקאר נישט גע-
נאנגען; ער איז געבליבען, ניט דא געדאכט, א יתום, גע'ירש'עט
פון די עלטערען א קליין שטיבעל מיט א שטיקעל גארטען, און א
יודע-ספר איז ער דאך געווען, האט ער זיך בא'לד א ווארף געטהאן
צו דער „סלוזשבע“, זיך גענומען צו דער פען, בעקומען איין אויס-
געשריבען הענטעל און געווארען איז דער כתרילעווקער מעשטשאנ-
סקע אופראווע שרייבער, און נאכדעם סעקרעטאר, און נאכדעם כל
ולך — און דארט האבען זיך ערשט אנגעהויבען זיינע בעגעגענישען
מיט זיין רעכט בעקאנט-ווערען מיט די כתרילעווקער אידען...

די סטיטשקעס, וואס ער האט מיט זיי געהאט, זענען תחילת
געווען אפילו ניט אזוי געפעהרליך. ביידע צדדים האבען זיך בע-
נוגענט נאך מיט שארפע אנצוהערעניש, מיט שטעכווערטלעך און
מיט ליצנות איינס אויף דאס אנדערע. ער זיי: „איצקא, בערקא,
אי וועה, שבת, קוגעל!“ און זיי איהם: „וואשע-בלא-הארדי“ מיט
א שנעל איבער'ן קאלנער און מיט איין אנצוהערעניש, אז דארט
קריכט עפיים ארום...

עס מאכט זיך אמאל, הערט איהר, איין אנצוהערעניש, וואס
איז ערגער צעהן מאל ווי אין טאטען אריין געשאלטען, און פארהאן
ווערטער, וואס זענען ערגער טויזענד מאל פון פעטש. און אויף
ווערטער זענען דאך די כתרילעווקער אידען די ערשטע בריות, די
גרעסטע מוזיקים אין דער וועלט! פאר א גלייכווארט וועט אייך

א כתרילעווקער, ווי עס איז שוין בעוואוסט אויף דער גאנצער וועלט, ניט זשאלעווען געהן צעהן מייל צופוס, ריזיקירען מיט פּרנסה, איינשטעלען כמעט דאָס לעבען. א כתרילעווקער עני, אַ מקבל, דער וואָס געהט איבער די הייזער, אַז ער קומט נאָך אַ נדבה און מע גיט איהם ניט, בעט ער, מע זאל איהם האַמטש לאַ-זען זאָגען אַ משל, און סע מאַכט זיך אַפּטמאַל, אַז ער בעקומט פאַר אזא משל אַ מיאוסען פּסק; ער עפענט טאַקי מיט'ן קאַפּ די טהיר, ס'איז אָבער אַלץ כּדאי — אַבי אויסגעבראַכט אַ גלייכ-ווערטעל. אַט אזעלכע לייט זענען מיינע כתרילעווקער, און איהר האַט אַ טעות, אויב איהר רעכענט, אַז מע וועט זיי איבערמאַכען, און אויב איהר מיינט, אַז איד טהו מיד מיט זיי שעמען... נאָר מיר קעהרען זיך אום צוריק צו אונזער מאַקאַר.

אומזיסט-אומנישט האַבען זיך די כתרילעווקער אירען גע-קויפט אַ מסוכנ'עם שונא. זיי האַבען זיך פּערגעסען אינ'ם פּסוק: ה ז ה ר ב ג ו י ק ט ן. זיי האַבען געמיינט, אַז מאַקאַר וועט אייביג זיין אַ שרייבערעל אין דער מעשטשאַנסקע אופּראַוע. זיי האַבען פּערגעסען, אַז ער איז אַ „טאַמעס אַ קינד“ און שניידט זיך אויף אַ טשין. און מערקווירדיג! זיי האַבען גאָר קיין צייט ניט געהאַט זיך אַרומקוקען, איז שוין מאַקאַר אויסגעוואַכסען אַ גרויסער, אַ געזונדער, מיט געדיכטע שוואַרצע וואַנסעס, מיט אַ רויטען אַקאַלעשעק און מיט אַ קנעפעל אויפ'ן קאַשקעט | און. קוים האַט ער אַנגעטהאַן דאָס קנעפעל, אַזוי האַט ער זיך באַלד אויסגעבויגען, אַרויסגעשטעלט דעם בויך, געוואַרען העכער און גרעכער זוי ער איז געווען, בעקומען אַ פאַר ברייטע אַכסלען מיט אַ מאַדנעם שפּאַן — גאָר נישט דער מאַקאַר | ער הייסט שוין גאָר אַ נייעם נאַמען — מאַקאַר פּאַולאָוויטש, און איז אַ גוטער ברודער מיט אַלע פּריצים אין שטאָדט: מיט'ן וועטערינאַר, מיט'ן פּעלדשער און מיט'ן פּאַסט-מייסטער, און מיט אַלע.

די גוט-ברודערשאַפט זיינע מיט'ן פּאַסט-מייסטער איז איהם אַעהר צונויץ געקומען, ווי אַלע אַנדערע בעקאַנטשאַפטען. מוחמת דאָ,

אויף דער פאסט, איז געווען אַ קוואַל, פון וואָנען ער האָט גע-
 שעפט זיין השכלה און אלע וויסענשאפטען פון דער איינציגער
 גאַזעט „די פּאַהן“, וואָס פריהער האָט זי דורכגעקוקט, געוויינטליך,
 דער פּאַסט-מייסטער אַליין, נאָכדעם מאַקאַר פּאַוולאָוויטש, און
 נאָכדעם שוין דער אַבאָנענט פון דער גאַזעט, אַ פּריצ'על פון זלאָ-
 דיעווקע, ניט ווייט פון כתרילעווקע, וואָס איז ניט קראַנק געווען
 צו לייענען די נייעסען שפעטער מיט עטליכע טעג, דער רוה וועט
 איהם ניט נעמען, ער שפיעלט סאָי ווי סאָי טאַג ווי נאכט אין סטור
 קעלעקע און בענעמט די שכנים אלע אַרום און אַרום וואו זיי האַבען
 ערניץ אַ גראַשען. אַזוי האָט געזאָגט דער פּאַסט-מייסטער אַליין,
 און מאַקאַר פּאַוולאָוויטש האָט דערווייל געהאַט וואָס צו לייענען
 און פון וואָס צו רעדען. און מחמת „די פּאַהן“, ווי ס'איז בע-
 וואוסט, איז דאָך אַ אידישע צייטונג, זי טראַגט שטאַרק אויפ'ן
 קאַפּ די אידען, זאַרנט זיך פון זייערטוועגען, זוכט מיטלען ווי
 אַרום מע זאָל זייערער פטור ווערען, פערשטעהט זיך, טאַקי טון
 זייער טובה וועגען, האָט דאָס געגעבען אונזער מאַקאַרען שטאַף
 אויף צו בעקענען זיך גוט מיט אידען אַרום און אַרום פון אלע זיי-
 טען, און ער איז געוואָרען מיט גאָט'ס הילף אַ חריף אַ געזונדער
 אין אידישע ענינים, אַ גאון-עולם אין תלמוד און אין שלחן-ערוך
 און אין אלע אידישע דינים און מנהגים: מכת פּראַצענט נעמען.
 מכת אָפּנאַרען און אויסנאַרען, און אפילו מכת בענוצען כריסטליך
 בלוט אויף פּסח. די אלע זאַכען האַבען אונזער פּילאָזאָף מאַקאַר
 אַזוי שטאַרק פּעראינטערעסירט, אַז ער האָט דאָס געוואָלט דער-
 געהן טאַקי פונ'ם מקור, פונ'ם שורש, טאַקי ביי די כתרילעווקער
 אידען אַליין, וואָס האַטש ער האָט זיי פיינט, ווי אַ איד חזיר,
 פון דעסטוועגען האָט ער צווישען זיי גוטע פריינד, וואָס ער לעבט
 מיט זיי נאָך עד היום גאָר קיין מעשה ניט.

ק א פ י ט ע ל ו

מרדכי־נתן דער נגיד און מעמע־ביולה זיין „פרוי“.

איינער פון די ערשטע גוטע פריינד מאקאר'ס אין כתר־
לעווקע איז מרדכי־נתן דער נגיד און דער חשוב אין שטאדט, וואס
איז שקול כנגד א סך, א סך אנדערע בעלי־בתים.

דער נגיד מרדכי־נתן, ווי געוויינטליך א נגיד, האלט די
שטאדט ביי זיך אין בוזעם, טהוט מיט איהר וואס ער וויל, ווארום
ער איז בעל־מאקסע, ער איז נבאי, ער איז ראש וראשון, ער איז
דער רעדעלפיהרער, ער איז אלץ — מיט איינעם ווארט, ער איז
דער נגיד. האטש, אז מע וויל שמועסען אין תוך אריין: אין וואס
בעשטעהט זיין נגידות'שאפט — דאס ווייסט קיינער נישט. למשל,
אז איהר וועט אנהאפען א כתרילעווקער און א פרעג טהון איהם:
וויפיעל, אשטייגער, פערמאגט מרדכי־נתן? וועט ער זיך אפ־
שטעלען, זיך א נעם טהון ביי'ם בערדעל, א מאד טהון מיט'ן קאפ
און אויסציהען מיט א ניגון און מיט א טיעפען זיפץ דערביי:

— מרדכי־נתן? חוץ זיין שאדען אויף מיר געזאגט געוואר
רען, האטש האלב, האטש א הונדערט־חלק; איהר שפיעלט זיך
מיט מרדכי־נתן'ען? מרדכי־נתן איז א איד א נגיד!

— וואס־זשע הייסט א נגיד? אין וויפיעל, אשטייגער, קאן
מען איהם שאצען?

— שאצען? שייף זאגען שאצען? עס לאזט זיך רען אפ־
שאצען?

— פארט וואס האט מרדכי־נתן?

— מרדכי־נתן? ערשמענס, האט מרדכי־נתן א שטוב איין
אייגענע.

— נו?

— מיט א הויף איין אייגענעם.

— נו?

— מיט ציענען עטליכע.

— נו?

— היינט די קלויט? א שארפע קלויט!

— נו?

— היינט די טאקפע?

— נו?

— וויעדער א מאָל נו און אבער א מאָל נו, וואס האָט איהר זיך צענוקעט? א אידען איז דיר נאָך קארנ! וואס האָט איהר געוואָלט? ער זאָל עפענען א באַנק? שיטען מיט גאָלד? פאָהר-רען אין קארעטעס?

און דער כתרילעווקער געהט אוועק פון אייך א ברונז'ער — און איז גערעכט. וואָרום וואָס קאָן א מענש פערלאַנגען מעהר ווי מרדכי'נתן איז, אָז ער איז פאָרט דער נגיד, פאָרט דער ראש וראשון, פאָרט דער חשוב אין שטאָדט? ווער איז גבאי אין חברה-קדישא? ווער איז ראש וראשון? ווער איז תקיף אין שטאָדט? מרדכי'נתן. ווער מאַכט אַלע שבת-צורנאָכטס א מלוּה-מלכה'לע פאר די שבעה טובי העיר? מרדכי'נתן. ווער איז אַ חשוב ביי נאַטשאַלסטווע? מרדכי'נתן. הכלל — מרדכי'נתן, מרדכי'נתן!

מרדכי'נתן, פערשטעהט איהר, ווייסט ווי אַזוי מע בעדאַרף זיך בעגעהן מיט אַ וועלט, ווי אַזוי מע בעדאַרף זיך פיהרען מיט נאַטשאַלסטווע. אַלע פרייטאַג-צורנאָכטס האָט ער צורגאַסט ביי זיך אויף פיש דעם פריסטאָוו. דער כתרילעווקער פריסטאָוו איז אַ גרויסער ליעבהאָבער פון אידישע פיש, און אַלע מאָל, ווען ער עסט זיי, קאָן ער זיך גאָר ניט אַפלוּיבען, ווי אַזוי גוט מע קאָכט ביי אידען פיש, ווי בע'מע'מ'ט זיי זענען, זיס ווי צוקער — ממש ער לעקט די פינגער.

— נעמאָ לומשע יאָק זשידאָוסקא ריבא סמיאַרמעס הרע' נאָם! — זאָגט ער אַלע מאָל מיט דעם אייענעם נוכח.

דעם בעל־הבית און דער בעל־הבית'טע איז דער קאמפלימענט, אפנים, שטארק געפעלען, מחמת זיי קוועלען ביידע, ווערען בריי־טער ווי לענגער, שוויצען אזש פאר תענוג, און מרדכי־נתן וויל איינרעדען דעם גאסט, אז ס'איז פארהאן ביי אידען נאך בעסערס ווי פיש מיט חריין. דער גאסט וויל ניט גלויבען:

— דהיינו?

— דהיינו...

און מרדכי־נתן זוכט עפּים אזעלכעס ביי אידען, וואס זאל זיין נאך בעסער פון פיש מיט חריין, און האט מורא ארויסזאגען. צימעס? טאמער בלייבט ער ווארטען ביז'ן צימעס — וואס דאָרף ער איהם? קוגעל? טאמער הייסט ער עפענען דעם טשאַלענט אין מיטען פרייטאָג־צורנאַכטס? א קשיא אויף א מעשה, וואס עס קאן זיך טרעפען מיט א אידישען קוגעל?... און מרדכי־נתן קומט־אָפּ מיט א קליין געלעכטערעל: „חע־חע“. דערויף ענטפערט איהם דער גאסט: „חע־חע־חע“. און מרדכי־נתן איז צופריעדען, וואס יענער לאַכט, העלפט ער איהם לאַכען: „חע־חע־חע־חע!“ און בשעת מעשה דערלאנגט דער גאסט דעם בעל־הבית מיט'ן עלע־בויגען אין זייט אריין און א שמיכעל צו דער בעל־הבית'טע, און דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית'טע ווערען צעשמאלצען פאר תענוג.

פּלוצים האַפט זיך אויף דער גאסט, ווישט זיך אויס די הענד און דאָס מויל מיט'ן קלאַר ווייסען טישטוד פונ'ם טיש, פער־שפילעט זיך אויף אלע קנעפּ און מהומ א זאג שוין ערנסט, אַהן א שום סימן פון ליצנות:

— צייט אויף „סלזשבע“!...

און מרדכי־נתן מיט טעמע־ביי־ה'ן שטעהען אויף לכבוד דעם גאסט, איהם בעגלייטען, קוקען איהם אין פנים אריין מיט אזעלכע אויגען, ווי א הונד קוקט אויפ'ן בעל־הבית, וויל וויסען מיט וואס ער שמעקט, בויגען זיך און נייגען זיך און בעמען איהם, ער זאל חלילה ניט פּערגעסען קומען איבעראַכטאָג שבת...

— מיט'ן קאפ אין דער ערד! — בענשט איהם די בעל-
 הבית'טע אויף דער זייט טהיר און קאכט און זידט און ברענט
 אויפ'ן מאן, וואס טאג ווי נאכט, און אפילו שבת, האט ער צו
 טהון מיט נאטשאַלסטווע. מרדכי'נתן הערט און שווייגט; ער
 האט אנגענומען א פולע מויל מיט וואסער און שווייגט. א מאד-
 נער מענש אט דער מרדכי'נתן! דער מחבר פון דער געשיכטע
 קאן זיך נישט איינהאלטען און האפט אראפ דעם פארטרעט פונ'ם
 דאזיגען פארעל, בכדי בעקאנט צו מאכען מיט זיי די גאנצע וועלט.
 מרדכי'נתן איז א איד א הויכער מיט לאנגע הענד, אליין איז
 ער דאך און טרוקען, און מחמת די באקען סטערטשען, קומט אויס
 דאס פנים פיערעקעכיג, ווי ביי א הינזער, און קוים-קוים בע-
 וואכסען מיט א שיטער בערדעל. די ליפען זענען ביי איהם תמיד
 צו, דאס מויל אביסעל אויף א זייט, זעהט אויס, ווי ער האלט
 א סוד ביי זיך שטענדיג פערבארגען, און שטענדיג איז ער ערנסט,
 און דער שמערן איז פול מיט קנייטשען, און רעדט נישט קיינ-
 מאל הויך, קיין איבעריג ווארט נישט. נאך דעמאלט, ווען ער
 קומט זיך צענויף מיט נאטשאַלסטווע, איז דאס גאר איין אנדער
 מרדכי'נתן: די קנייטשען פונ'ם שמערן צעגעהען זיך, ווערען
 פערשוואונדען, דאס פנים הויבט אן צו שיינען און די ליפען ווע-
 רען אפגעשלאסען, און דאס מויל גלייכט זיך אויס, הויבט אן
 צו רעדען — שוין גאר ניט דער, גאר איין אנדער מרדכי'נתן.
 טאמער ווייסט איהר, צוליעב וואס קאכעט ער זיך אזוי אין נא-
 טשאַלסטווע? נאך צוליעב כבוד, צוליעב גדלות, בכדי טאמער וועט
 אמאל א כתרילעווקער עפּים דארפען האבען, וועט ער קומען צו
 געהן מיט א געכעט: „סטויטש, רב מרדכי'נתן, ווער נאך איז
 אזא חשוב ביי נאטשאַלסטווע, ווי איהר?“ צוליעב דעם איינעם
 ווארט „חשוב“ איז ביי איהם כדאי, סע זאל איהם קאסטען אי-
 בזיונות, אי געלד — א מארגער מענש אט דער מרדכי'נתן!
 מרדכי'נתנ'ס ווייב — טעמעביילה די נגידת אין דוקא א
 אידנע א נידעריגע און א גראבע, זעהט אויס ווי א מעשען שמוי-

סעל, אָדער ווי אַ בייכיג סאַמאָואַרעל מיט אַ קליין שפּיציג טשייניקעל אויף דער קאַנפּאַרקע. ווי גראַב און קיילעכיג זי איז פון אונטען, אזוי קליין און שפּיציג איז דאָס קעפּעל, און שטענדיג זיט דאָס, דאָס בייכיגע סאַמאָואַרעל, זיט און זשומעט, אין כעס אויפ'ן מאָן, אין כעס אויף דער דיענסט, אין כעס אויף די כתרילעווקער ציעגען, אין כעס אויף די כתרילעווקער ווייבער, אין כעס אויף דער גאַנצער וועלט! דאָס גאַנצע גליק איז, וואָס סאָי דער מאָן, סאָי די דיענסט, סאָי די כתרילעווקער ציעגען און ווייבער, סאָי די גאַנצע וועלט הערען זי, ווי פּסח דעם קאַטער, אָדער ווי המן דעם גראַנער. דער מאָן האָט צו טהון שטענדיג מיט קהל'שע געשעפטען, מיט נאַטשאַלסטווע; די דיענסט טהוט איהר אויף צור'הכעיס, ברענט'צו די קאַשע, פּער'שרפה'ל די קאַר-טאַפּליס, זיט'איבער די מילך אין אויווען; די כתרילעווקער ציעגען טהוען איהר צום טוידט, שפּרינגען אויפ'ן דאָד און צופען איינציגווייז די שטרוי פון דער סטריכע; די כתרילעווקער ווייבער דערנעגען איהר די יאָהרען אין מאַרק ביי די פּיש, אין יאַטקע ביי'ם פּלייש, אין שוהל ביי די תּח'נות, און להבדיל אין באַד אפילו... ניין, די וועלט האַלט ניט פון טעמע-ביילה'ן! און מסתּמא איז דאָ פאַר וואָס. אַ וועלט איז ניט משונע...

אַצינד, אַז מיר האַבען זיך אַביסעל בעקענט מיט'ן דאָזיגען פּאַרעל, קאַנען מיר שוין, דאַכט זיך, רוהיג געהן ווייטער, צו די איבעריגע נפשות, וואָס מרדכי'נתן דער נגיד רייכט זיך אַרום זיי אזוי שטאַרק.

ק א פ י ט ע ל ז

דער „אַדון-בפּקדן“ בוי'ם נגיד אין קלויס און אין שטוב.

דער אַנדערער גאַסט ביי מרדכי'נתן דעם נגיד איז אונזער בעקאַנטער מאַקאַר, מאַקאַר פּאַולאַוויטש. נאָר ניט קיין שטוב-גאַסט — אַ קלויט'גאַסט, אַ גאַסט, וואָס קומט צו איהם אַפּט אין

קלייט אריין, אין דער שניט-קראם. מרדכי-נתנ'ס שניט-קראם, דארפט איהר וויסען, איז דאס ערשטע געווענטשניט אין כתר-י לעווקע, וואס דארטען קריגט איהר א הויז רעמיקיטאז, ריפס, ליוסט-רינע, פארוסינע, ציץ און זאנע און מאדעפאלאז, אויך דראפ און טריקא און שעוויגאט און סאמעט און אטלעס און סאטין און מוסלין און אלסרינג, וואס א הארץ גלוסט — „נאך די לעצטע מוסטערען, וואס מע קריגט דאס ניט אפילו אין יעהופעץ“. אזוי זאגט מרדכי-נתנ, און אזוי זאגט מרדכי-נתנ'ס ווייב, טעמע-ביילה, און אזוי זאגען מרדכי-נתנ'ס קלייט-משרתים, און געהט זאגט זיי, אז ניין! אלע פריצים פון כתר-לעווקע און פון דער סביבה זענען מרדכי-נתנ'ס קונים, און דאס רוב כריסטען גלויבען איהם אויף נאמנות. אז מרדכי-נתנ אליון זאגט זיי נאך דאס איינע ווארט „בנאמנות“, דינגט מען זיך שוין ניט. טעמע-ביילה מעג זיך שווערען מיט כל השבועות שבעולם, איז דאס ארויסגעווארפען, און מרדכי-נתנ'ס איין ווארט „בנאמנות“ איז קודש קדשים. אט אזוי איז דאס — קיין קשיות פרעגט מען ניט.

אויך מאקאר איז איינער פון מרדכי-נתנ'ס קונים, וואס האנדלען מיט איהם אויף נאמנות. מאקאר איז זיינער א קונה שוין פון לאנג, נאך פון יענער צייט, אז ער איז נאך ניט געווען מאקאר פאוולאווויטש, נאר מאקארקע, און וואס דעמאלט פלעגט מרדכי-נתנ איהם ניט וועלען געטרויען אויף בארנ קיין פארעם אפילו; ער פלעגט זיך ניט שעמען איהם זאגען נאנץ פשוט:

— נתן מעות לקח קמה, וואשי הראשי, נאשי טאוואר.

שפעטער, אז מאקאר איז געווארען א שטיקעל מאכער אין דער אופראווע, האט איהם שוין מרדכי-נתנ געעפענט א קרעדיט, געוויינטליך, אויף א קוויטעלע, א וועכעלע, געזאגט איהם בשעת מעשה שוין מיט א שמייכעלע, האלב אויף גוויש, האלב אויף לשון-קודש:

— נע וויבאטשייטע, פאניטשע, שלום בבית משכון בקעשעני...

נאך שפעטער, אז מאקאר האט אנגעטהאן א קנעפעל און א הענגיקאלנער, האט איהם מרדכינתן געעפענט א שענעם קרעדיט, און מאקאר פאולאוויטש, אז ער קומט אריין אין שניטקראם אריין, טראגט איהם מרדכינתן אקעגען דאס בענקעל און בענשט איהם מיט א טיטל „וואשע וויסאקאבלאזארדיע“, און מאקאר פאולאוויטש צעלענט זיך גאנץ ברייטליך, פערווארפט א פוס אויף א פוס, פעררויכערט א פאפיראס און שמועסט זיך אויס מיט מרדכינת'ען גאנץ פראסט, בלשוין „דו“, גאר פריינדליך:

— עי, פאסלושא, מרדכינאס!

און מרדכינתן שטעהט פאר איהם מיט א געמאכטען דרד-ארץ, מיט א געמלאכה'טען רעשפעקט, און טראכט זיך בשעת מעשה: „פון וואנען האסט דו זיך גענומען אהער, ארון בפקרד?״ און דער „ארון בפקרד“ מאכט א רעד מכה אידען, אידישע גע-שעפטען, שאכער-מאכער, און לאזט ארויס אלע מאל א הויכען געלעכטער מיט א מאדנעם הוסט, וואס דערלאנגט מרדכינת'ען, ווי מיט איין ארשין אין דער זיעבעטער ריפ, נאך ער האלט זיך איין און שמיכעלט מיט א פאסקודנע געמאכט שמיכעלע, וואס ווען מרדכינתן זאל זיך קאנען אַנקוקען בשעת מעשה אין שפיענעל, וואלט ער זיך אליין נמאס געוואָרען.

דער שמועס פונ'ם „ארון בפקרד“ דרעהט זיך אלץ ארום אזעלכע זאכען, וואס מרדכינתן הערט זיי אין דער לינקער פאה, אין איין אויער אריין, פונ'ם אנדערען ארויס; וואס ווייטער-ווייטער געהט ער אריבער אויף אזעלכע ענינים, וואס מרדכינתן קאן עס שוין ניט האַרבען, למשל: ער פרעגט ביי איהם, צי ס'איז אמת, וואס די אידען שעלטען אלע שבת אין שוהל די איבעריגע פעלקער מיט דער תוכחה, און שפיען אויפ'ן קלויסטער, און אז א כריסט געהט אוועק פון א אידען, בעדארה מען אויסגיטען נאך איהם די פא-מעניצע? וכדומה אזעלכע שמות'ערייען, וואס ניט געשמויגען, ניט געפלויגען.

מרדכי-נתן וויל זיך אויסדערעהען פון זיינע הענד, פער-
 שלאָגט איהם האַקע-באַקע, מכח אופראַווע, מכח קאַראַבאָקע,
 סוועטשנע סבאַר. ווער-וואָס? ער לאַזט זיך ניט פעררעדען די
 צייהן, האַטש געב איהם אַ קרענק! ער טרעט-צו צו איהם איין מאַל
 פאַר אלע מאַל: ער זאָל זיך איהם נאָר מודה זיין. מרדכי-נתן
 פרוּבט זיך מיט אַ ליצנות, פּרעגט איהם: „וואו האַט דאָס זיין?
 וויסאַקאַבלאַהאַראַדיע געשטודיערט אַזעלכע דינים?“ מאַקאַר
 קוקט איהם גלייך אין די אויגען אריין און פאַלט אויף אַזאַ מין
 המצאה: ער טהוט איהם אַ האַפּ פּלוצים אומגעריכט, ווי זאָגט
 מען — צוגעקוועטשט צו דער וואַנד:

— נו, און בלוט?

— וואַסער בלוט?

— פּסח? ... מצה? ... האַ? ...?

און מרדכי-נתן פאַלט אויף אַ גלייכער המצאה: ער
 טהוט אַ ריהר דעם אַרון איבער דער פלייצע, אַ גלעט דעם הענג-
 קאַלנער, און מיט אַ פאַסקודנע געלעכטערעל פון אַ הונד אַ הונפ-
 ניק טהוט ער איהם אַ זאָג, אַז דער אַרון איז אַ גרויסער לץ, הע-הע-
 חע! און אַז דער אַרון הויבט זיך אויף און געהט אַוועק, זאָגט אויף
 איהם מרדכי-נתן אַ שבת, אַז דער „אַרון בפּקדן“ איז אַ שווערער
 אַרון, דאָס הייסט, מע קאַן אויף איהם ניט זאָגען, ער זאָל זיין
 אַ רשע — חליה! נאָר גלאַט אַ כלבּ שבכלבים...

איינמאַל — ס'איז געווען שבת בייטאָג — איז מרדכי-נתן
 דער נגיד געזעסען אין שטוב און געלערענט פּרק; פּלוצים עפענט
 זיך די טהיר און עס קומט אריין... מאַקאַר האַלאַדנע! פּריהער
 האַט זיך אונזער נגיד אַביסעל ווי דערשראַקען, פּערוואַונדערט:
 ווי קומט דער „אַרון בפּקדן“ אַהער פּלוצים נאָכ'ן שלאַף? נאַכדעם
 האַט ער איהם געמאַכט זעהר אַ פּריינדליך פנים און מיט אַ
 שמייכעל געבעטען איהם זיצען, אויסגעטהאָן דאָס שבת'דיגע היטעל
 און געבליבען אין דער יאַרמעלקע און אַ געשריי געטהאָן צוב-
 ווייב:

- טעמע-ביילה! הער נאָר, געב אַהער עפּים אין מויל אַרײַן!
 מהוט מאַקאַר אַ מאַך מיט דער האַנד:
 — מע דאַרף ניט. איד בין געקומען צו דיר מכה אײַן ענין,
 ס'איז אַ סוד...
 דערהערט דאָס וואָרט „אַ סוד“, האַפט זיך אויף מרדכי־נתן
 און וויל צוקױטלען די טהיר. געמט איהם אַן מאַקאַר בײַ דער
 האַנד:
 — מע דאַרף ניט, ס'איז ניט אַזאַ סוד, וואָס מע זאָל זיך
 דאַרפֿען פֿערשליסען. איד האָב דורך נאָר געוואָלט פֿרעגען אַ
 קלײַניגקײַט, דו ביזט אַ קלוגער מענש און אַײַז עהרליכער, בײַ
 דיר וועל איד וויסען דעם רעכטען אמת.
 מרדכי־נתן נלעט זיך די פֿאות מיט גרויס גללות און איז
 שטאַרק צופֿריעדען פֿונ'ם קאַמפֿלימענט. די אויגען ווערען איהם
 אַזש ווי מיט פעטען איבערגעצויגען. ער ווערד צעשמאַלצען פֿאַר
 תענוג, און סע טהוט איהם באַנג, וואָס ס'איז קײַנער נישטאַ דערביי.
 — מסתמא האַסט דו דאָך געהערט די מעשה מיט'ן
 מײַדעל? — פֿרעגט איהם מאַקאַר און קוקט איהם גלייך אין די
 אויגען אַרײַן, ווי אַ סלעדאָוואַטעל.
 מרדכי־נתן שמעלט אויף די אויהערען, ווי אַ האַז.
 — מיט וואָסער מײַדעל?
 — מיט'ן מײַדעל, וואָס אידען האַבען זי געקוילעט און האַבען
 אַפּגעצאַפט פֿון איהר דאָס בלוט און בעהאַלטען דאָס אויף פֿסח.
 פֿריהער צעלאַכט זיך מרדכי־נתן מיט זײַן דריבנע געלעכטער:
 חע־חע־חע! און נאָכדעם ווערד איהם דאָס פֿנים בלאַס און גרײַן,
 און די אויגען צינדען זיך אַן מיט פֿיער.
 — שקרים וכזבים! — זאָגט מרדכי־נתן און טרױסעלט מיט'ן
 קאַפּ, און די פֿאות שאַקלען זיך.
 — סטײַטש, מע שרײַכט אין די גאַזעטען! — זאָגט איהם
 מאַקאַר און לאָזט ניט אַראָפּ פֿון איהם קײַן אויג.

— די גאזעטען לייגען, ווי די הינט! — שרייט-אויס מרדכי-

נתן.

— די גאזעטען שרייבען, אז ס'איז פארהאן א פראטאקאל. —
פרובט זיך מאקאר איהם איבערשפארען. — איד האב אליין גע-
לייענט, אז ס'איז פארהאן א פראטאקאל.

— שקר וכזב! — שרייט מרדכי-נתן אין איין קול און
טרייסעלט מיט דער יארמעלקע, און די פאות ציטערען.

— וואס איז שקר וכזב? — פרעגט איהם מאקאר, שוין רויט
פאר כעס. — דאס, וואס איד דערצעהל דיר? צי דאס, וואס סע
שמעהט אין פראטאקאל?

— אלסדינג איז שקר וכזב! אלסדינג! פון אנהויב ביזן
סוף! ניט געשטויגען, ניט געפלויען!

בשעת מעשה מאכט מרדכי-נתן מיט די הענד, מיט'ן פנים,
מיט די אויגען, מיט די פאות און מיט אלע אברים און ציטערט
אזש פאר כעס. מאקאר האט איהם קיינמאל ניט געזעהען אזוי אין
כעס, און האט דערפון אפגעלערענט זיך א פשט, אז ניט אומזיסט
איז דער איד אזוי אויפגעטראגען. די משמעות, אז ס'איז אמת די
מעשה; אניט, וואס שרייט ער אזוי? וואס ווארפט ער זיך אזוי?
נאך איין עזות פון א אידען — זאגען אויף אלסדינג, וואס סע
שמעהט געשריבען, אז ס'איז שקר וכזב! און מאקאר האלאדנע
שמעהט אויף מיט גרויס גרימצארן, רוקט אז אויף זיך דאס היטעל
מיט'ן קנעפעל און טהוט א זאג:

— פאר אזעלכע ווערטער וועסט דו האכען צו געדענקען!

און ער לאזט זיך געהן צו דער טהיר, און תיכף נאך איהם
שמעהט אויף מרדכי-נתן און האט שוין חרטה אויף דער גאנצער
מעשה און וויל איהם איבערבעטען, פערקערעווען איהם צוריק, און
ער לויפט איהם נאך:

— פאני! ... וואשע וויסאקע-בלאהאראדיע! ... מאקאר
פאוולאוויטש! ... מאקאר פאוולאוויטש! ...

בלאטע! מאקאר פאולאווויטש איז שוין לאנג אויף יענער זייט טיר, און מרדכי'נתן דער נגיד איז אויס מענש פאר הארץ-וועהטיג און פאר גריזאמע, טאמער האט ער טאקי געזאגט איין איבעריג ווארט, דער רוח האט איהם אנגעטראגען! און ווי אויף צוילהכעים, קומט אן טעמע'ביילה און טשעפעט זיך צו צו איהם, ער זאל איהר זאגען, וואס האט דא געטהאן דער „אדון בפקדו"? וואס איז ער אזוי גיד אוועק? און למאי האט ער אזא קלאפ געטהאן מיט דער טהיר?

— געה פרעג איהם! — האט איהר מרדכי'נתן געענטפערט מיט כעס.

— זעה נאר, זעה, ווי ער איז דאס אביסעל אין כעס! אויף וועלכער זייט ביזט דו דאס אויפגעשטאנען היינט, און וואס פאר א חלום האט זיך דיר גע'חלום'ט?

— היפטעל קרויט!!! — שרייט אויס מרדכי'נתן דער נגיד אויף אזא קול, אז דאס ווייב איז שיער ניט געפאלען חלשות, און ער אליין האט זיך איבערגעשראקען פאר זיין שטימע, און אויך די דיענסט, א שווארץ ווייבעל א ליטוועטשקע, איז אריינגעלאפען פון קיד, ניט טוידט, ניט לעבעדיג, מיט א גוואלד:

— א קלאג צו אייך! איהר האט דאך מיך איבערגעשראקען אויף טוידט!

איז טעמע'ביילה אנגעפאלען אויף איהר און צעלאזט זיך מיט ביידע קולאקעס, און מרדכי'נתן אויף זיי ביידע, און ס'האט זיך אויסגעלאזט מיט א סקאנדאל, וואס ס'איז גאר ניט כדאי דאס צו בעשרייבען.

ק א פ י ט ע ל ח.

כתרילעווקע אױלט זיך אין וועג אַרױן.

פון דעמאָלט אָן האָט זיך אָנגעהויבען פאַר כתרילעווקע אַ צײַט פֿון צרות, יסורים און אומזיסטע פחדים. קײנער האָט נײַט פערשטאַ-
נען וואָס איז די מעשה, וואָס מאַקאַר האַלאַדנע איז געוואָרען נאָך
אַ גרעסערער שונא־ישׂראֵל, ווי ער איז געווען, און פאַר וואָס זעהט
מען איהם נישט בײַם נגיד אין קלײט? דער נגיד אַלײן האָט זיך,
אַפנים, געשעמט און אַראַפגעשלאָנגען די מעשה, נישט דערצעהלט
קײנעם, און מאַקאַר האָט געגראַבען ווי ווײַט ער האָט געקאַנט,
זיך גערייצט מיט די כתרילעווקער אידען, זײ אָנגעזאָגט אַלע מאַל
אַ נײַע בשורה, אַז נײַט לאַנג נאָך וועלען זײ דאָ געוועלטיגען, מע
וועט בײַ זײ נעמען דיין וחשבון: פון וואָנען נעמט זיך צו זײ
זײער גוטס? מענשען וואָס האַרעווען נײַט, גראַבען נײַט און זעען
נײַט און שניידען נײַט, נאָר מע עסט פונ'ם גרײטען — פאַר וואָס
קומט דאָס זײ? וכדומה אַזעלכע טענות, וואָס ער האָט זיך מיט
זײ אָנגעלייענט אין דער גאָזעט „די פּאַהן“. און פונקט אין יענער
צײַט האָט זיך איהם געטראַפּען דער כּוּיוֹן מיט האַפּקען, וואָס ער
איז דורך איהר געשטרויכעלט געוואָרען, שיער נײַט אַרױן אין אַ
גרױסען אומגליק, ווי מיר האַבען שוין דערמאָנט פערבייגעהענדיג
אין אַ פריהערדיגען קאַפיטעל. און אַז גאָט האָט געהאַלפּען, מאַקאַר
איז אַרױס פונ'ם עסק רײן, האָט ער ערשט דעמאָלט אָנגעהויבען
גראַבען אויף די כתרילעווקער אידען, זײ געגעבען אַנצוהערעניש,
אַז אַמאָט וועט מען מיט זײ לערנען בלֹק, און גראָד דעמאָלט
איז אָנגעקומען דאָס גוטע בריוועל פונ'ם שוחט'ס אײדעם, וואָס
איז געגאַנגען מײַד לײַד איבער דער גאַנצער שטאָדט, און זײדעל
מיט זײנע „בלעטער“ האָט אונטערגעגעבען הײַ, געגאַסען בױמעחל
אױפ'ן פײער, און מעשיות זענען געגאַנגען איבער דער שטאָדט,
אײנע שרעקליכער פון דער אנדערער, און ס'איז אַרױס אַ קלאַנג,
אַז דאָ אין כתרילעווקע וועט אין גיכען אויך זײן „דאָס אײגענע“...

פון וואנען האט זיך עם גענומען? ווער איז דער ערשמער, וואס האט ארויסגעלאזט דעם דאזיגען קלאנג? — דאס ווייסט מען ניט עד היום און מע וועט דאס ניט וויסען קיינמאל, אייביג! דער היסטאריקער, וואס וועט זיך נעמען אמאל בעשרייבען די געשיכטע פון די כתרילעווקער אידען, אז ער וועט קומען צו דעם שטיקעל צייט, ליענען די אלע פאפיערען מיט די אלע בלעטער, וועט ער געוויס בלייבען שטעהן פערטראכט מיט דער פערער אין האנד, זיינע מחשבות וועלען איהם פערטראגען ווייט-ווייט...

מע ווייסט ניט, ווי אזוי דאס איז געווארען און פון וואנען דאס האט זיך גענומען, נאך ס'איז ארויס א נייעס אין שטאדט, אז מע געהט אויף כתרילעווקע, דריי דערפער מיט א מאל... און אין איין פריהמארגען איז געווען כתרילעווקע אויפגעשטאנען ווי איין מענש, און מע האט זיך גענומען פאקעווען, קינדער און בטנגעוואנט און שמאטעס, דאס גאנצע ביסעל כתרילעווקער ארעמקייט, ראטע-ווען ווי פון א שרפה און קלויבען זיך אין וועג אריין — וואוהין? וואוהין די אויגען וועלען טראגען! בשעת מעשה האבען מוטערס ארומגענומען זייערע ברעקלעך קינדער, צוגעטוליעט צו דער ברוסט און מיט טרערען אין די אויגען זיי געקושט און געהאלזט און גע-האלבעט, גלייך ווי עמיצער האט זיי געוואלט חלילה אוועקנעמען, גלייך ווי עמיצער דארף זיי האבען...

און כתרילעווקע האט אנגעהויבען צו שליסען איין קלייט נאך דער אנדערער, קוקענדיג איינס אויפ'ס אנדערע און בעהאלטענדיג זיך איינס פון דאס אנדערע, און מע האט זיך געאילט, געהאפט איטליכער וואס פריהער, וואס גיכער. חוועדאר'ען האט מען יענעם פריהמארגען שיער ניט צעריסען אויף שטיהלעך. איטליכער האט איהם געשלעפט צו זיך העלפען פאקעווען, אונטערגערוקט איהם פון אלע זייטען, אז קיינער זאל ניט זעהען, ווער א גריוונע אוי ווער א פיטאקעל. קיינמאל איז חוועדאר נישט געווען נאך אזא חשוב אין כתרילעווקע, ווי יענעם טאג, און קיינמאל האט נאך חוועדאר אזוי ניט מאסאפ ממון געווען, ווי דעמאלט, און מע האט

איהם אזוי אָנגעשטאַפּט מיט געלד, ביז ער האָט אַ שפּיי געטהאַן: „נעחיי יאָמו סטאַ טשערטיוו אי אָדנאַ ווידמאַ!“ — און איז אַוועק אַהין, וואו אַלע מאַל, און געמאַכט אַ שענע כּוּסה לכּבוֹד די כּתריִלעווקער בעל־יבּתים, וואָס פּאַהרען אַוועק, און אַז ער איז געוואָרען רעכט פּאַרטיג, האָט ער אָנגעהויבען אַרבייטען, מאַכען מיט די קולאַקעס און שרייען, אַז ס'איז שוין לאַנג צייט, מע זאָל פּטור ווערען פּון די כּתריִלעווקער אידען — און, מעשה שטן, האָט בעדאַרפּט דורכּגעהן פּאַרביי סאַמע מאַקאַר חאַלאַדנע מיט'ן אָדון דעם פּאַסטמיסטער און דערהערען, ווי חוועדאַר אַרבייט מעשים אויף די אידען, האָבען זיך ביידע אַדונים אָפּגעשטעלט און דער־זעהען, אַז די אידען פּאַקעווען זיך, גרייטען זיך עפּים זעהר שטאַרק אין וועג אַריין, איז דאָס זיי געווען קשה, און זיי האָבען זיך גענוֹר מען ביידע נאַכקוקען: וואוהין לויפּען דאָס די אידען?

דאָס נאַכקוקען פּון די אַדונים האָט אָנגעמאַכט נאָך אַ גרע־סערע כּהלָה צווישען די אידען און מע האָט אַוועקגעוואָרפּען דאָס פּאַקעווען זיך; חאַפּט דער רוח דאָס בעל־יבּת־שקייט! דאָס לעבען, דאָס לעבען איז טייערער! ... און מע האָט אָפּגעדונגען וואו ס'איז געווען ערניץ אַ פּוהרעל, אַ פּערדעל, אַ פּאַר אַכסען, און מע האָט זיך געלאָזט אין וועג אַריין בעצייטענס, און גיך־גיך, כּחפּז, אזוי חאַפּענדיג, ווי בשעת מען איז אַרויסגעגאַנגען פּון מצרים.

פּריהער פּון אַלע זענען געפּלויגען ווי די אָדלערס, געוויינט־ליך, די כּתריִלעווקער בעל־עגלות מיט די גרויסע בוידען און בייד־לעד; דאָרט זענען געזעסען רבּ מרדכי־נתן דער נגיד מיט זיין גאַנצער משפּחה און די אַלע איבעריגע נגידים מיט זייערע משפּחות. נאָך זיי האָבען זיך געשלאַפּט די נוישע פּוהרלעד, אָנגעזעצט מיט ווייבער און מיט קינדער און מיט אַלע קראַנקע נפּשות, און הינטען זענען געגאַנגען די מאַנסבילען, די געמיינע בעל־יבּתים, דאָס וואָס סע ווערד אָנגערופּען דער המון, נעבאַר עולה־רגל געווען מחילה צו פּוס, און געגאַנגען גיך, מוראַ געהאַט

זיך ארומקוקען, טאמער יאגט מען זיי נאך פון הינטען, טאמער בעט מען זיי הילף צוריק...

שטיל איז געווארען אין כתרילעווקע, לעדיג, פוסט, ווי אויף א בית-עולם. ניט געבליבען קיין נפש. פון לעבעדיגע נפשות זענען געבליבען אין שטאדט נאך די ציעגען, דאס גאנצע אידישע פערמעגען אין כתרילעווקע, און האפקע די געשטופעלטע, און דער בעדער מיט דער בעדערין, און, להבדיל באלף אלפי הברלות, דער אלטער רב רב יוזיפיל.

איבער די דאזיגע אלע לעבעדיגע נפשות וועלען מיר רעדען פון אימליכען אין א בעזונדער קאפיטעל.

ק א פ י ט ע ל ט .

לאזט זיך אריין א ביכעל אין הקירה.

די געלעהרטע, וואס געבען זיך אפ מיט דער נאטור, וואס קוקען זיך צו און ווייסען די טבע פון יעדען בעשעפעניש, פון אימ-ליכס גרעזעלע, ווייזען אויף מיט ראיות, אז קיין זאך אויף דער וועלט געהט נישט לאבוד, ווערד ניט פערפאלען, שטארבט ניט אוועק. אט דאס וואס מיר זאגען, למשל, אז דער בוים איז גע-וואכסען, די צווייגען האבען געבליהט, געגעבען אונז פירות; נאכ-דעם האבען מיר די פירות אפגעריסען און אויפגעגעסען, די צוויי-גען האבען אפגעבליהט, די בלעטלעך זענען אפגעפאלען, דעם בוים האבען מיר אויסגעהאקט, דאס האלץ האט זיך אויסגע-הייצט — דאכט זיך, איין עק? אויס בוים? ניין, — זאגען די געלעהרטע — ס'איז נישט אזוי די מעשה! דער בוים, זאגען זיי, האט זיך נאך צעטיילט אויף זיינע יסודות; פון די פירות זאגען זיי, האבען מיר געהאט חיות, די בלעטער האבען מיר גע-שמעקט, דאס האלץ האט אונז געווארעמט, און דער בוים האט געלעבט, און מיר האבען געלעבט, און אז מיר זענען געשטארבען, האט מען אונזער קערפער אריינגעלעגט אין דער ערד אריין, און

מיר זענען זיך צעגאנגען אויף יסודות; אויף אונזער קבר אין אויסגעוואכסען א גרעזעלע, דאס גרעזעל האט געגעסען די ציעג און בעקומען דערפון מילך, די מילך האט געטרונקען דאס קליינע קינד, געהאט דערפון חיות, געוואכסען, אויסגעוואכסען, אָפּגע- לעבט און געשטאַרבען, צעטיילט זיך וויעדער אויף יסודות, וויעדער א גרעזעלע, וויעדער ציעגען, וויעדער מילך, וויעדער קליינע קינדער, און אזוי ווייטער און ווייטער, ביז עק וועלט.

איהר שטויסט זיך שוין מסתמא, וואוהין די חקירה געהט? דאס געהט אויף די אלטע צעוואָרפענע קברים פונ'ם אלטען כתר-י-לעווקער בית-הקברות פון כמה וכמה יאהרען. די דאָזיגע קברים און די דאָזיגע ציעגען און די דאָזיגע אידען אין כתרילעווקע — דאָס אלסדינג אין אינאיינעם א מיין קייט, וואָס קייטעלט זיך פון א סך, א סך יאהרען, און מי יודע, וויפיעל יאהר עס וועט זיך נאָך אזוי קייטלען...

אויב איהר ווילט וויסען, וויפיעל יאהר כתרילעווקע אין א אידישע שטאָרט, בעראַרפט איהר נישט זוכען אין די אלטע בלע-טער פון דער היסטאָריע — איהר וועט זיי ניט געפינען. איהר דאַרפט זיך נאָר מטרייט זיין אויפ'ן אלטען כתרילעווקער בית-עולם און בעטראַכטען די אלטע-אלטע קברים מיט די אלטע אָפּגערי-בענע מצבות, פראָסטע הילצערנע מצבות, פראָסטע גרויע שטיינער, וואָס שמעהען כורעים, אָנגעבויען פון א סך א סך יאהרען; וואַרניט-וואו וואַרפען זיך דורך אויף די שטיינער האַלבי-אָפּגערי-בענע בלייבע אותיות: „דאָ ליגט בעהאלטען א איד א רב, א צדיק אַזעלכער און אַזעלכער“; „דאָ ליגט בעהאלטען א אשה צנועה און חכמה אַזעלכע און אַזעלכע“. דאָס יאהר אין שווער איבערצוליינען — נאָר מע פערשמעהט, אַז ס'איז שוין לאַנג, וואַרום א סך מצבות זענען שוין לאַנג צעפאלען, און א סך קברים זענען שוין לאַנג פערוואַכסען מיט-גראַז, און ציעגען, די כתרילעווקער קער ציעגען, וואָס האַבען ניט וואָס צו עסען, שפּרינגען אַריבער

דעם שוין לאנג איינגעפאלענעם פארקאן און פאשען זיך אויף דעם דאזיגען גראז, און ברענגען אהיים פולע אייטערס מיט מילך, און די ארעמע אידישע קינדער אין כתרילעווקע האבען וואס צו עסען, פון וואס צו ציהען כח. און ווער ווייסט, ווער די דאזיגע ציענען זענען? אפשר שטעקט אין זיי א נשמה פון א מענשען, און נאך פון א נאנץ נאהענטען מענשען? ווער ווייסט, ווי נאהענט עס זענען געבונדען צווישען זיך די דריי מינים: דאס אלטע כתרילעווקער ביתהקברות, די דאזיגע ציעגען, וואס פאשען זיך דא, און טאקי זיי אליין, במחילת כבודם, איד מיין די כתרילעווקער קער אירען?

אויף אזא מין חקירה האט מיר ארויפגעטריבען דאס אויס-
זעהען פון די דאזיגע ציעגען אין יענעם טאג, וואס די כתרילעווקער אירען זענען זיך צעלאפען און איבערנעלאזט אויף גאט'ס גענאד זייער גאנץ פערמעגען, זייערע ציעגען.

אין דרויסען איז געווען נאך פסח, דער שניי איז שוין לאנג אראפ פון דער ערד, געלאזט דאס יונגע גרעזעלע זאל זיך שפראצען, ציהען צו דער ווארעמער זונן און בעגרינען און בעשיינען גאט'ס וועלט אין יעדען אָרט, וואו מענשען לאזען דאס וואכסען. כתרילעווקע איז אָרט, וואו וועה! — איז וועה! — נישט קיין אָרט פֿון פריש גראז און נישט קיין אָרט פון שמעקענדיגע בוימער. כתרילעווקע איז איין אָרט פון בלאַטע, פון זאמד און פון פאָראַד און פון געד דיכטער פער'עפוש'טער לופט, וואס מע קאן פון איהר דערוואַרגען ווערען, און פון נאך א סך אזעלכע גוטע ליעבע זאכען. גרין גראז קאנט איהר געפינען נאָר סיידען אויפ'ן בית'עולם, און אַהין האט דאס מיר מיין כח'הדמיון, מיין פאנטאזיע, אוועקגעטראָגען אין יענעם טאָג פון דער גרויסער בהלה, און דאָרט האָב איך בעטראַכט די גאנצע טשערעדע פֿערלאַזטע, פער'יתום'טע ציעגען, און עס האָט מיר פערקלעהמט דאָס האַרץ, ווי אויף די ציעגען נעבאָד, אַזוי אויך אויף די קליינע אידישע קינדער, וואס זענען געבליבען דעם

טאג אהן אביסעל מילך. קוקענדיג אויף די אַרעמע ציענען. ווי זיי שטעהען, מעלה-גרה'ן, מאַכען מיט די בערדלעך, קוקען משונה-מאָדנע נאַרשיפערטראַכט, האָט זיך מיר אויסגעוויזען, און זיי זאָגען צו מיר: „פעטער! אפשר ווייסט איהר, וואו זענען אונז זערע בעלי-הבתים און בעלי-בית'טעם? צו וועלכע גוטע יאהר זענען זיי זיך צעלאָפּען?“ ...

איך לאָז איבער דאָס פעלד, דאָס הייליגע אָרט פֿון כתרי-לעווקע, און געה מיר דורך מיט אייך אין שטאָרט אַרײַן. זעהען די איבעריגע נפשות, וואָס זענען איבערגעבליבען פֿון דער גרויסער בהלה אין כתרי-לעווקע.

דאָס מיינט מען דעם בעדער מיט דער בעדערין און זייער קעסטיגער, דעם אַלטען שוואַכען רב רב יוזיפיל.

ק א פ י ט ע ל י

שמועס וועגען דעם רב רב יוזיפיל.

א סך מאָל האָב איך אייך דערמאָנט און אַרויסגעבראַכט אין מיינע אמת'ע, ניט-אויסגעטראַכטע מעשיות איינעם פֿון מיינע בעלי-עבטעסטע פֿאַרשווינען, דעם רב און דעם רבי'ן פֿון כתרי-לעווקע, רב יוזיפיל, און קיינמאָל האָב איך זיך ניט אָפּגעשטעלט אויף איהם, איך זאָל אייך מיט איהם בעקענען, ווי עס געהער צו זיין. איך ווייס, אז ס'איז פֿון מיר אַ גרויסע עולה. לאָס איך האַטש אָט דאָ ממלא זיין דעם דאָזיגען חסרון.

רב יוזיפיל איז איין אַלטער מאַן, אַ זקן און אַ קראַנקער און פֿון תמיד אָן ניט קיין איבעריגער גבר, אַ צעבראַכענער גוף, דער-פֿאַר אַבער מיט אַ נשמה אַ נאַנצע, אַ געזונדע און אַ ריינע; און דוקא אין דעם דאָזיגען קראַנקען גוף האָט נאָס אַריינגעזעצט די דאָזיגע תמיר-יונגע און שטענדיג-פֿרישע נשמה און אַנגעזאָגט איהר, זי זאָל זיך האַלטען, לאָנג האַלטען, ביו עס וועט קומען די

רעכטע צייט, וועט איהר גאט אליין זאגען: „קום, שוין צייט איז ג'ערדן אריין“...

און געוויס איז ג'ערדן אריין — ס'איז גאָר קיין ספק ניט! וואָרום דעם גיהנם מיט'ן חבוטהקבר מיט די אלע איבעריגע גוטע זאכען, וואָס וואַרטען אויף אונז דאָרטען, האָט שוין אונזער רב יוזיפיל, דאָנקען גאָט, איבערגעלעבט דאָ, אויף דער וועלט. נישטאָ איין צרה, איין שלאַק, איין פורעניות, וואָס רב יוזיפיל האָט דאָס ניט פערזוכט פון דעם וואָס לעבט אייביג. דער וואָס לעבט אייביג האָט, אַפנים, געוואַלט אויספרובען זיין געטרייען קנעכט רב יוזיפיל, האָט ער געהאַלטען אין איין שימען אויף איהם צרות פון דער ברייטער האַנד, כדומה למשל, ווי מע בעשיט אַ חתן מיט נישלעך. איינס נאָכס אַנדערע האָט ער ביי איהם צוגענומען די קינדער, פריהער, געוויינטליך, גוט אַנגעמושעט זיי; נאָכדעם — דאָס ווייב פרומע-טעמע די רביצין, די צדיקית, וואָס זי איז געווען פאר איהם אַ געטרייע מאַמע; נאָכדעם האָט ער איהם צוגעבויר גען אַביסעלע צו דער ערד, איהם מוכה געווען מיט שענע עטליכע קרענק אויף דער עלטער, איהם איבערגעלאָזט ווי אויפ'ן וואַסער, עלענד און אָרעם און שוואַך. און בכדי ער זאָל פיהלען דעם אמת'ען טעם פון גיהנם, האָט ער אַריינגעגעבען אַ זין די כתרין לעווקער אידען, זיי זאָלען קרוינען אַ נייעם רב, אַ יונגען רב, און איהם, דעם אַלטען רב יוזיפיל, זאָל מען אויף דער עלטער בעטען מחילה און בעזעצען איהם ערגיץ ביי'ם בעדער מיט דער בעדערין, ער זאָל דאָרטען דערלעבען דאָס איבעריגע ביסעל יאָהרען. דאָ האָט דער רבונר-של-עולם געקאָנט רעכענען פאַר זיכער, אַז דער דאָזיגער רב יוזיפיל וועט שוין מסתמא געוויס זינדיגען מיט'ן מויל האַטש, אזוי ווי איוב פאַרצייען האָט זיך אויך געמענט שיעל אַזוי לאַנג, ביז ער האָט זיך ניט געקאָנט מעהר אַיינהאַלטען און פערשאַלטען זיך דאָס געביין.

נישט אזא מענש אָכער איז געווען אונזער אַלטער רב יוזיפיל, אַ סך, אַ סך זאכען איז רב יוזיפיל דערגאַנגען מיט זיין אייגענעם

שכל. ער איז דערנאָנגען מיט זיין אייגענעם שכל, אז אלע צרות און יסורים, וואָס דער אויבערשטער האָט איהם מזכה געווען. איז — איינס פון די צוויי: אָדער דאָס איז נאָר אַ פּרוב, איין אַנשיקעניש פון זיין ליעבען נאָמען, איין אַפּקומעניש דאָ, אויף דער נאָרישער זינדיגער וועלט, בכדי ער זאָל דאָרטען בעקומען דערפאַר זיין שכר בכפּל כפּלים, אָדער ער האָט דאָס טאָקי כשר פּערדיענט; און טאָמער נישט ער אַליין פאַר זיינע אייגענע זינד — איז פאַר זיינע אָרעמע זינדיגע ברידער, די קינדער ישראל, וואָס זענען ערב איינס פאַר'ס אַנדערע און זענען מחויב אַפּקומען איינס פאַר'ס אַנדערע, ווי אַ מין אַרטעל, למשל, וואָס טאָמער האַפט מען איינעם אין אַ ננבה, בעדאָרף ליידען דאָס נאָנצע אַרטעל, איטליכער ווערליג אויף זיין חלק... אזוי איז רב יוזיפיל דער גאַנגען מיט זיין אייגענעם שכל, און האָט זיך אויף זיין לעבענס-טאָג קיינמאָל נישט בעקלאָנגט, זיך אויסגעטהאָן פֿון דער וועלט מיט אלע איהרע תּענוגים, זי לחלוטין מבטל געווען מיט אַ שמייך כּעל פֿון אַ גרויסען, גרויסען פּילאָזאָף, און דערמיט האָט ער זיך געקויפט גרויס ליעבשאַפט ביי די כּתּרילעווקער לייט, וואָס האָטש ער איז שוין קיין רב ביי זיי ניט געווען, און די הכּנסות, וואָס האָבען געהערט צו איהם, האָט שוין צוגענומען דער נייער רב, פֿון דעסטוועגען האָט ער געהאַט דעם זעלבען כּבוד וואָס תּמיד, דעם זעלבען אויבערדאָן אין בית-המדרש, און אפּילו דער נאָמען „רבי“ איז איהם אויך איבערגעבליבען, ווי פּריהער. דער חסרון איז אָבער געווען, וואָס מיט'ן נאָמען „רבי“ אַליין קאָן מען נישט לעבען; דער גוף מאַהנט זיך זיינס, וואָס ס'ניט איז, אַבי עפּיס אין מויל אַריוו, צו דערהאַלטען די נשמה... זענען די כּתּרילעווקער קער לייט געפּאַלען אויף אַ המצאה: אזוי ווי די כּתּרילעווקער באַד איז דאָ אַ קהל'שע באַד, זאָל די הכּנסה פֿון דער באַד גע-הערען צום אַלטען רב, און דאָרטען טאָקי זאָל ער וואַהנען. דאָס הייסט, ניט אין באַד גופּא; נאָר אזוי ווי ביי דער באַד איז פאַר-האָן אַ שטיבעל, דאָרט וואו סע זיצט דער בעדער מיט דער בע-

דערין, איז דאָרט פאָרהאַן איין אַלקערעל, וועט ער זיך קאַנען דאָרטען רוהיג זיצען און לערנען.

לערנען? ס'ע רעדט זיך אזוי: ווי קאָן שוין רב יוזיפיל לערנען, אַז די ראיא איז איהם, ניט פאַר אייך געדאַכט, אזוי געשלאָגען, אַז קוים וואָס ער זעהט די ליכטיגע שוין? פון דעסט וועגען, האָט קיין יסורים ניט. אַ תלמיד-חכם, ווי אַלט ער זאָל ניט זיין, געפינט ער זיך איין אַרבייט. קאָן ער ניט לערנען אינוועניג, לערענט ער אַ ו י ס ו ו ע נ י ג, זאָגט ער עפּים, דאווענט ער, אָדער גלאַט אזוי ער טראַכט. און טראַכטען איז דאָ פון וואָס! פון דער וועלט טראַכט דער אַלמער רב יוזיפיל, און פון דעם בורא פון דער וועלט, פון דעם בעשאַפער, וואָס ער איז גערעכט און אַלע זיינע ט ה ו ע כ צ ע ו זענען רעכט! און פון זיין פּאָלק ישראל, וואָס ער שטראַפט דאָס, ווי אַ ליעב קינד, און פון אַלע איבעריגע פעלקער, און פון אַלע בעשעפענישען אויף דער ערד, פונ'ם גרעסטען וויזילטיער ביז דער מינדעסטער מילב, ביז'ן קלענסטען ווערעמעל אונטער'ן שטיין, וואָס ער טהוט טהון שפּייזען מיט זיין ברייטער האַנד. דערפון איז אָפּצולערנען אַ קל'זחומר: „מהדאָד אַ מילב, אַ ווערעמעל אזוי, היינט לאַ כל-שכן שוין אַ מענש, און לאַ כל-שכן אַ איד!“... אזוי טראַכט זיך רב יוזיפיל און איז צופריעדען מיט גאָט און מיט דער וועלט און מיט'ן פּאָלק ישראל און מיט זיך און מיט זיינע געדאַנקען, וואָס ער זאָגט זיי אַרויס ניט איין מאָל גאַנץ הויך, אַלע זאָלען הערען. און ווי אומערדם, אזוי זענען אויך אין כתרילעווקע פאָרהאַן מענשען חקרנים, גריבלער, וואָס האָבען ליעב פרעגען קשיות: פּרובען זיי זיך אַביסעל אָפּ'לצ'עווען פון אַלטען רבי'ן און פרעגען איהם אַ קלאַץ-קשיא:

— איהר זאָגט, אַ מילב? אַ ווערעמעל, זאָגט איהר? ענטפערט זשע אונז, רבי, אַ תירוץ דערויף: ווי באַלד, אַז דער אויבערשטער איז יאָ אַזאַ גרויסער גאָט און אַ גוטער גאָט און אַ דערבאַרעמיגער גאָט, וואָס שפּייזט אפילו אַ ווערעמעל אונטער'ן

שטיין, היינט למאי שפייזט ער ניט זיינע כתרילעווקער אידעלעך? שוין זשע זענען מיר קלענער פון א מילב, קלענער נאך פונ'ם קליינעם ווערעמעל, וואָס אונטער'ן שטיין? ...

— וואָס פאַר אַ קינדער איהר זייט! — ענטפערט זיי דער אַלטער מיט אַ שמייכעלע. — איך וועל אייך געבען אַ משל מיט אַ מלך. אַשטייגער, שמעלט אייך פאַר, דער מלך האָט אייך גע-לאָזט בעמען צו זיך אויף דער סעודה, זענט איהר געקומען אין פּעדערשטען חדר און דערזעהן, אַז אין פּעדערשטען חדר איז עפּיס ניט אַזוי גראָס און ליכטיג, האָט איהר גענומען און זיך אומגע-קעהרט צוריק. אַזוי איז דאָס אויך. איך פרעג נאָר איין זאָך: וואָס פאַר אַ ווערט האָט פאַר אייך דאָס ביסעל יסורים און בזיונות דאָ אינ'ם ענגען פּר ו ז ר ו ר, אינ'ם פּעדערשטען חדר, אַקעגען יענעם גרויסען טר ק ל י ן, דעם שענעם רייכען פּאַלאַץ פון עולמ'הבא דארטען, וואו די ווענט זענען פון גין-גאלד, די ערד פון ריין זילבער און די שטיינער ברייאַנטען? דאָרט, וואו דאָס לעבען איז אייביג, דאָרט, וואו די נשמות פון די צדיקים זיענען אויבער'דאָן און טהוען זיך אַן וואוילטאָג און האָבען הנאה פון דער לויטערקייט פון דער שכינה, און הקדוש-ברוך-הואַ אַליין באַדיענט זיי, טראָגט זיי אונטער אין גילדענע בעכערס דעם בעסטען וויין און אויף גילדענע טעלערלעך די פיש פונ'ם לויטן מיט'ן פלייש פונ'ם שור-הבר...

די לעצטע ווערטער, דאָס הייסט: „וויין“, „לויטן“ און „שור-הבר“ — דאָס לעגט שוין צו, געוויינטליך, רב יוזיפיל, ווי אַ ציגאַב פאַר דעם פּראָסטען עולם, וואָס וויל ניט וויסען פון קיין רוחניות און פון קיין שכינה. אַ פּראָסטער איד דאַרף האָבען אַ פּראָסט שטיקעל פיש, מיט אַ שטיקעל געבראַמענס — און דאָס איז אין כתרילעווקע איינע פון די זעהר זעלטענע זאַכען, וואָס נאָר שבת און יום-טוב קאָן מען זיך אַזעלכעס פּערגיגען, און דאָס — ניט אַלע מאָל. פאַר אַזעלכע ווייכע גוטע רעד האָט מען לייעב אין כתרילעווקע דעם אַלטען רב דאָס חיות, און מעהר פון

אלע — דער פראסטער עולם, און מעהר פונ'ם גאנצען עולם — דאס בעריהמטע פארעל, דער בעדער מיט דער בעדערין פון דער אלטער כתרילעווקער קהל'שער באד, וואס פון זייערמוועגען שענ-קען מיר א בעזונדער קאפיטעל אין דער דאזיגער בעשרייבונג.

ק א פ י ט ע ל י א .

אדם הראשון מיט חוה'ן אין ג'עדן.

אויב עס האט א זין דאס, וואס שמעיה אדער פישעל קאר דעספאנדענט — דער וואס שרייבט קארעספאנדענציעס אין אלע בלעטער און מע דרוקט זיי ניט — זאגט אויף דער כתרילעווקער באד, אז זי איז א ג'עדוהתחתון, דארף אייך נישט אויסווייזען אזוי ווילד דאס, וואס די כתרילעווקער ליצינייהדור האבען א נאמען געגעבען בערקע דעם בעדער א ד ס ה ר א ש ו י , און חוה די בעדערין האבען זיי געקרוינט מיט א צונעמעניש די מו ט ע ר חוה . פון וואנען האט זיך גענומען דער דאזיגער נאמען — איז שווער צו זאגען. אפשר דערפאר, וואס די בעדערין האט געהייסען חוה, האט דער מאן איהרער שוין במילא גע-פאסט צו הייסען אדם? און אפשר דערפאר, ווייל דאס בע-ריהמטע פארעל האט זיך געפונען אינ'ם דאזיגען ג'עדן פון כמה וכמה יאהרען, אפגעשיידעט פון דער גאנצער וועלט, און געלעבט ווי אין ג'עדן? צי אפשר דערפאר, ווייל די כתרילעווקער אידען און ווייבער האבען געהאט מעהר פון אלעמען די זכיה צו זעהען דאס דאזיגע פארעל אין דעם זעלבען קאסטיום, וואס אדם מיט חוה'ן האבען געטראגען אין ג'עדן, איידער זיי האבען פערזוכט פונ'ם עי'הרעת? אזוי צי אזוי — דאס מוזען מיר מודה זיין. אז די כתרילעווקער לצים זעצען צו עמיצען א נאמען, איז ער ווי געבארען, ווי צונעשניטען, אויפגענייט, אויסגעפרעסט און אנגע-מאסטען — און „פארניצט געזונט“! עס האט זיך אויסגעוויזען איטליכען בעזונדער, אז קיין אנדער נאמען קאנען זיי נאר ניט

האָבען. ווי אזוי דען זאָל מען רופען אַ פאַרפּאַלק, וואָס פּער-
 ברענגען אַלע זייערע טעג און יאָהרען דאַרטען, באַרגאַראַפּ, העט-
 ווייט פון שטאַרט אַרויס, ווייט פון דער בעריהמטער כתרילעווקער
 שטענדיגער בלאַטע, סאַמע ביי'ם ברעג טייד, דאַרט, וואו גרינע
 ווערעס שטעהען אַנגעבויגען, קוקען-אַריין אין וואַסער אַריין;
 דאַרט, וואו זומער-צייט הערט מען זשאַבעס קוואַקען, גראַגערען
 און פּערנאַנערען דעם קאַפּ? אזא ערטעל. קאָן מען טאַקי אַנדערש
 ניט רופען ווי ג'דען, און אזא פאַרפּאַלק, ווי דער בעדער מיט
 דער בעדערין, זענען באַמת אַרם מיט חוה'ן אין דעם דאָזיגען
 ג'דען, וואָס זענען ווי בעשאַפען געוואָרען איינס פאַר דאָס אַנדערע
 מששת ימי-בראשית: ער אַ הויכער, אַ געזונדער, אַ ברייט-בייד
 ניגער, איין אויסגעדיענטער סאָלדאַט מיט אַ קאַלטענעוואַטער
 באַרד, מיט אַ וואַטאָוע גלאַנצענדיגע קאַפּאַטע און מיט שטענדיג
 אונטערגעבונדענע שטיוועל, און זי — אַ הויכע, אַ געזונדע, אַ
 פעטע אידע מיט אַ שוואַרץ גלאַנצענדיג געשטופּעלט פנים, נאָר
 מיט גוטע גרויע אויגען, מיט אַ קעסטעלדיגער פעטשילע אויפ'ן
 קאַפּ און מיט שטענדיג איין אונטערגעשטעקט קליידעל, וואָס
 ס'האָבען זיך אַרויסגעזעהען פון דעם אַ פאַר גרויסע פיס אין מאַנס-
 בילשע גרויסע שטיוועל. קיין זאָך אויף דער וועלט האָט דאָס
 פאַרעל ניט געוואוסט, אַ חיון דער באַד. שטענדיג איז מען געווען
 פּערנומען נאָר מיט דער באַד: אַדער מע הייצט די באַד, אַדער
 מע רייניגט די באַד, אַדער מע פּערריכט די באַד — קיינמאַל
 זיצט מען ניט לעדיג, סיידען ביי נאַכט, אַז אַלע פייערען ווערען
 פּערלאָשען, דעמאָלט זעצען זיך אַוועק אַרם מיט חוה'ן איבער אַ
 טעפּעל קאַרטאָפּלים און מע פּערקלויכט זיך ווינטער אויפ'ן אויוועג
 און זומער אין דרויסען ביי דער פּריזבע, און קיינעם, קיינעם איז
 אין כתרילעווקע ניט אזוי גוט, ווי דעם דאָזיגען פאַרעל. קיינער,
 קיינער האָט ניט אזא שטענדיגע פּערזאָרגטע פּרנסה, ווי אַרם מיט
 חוה'ן. אַז קיין ראַטע צאַהלען בעדאַרף מען ניט, און קונים איז
 מען קיינמאַל ניט זשערנע, וואָרום ווי אַרעם די שטאַרט זאָל ניט

זיין — אהן א באך קאן זיך א איר ניט בעגעהן. אמת, קיין גרויסע גליקען קאן מען דערפון ניט מאכען, קאפיטאלען קאן מען ניט סלויבען, און קיין הייזער אייגענע קויפען אוראי נישט, ווארום וואס צאָהלט אַ כתרילעווקער איד, משטיינס געזאָגט, אַז ער קומט שוין ערב־שבת אין מרחץ אַריין? היינט וויפּיעל האָלץ נעמט צו די באַד, אַז דער קעסעל בסד־הכל איז שוין אַלט, און די שטיינער זענען צעפּאַלען, און די וועגן לייכטען זיך דורך, און פון דער סטעלי קאפּעט. יעדער קאָפּ, וואָס פּאַלט אויפ'ן הוילען לייב פון די נאַקעטע בעלי־בתי, טהוט אַ בריה, אַ ברען, ברענט אויס אַ שטיק בלייש, מע טהוט אַזש אַ טאַג־אונטער און אַ מאָד בשעת מעשה: „איה — אוי!“ — ווי די רשעים אין גיהנם, בשעת מע טרייבט זיי אויף צעגליהטע צוועקעס. און דער עולם לאָזט אויס דאָס ביטערע האַרץ אויפ'ן בעדער, שעלט איהם אַן אַ פּולען קאָפּ, און ער, דער בעדער, טהוט זיך זיינס: גיסט וואָסער אויפ'ן הייסען שטיין און וואַרטשעט זיך אין באַרד אַריין: „איהר פּאַרשטעהט אַ מעשה? אויסגעבויט אַ באַד נאָך פאַר המעלניצקעס צייטען און ווילען ס'זאל ניט קאפּען!“ און ער פּערריכט אַלע מאָל מיט זיינע אייגענע הענד די אַלטע באַד, פּערשטעקט די וועגן, פּערלאָטעט דעם דאָך, שפּאַרט איהם אונטער מיט איין אַבאַפּעלעק און רייניגט אַפּט די מקוה, בכדי די כתרילעווקער חכמים זאלען זיך ניט ווערט־לען און ניט זאָגען קיין המצאות, אַז זיי הערען דאָרטען זשאַבעס קוואַקען... און אַדס הראשון שטעהט אויף גאַנץ פריה, ווען גאַט אַליין שלאַפּט נאָך, שלעפּט מיט די געזונדע גראַבע ידיים איין עמער נאָך איין עמער און זעצט בשעת מעשה גאַנצע שטיקער תהלים אויס־וועניג מיט אַ ניגון, און דאָס קול זיינס קלינגט, הילכט, לאָזט זיך הער־רען פון דער באַד אַרויס און קייקעלט זיך מיט'ן ווינד איבער די ברע־גען פונ'ם טייך און ווערט פּערפּאַלען העט־ווייט דאָרטען, אַזש אויף יענער זייט טייד, וואו אַ פּויגעל האָט זיך פּערקלויבען אויף אַ צווייגעל פון אַ בויס, שאַרעכט שטיל־עהייד, שאַקעלט זיך און רייניגט דעם פּיסק און טראַכט מכה אַנבייסען...

און אינוועניג אין שטיבעל, וואָס ביי דער באַד, איז נאָך שטאַק־פינסטער. דאַרט זיצט חוה די בעדערין איבער אַ שנויץ און פערריכט דעם „רבינ'ס" גרעט, וואָס זי אַליין טאַקי האָט דאָס איהם נעכטען אויסגעוואַשען. פערלאַטעט וואו ערגיץ אַ ריט און נייהט־צו וואו מע דאַרף אַ קנעפעל, דער „רבי" זאָל האָר בען וואָס אַנצוטוהן, אַז ער וועט אויפשטעהן פונ'ם שלאָף.

פונ'ם שלאָף? משטיינס געזאָגט, דאָס שלאָפּען וואָס דער אַלטער רב יוזיפּל שלאָפּט, אַז אַט ניט לאַנג האָט ער אָפּגעפראָד וועט חצות און אַקאַרשט, ווי מע זעהט ניט, האַפּט ער זיך אויף, גיסט־אַפּ נעגעל־וואַסער און נעמט זיך צו עבודת־הבורא, הויבט אָן „זאָגען" ... וואָס זאָגען — ווייסט זי נישט אַקוראַט, נאָר אַז ער זאָגט, איז אַ מחיה צו הערען! איטליכס וואָרט ממש צעגעחט זיך אין אַלע אַברים!

און די בעדערין שמעהט־אויף פּאָוואַלינקע, געהט אויף די שפיץ פינגער, נעמט זיך שטילערהייד צו דער מולטער, אויסמאַכען די חלה אויף שבת.

— קוקאַריקו! — ציהט־אויס אַ ווייסער האָהן מיט רויט־ליכע פּליגלען, שפּרינגט־אַראָפּ צוליעב דעם טאַקי פון די באַנד טענעם גלייך אויף דער שוועל, מיינט, אַז ער האָט דאָ געטהאָן עמיצען מי יודע וואָס פאַר אַ טובה דערמיט, וואָס ער האָט אויפ־געוועקט דעם עולם צו דער אַרבייט.

— אַ קיש אין דער ערד אַריין! — מאַכט צו איהם חוה און טרייבט איהם דורך מיט בזיונות און שיט איהם אַפּ מיט ווער־טער. — קיש־קיש צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! צי מע דאַרף, צי מע דאַרף ניט, ער ווייסט נאָר קוקאַריקו! וואַרט־וואַרט, וועסט זיך נאָך אַביסעל ביי מיר אונטערהאַדעווען, וועל איך דיך אַוועקטראָד גען צום שוחד, וועט דיר שוין זיין אַ קוקאַריקו! וועסט שוין ביי מיר קוקאַריקען!

די דאָזיגע אַלע דבורים, וואָס חוה איז מכבד דעם האָהן דעם עזרת־פנים, זענען אַבער אַרויסגעוואַרפּען: דער „רבי" איז שוין

במילא אויפגעשטאנען, שוין לאנג אפגעגאסען נעגעל-וואסער און גענומען זיך צו עבודת-הבורא, און ער „זאגט“ שוין... וואס ער זאגט — ווייסט נישט הות אקוראט, נאר אז ער זאגט, איז א מחיה צו הערען! אימליכס ווארט ממש צעגעהט זיך אין אלע אברים! און זי טראגט איהם אונטער מיט גרויס דרד-ארץ א טעפעל ציי-קאריע, הייסע און געשמאקע, און סע זעצט א פארע, און סע שמעקט טעם גז-עדן.

ק א פ י ט ע ל יב.

דער רב רב יוזיפיל האט א גוט עלטער.

די המצאה, אז דער אלטער רב רב יוזיפיל זאל לעבען פון דער פרנסה פון דער כתרילעווקער קהל'שער באר, איז געווען איינע פון יענע גליקליכע המצאות, וואס נאר אין כתרילעווקע קאן מען פאלען אויף אזא גלייכער זאך. בערקע דער בערער, אדער אדם הראשון, וואס האט אויף זיין אייגענעם חשבון, איי-גענטליך, בעדארפט על-פי כתב בעהייצען מיט'ן האלץ פון דער באך אויף דעם בית-המדרש, להבריל, האט סאי ווי סאי געלאזט פרוירען די בעלי-בתים א גאנץ ווינטער, געפונען אלע מאל איין אנדער תירוץ: דער פראסט איז צו גרויס, דאס האלץ איז נאט, א טומאז אין דרויסען, וכדומה אזעלכע פזמונות, וואס ניט גע-שטויגען, ניט געפלויען — לאז ער האטש אויסהאלטען רב יוזיפיל דעם רב אויף דער עלטער, מען איז איהם שוין מוחל דאס בית-המדרש! און וואס דארף, משטיינט געזאגט, איין אלטער איד, און א רב, ובפרט נאך אזא איד, און אזא רב, ווי רב יוזיפיל, וואס אפילו אין די גוטע יאהרען איז ביי איהם אלסדינג געווען גוט? די רביצין אליין, פרומע-טעמע עליה השלום, פלעגט דערצעהלען אויף איהר מאן, אויף רב יוזיפלען, אז ס'איז ביי איהם אלסדינג רעכט, ווען, למשל, מע גיט איהם עסען הייסע קויהלען, עסט ער; ער ברויט זיך, נאר ער עסט. אזא מין מפונג איז דאס

געווען. היינט כפרט נאך איצט אויף דער עלטער! איין זאך איז נאָר שלעכט: ס'וועט איהם זיין ביי זיי אביסעל ענגליד. איז דאָ איין עצה: אדם מיט חוה'ן קאנען גאנץ פיין שלאָפען אין באָד, און „דער רבי“ אין שטוב. די באָד מיט דער שטוב איז במילא איין שטוב, שטעהען אונטער איין דאָד. נאָד אַ מעלה האָט די באָד, וואָס ווינטער איז דאָרטען וואַרעם, טאַקי ווי איז אַ גרען. אמת, די דאָזיגע מעלה איז אַ מעלה נאָר ווינטער, און קומט זומער — ווערד פון דער מעלה אַ חסרון. ס'איז אזוי היים, אַז ניט נאָר אין באָד — אין שטוב קאָן מען צעגאָנגען ווערען פאַר היץ. איז אָבער פאַרהאַן איין אַנדער עצה: שלאָפט מען אין דרויסען. זומער אין דרויסען איז דאָד טויזענד מאל בעסער ווי אין שטוב, וכפרט נאָד דאָ, ביי'ם ברעג טייד, איז דאָד טאַקי אַ גרען. אמת די דאָזיגע מעלה האָט אין זיך אויך אַ שטיקעל חסרון, וואָס איבער די זשאַבעס איז דאָ, ביי'ם ברעג טייד, אונט־מעגליך צו שלאָפען. איז דער תירוץ: למאי אין שטוב? אין שטוב ביי זיי איז דען ניטאָ קיין זשאַבעס? עס האָט זיך דען ניט געטראָפען חוה דער בעדערין וויפיעל מאל, אַז זשאַבעס זאלען איהר שפּרינגען גלייך אין פנים אריין אָדער פון בעט, אָדער פון דער דייזשע, אָדער גאָר פון אויווען אַרויס? ... בקיצור, מע האָט דעם „רבי'ן“ בעלענט אין שטוב, און אדם מיט חוה'ן האָבען זיך בער־זעצט אין גרען, דאָס הייסט אין באָד, און האָבען אַכטונג געגעבען אויפ'ן „רבי'ן“, ס'זאָל איהם דאָ זיין גוט, ער זאל האָבען אַלסדינג צו דער צייט, דאָס עסען צו דער צייט און דאָס טרונקען צו דער צייט. און מיט דער צייט זענען זיי צו איהם געוואָרען שטאַרק צוגעבונדען, ליעב געקריגען, אזוי ווי עפּים איין איי־גענעם.

גערופען האָט זיי דער אַלטער רב יוזיפיל „קינדערלעך“, און זיי איהם — „רבי“. און ניט אומזיסט, וואָרום זיי האָבען אויף זייער גאַנצען לעבען ביו אַהער ניט געהערט אזוי פיעל תורה, וויפיעל זיי האָבען זיך אָנגעהערט דאָ פונ'ם אַלטען רב רב יוזיפיל

אין איין טאג. און אלסדיגן, וואָס זיי האָבען פון איהם געהערט, איז ביי זיי געווען אַ נייעס. ער האָט אויסגעזעהן ביי זיי אין די אויגען, ווי אַ מענש, וואָס איז נאָרוואָס געקומען צו פאָהרען פון זעהר אַ ווייטער מדינה און דערזעהלט זיך אַן אַזעלכע חרושים, וואָס מע האָט זיי קיינמאָל ניט געהערט, און אַפילו נישט געזעהען אין חלום. מיט אַפענע מיילער און מיט האַרעקלאַפּעניש פלעגט דאָס דאָזיגע פאַרעל זיצען ווינטער ביי דער לעזשאַנקע, און זומער אין דרויסען אויף דער פּריזבע, און קוקען אויפ'ן „רבי'ן“ און האַר-כען, ווי דער „רבי“ רעדט פון רוחניות, דערזעהלט חרושים פון גאָט, פון מענשען דאָ אויף דער וועלט, און פון מלאכים דאָרט אויף יענער וועלט, פון דער ערד און פון אַלע כעשעפענישען וואָס אויף דער ערד, און פונ'ם הימעל מיט דער זון מיט דער לבנה מיט די שטערען און מיט די אַלע איבעריגע גלגלים. און ניט איין מאָל פלעגט זיך אויסווייזען אַדם הראשונ'ען מיט חוה'ן, זיצענדיג אין דרויסען ביי דער באָד אין די וואַרעמע ליכטיגע זומער-נעכט, אַז דער דאָזיגער זקן, מיט דעם אַיינגעבויענעם רוקען, מיט דעם קלוינעם ווייסען בערדעל און מיט די גוטע, גוטע אויגען, איז אַליין עפּים אַ מין רוחניות, וואָס אַט הויבט זיך עס אויף פון דער ערד און הויבט אַן שוועבען אין דער לופטען, שוועבט אזוי לאַנג, ביז סע ווערד פערשוואַונדען דאָרטען ערגיץ, צווישען די גלגלים... און זיי אַליין פיהלען אויך, ווי עס ציהט זיי עפּים אַהין אַרויף, צו יענע ווייסע פאַסמעס און צו יענע קלוינע שטע-רענדלעך; צו די נשמות, וואָס בלאַנזען דאָרט אַרום און גע-פינען ניט קיין רוה...

גאָט ווייסט, אויב ס'איז נאָך עמיצען אויף דער גאַנצער וועלט געווען אזוי גוט, ווי אונזער פאַרעל אַדם מיט חוה'ן אין גן-עדן, און אויב עמיצער נאָך האָט געהאַט אזאַ גליקליך עלטער, ווי דאָ, ביי זיי אין גן-עדן, האָט געהאַט דער אַלטער רב רב יוויפּיל פֿון בתרילעווקע

ק א פ י ט ע ל י ג .

כמעט דאָס ערשטע מאל אין זיין לעבען איז רב וויזפיל אין כעס.

הימעל און ערד האָבען געשוואָרען, אז קיין אייביגע זאָד זאָל
 ניט זיין אויף דער ערד; און שטענדיג גוט — דאָס טאָר ניט
 זיין קיינעם ניט, אין ערגיץ ניט! פאַרהאַן אַ שטן מקטרג, וואָס
 מישט זיך אַרײַן, שמעהט בײַ אונז שטענדיג הינטער די פּלייצעס
 און היט אונז די נשמה, ניט אַכטונג, מיר זאָלען חלילה נישט
 פּערגעסען אָן גאָט... דער דאָזיגער שטן האָט זיך אַרײַנגעמישט
 אויך אַהער, אין דעם גזערו, וואָס מיר האָבען אויבען בעשריבען,
 און האָט שיער־שיער ניט אַרויסגעטריבען פון דאָנען אַדם מיט
 חוה'ן, און מיט זיי אינאיינעם — נעבאָד דעם אַלמען עלענדען זקן;
 שיער־שיער ניט חרוב געמאַכט דאָס נעסט, שיער־שיער ניט צע-
 שוידט די ליעבע און געטרייע, שיער־שיער ניט פּערשטעהרט דאָס
 גליק אויף אייביג.

דאָס איז געווען דעמאָלט, ווען חוה די בעדערין איז געקומען
 פונ'ם מאַרק, געוואָלט קויפּען פּישלעך — איז ניט געווען, גע-
 וואָלט קויפּען קאַרטאָפּלים — איז ניט געווען, אַ בינטעל ציבעלקעך
 לעך — איז ניט געווען, נישט געווען קיין לעבעדיגער נפש. פּרי-
 הער האָט זי גערעכענט, אפשר איז זי צורפּריה אַרויסגעגאַנגען אין
 מאַרק? האָט זי אַ ביסעל צוגעוואַרט. דערזעהן, אַז ס'איז שוין
 גרויסער טאָג, און אין מאַרק — איהר זאָלט זאָגען אַ משוגענער
 הונד! וואַרניט־וואו זעהט זי אידען לויפּען, פאַסעווען זיך,
 קלויבען זיך אין וועג אַרײַן. וואָס איז די מעשה? מע לויפּט!
 וואוהין לויפּט מען? אין דער וועלט אַרײַן!...

און ביז חוה איז געקומען אַהיים און איבערגעגעבען דאָס
 אַרם הראשונ'ען, און ביז אַרם הראשון האָט דאָס איבערגעגעבען
 דעם „רבי'ן“, איז שוין העכער אַ האַלבע שטאַדט געווען אויף
 יענער זייט בית־עולם.

תחילת האָט רב יוזיפיל גאָר ניט געוואָלט גלויבען, אַז ס'זאָל זיין אמת: זיי לויפֿען? וואָס הייסט, זיי לויפֿען? נאָכדעם האָט ער גענומען דאָס יאַמשאַווע שטעקעל מיט דער אויסגעבויר־גענער בלעכענער גאַלסקע, וואָס איז שוין אַלט אפּשר אַזוי פּיעל, וויפּיעל ער איז רב אין כּתרילעווקע, און האָט זיך מטריח געווען מיט זיין עלטער אין שטאָדט אַרײַן, און האָט נאָך געפונען עטליכע אידען קלויבען זיך אין וועג אַרײַן, האָט ער זיי אָפּגעשטעלט, און מיט אַ זיס שמייכעל האָט ער גענומען זיי שטראָפּען, זאָגען מוסר. עטליכע איבערגעבליבענע אידען האָבען איהם אויסגעהערט מיט זעהר אַ טיעפען זיפּץ און געזאָגט מיט אַ ביטער שמייכעל: — יא, איהר זענט זעהר גערעכט, נאָר פון דעסטוועגען, רבי, זעצט זיך און פּאָהרט אויך מיט אונז! פּאָלגט אונז, רבי, פּאָהרט מיט אונז, און וואָס גיכער!

— פּאָהרען? וואוהין? צו וואָס? צוליבע וועמען?
אָבער אַלע זיינע רעד זענען געווען אומזיסט אַרויסגעוואָר־פען, וואָרום די עטליכע איבערגעבליבענע אידען זענען שוין אויך געווען לאַנג פון יענער זייט שטאָדט.

געקומען אַהיים אין גרֿעדן, מיין איד: צום בעדער מיט דער בעדערין אין באָד אַרײַן, האָט ער געטראָפּען אַדם מיט חוה'ן שטאַרק פּערזאָרגט, כּמעט אין טרערען, און ער רופּט זיך אָן צו זיי: — וואָס זענט איהר, קינדערלעך, אַזוי פּאַרצאָרענט?

— סטייטש, מאַכען זיי צו איהם, איהר ווייסט דען ניט, וואָס עס טהוט זיך? דאָ איז נאָר וואָס געווען האַפּקע?
— וואָסער האַפּקע?

— האַפּקע די ערלית'טע, די וואָס פּאַרלעשט די ליכט שבת. דערצעהלט זי זיך אָן אַזעלכע מורא'דיגע זאַכען, וואָס די האָר שטעלען זיך קאַפויר!

און אַדם מיט חוה'ן דערצעהלען איהם ביידע אינאיינעם, האַפּען איינס פאַר דאָס אַנדערע, די אַלע מורא'דיגע זאַכען, וואָס האַפּקע דערצעהלט זיך אָן וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך. און

רב יוזיפיל דער רב זיצט אָנגעשפּאַרט אויפ'ן שטעקען און האַרַכט, האַרַכט מיט קאַפּ. ער זיצט און טראַכט און ענטפּערען ענטפּערט ער גאָר ניט. און נאָכדעם הויבט ער אויף דעם קאַפּ, קוקט זיך אַרום פון אַלע זייטען, לעגט-אָוועק נעבען זיך דאָס אַלטע יאַמד שאָווע שטעקעל, טהוט אויס דאָס היטעל און בלייבט אין דער יאַרמעלקע, און רופט זיך אָן צו אַדם מיט חוה'ן:

— הערט זשע אויס, קינדערלעך, וואָס איד וועל אייך זאָגען, אַז דאָס אַלסדינג, וואָס איהר דערצעהלט אַט-דאָ, איז דאָס אַלץ פּוסטע זאַכען, ניט ווערט קיין שמעקט-אַבעקע! הנה זייט וויר סען, אַז לאַ ינום ולא יישן שומר ישראל, גאָט שלאַפט ניט. איד וועל אייך דערצעהלען אַ משל מיט אַ מלך. אַמאָל איז געווען אַ מלך...

— וואָס מיר מלך? ווער מיר מלך? איהר הערט בעסער, וואָס האַפּקע דערצעהלט זיך אָן! — אזוי האַפט זיך אַרויס אַדם תראשון און האָט באַלד חרטה: ער פיהלט, אַז ס'איז גראַבליך, זעהר גראַבליך פון זיין זייט. נאָר פּערריכטען האָט ער שוין ניט געקאָנט: רב יוזיפיל האָט זיך אָפּגעקערעוועט פון איהם, זיך אַנ-געטהאָן אין טלית ותפלין, גענומען אַ ספר, דאָס אַלטע יאַמשאָווע שטעקעל נעבען זיך, און זיך אָוועקגעזצט ביי'ם טיש אויבען-אָן, ווי אַ מלך בשעת מלחמה, אָנגעוואַפענט פון קאַפּ ביז פיס, און געקוקט מיט גרויס גדלות, ווי איינער רעדט:

— אַנו, לאַז, אַשטייגער, עמיצער פּרובען צוטערעטען אַהער?...

און פון זיינע אַלטע שוואַרצע אויגען און פון זיינע אַלטע גרויע האָר האָט אַרויסגעקוקט אזוי פּיעל גבורה און רוחיגקייט, אַז אַדם מיט חוה'ן האָבען זיך געפיהלט, אַז נישקשה — זיי האָבען אויף וועמען זיך אַנצושפּאַרען.

ק א פ י ט ע ל י ד .

צוויי שטעט בעגענענען זיך און צעפאָהרען זיך מיט גאַרניט—און אַ סוף.

געשניטען האָט זיך דער עולם אויף דעם טראַקט, וואָס געהט קיין מאַזעפּעווקע, אין דער סביבה פון יעהופּעץ, און דער ערשטער פונקט אויף אַפּצושטעלען זיך איז געווען קאַזאַדאַיעווקע, אויך אַ אידישע שטאָדט, וואָס איז בעוואוסט מיט איהרע בעריהמטע ציענען, וואָס דער נאַמען אַליין בעווייזט שוין דערויף. קאַזאַדאַ-יעווקער ציענען זיך גאַר אַנדערש און זענען אַפּגעשיידט פון די כתּרילעווקער ציענען מיט זייערע הערנער, דאָס הייסט דערמיט, וואָס זיי האָבען ניט קיין הערנער. אויפ'ן אָרט פון הערנער איז ביי זיי עפּים אַ מאַדנע צאַצקע פון פאַרענט, אַ מין של-ראש להבדיל, און זיי זענען בטבע זעהר פּלאַחעניסטע, געלאַסען הייסט דאָס און נאַריש, אַ סך מעהר ווי די כתּרילעווקער ציענען. אַ קאַזאַדאַיעווקער ציעג קאָנט איהר בעגענענען אין מיטען גאַס, איהר ווייזען אַ ביסעל שטרוי און זאַגען איהר: קאַזאַד-קאַז נעמט מעלסט זי אויס...

אויך די אידען, להבדיל, זענען דאַרטען גאַר נישט די אידען, וואָס אין כתּרילעווקע. דאָס הייסט, די אידען זענען דאַרטען די זעלביגע אידען, וואָס דאָ, מיט די זעלביגע נשמות, מיט די זעלביגע מאַגענס, און אפילו די זעלביגע אָרעמע לייט, וואָס יענע. דער גאַנצער חלוק איז גאַר אינ'ם „ברוד-שאַמר“, דאָס הייסט, וואָס די כתּרילעווקער אידען זאַגען אינ'ם דאָוונען פריהער „הודו“ און נאָכדעם „ברוד-שאַמר“, און די קאַזאַדאַיעווקער אידען זאַגען, פּערקעהרט, פריהער „ברוד-שאַמר“ און ערשט נאָכדעם „הודו“. דאָכט זיך, וואָס איז, אייגענטליך, די נפּקאָמינה: דאָס פריהער, יענץ פריהער? סאי ווי סאי אַ תפילה פון גאָט. ניין, זאַנט דאָס ניט! אין אמאָליגע גוטע יאָהרען, אז די כתּריל-לעווקער און קאַזאַדאַיעווקער אידען האָבען געהאַט פּרנסה בכבוד

און ס'איז זיי אפגעגאנגען, ווי מע זאגט, פאר קאפוועהטיג, האט זיך פאר דעם „ברוך-שאמר" מיט דעם „הודו" געגאסען בלוט. עס האט זיך וויפיעל מאל געמאכט, אז א קאזאראיעווקער איז געקומען קיין כתרילעווקע אין בית-המדרש אריין דאוונען, און דער חזן האט זיך אוועקגעשטעלט צום עמוד, אנגערוקט דעם טלית, זיך צעשאקעלט און א זאג געטהאן מיט א ניגון:

— הודו לה' קראו בשמו...

האט זיך דער קאזאראיעווקער צעלאזט אויף דער הויכער

אקטאווע:

— ברוך שאמר והיה העולם!

און פערקעהרט, אז א כתרילעווקער איז געקומען קיין קאזאראיעווקע אין שוהל אריין, און דער חזן האט זיך פער'דבקה'ט, נארוואס פערמאכט די אויגען, אויפגעהויבען דעם קולאק און אנגעהויבען דעם „ברוך-שאמר והיה העולם", האט זיך דער כתרי-לעווקער צעלאזט אויפ'ן געלענקעל:

— הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילו—ו—ו—ו—

חיו!

דער „הודו" אליין איז פאר די קאזאראיעווקער ניט געווען אזוי פריקרע נאך, ווי דער „עלילותיו", וואס דער כתרילעווקער האט אויסגעצויגען אפשר אויף אנדערהאלבען קלאפטער. כמה נפשה, ווילסט זאגען „הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו"? — שטעל זיך אוועק און זאג דיר דארטען אפ: „הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו". צו וועלכע גוטע יאהר נוצט דאס דיר, אז' דו זאלסט אזוי אויסציהען אויף א קול דעם „עלילו—ו—ו—ו—ותיו"? טהוסט דו דאך עס, אפנים, אויף צו'להכעים? איז ווי באלד דו ביזט אזא צו'להכעים'ניק, קומט דיר פעטש! און מע האט איהם דעמאלט אריינגעלעגט וויפיעל ס'איז אין איהם אריין, און עס האט זיך אנגעהויבען צווישען די כתרילעווקער און קאזאראיעווקער אידען א שנאה און געצויגען זיך לאנגע-לאנגע יאהרען. אנגעהויבען האט זיך

עס מיט פעטש און אויסגעלאָזט מיט מסירות און מיט יאָבעדעס און מיט גראַבעניש און מיט בעגראַבעניש — די וועלט האָט מיט זיי דעמאָלט געהאַט צו טהון, ווילד־פרעמדע האָבען זיך אַרייַנגעמישט אין זייערע משפּטים, געמאַכט חוזק פון זיי מיט זייערע אירישע מנהגים און פּוסטע גענג, זיי געגעבען אַ שענעם נאַמען „פּאַנאַטיקער“. בקיצור, ס'איז געווען פּע, הולשי הלשות!

אַמת, יענע נאָרישע נאָר גליקליכע יאָהרען זענען שוין לאַנג אַוועק, און נאָט ווייסט, אויב זיי וועלען זיך אַמאָל אומקעהרען: אַמת, עס האָט זיי אַלעמען אַזוי פּערדרעהט דעם קאַפּ, אז זיי האָבען גרעסערע מכות פון „הודו“ מיט'ן „ברוד־שאַמר“; נאָר די שנאה צווישען די כּתריִלעווקער מיט די קאַזאַדאַיעווקער איז פּערבליבען אַ שנאה, וואָס מיט'ן שכל קאָן מען זי ניט געבען יענעם צו פּערשטעהן בשום אופן... געה, אַשטייגער, געב צו פּערשטעהן דעם שכל פאַר וואָס, לַמשל, אז אַ קליין שייגעצעל איז כּתריִלעווקע, אז סע דערזעהט אַ אידען, מוז דאָס האַפּען דאָס היטעל אין די צייהן און אָנהויבען טרייסלען דאָס אַהין און אַהער און זינגען בשעת מעשה אַ ליעדעל: „זשיר זשיר! האַלאַמיד! זאַהוביוו טשערעוויק! אַ יאָ שאַוו! טאי נאַשאַוו! טאי פּידניאַוו! טאי פּישאַוו!“ אַדער פּערקעהרט, געהט זייט אַ חכם און גיט צו פּערשטעהן דעם שכל, פֿון וואָנען נעמט זיך דאָס, אַשטייגער, וואָס ביי אַ כּתריִלעווקער אידען, וויבאַלד ער רעדט פון ניט קיין אידען, אַזוי הויבט ער אָן אויסנוצען וויפּיעל ער האָט לשון־קודש־ווערטער: „געב דעם ערל אין די ידים אַ צנצנת ייִש, נאָר ניט מלא, מיט אַ שטיקעל לחם, וואָרום ער האָט נאָך היינט נאָר ניט גע'אַכל'ט, און זיי איהם משלם צוויי זחובים, און לאָז ער הלכ'ענען, נאָר געב אַכטונג מיט די עינים, ער זאָל עפּים ניט לַח'ענען“... דאָס זענען פון די זאַכען, וואָס פּערשטעהן מיט'ן שכל קאָן מען דאָס ניט, מע בעדאַרף עס פּיהלען... נאָר מיר קעהרען זיך אום צו די רתריִלעווקער און קאַזאַדאַיעווקער אידען.

פארהאן אזעלכע מאמענטען אינ'ם מענשענ'ס לעבען, וואָס אלסדינג ווערד פערנעסען, אלסדינג ווערד אָפגעמעקט, גלייך ווי גאָר ניט געווען; און ס'איז אַ גליק, וואָס עס איז אזוי. אַניט, וואָלט די וועלט קיין קיום ניט געהאַט! גאַנץ גלייך האָבען אונזערע חכמים מתקן געווען, אַז ערב יום-כּפור, בשעת מלקות שלאָגען, איז מען זיך איינס דאָס אַנדערע מוחל.

אויף די שנאה פון די כתרילעווקער מיט די קאָזאָראָיעווקער, אַז זיי האָבען זיך בענגענט אין וועג אין אזאָ שטויקעל צייט פון בהלות און לויפעניש, איז מיט אַ מאָל אַוועקגעפלויען, ווי מיט'ן ווינד און מיט'ן רויך — אויס שנאה! און בענגענט האָט זיך כתרילעווקע מיט קאָזאָראָיעווקע פונקט אויף דער מיט-וועג, אין פּעלד, ניט ווייט פון יענעם אָרט, וואו ס'איז אַמאָל געשטאַנען אַ אירישע קרעטשמע, וואָס מען האָט זי גערופען „די דעמבענע“, און וואָס האָט איבער'ן מאַנאָפּאל געמוזט צומאַכען זיך. עס האָט איהר גאָר ניט געהאַלפּען!

אַז כתרילעווקע מיט קאָזאָראָיעווקע האָבען זיך בענגענט, האָבען זיי זיך ביידע אָפגעשטעלט, און ס'איז צווישען די צוויי פאַרנעקומען אזאָ מין געשפרעך:

כ ת ר י ל ע ו ו ק ע : וואוהין פאַהרען דאָס, אַשטייגער, אירען?

ק א ז א ד א י ע ו ו ק ע : וואוהין פאַהרט איהר?
כ ת ר י ל ע ו ו ק ע : מיר? מיר פאַהרען גלאַט אזוי, איטליכער מכת זיין עסק, פאַ דיעלן הייסט עס...

ק א ז א ד א י ע ו ו ק ע : אַ גאַנצע שטאָרט פאַהרט מכת עסק?

כ ת ר י ל ע ו ו ק ע : וואָס זענט איהר? ניט קיין גאַנצע שטאָרט?

ק א ז א ד א י ע ו ו ק ע : מיר זענען עפּים אַנדערש; מיר פאַהרען ניט — מיר לויפען.

כתרי לעווקע: פון וואנערזשע ווייסט איהר, אז מיר — ניט?

קאזאדאיעווקע: אט אזוי זשע רערט. וואוהיך זשע לויפען דאס אידען?

כתרי לעווקע: וואוהין לויפט איהר?

קאזאדאיעווקע: מיר? מיר לויפען... צו אייהר כתרי לעווקע: און מיר צו אייך.

קאזאדאיעווקע: וואס וועט איהר טהון ביי אונז? כתרי לעווקע: דאס אייגענע, וואס איהר ביי אונז.

קאזאדאיעווקע: הערסט! וואס זשע דארפען מיר לויפען צו אייך און איהר צו אונז?

כתרי לעווקע: בכדי, אפנים, מיר זאלען זיך בייטען מיט די ערטער?

קאזאדאיעווקע: ווערטלעך אויף א זייט! איהר זאגט אונז בעסער דעם שכל: וואס לויפט איהר? כתרי לעווקע: וואס לויפט איהר? ...

.....

ערשט אטרא, אז די צוויי שטערט האבען זיך צערערט, זיך רעכט בעטראכט איינס דאס אנדערע און אנגעקוקט זיך אקוראט ווי עס געהר צו זיין, מיט זייטיגע אויגען, האבען זיך ארויסגעזעהען, וואס פאר א פנים זיי האבען...

— געזעהען אביסעל? זיך צעלאזט! מע לויפט! וואס לויפט מען? וואוהין לויפט מען? א לויפעניש אויף זיי!

און מע האט אנגעהויבען ווישען די אויגען, ווייגען און קרעכצען:

— אז אד און אז וועה איז צו אונז אלעמען, אויף וואס מיר זענען איבערגעקומען!

און מע האט זיך צערערט, אנגערעדט ווי די פויקען, זיך אויסגערעדט דאס הארץ... און נאכדעם האט מען זיך געגעבען

די הענר, מע האָט זיך גאַנץ פיין אָפּגעזעגענט און צעקושט זיך נאָר פּריינדליך, ווי אמת'ע גוטע פּריינד, ווי מהותנים, וואָס האָבען זיך נאָרוואָס משדך געווען, אָדער ווי מאַן און ווייב, וואָס האָבען זיך גע'נט און צוריק גענומען זיך, און מע האָט אויסגע'בטל'ט אַלע בייזע וויסטע חלומות אויף די שונאים'ס קעפּ, און מע האָט זיך געווינשעוועט איינס דאָס אַנדערע, אַז דערמיט זאָל מען שוין אָפקומען, געזאָגט מיט אַ ביטערען געלעכטער: „יהי רצון“... און מע האָט אַ וואונק געטהאָן צו די ערליים, זיי זאָלען מוחל זיין פּערקערעווען די פּערדלעך צוריק.

און די צוויי שטערט זענען זיך צעפּאָהרען צוריק אויף זייערע ערטער: כּתּרילעווקע קיין כּתּרילעווקע, קאָזאָדאָיעווקע קיין קאָזאָדאָיעווקע. שטיל, אַהן ווערטער, האָט מען זיך אַרײַנגע'ג'גנב'עט צו זיך אַהיים, ווי די פּויגעלעך, איטליכער אין זיין נעסט אַרײַן. שטיל, אַהן ווערטער, האָט זיך איטליכער גענומען צו זיין אַרבייט, און נאָר לאַנג נאכדעם פּלעגט מען איבער'חזר'ען, איבעררעדען, דערטאָנען זיך נאָר אַ מאָל פּון דער שענער בהלּוה, וואָס ס'איז אויף זיי געווען. און בכּדי די שפּטערדיגע דורות, אונזערע קינדס'קינדער, זאָלען אויך ווענען דעם וויסען, האָבען מיר זיך ממתּיח געווען בעשרייבען די דאָזיגע שענע עפּאָפּע אין אונזער פּראָסטער אידישער שפּראַך און אַרויסגעבען זי בעזונדער אין אַ ביכּעל, ס'זאָל בלייבען נאָר אונז אַ זכּר אויף דור'דורות.

אויסגעטרייסעלט

געשריבען אין יאהר 1902

אויסגעטרייטעלט

— שאט I — רופט זיך אן א איד מיט קיילעכיגע אויגען.
זוי ביי איין זאך, וואָס איז געזעסען די גאַנצע צייט אין ווינקעל
ביים פענסטער און האָט גערויכערט און געהערט מעשיות פון
גנבות, גזילות, עקספּראַפּיאַציעס. — אַט וועל איד אייד דערצעהן
לען אַ שענס, אויך מיט אַ גנבה, וואָס האָט זיך פאַרלאַפּען ביי
אונז, און דוקא אין בית-המדרש האָט זיך דאָס געטראַפּען, און נאָך
יום-כּפור דערצו! איהר מענט דאָס האַרבען.
אונזער שטערטעל כּתרילעווקע, — איד בין אַליין אַ כּתרילעוור
קער — איז אַ קליין שטערטעל און איין אַרעמס, קיין גנבים איז
ביי אונז נישטאָ. מע גנבה'ט נישט, ס'איז נישטאָ ביי וועמען
צו גנבה'נען, און ס'איז נישטאָ וואָס צו גנבה'נען, און אַהן אַלעמען
איז דאָך גלאַט אַ איד קיין גנב נישט. דאָס הייסט, אַ איד איז
אפילו יאָ אַ גנב, נאָר נישט אַזא גנב, וואָס זאָל קריכען דורך אַ
פענסטער, אָדער געהן מיט אַ מעסער יענעם קיילען. דרעהען,
אויסדרעהען, אַריינדרעהען, פאַרדרעהען און אַפּדרעהען יענעם דעם
קאַפּ — דאָס מהכּתיתי; אַבער נישט קריכען יענעם אין קעשענע
אַריין, מע זאָל איהם האַפּען פאַר דער האַנד און מע זאָל איהם
גאַכדעם באַדאַרפּען פיהרען מיט אַ געלער לאַטקע אויף דער פּליי-
צע — דאָס פאַסט פאַר איוואַן זלאָדי, אַבער נישט פאַר קיין אירען...
אַ שטעלט אייד פאַר, האָט זיך ביי אונז אין כּתרילעווקע געטראַפּען
אַ גנבה, און נאָר וואָסער אַ גנבה — אַכצעהן הונדערט קאַרבען אין
איין קלאַפּ!

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, עס קומט צו פאָהרען צו אונז
 אין שטאָרט אַרײַן אײַן אורח, עפּיס א איד א פאָרדראַטשיק פון
 דער ליטאַ, פונקט אום ערב יום־כּפור פאר מנחה, שמעלט זיך אפּ,
 געוויינטליך, אויף אײַן אַכסניה, לענטאָפּ דעם קלומעק און לאָזט
 זיך געהן גלייך אין שוהל אַרײַן און טרעפט אין אַלמען בית־
 המדרש. געקומען אין בית־המדרש צו מנחה, טרעפט ער די גבאים
 ביי דער שיסעל. — „שלום עליכם!“ — „עליכט שלום.“ — „פון
 וואָס איז א איד?“ — „פון דער ליטאַ.“ — „מה שמכּם?“ —
 „וואָס איז אַייער באַבע'ס דאָגה?“ — „איהר זענט דאָך געקומען
 אין א שוהל.“ — „וואוהין דען זאל איד געהן?“ — „ווילט איהר
 מסתמא ביי אונז דאוונען?“ — „א ברירה האב איד? וואָס דען
 זאל איד טהון?“ — „גיטזשע עפּיס אין שיסעל אַרײַן.“ — „וואָס
 דען, אומזיסט וועל איד דאוונען?“

קינדר־הרבר, אונזער אורח נעמט אַרויס דריי זילבערנע קאַר-
 בען און גיט אין דער שיסעל אַרײַן, און א חוץ דעם — אינ'ס חונ'ס
 טעלער א קאַרב, דעם רב א קאַרב, אויף דער תּלמוד־תּורה א קאַרב,
 אין צדקה־טעלער א חצי פּויגעל, א חוץ וואָס ער האָט צעטיילט די
 אַרעמע לייט, וואָס ביי דער טהיר, — זיי זענען פּאַרהאַן ביי אונז,
 קיין עידהרע, אזוי פּיעל, אז מע זאל זיך וועלען צולאָזען צו זיי,
 באַדאַרף מען צעטיילען רויטשילד'ס פאַרמעגען.

דערזעהען אזא מין אורח, האָט מען דאָך איהם מסתמא אַפּ-
 געטראַטען א שטאָרט סאַצע אין מזרח־וואַנט. אי, וואו האָט מען
 גענומען א שטאָרט, אז אַלע שטעט זענען פאַרנומען? איז קיין
 קשיא נישט. למאַי וואו נעמט זיך אײַן אַרט, אז סע מאַכט זיך
 א שמחה, א חתונה, אַדער א ברית, אַלע זיצען שוין אַרום טיש,
 פּלוצים ווערן א גערודער, — וואָס איז? דער נגיד איז געקומען!
 קוועטשט מען זיך אזוי לאַנג, ביז מע מאַכט אײַן אַרט פונ'ם נגיד'ס
 וועגען. קוועטשען זיך אין א אירישע זאַך; אז קיינער קוועטשייט
 זיי נישט, קוועטשען זיי זיך אַלײַן...

דער איד מיט די קיילעכיגע אויגען שטעלט זיך אָפּ, בעטראכט דעם עולם, וואָס פאַר איין איינדרוק עס האָט געמאַכט אויף אונז זיין ווייץ, און דערצעהלט ווייטער.

— קיצור־הדבר, אונזער אורח האָט זיך באַזעצט אויבער־אין און האָט געבעטען ביים שמש אַ שטענדער. אַנגעבויגען זיך איך בערן שטענדער, האָט זיך אונזער אורח צו כלי־נדרים אַנגעטהאָן אין טלית און אין קיטעל און האָט זיך אַוועקגעשטעלט דאַוונען, האָט ער געדאַווענט און געדאַווענט, די גאַנצע צייט געשטאַנען אויף די פיס, זיך נישט צוגעזעצט — פון צולעגען זיך שמועסט מען נישט! — ער איז נישט אָפּגעטראָטען פונ'ם שטענדער אויף קיין מינוט, דער ליטוואַק, סיידען דעמאָלט, ווען מע האָט באַדאַרפט זיך שטעלען שמונה־עשרה אָדער פאַלען כורעים... אָפּפאַסטען אַזא טאָג און אויסשטעהן אויף די פיס, זיך נישט צוזעצען אַפילו — דאָס קאָן נאָר אַ ליטוואַק!... ערשט נאָכ'ן לעצטען בלאַז, אַז ס'איז גע־קומען צום וואַכעדיגען מעריב, און חיים־חנא דער מלמד (דער מעריב קומט חיים־חנא דעם מלמד פון קדמונים) האָט זיך אַנגע־הויבען ציקלען: „המערי־יב ערבים!“ — פלוצים הערט זיך אַ געשריי: „גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!“... מע טהוט אַ קוק — דער אורח ליגט אויף דער ערד און חלש'ט. מע גיסט איהם אָפּ מיט וואַסער, מע מינטערט איהם אָפּ — ער חלש'ט ווייטער. וואָס איז די מעשה? אַ שענע מעשה. ער האָט געהאַט מיט זיך, דער ליטוואַק הייסט דאָס, אַכצעהנהונדערט קאַרבען, האָט ער מורא געהאַט, זאָגט ער, זיי איבערצולאָזען אויף דער אַכסניה — אַ ווער־טעלע אויסצורעדען אַכצעהנהונדערט קאַרבען! וועמען פאַר־טרויט מען אַזאַ ממזון מיט געלט אין אַ פרעמדער שטאָרט? האַל־טען זיי ביי זיך אין קעשענע אום יום־כפור אין עפּים אויך נישט קיין פּלאַז. האָט ער זיך מיישב געווען, זאָגט ער, און האָט זיי אַרײַנגערקט שטילערהײד אין שטענדער אַרײַן — אַ ליטוואַק קאָן! אַצינד פאַרשטעהט איהר שוין, פאַר וואָס ער איז נישט אָפּגעטראָ־טען פונ'ם שטענדער אויף קיין מינוט? ... נאָר בשעת שמונה־

עשרה שטעהו אדער בעת כורעים פאלען האט, אפנים, דאס געלט עמיצער ארויסגע'לקה'ענט.

קיצור-הרב, ער גוואלרעוועט, ער וויינט, ער לעגט-אין די וועלט: וואס וועט ער איצטער טהון אהן געלט? ס'איז, זאגט ער, פרעמד געלט, ס'איז נישט זיינס, ער איז נאר א משולח פון א קאנ-טאר, א איד איין ארעמאן, זאגט ער, און א מטופל מיט קינדער, — עס קומט דאך איהם איצטער, זאגט ער, נאר נעמען און אריינ-ווארפען זיך אין וואסער אריין, אדער אויפהענגען זיך, זאגט ער, אט דא אין שוהל פאר אלעמען אין די אויגען! ...

דערהערט אועלכע דבורים, איז דער גאנצער עולם געבליבען שטעהן ווי געלעהמט, נאר פארגעסען, אז ס'איז נאך א תענית און מע באדארף געהן אהיים גיכער זיך אפפאסטען. ס'איז אונז געווען א בזיון פאר'ן אורח, א חרפה, א בושה פאר זיך אליין: אזא גנבה, אכצעהן הונדערט קארבען! און וואו? אין בית-המדרש, אינ'ם אלטען כתרילעווקער בית-המדרש! און ווען? יום-כפור! אזא מעשה איז ניט געהערט געווארען אין דער וועלט!

— שמש! פארשלים די טהיר! — אזוי האט געגעבען א בע-פעל אונזער רב. מיר האבען אונזער אייגענס א רב, הייסט ער רב יוזיפיל, איין אמת'ער איין עהרליכער איד, א כשר'ער, אפילו נישט אזא איבערגעשפיצטער, נאר א מזג'טוב, א מענטש אהן א גאל. ער האט אין זיך אמאל אועלכע איינפאלען, וואס איהר וועט דערויף קיינמאל נישט פאלען, איהר זאלט זיין מיט אכצעהן קעפ! פארשלאסען די טהיר פונ'ם בית-המדרש, רופט זיך אז רב יוזיפיל דער רב צום גאנצען עולם, און אליין איז ער בלאס, ווי די וואנט, די הענט ציטערען איהם און די אויגען ברענען:

— שמעו נא, רבותים, הערט צו, אידען, ס'איז א מיאוס'ע מעשה! אזא מעשה איז נאך נישט געהערט געווארען זינט די וועלט שטעהט, אז ביי אונז, אין כתרילעווקע, זאל זיך געפינען אזא בעל-עבירה'ניק, אזא פושע-ישראל, וואס זאל האבען א פאר-טעפאלגעסט צונעמען ביי א פרעמדען מענטשען, נעבאך א טאטע

פון קינדער, אזא אוצר מיט געלט, און ווען? אין אזא הייליגען טאג, ווי יום־כפור, און אפשר נאך צו נעילה, — אזא מעשה אין דאך נישט געהערט געווארען זינט די וועלט שטעהט! סע גלויבט זיך מיר גארנישט, אז ס'קאן געמאחלט זיין אזא זאך, סע קאן נישט זיין בשום ענין ואופן! און אפשר, א קשיא אויף א מעשה, אירען זענען נעבאד זשעדנע א קערבעל, ובפרט נאך אזא איין אוצר, אכצעהנהונדערט קארבען, דער יצירהרע רחמנא ליצלן אין גענוג גרויס, טאמער איז עמיצער פון אונז געשטרויכעלט געווארען, באדערט געווען עמיצען נעבאד איין אומגליק, טהון אזא איין עבירה אין אזא טאג, באדארפען מיר זעהען די זאך חוקר ודרוש זיין, דער גרונטעווען זיך ביז'ן שורש. הימעל און ערד האבען געשווארען, אז דער אמת מוז ארויף ווי בוימעהל אויפ'ן וואסער. על כן, זאגט ער, באדארפען מיר זיך באזוכען איינס דאס אנדערע, באזוכען, באדערט טאפען, טרייסלען אלע קעשענעס, פונ'ם ערשמען בעל־הבית, זאגט ער, ביז'ן שמש, נישט דורכלאזען קיינעם נישט. נאט, אירען, טרייט סעלט מיר!

אזוי האט זיך אפגעזאגט אונזער רב, רב יוזיפיל, און האט זיך דער ערשמער צענארטעלט די קאפאטע און איבערניקעקערט אלע קעשענעס אזוי דער לינקער זייט. און, אויף איהם קוקענדיג, האבען אלע בעלי־בתים זיך צעגארטעלט און אויסגעקעהרט די קעשענעס, און מע האט גענומען באזוכען און באטאפען און טרייסלען איינס דאס אנדערע, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז ס'איז געקומען צו לייזער־יוסלען, איז ער געווארען אלערליי געשטאלטען און האט אנגעהויבען טענה'ען, ערשמענס, אז דער אורח איז א שווינדלער, ס'איז א מאניפארנע פון א ליטוואק, מע האט ביי איהם קיינער קיין געלט נישט גע'גנבה'ט, שקר וכזב, — איהר זעהט נישט, אז ס'איז א געמאכטע זאך? ...

האט דער עולם אנגעהויבען ליארעמען נאך שטארקער: סטייטש, בעלי־בתים האבען זיך געלאזט באזוכען, פאר וואס זאל מען לייזער

יוסל'ען אויסמיידען? נישטאָ קיין מיוחסים! „באזוכען! באַ-
זוכען!“ — האָט געשריגען דער גאנצער עולם.

לייזער-יוסיל האָט דערזעהן, אז ס'איז שלעכט, האָט ער אָנגע-
הויבען בעטען זיך רחמים, מיט טרערען אויף די אויגען, מע זאל
איהם נישט באַזוכען. ער האָט זיך געשוואָרען מיט כל השבועות,
ער זאל אזוי ריין זיין פון שלעכטס, ווי ער איז ריין פון דער גנבה,
נאָר וואָס דען? ס'איז איהם אַ בזיון, זאָגט ער, ער בעט, מע זאל
רחמנות האַבען אויף זיינע יונגע יאָהרען און מע זאל איהם נישט
אַנטהון דעם בזיון, מע זאל איהם נישט באַזוכען. „טהוט מיר,
זאָגט ער, וואָס איהר ווילט, נאָר טרייסלען זאלט איהר מיך נישט!“
ווי געפעלט אַיך אזא ימח-שמו'ניק? ווי מיינט איהר, אַשטייגער,
מע האָט איהם עפּים געהערט? געלעגט כבוד? ...

נאָר שאַט! אַיך האָב אַיך גאָר פּאַרנעסען דערזעהלען.
ווער איז דער לייזער-יוסיל. דער דאָזיגער לייזער-יוסיל איז אַליין
נישט קיין כּתרילעווקער, ער איז גאָר אַליין פון אַלדי שוואַרצע
יאָהר, נאָר ער שטעהט אַיין ביי אונז אין כּתרילעווקע פאַר אַיין
אַיידעם. דאַס האָט איהם אונזער נגיד אויסגעקראַצט פון ערניץ,
זיך באַריהמט, אז ער האָט דערטאַפּט אַיין אבן-טוב, געהאַנדעלט אַ
מציאה פאַר זיין טאַכטער, טויזענד בלאַט גמרא אויף אויסוועניג,
און אַ בעל-תנ"ך, און אַ בעל-לשון-קודש, און אַ בעל-חשבון, תּשבורה
מיט אַלגעברע, און אַ כתב-א-רבא, הכלל מיט אַלע זיבעצעהן מעלות!
געבראַכט צו פיהרען די צאצקע, איז מען גענאנגען קוקען אויף
הרושים: וואָס האָט דאָ דער נגיד אַיינגעהאַנדעלט פאַר אַ
מציאה. מילא, אזוי אַ קוק טהון אויף איהם, איז גאָר נישט, אַ יונג
גערמאַן אַ זכר, נישט קיין מיאוס'ער יונגערמאַן, נאָר די נאַז אביסעל
צו אַ לאַנגליכע, אויגען ברענענדיגע, ווי צוויי קויהל פּייער, און אַ
מויל — פּעד און שוועבעל! מע האָט זיך גענומען מיט איהם פאַר-
הערען אַ בלאַט גמרא, אַ קאַפיטעל פּסוק, אַ שטיקעל רמב"ם, דאַס.
יענץ — אַש לַהבּה! ער איז קלאָר, דער חונט, אומעטום, ווי אַ
גוי אין אַשרי, וואו מע טהוט איהם אַ האַפּ, איז ער אין דערהיים!

רב יוזיפיל אליין האט אויף איהם געזאגט, אז ער מעג זיין א רב בכל תפוצות ישראל... און פון די אלע היינטיגע זאכען שמועסט מען נישט. איהר קאנט פארשטעהן, ביי אונז איז פארהאן איינער א גאנצער חקרן, זיידעל רב שעיה'ס, א רעכטער משוגע'נער, איז ער א הונט אקעגען לייזער-יוסל'ען! היינט זיין שפיעלען אין שאך פארמאגט נישט די גאנצע וועלט! אז מע שמועסט א גראטענער! אדראי האט די שטאדט מקנא געווען אונזער נגיד אויף אונז תכשיט, האָט אפילו דער עולם האָט געשמועסט, אז דער תכשיט איז געהאָפּט אויף דער מעשה. דהיינו? ס'איז נישט געפעלען דער עולם, וואָס ער איז צו קלוג (וואָס צו — איז איבעריג) און איז צו פיעל איין עניו ביי זיך, א גוטער ברודער מיט איטליכען באַזונדער, זאפּאני-בראַטא מיט'ן קלענסטען פונ'ם קלענסטען, עס מעג זיין א בחור, עס מעג זיין א מיידעל, עס מעג זיין איין אשת-איש... היינט איז נישט געפעלען דאָס אַרומגעהן זיינס — פאַרטראַכט, קומט אין שוהל אַרײַן שפּעטער פון אַלעמען, טהוט אַן דעם טלית און קוקט אין „באַר-מײס-חיים“, אַדער אין „אַבן-עזרא“ אַרײַן, די יאַרמלעקע פון יענער זײט, און דאַוונען נישט אַ לעק! מע זאָל עפּײס זעהן אויף איהם שלעכטס האָט מען נישט געזעהען גאַר נישט, נאָר געמורמעלט האָט מען, אַז קיין גרויסער יראשמים איז ער נישט — א מענטש מיט אלע מעלות קאָן נישט זיין!

כך הוה. אַז ס'איז געקומען צו לייזער-יוסל'ען און מע האָט יך גענומען צום בחור, וואָס איז די מעשה, וואָס ער לאַזט זיך נישט באַזוכען — דאָס איז דאָך שוין אַ סימן, אַז דאָס געלט איז ביי איהם! מאַכט ער: לאַז מען איהם געבען אַ שבועה דאָרויטאָן, לאַז מען איהם שניידען, בראַקען, בראַמען, ברענען, אבי נישט טרייסלען די קעשענעס! דאָ איז שוין אונזער רב רב יוזיפיל, האָטש ער איז אַ מענטש אַהן אַ גאַל, אויך אַרויס פון די כלים און האָט זיך צעשריגען אויף איהם:

— דו אַזעלכער און אַזעלכער! ביזט דאָך ווערטה, מע זאָל זיך ווייס איד וואָס! סטײטש, דו זעהסט, סע צאַפּט זיך אידען

בלוט, אלע זענען מוחל אויפ'ן בויון און לאזען זיך באזוכען, ווילסט
 דו זיין א יוצא מן הכלל? | טמה-נפשך, אדער זיי זיך מודה און
 געבאָפּ דאָס געלט, אדער וויין די קעשענע | דו שפיעלסט זיך
 מיט, קיין עיוהרע, איין ערה אידען? מע וועט דאָך דיר דאָ איד
 ווייס אליין נישט וואָס |

קיזור-הרב, דער עולם האָט איהם גענומען, דעם שענעם
 בחור, מע האָט איהם אנדערגעלעגט מיט נוואָלד און מע האָט איהם
 גענומען באזוכען און באטאָפען, טרייסלען אלע קעשענעס, און מע
 האָט ביי איהם אויסגעטרייסעלט... אַנה, טרעפט וואָס? אַפּ-
 געבריוועטע ביינער פון אַ פערמעל עוף און אַ פאָר טויז נאָך נאָך
 פרישע קערלעך פון נאָרוואָס אויפגעגעסענע פלויםען! איהר
 פארשטעהט, וואָס פאָר אַ חן דאָס האָט געהאָט, אַז מע האָט אויס-
 געטרייסעלט ביי אונזער תכשיט דעם דאָזיגען אוצר? ... איהר
 פארשטעהט, וואָס פאָר אַ פנים ער האָט געהאָט, און דער שוועהר
 זיינער, דער נגיד, און דער רב נעבאָך? ... אונזער רב יוזיפיל האָט
 זיך פאָר בויון אָפגעקעהרט אין אַ זייט, נישט געקאָנט קוקען גלייך
 אין די אויגען אריין. און אַז דער עולם איז נאָכדעם גענאָנגען
 פון בית-המדרש אַחיים אָפפאָסטען זיך, האָט מען נישט אויפגע-
 הערט צו דערצעהלען פונ'ם אוצר, וואָס מע האָט אויסגעטרייסעלט
 ביי'ם תכשיט און מע האָט זיך געקאָטשעט פאָר געלעכטער! נאָך
 איין רב יוזיפיל איז גענאָנגען איינער אליין, אַראָפגעלאָזט דעם
 קאָפּ, פאָרזאָרנט און פאָרצאָרענט, נישט געקאָנט קוקען קיינעם
 אין די אויגען אריין, גלייך ווי מע וואָלט דאָס אויסגעטרייסעלט
 ביי איהם אליין...

דער איד האָט, וויזט אויס, געענדיגט זיין געשיכטע, וואָרום
 ער האָט זיך גענומען צוריק צום רויכערען.
 — נו, און דאָס געלט? — האָבען מיר איהם אַ פּרעג גע-
 זעכען אלע אין איין קול.
 — וואָסער געלט? — מאַכט צו אונז דער איד תמ'עוואָטע
 און בלאָזט דעם רויך.

— וואָס הייסט וואָסער געלט? די אַכצענהונדערט...
— אַיִאָ? — ציהט ער אויס. — די אַכצענהונדערט?
פאַרפאַלען.
— פאַרפאַלען?
— פאַר — פאַ — לען!!!

די גאָלדשפיניערס

געשריבען אין יאהר 1909

די גאלדשפינערס

א קורצער אריינפאהר.

די „גאלדשפינערס“ — פרעגט זיי עפּים גרינגערס, ווי אזוי שפינט מען דאָס גאַלד? דאָס האָט מען זיי נאָר אזאָ נאַמען גע- געבען אין כתרילעווקע מחמת קנאה; מען איז זיי מקנא, פער- שטעהט איהר מיד, וואָס זיי זענען גרויסע פערדיענער. דאָס הייסט, קבצנים זענען זיי, ניט פאַר אייך געדאַכט, גלייך מיט אַלע כתר- ילעווקער ארעמע-לייט, נאָר אַז עס קומט פורים, פערדיענען זיי שטיקער מיט גאַלד. דער אויבערשטער האָט זיי געבענשט אַלע פון זיין ברייטער האַנד, יעדען מיט אַ בעזונדער טאַלאַנט, און מעג- שען מיט טאַלאַנט איז די וועלט מקנא. דאָס איז שוין אזוי אַלט, ווי די וועלט איז אַלט. מיר ווילען זיך דעריבער נאָר ניט אַפּשטע- לען אַפּילו אויף אַ מינוט און געהען אַריבער גלייך צו אונזערע בעשרייבונגען.

א.

דער קאַפּ פון די גאַלדשפינערס: נפתלי מיט די פיס.

נפתלי מיט די פיס איז אַ איד מיט סכנות-לאַנגע פיס, וואָס דזויבען זיך אָן ביי איהם כמעט פון דעם האַלז. קיין מענש איז ניט אימשטאַנד מיט נפתלי'ן צו געהן און ניט בלייבען פון הינטען;

ניט מחמת דער גאנג איז ביי איהם אזא גיכער, נגזר ווייל דער שפאן איז א ברייטער. אט, דאכט זיך, זעהט איהר איהם אויף דער זייט גאס. איהר טהוט זיך א ריהר — אהא, ער איז שוין אויף יענער זייט. די דאזיגע פיס — דאס איז נפתלי'ס קאפיטאל, זיינע כלי-זין, זיינע ברויטגעבער. בקיצור, נפתלי איז א איד א מעקלער.

קומט צו פאָהרען א פריץ קיין כתרילעווקע איין מאל איז א יובל, דערשמעקט נפתלי, אז א פריץ איז געקומען, טהוען איהם א טראָג די פיס אויף דער אכסניא: „אדוני פריץ, וואָס איז ריין באַגעהר?“ — און וואָס דער פריץ זאל ניט בעגעהרען, וועט איהם נפתלי ברענגען איין מינוט: א שניידער, א שוסטער, א שמייער, א דיענסט, א פערד, א טאראנטאס, א צירולניק, א פעלדשער, א מכשף, א שווארץ-יאָהר. קיין „ניין“ איז גאר נישטא ביי איהם. דער גאַנצער חסרון איז, וואָס נפתלי איז ניט איינער אויפ'ן ירד. פארהאן איז כתרילעווקע, אחוץ איהם, נאך מעקלערס. וויפיעל אידען, כמעט אזוי פיעל מעקלערס, און יעדענפאלס — מעהר מעקלערס, ווי פריצים.

פון דעם איז גרינג צו פערשטעהן, וואָס פאר גאלדענע געשעפ-טען נפתלי מיט די פיס מאַכט און ווי שען ער וואַלט אויסגעזעהן, ווען גאָט-ברודר-הוא זאל ניט מזכה זיין זיין ליעב פאַלק ישראל מיט דעם ליעבען, טייערען, פרייליכען, לעבעדיגען יום-טוב פורים. אין דעם דאזיגען ליעבען, טייערען, פרייליכען, לעבעדיגען יום-טוב האָט זיך ארויסבעוויזען נפתלי'ס טאלאַנט מיט זיין גאַנצען פראַכט און גלאַנץ. נפתלי איז א געבאַרענער אַרטיסט, און פורים-שפיעל איז ווי אַנגעמאַסטען פאר זיינע לאַנגע פיס.

אין פלוג וועט אייך אויסקומען אפשר קאַמיש, וואָס קעהר זיך אן פורים-שפיעל צו פיס? האָט קיין פאַראיבעל נישט, עס קעהר זיך אן זעהר שטאַרק! נפתלי איז נישט קיין אַחשורוש, נישט קיין המון, נישט קיין מרדכי און נישט קיין ושתן. ער איז נישט מעהר, ווי אַ ממוכן, אַ מין הויפמייסטער ביי'ם ענגי אַחשורוש; און ווער עס איז בעקענט מיט'ן בעריהמטען אַחשורוש-שפיעל,

דער וועט פערשטעהן, אז די ראליע פון ממוכן אין זעהר א וויכ-טיגע ראליע, אויף ממוכנ'ען, קאן מען זאגען, שטעהט דאס גאנץ צע שפיעל. דארף מען אריינרופען ושתי'ן, זי זאל קומען פאר'ן קעניג אחשורוש א נאקעטע, ווי די מאמע האט זי געהאט. — איז ממוכן. דארף זיך דער קעניג האלמען אין עצה, וואס טהוט מען מיט ושתי'ן, וואס זי וויל נישט געהן קיין נאקעטע, — איז ממוכן. דארף זיך מרדכי דורכרעדען דיפלאמאטיש מיט אסתר'ען, — איז ממוכן. הכלל — ממוכן דא, ממוכן דארט, ממוכן און ממוכן! און איהר בעדארפט זעהן, ווי אונזער ממוכן ארכייט מיט די פיס. אט האט איהר אייך א ביישפיעל:

עס עפענט זיך אויף די טיר און עט קומען אריין די פורים שפיעלער מיט'ן ברייטען „גוט יום-טוב“. נאטירליך, בלייבען אלע אקטיארען שטעהן הארט ביי די ווענד, מיט די הענד אראפ; נאר איין ממוכן טרעט-ארויס מיט די לאנגע פיס, מיט א שווערד אין דער האנד און מיט א פאפיערענעם ספאדיק אויפ'ן קאפ, א שפאן אהער, א שפאן צוריק — און שיט מיט גראמען, ווי פון א ראזשעק (בסוד דארף מען אייך אויסזאגען, אז די אלע גראמען, וואס איהר בעגעגענט אט דא, געהערען טאקי צו ממוכנ'ען, דאס הייסט, גפתי מיט די פיס האט זיי אליין אויסגעטראכט פון זיין קאפ):

„איד, ממוכן, דער הויפמייסטער,

פונ'ם קלוגען קעניג אחשורוש

דער שטאלמייסטער,

נין געשיקט צו ושתי'ן דער קעניגין,

זי זאל זיך פאר די געסט טון טאן פארניגן

א נאקעטע, א בארויסע, ווי ביים זיווען

אדם הראשון אין ג'ערן.

אריין, אריין, אריין,

מלכה ושתי דו מיין!

רייסט זיך אפ פון דער וואנד די מלכה ושתי (בערעל פאנ-

פאטש) און ענטפערט איהם אפ אויך מיט גראמען, און אייך

נפתלים ארבייט, אביסעל אונטער דער נאז און אביסעל מיט א
קוויטש אויף א וויינענדיגען ניגון פון חת-תורה:

„קומט אהער, אלע פרויען פון פרס ומדי
און אלע הארינטעס פון שושן,
וועלען מיר זיך מיט אייך
א ביסעל דורכשמוסאן.
הערט, ווי מיין געמאהל
וויעדערשפעניגט אין דער תורה,
גענוג ער איז א טפש, איז ער נאך
א שכור הגדול הגבור והנורא...“

דעמאלט ווערד ממוכן אַננעצונדען, טהוט א שפאז מיט
זיינע לאַנגע פיס היז און צוריק און הויבט אן שימען מיט גראמען,
זיין אייגענע ארבייט:

„וואָס זאָגט איהר אויף דער הולטייקע? געפעלט אייך
א שפראך?״

וואָס האָב איך דאָ מיט איהר צו רעדען א סך?
איך זאל וויסען, אז דער קעניג וועט ניט זיין אין כעס,
נעם איך אראפ דעם קאפ אט דער מרשעת...“

הויבט אויף דער קעניג אהשוּרוש (משה פלעצעל) א לאַנגען
שמעקען, ארומגעוויקעלט מיט גאלדפאפיער:

„פון מיינטוועגען מעגט איהר אייך אלע קעפען, שמער
כען אדער הענגון,״

אבי מע זאל נאך אהער דאָס ביסעל משקה ברענגון.
וואָס האָט איהר, מיניסטאַרען, אראפגעלאזט די נעזער.
אמעהר, גיסט בעסער אן פולע גלעזער,
וועלען מיר טרינקען וויין,
וועלען מיר שכור זיין,
ב׳ז׳ן ווייסען טאָג אַרײַן!״

האַפּט אונטער די גאַנצע קאַמפּאַניע:

„וועלען מיר טרינקען וויין,

וועלען מיר שכור זיין,

ביז'ן ווייסען טאָג אַרײַן!“

טרעט־אַרויס מרדכי (נחמיה דער שוסטער), אַיין אַפּגערייִסענער, מיט אַ האַרב און מיט אַ באַרד פון פּלאַכס, פּערנויגט זיך פאַר'ן קעניג און רעדט צו ממוכנ'ען און ווינקט עפּים זעהר מאַדנע מיט די אויגען, מאַכט מיט די הענד און זינגט מיט אַ מיטת־משונה־ניגון:

„היות ווי זיין מאיעסטעט איז אַיין אַלמן געבליבון,

און מע האָט אין אַלע 127 מדינות צעשריבון,

מע זאָל איהם ברענגען מיידלעך פון דער גאַרער וועלט,

פון שענעם יחוס און מיט געלט,

לכּן האָב איד פאַר איהם אַ כּלָה —

אַזאַ יאַהר מעג שוין זיין אויף אונז אַלע:

אַ מויד, ווי אַ צימעס, גריז אַזוי ווי גראַז,

אַ ביסעל אַ ראַבעטיני מיט אַ לאַנגער נאַז,

איהר נאַמען איז אסתּר,

קיין ברודער און קיין שוועסטער,

ניט קיין טאַטען, ניט קיין מאַמען,

ניט קיין פּריינד און ניט קיין קרובים,

אַ יונג קינד פון אַ יאַהר עטליכע און צוואַנציג,

אַחוץ שבתים און יום־טובים...“

טהוט ממוכן וויעדער אַ שפּאַן מיט די פּיס היז און צוריק,

רעדט מיט פּייער:

„אַדרבה, לאַז זי קומען אהער,

און זיך טון טאָן פאַר'ן קעניג אַ קעהר,

און אויב זי וועט איהם געפּעלען,

וועט ער איהר די קרוין אויפ'ן קאַפּ אַוועקשטעלען.

און דו, מאַנדריש, פאַר דיין שרכנות,

וועסטו באקומען אַ המױטאש מיט מאַהן שלח־מנות...
 אַרײַן, אַרײַן, אַרײַן,
 אַסתר מלכה רו מיין!"...

און ערשט דאָ הויבט זיך אָן דער רעכטער קנאַק: נפתלי'ס
 פיס זענען שטאַרקער פון אַייזען, אָז זיי טראַגען איבער אַזא
 פּוּרימ'דיג שטיקעל אַרבייט. דערפאַר אַבער לעקט ער אָפּ אַ פעט
 ביינרעל, וואָרום ער איז דאָך, קאַן מען זאָגען, דער רעזשיסער פון
 דער טרופע, דער בעל־הבית, דער מחבר און דער קאָסירער.
 — ער שפּינט גאָלד, שטיקער גאָלד, אַט דער איר, אָז עס
 קומט פּוּרים!

אַזוי זאָגען אויף איהם די כּתרי־לעווקער אירען. וואָס זענען
 איהם פשוט מקנא, ניט אַזוי אויף זיין טאַלאַנט, ווי אויף זיין
 פּרנסה.

ב.

די גאָלד שפּינערין: ריוועלע די זיסע.

כּתרי־לעווקע זאָל אַלע מאָג נוצען צוקער־לעקאַר, פּלאַדענס און
 פּלעד־לעך, אַזוי ווי מע נוצט דאָס דאָרטען פּוּרים צו שלח־מנות,
 וואָלט נפתלי מיט די פיס פּערשפּאַרען זיין אַ גאַנץ יאָהר אַ מעק־
 לער און פּוּרים אַ קאַמעדיאַנט. זיין ווייב, ריוועלע די זיסע, וואָלט
 איהם אויפהאַלטען מיט זיין גאַנץ הויזגעזינד מיט כּבוד. וואָרום
 אויב נפתלי איז בעריהמט מיט זיינע פיס, איז זיין ווייב ריוועלע
 גישט ווינציגער בעריהמט מיט איהרע הענד.

ריוועלע איז אויף דער פיגור אַ ווייבעלע אַ קלייניטשקע, אַ
 דאַרינקע, אַ טרוקענע, אַ פּערזעהעניש, און אַקעגען איהר מאָן נפתלי
 זעהט זי אויס, ווי אַ פּערטעל עוף. אַ קוק טהון אויף איהר —
 ווער וועט זאָגען, אַז דאָס ווייבעלע פּערזאָרנט אַ גאַנצע שטאַרט
 מיט צוקער־געבעקס, אַז עס קומט פּוּרים, ווען אירען שיקען אַיינער
 דעם אַנדערען שלח־מנות? מאַהלט אַיך, ס'איז פּאַרהאַן גאָך

ווייבער אין כתרילעווקע, וואס פערנעמען זיך מיט דער זעלבער פרנסה- ווער אבער פערמאגט אזעלכע גאלדענע הענד, ווי ריוועלען די זיסע? איהרע טארמען מיט איהרע לעקאכער, איהרע שטרודלען און מלכות-ברויטלעך, איהרע מאהנדלעך און אינגבערלעך, מיט איהרע געצוויקעלמע קישעלעך האבען זיך קונה שם געווען אין דער גאנצער וועלט און דערלאנגט אזש קיין יעהופעץ, דורך א מעשה, וואס האט זיך געטראפען. ומעשה שהיה כך היה:

איינער א ליץ פון די כתרילעווקער לצים, וואס זענען דארט מען אזוי פיעל, וויפיעל שטערען אין הימעל, האט זיך געוואלט מאכען א שפאס איבער דער שטאדט כתרילעווקע און איבער די פראדוקטען, משמיינס געזאגט, וואס די שטאדט גיט-ארונים. וואס זשע טהוט אזא ליץ? איז ער זיך מיישב איינמאל אויף א משי-קאוועס און שיקט אוועק דורך דער פאסט שלח-מנות פון די אויבער-דערמאנטע זאכען, וואס ריוועלען די זיסע גרייט און לכבוד פורים, צו זיינעם א רייכען קרוב קיין יעהופעץ. צום שלח-מנות האט ער בייגעלעגט א בריעה, זעהר שען געשריבען, אין וועלכען ער בעט דעם רייכען קרוב, ער זאל קיין פאראיבעל ניט האבען פאר'ן „שיר קעכטס, וואס ער שיקט איהם“, ווארום אין כתרילעווקע איז קיין „ע ר ג ע ר ע ש י ק ע כ ט ס ע ן“ נישט צו געפינען. ווי אי-בעראשט אבער, שטעלט אייך פאר, איז אט דער ליץ, אז ער בע-קומט פון זיין רייכען קרוב א דאנק-בריעה מיט א בקשה, ער זאל תיכף ומיד צענופקויפען פון די דאזיגע זיסע זאכען וויפיעל ס'איז נאר מעגליך און למען השם רעכט איינפאקען און אפשיקען דורך פאסט אויפ'ן נגיד'ס רעכענונג קיין יעהופעץ (ווער ווייסט ניט, אז נגידים בכלל, און יעהופעצער בפרט, האלטען פון דער אכילה, און האבען ליעב א זיסען ביסען?). פון דעמאלט אן ווערד פון יאהר צו יאהר ארויסגעשיקט צום נגיד קיין יעהופעץ א גאנ-צער טראנספארט פון ריוועלע'ס זיסע זאכען אויף פורים. און אט אזוי איז ריוועלע'ס נאמען געווארען מפורסם אזש אין יעהופעץ.

ג.

ש נ ט צ י י ט .

ריוועלע זאל אבער דארפען ארויסקוקען אויפ'ן יעחופעצער נגיד אליין, וואלט זי בלוי בעשטאנען. דער עיקר פדיון איז ביי איהר אויפ'ן ארט. די עטליכע טעג, וואס פאר פורים זעלבסט, האט ריוועלע די זיסע ממש קיין הענד נישט. בערעכענט אייד: אליין באקען, אליין פערקויפען, אליין פערפאקען און אליין רעכענען זיך מיט אלע בעלי-בית'טעם — צו די חשבונות אליין דארף מען האבען א קאפ פון א מיניסטער!

אט האט איהר אייד א מוסטער, ווי אזוי ריוועלע רעכענט זיך מיט א נגיד'ס א ווייב, וואס טראגט פערעלעד אין דער וואכען און הייסט שרה-פערעל:

— פון אייד קומט, שרה-פערעל, אזוי גרויס, ווי פאר א האלב טויז לעקאבלעד מיט ראזינקעס עובר לסוחר צו זעכס גראשען, זעכס מאל זעכס — וויפיעל איז זעכס מאל זעכס? דאכט זיך, דריי-און-דרייסיג? און פיער קומיש-ברויטלעד האט איהר גענומען צו אכט גראשען, עס קאסט מיך אליין צו זיעבען, איך זאל אזוי זיין געזונט, פיער מאל אכט איז אכט-און-פערציג; היינט צוויי פלעדלעד גרויסע און פארפעלעד און דריי פלעדלעד קליינע מיט פארפעלעד, וועל איך אייך רעכענען פאר די פלעדלעד ארום און ארום פינף שטיק צו פיער-און-צוואנציג גראשען, עס קאסט מיך טייערער, לאמיר ביידע אזוי זיין געזונט! פינף מאל פיער-און-צוואנציג וויפיעל איז? ס'זאל זיין זעכס מאל, וואלט דאך געווען א קערבעל מיט זעכס גראשען, און אז פינף מאל, איז, אפנים, אזוי גרויס, ווי א קערבעל און זעכס גראשען. וויפיעל-זשע האבען מיר אינאיינעם, הייסט עס: דריי-און-דרייסיג און אכט-און-פערציג איז צוויי-און-אכציג, און א קערבעל, איז אנדערהאלבען קערב לעד מיט צוויי-און-צוואנציג, געהט אראפ זעכס גראשען, איז וויפיעל בלייבט פון אנדערהאלבען קערבלעד מיט צוויי-און-זעכציג

קאָפּיקעס, אז מע נעמט אַראָפּ זעכס גראַשען? ניט קיין רובעל מיט נייענציג?

— אַ גוט יום־טוב! וואָסערע צוויי־און־זעכציג? וואו האָר בען זיך גענומען צו אייך צוויי־און־זעכציג?

אזוי צעשרייט זיך שרה־פּערעל, און ביידע ווייבער נעמען זיך צום חשבון וויעדער אַ מאָל פּונ'ם אָנהויב.

— זאָלט איהר מיר געזונט זיין, שרה־פּערעלע, דער חשבון איז דאָך, ווי אויפ'ן טעלער; אַ האַלב טויז לעקאָבלעד מיט ראָד זינקעס עובר לסוּחַר צו זעכס גראַשען אַ שטיקעל, איז זעכס מאָל זעכס — וויפּעל איז זעכס מאָל זעכס? ניט קיין צוויי־און־פּערציג? ...

— מזל־טוב! סע וואַכסט ביי אייך! פּריהער איז ביי אייך אויסגעקומען דריי־און־דרייסיג, איצט איז שוין געוואָרען צוויי־און־פּערציג! קיין עין־הרע ניט!

עס העלפט נישט. וויבאַלד עס קומט צו געלד, אזוי מוז מען אַנקומען צו אונז, מאַנסבילען. און ריוועלע רופט אָפּ נפתלי'ן פון די אַקטיאָרען, און נפתלי האָט פּיינט, אז מע רייסט איהם אָפּ פון דער אַרבייט, איז ער אין כּעס סכּנות.

— איין אַקציע מיט די ווייבער! קיין צוויי מיט צוויי קאַנען זיי אייך ניט צענויפּרעכענען. נו? אַרויס מיט'ן חשבון, נאָר גיך און געשווינד, דער טאַג שטעהט נישט!

אזוי זאָגט נפתלי מיט גרימצאָרן, און מע רעכענט איהם אויס דאָס גאַנצע צעטעל, ביידע ווייבער איז איין אַטעם. נפתלי האַרנט מיט צוגעמאַכטע אויגען, רעכענט אויף די פּינגער און ווערד גיך פּערפּלאַנטעט און פּערטומעלט און נאָך מעהר אין כּעס, און ער פּאַלט אַן אויפ'ן ווייב:

— איר האָב דיר געזאָגט טויזענד מאָל, אז וויבאַלד דו האַסט אזאָ קעצענעס מח און קאַנסט נישט צענויפּרעכענען קיין צוויי מיט צוויי, היינט וועלכע גוטע יאָהר טרייבט דיר, זאָלסט פּאַרקויפּען דיין סחורה הורט! לאַחדים פּאַרקויפט מען, איינציגוויין!

למשל: וואס האט איהר גענומען? א לעקאכעל? גיט אהער זעכס גראשען! נאך א לעקאכעל? נאך זעכס גראשען! א פלעדעל? לעגט-אנידער פיער-און-צוואנציג גראשען! נאך א פלעדעל? נאך פיער-און-צוואנציג גראשען!

שרה-פערעל דער נגידית שטעהט אפילו גיט אן די מעשה, מע זאל זיך מיט איהר רעכענען אט אזוי א, ווי מיט א קבצנ'טע, נאך זי האט קיין אנדער ברירה נישט. וואו וועט זי נעמען אזא צוקער-געבעקס-אויף שלח-מנות, אן גיט ביי ריוועלען? קומט פורים, איז ריוועלע די מיוחסת. איטליכער האט זיך זיין צייט, און אז מע דארף דעם גנב, נעמט מען איהם פון דער תליה... גיט אומזיסט איז איהר די גאנצע שטאדט מקנא:
— גאלדענע הענד... שיטאן גאלד... ביידע שיטען זיי אן זעק מיט גאלד, אז סע קומט פורים!...

ד.

דער יונגער גאלד שפינער: נח שניצלען.

וועמען גאט גיט א זיסע שטימע צום זינגען, וועמען הענד צום שפיעלען, וועמען פיס צום טאנצען; — נח'ן, נפתלי'ס עלטער-רען זוהן, האט די נאטור געבענשט מיט א טאלאנט צום שניצען. נאך אז נח איז געווען א קינד, איז ער ארומגעגאנגען א צע-קייילטער, א צעביילטער פונ'ם פאטער'ס קלעפ און פון דער מוטער'ס שטשיפאלקעס: „א יונגעלע זאל דיר האבען א טבע מאג ווי נאכט ארומגעהן און שניידען און בראקען און שניצלען און שניצלען און שניצלען!“

בכרי ארויסצושלאגען פונ'ם קינד דאס משוגעת פון „שניצלען“. האט מען איהם אפגעגעבען אין חדר אריין און אנגעזאגט דעם רבין הונדערט סאָל, ער זאל איהם איבערברעכען די הענד, טאמער וועט מען איהם זעהן האלמען א מעסערעל! זאל ער בעסער זעהן וואס מעהר לערנען! דעם רבינ'ס לערנען האט אבער נישט גע-

האלפען גארנישט: נח איז ארויס פון חדר מיט זעהר ווינציג תורה. דערפאר האט ער אבער ארויסגעוויזען זעלטענע בריה'שאפט צום שניצען. און געשניצט האט ער אלסדינג, וואס סע איז איהם געקומען פאר די אויגען. עס האבען זיך געפונען מבינים אין כתרילעווקע, וואס האבען געזאגט, אז ביי דעם בחור'על איז די הענר זיצט א רוח, ניט אנדערש; ווען ער זאל זיין אין א גרויסער שטאדט, וואלט פון איהם ארויס... זיי וויסען אליין נישט, וואס פון איהם וואלט ארויס. דערווייל מעגען איהם אפ-דארען די הענטלעך, ווארום ער האט צעשניצט אלע בענג מיט אלע שטענדערס, וואס אין בית-המדרש, אויסגעשניצט אויף זיי מענשעלעך מיט פויגעלעך מיט, להבדיל, חזירים... פאר די חזירים האט נח בעקומען א רעכטע פארציע פון טאמען. פון דער מאמען, פונ'ם רב און פונ'ם שמש און פונ'ם בעדער — ווער עס האט גע-האט גאט אין הארצען, דער האט איהם אריינגעלעגט, וויפיעל ס'איז אין איהם אריין:

— א יונגאטש קאן! אין א מקום-קרוש חזירים!...

דאס האט אבער ניט אנגעלערענט אונזער „שניצלער“. דער פונק, וואס האט געמליהעט ביי איהם אינוועניג בירושה פונ'ם גרויסען בצלאל, וואס איז הומש, האט איהם נישט געלאזט צורוח, ביז זיין טאלאנט האט זיך ארויסגעוויזען מיט זיין גאנצער קראפט דורך א צופאל, ווי אלע גרויסע ענטדעקונגען אין דער וועלט קור-מען אומגעריכט, דורך א זייטיגער סבה.

דאס איז געווען עטליכע טעג פאר פורים, האט מען איהם געקויפט א מתנה, א הילצערנעם גראנער מיט א המזקלאפער, אויף שלאגען המנ'ען אין בית-המדרש צו דער מגילה. נח האט דעם גראנער מיט'ן המזקלאפער בעטראכט פון אלע זייטען, שטילער-הייד צענומען אויף שטיקלעך און צענויפגעשטעלט צוריק — און דא איז איהם איינגעפאלען א געדאנק, אז ווען ער זאל נאך הא-בען מיט וואס, וואלט ער געמאכט א גראנער מיט א המזקלאפער, וואס וואלטען פערשטעקען אין גארטעל אלע גראנערס מיט

אלע המזקלאפערס פון דער גאנצער וועלט. נח'ן האט געפעהלט דערצו נאָר צוויי זאכען: מאַטעריאַל און אינ־סטרומענטען, דאָס הייסט, האַלץ און אַ מעסערעל. וואָס טהוט מען? מילא, מיט האַלץ איז קיין דאגה נישט: האַלץ קאָן מען אַוועק'לעק'ענען ביי דער מאַמע פון אונטער'ן אויווען. וואו נעמט מען אָבער אַ אינסטרומענט? אַ מעסערעל וואו קריגט מען? און נח איז געפאלען אויף אַ המצאה (א ליכטי־גער קאַפּל): ער האָט גענומען דעם גראַנער מיט'ן המזקלאַפער און איז אַרויס מיט זיי אויפ'ן מאַרק פּערקויפּען, און פאַר'ן געלד וועט ער קויפּען אַ מעסערעל. האָט זיך אָבער געטראַפּען איין אומגליק (מיט אלע ערפינדער טרעפּען זיך אומגליקען!): דער ערשטער קונה, וואָס נח האָט זיך צו איהם געווענדט, ער זאל ביי איהם קויפּען אַ מציאה, האָט איהם אָנגענומען ביי דער האַנד און צוגעפיהרט גלייך צום פּאַטער:

— וואָס איז די מעשה, רב נפתלי, אייער קליינער האַנדעלט שוין מיט גראַנערס?

דאָס פּערשטעהט אַ מינדסט קינד, אז קודם כל האָט דער ערפינדער בעקומען זיין פאַרציע פּעטש, וואָס איהם קומט, און ערשט נאָכדעם, אז נפתלי האָט זיך גענומען צום זוהן אויספאַרשען, אויף וואָס דאַרף ער אַזוי נויטיג געלד, און אז נח האָט איהם דורך טרערען זיך מודה געווען, דערצעהלט דעם אמת'ען אמת, וואָס איהם קוועטשט, האָט איהם דעמאָלט דער פּאַטער ערשט מקיים פּסק געווען, איהם אָנגערופּען מיט'ן נאָמען „בהמה בצורת פּערד" און האָט איהם געקויפּט אַ מעסערעל און האָט איהם אליין אויסגעקלויבּען האַלץ, און נח האָט זיך אַוועקגעזעצט אַרבייטען אויף אלע כלים, עס האָט געברענגט ביי איהם אונטער די הענד, אַזוי אז אין איין טאָג זענען בעשאַפּען געוואָרען עמליכע גראַנערס מיט המזקלאַפּערס, נאָר אַזעלכע, וואָס די שטאַרט איז געגאַנגען קוקען אויף חרושים, און אלע האַבען אַפּגעגעבען נפתלי'ן מול־טוב:

— איהר האָט שוין, רב נפתלי, מיט אייער זוהן גאָר נישט וואָס צו זאָרנען. ער איז שוין אַ פאַרזאָרגטער...

פון דעמאָלט אָן ווייסט שוין די גאַנצע שטאָדט פון איין עק ביז'ן אנדערען, אַז אַ גראַנער אין גלייכען געלד, אָדער אַ המון קלאַפער, אָדער אַ קאַלאַקאָטקע אויף פורים — דאָס קריגט מען ביי נפתלים זוהן, נח שניצלער. און וויפיעל נח זאָל ניט אָנגרייטען קיין סחורה, ווערד זי אויסגעפערקויפט עד לפּס. אַלע יאָהר, אַז דער פורים געהט אוועק, קאָנט איהר הערען פון נח'ן די אייגענע ווערטער:

— היינטיגס יאָהר איז געווען אַ יאָהר פון גראַנערס. נישט אומזיסט איז די שטאָדט מקנא נפתלי'ן אויף זיינע קינדער:

— אַ הצלחה פון גאלדשפינערס! — זאָנט כתרילעווקע מיט אַ זיפץ. — נישט גענוג, ער פאַרדיענט פון איין זייט און זי פון דער אנדערער זייט, שיטען אָן גאָלד, אַז סע קומט פורים, דאַרפֿען זיי נאָך האָבען אַזעלכע גאלדענע קינדער!...

ה.

די קליינע גאלדשפינערלעך.

אויב איהר ווילט זעהען אַ שענס און ס'זאָל אייך ניט קאָסטען טייער, טאָ פאַהרט זיך דורך, זייט מוחל, אויף פורים קיין כתרילעווקע, שטעלט זיך אָפּ אויף וואָס פאַר איין אַכסניה איהר ווילט און קוקט דורכ'ן פענסטער אין דרויסען אַרויס, וועט איהר עפּיס זעהען. פון גאַנץ פרייה אָן טיאָפּקען איבער דער בלאָטע, לויפען, ווי די פער'סמ'טע מיין, פון איין שטוב אין דער אנדערער, יונגלעך מיט מיידלעך, אונטערגעבונדען מיט פעטשיילעס, צום מיינסטען באַרוויסע, האָמט ס'איז נאָך קאָלט אין דרויסען און סע וועהט אַ שנייעלע. אין די הענד האַלטען זיי אָדער גרויסע בעקענס, אָדער טעלער און טעלערלעך, אָדער שאַלען און שעלעבלעך. איבערנעך דעקט מיט ווייסע טישטיכלעך. דאָס טראַגען אירישע קינדער

שלח-מנות, וואָס די כתרילעווקער ווייבער שיקען איינע דער אנדער-
דער, בייטען זיך מיט די פורימ'דיגע גוטע זאכען, וואָס ריוועלע
די זיסע האָט אָנגעגרייט.

— איטע-לאה האָט מיר געשיקט צוויי פלעדלעך מיט אַ מלכות-
ברויטעל, מיט אַ צוקערלעקאכעל און מיט צוויי מאַנדעל-בייגע-
לעך — שיק איד איהר אָפּ צוריק איין פלעדעל מיט צוויי מלכות-
ברויטלעך, מיט צוויי צוקערלעקאכעל און מיט איין מאַנדעל-
בייגעלע. און יענטע-מירעל האָט מיר געשיקט אַ קישעלע מיט
צוויי קומיש-ברויטלעך, מיט צוויי שטרודלען און מיט אַ מאַהינר-
דעל — שיק איד איהר אָפּ צוריק צוויי קישעלעך מיט איין קומיש-
ברויטעל, מיט איין שטרודעל און מיט צוויי מאַהינדלעך.

אזוי קאָמבינירען די כתרילעווקער דאָמעס די שלח-מנות'ען
קונציג און מיט אַ רעכענונג, ס'זאָל אויסקומען אי פיון, אי ניט-
פערשעמט, אי איינס אויף איינס. און מחמת די שטאַרט לעבט
צווישען זיך פריינדליך, איז דאָ זעהר אַ סך ערטער אויף צו שיקען
די שלח-מנות'ען. דורך אייגענע דיענסטען אָדער קינדער איז אונ-
מעגליך דאָס אויספיהרען. מע מוז אַנקומען צו פרעמדע. דע-
מאָלט ווערד אַ יקות אויף אַרעמע יונגלעך און מיידלעך, וואָס
האַבען פיס און ווילען פערדיענען אויף פסח.

גליקליך זענען יענע פאָטער-און-מוטער, וואָס פערמאָגען וואָס
מעהר יונגלעך און וואָס מעהר מיידלעך. אין כתרילעווקע זענען
פארהאן אַ סך אזעלכע גליקליכע; נאר גליקליכער פון אלע זענען
די גאָלדשפינערס, ווייל אזוי פיעל מיידלעך און אזוי פיעל יונגלעך,
ווי ביי נפתלין, איז זעלטען צו געפינען אפילו אין כתרילעווקע.
וויפיעל נפשות — קאן איד אייך אַקוראַט ניט זאָגען; פרעמדע
קינדער טאָר מען ניט צעהלען, לאָזען זיי וואַכען געוונדערהייט,
וועמען מאַכען זיי קאָלי? ווינטער ליגען זיי אונטער'ן אוווען
נאָקט, איינס אויף דאָס אנדערע, אזוי ווי די ווערים, און זומער-
לעבען וואַלגענען זיי זיך אין דרויסען אויפ'ן מיסט, שפיעלען אין
„באָבקעלעך“, אָדער אין „קאָמער-קאָמער-הויז“, אָדער אין „וויפיעל

מייל איז צו אייך צעהלט אייך", אדער מע „לאזט א רענען", דאס הייסט, מע הויבט אויף אזא שטויב, אז עס ווערד פינסטער אין גאס, מע קאן דערשטיקט ווערען! דעמאלט פליהען פעטש מיט קולאקעס, מיט בעכענצים, מיט קללות, וואס געפינען זיך ניט אין דער תוכחה:

— א. געהן זאלט איהר אויף קוליס! שמעהן זאלט איהר פראווצעם! זיצען אין געהאקטע וואונדען! ליגען אין ווערים! ... דערפאר אבער, אז עס קומט פורים, פיהלט חברה קלייני-ווארג, אז זיי האבען אויך עפיש א ווערטה, און א גרויסען ווערטה. מע צערייסט זיי דעמאלט אויף שטיקלעך. א כתרילעווקער מאדאם, אז זי בעשטעלט בעצייטענס ביי ריוועלען שלח-מנות, בעשטעלט זי שוין מיט א קינד, א יונגעל אדער א מיידעל, אויף צו טראגען דעם שלח-מנות. און ריוועלעס קינדער, די יונגעלעך מיט די מייד-לעך, צעלאזען זיך איבער אלע גאסען פון דער שטאדט, מיט איבער-געדעקטע בעקענס, שאלען און שעלעכלעך; די בעקלעך ביי זיי פלאמען, די שמערנס שוויצען און די אויגען ברענען. זיי בע-געגענען זיך אפטמאל איינס מיט'ן אנדערען אין דער בלאטע, נאך זיי האבען קיין צייט נישט אפשטעלען זיך אפילו אויף א מי-נוט, א קוק טהון איינס דאס אנדערע אין שלח-מנות אריין. נאך לויפענדיג פארביי, ווארפט מען זיך דורך מיט האלבע ווערטער, וואס א זייטיגער מענש וועט זיי אפשר נישט אינגאנצען פערי-שמעהן:

- פעטעלעלע! וואוהין?
- צו לאה'צי די גראבע. און דו, קרומע פיסעל?
- צו אלטעריכע מיט די לאקשען... עפיש געמאכט?
- נאך א מין! און דו?
- איך האב שוין א קערבעל מיט צוויי פערציגער מיט א גילדען מיט צוועלף גראשען. און דו וויפיעל?
- קיין צייט געהאט איבערצוצעהלען. נאך כ'האב מורא. אז מעהר ווי דו.

— וויש אפ די נאז!

— ברעד דעם קאפ!

און מע צענעהט זיך, דער אהער, דער אהין.

די כתרילעווקער בעלי-בתים זיצען שוין לאנג ביי דער פורימ'דיגער סעודה, זינגען „שושנת יעקב“, קלויבען פערגעניגען פון נפתלי מיט די פיס און פון זיינע פורים-שפיעלער, און נפתלי'ס קינדער לויפען נאך אלץ ארום פון שטוב צו שטוב מיט די שלח-מנות'ען און נעמען צענויף ביי דער שטאדט די גראשענס. און די שטאדט טרייבט מיט זיי קאטאוועס:

— יונגעלע, קום נאך אהער, וועמענס ביזט דו? ניט נפתלי'ס?

— נפתלי'ס.

— האסטו חאטש אנגעשלאגען היינטיגען טאג א הונדערטער,

צי עפיים ווינציגער?

— חי-חי.

— זאג, שעם זיך נישט.

— חי-חי.

— אט אזוי, ווי איהר קוקט דאס אן מיט'ן געלעכטערעל

„חי-חי“, וועט דאס ברענגען אהיים א פולע קעשענע מיט גאלד! ...

א שטוב פון גאלדשפינערס!

ו.

די גאלדשפינערס ביי דער סעודה.

כתרילעווקע איז שוין לאנג אויפגעשטאנען פון דער פורימ'דיגער סעודה. א סך טראכטען מכה לעגען זיך שלאפען, און נאך מעהר שלאפען שוין און חראפען גאנץ געשמאק נאכ'ן ביסעל משקה, וואס מע האט נענומען צוליעב דער שפחה, וואס מע האט גע'פטר'ט א שונא — חמ'ען. נאך איין משפחה האט זיך ערשט אוועק געזעצט צום טיש אפרעכטען די סעודה, אויפגעשניטען דעם גרוי-

סען געפלאכטענעם קוילעטש און זיך גענומען צו דער ארבייט לעבעדיג, פרויליך.

דאס זענען — די גאלדשפינערס.

אלע זענען זיי אויסגעהונגערט, מיער, פיהלען נישט די פיס אונטער זיך, און אלע האבען צו דערצעהלען פונ'ם טאג מעשיות, גאנצע פעק מיט מעשיות! נפתלי — פון זיינע פורים-שפיעלער, ווי גוט זיי האבען היינט געשפיעלט, אויסגעצייכענט גוט! נאך איין ושתי האט אביסעל אונטערגעהונקען אויף דער עברי.

— ס'זאל אויף איהם קומען א חלירע ביו חול-המועד פסח! וויפיעל מע לערענט איהם, אט דעם ושתי'ן, ער זאל זאגען: „ווי-ע דערשפעניגט אין דער תורה“ — קומט ביי איהם אויס אויף זיין פאנפע: „פינף הונדערט אין דער גזירה“, וואסער גזירה, א רוח אין דיין שוועגער'ס טאטען אריין? נאר געה רעד מיט א פאנפעוואטע נאני!

דאס דערצעהלט נפתלי. און ריוועלע האט צו דערצעהלען נאך שענדערע זאכען, פון איהרע קונה'טעם, וואס דינגען זיך ביו'ן ביין. איינע א דאמע האט זיך מיישב געווען און האט גאר גע-וואלט אוועק'גנב'ענען א פלעדעל.

— מאהל דיר, נישט ביי מיר גנב'עט מען. „וויפיעל פלעד-לעד, זאג איד, מאראם, האט איהר אפגעלעגט?“ זאגט זי: „פיער“. זאג איד: „נו, און דאס פינפטע וואס איז?“ ווערד זי רויט און מאכט צו מיר: „ס'איז דען אויף א פלעדעל?“ זאג איד: „וואס דען איז דאס, א וואנטזייגער?“ זאגט זי: „איד האב געמיינט, אז ס'איז א האניגטייגעל“. זאג איד: „נו, און א האניגטייגעל איז א הונט?“...

אזוי דערצעהלט ריוועלע. און די מעשיות, וואס נח האט צו דערצעהלען, דרעהען זיך, געוועהנליך, ארום א גראגער.

— היינטיגס יאהר איז געווען א יאהר פון גראגערס. אלע האבען זיך געהאפט צו גראגערס. נאך גראגערס, גראגערס און גראגערס. איד ביו נאך געכמען בייטאג געבליבען אהן איין גראג-

נער. קומט-צו אלע מאל צו מיר איין אנדער איד, איד זאל איהם גע-
בען א גראנער. זאג איד: „איד האב נישט קיין גראנערס“. זאגט ער:
„ס'איז נישט קיין תירוץ, דו מוזט מיר געבען צוויי גראנערס!“
זאג איד: „וואו זאל איד אייך נעמען גראנערס?“ זאגט ער:
„וואו זענען דייע גראנערס?“

— וועסט אמאל אויפהערען צו גראנערען, צי ניין?

אזוי זאגט צו איהם דער פאטער, און נח לאזט אראפ די אוי-
גען, בויגט זיך אן און שנייצט אויס די נאז אונטער'ן טיש. דאס
געפעלט דוקא דער חברה קליינווארג. איצט איז געקומען אויך
זייער צייט צו דערזעהלען גליקען פון זייער שלחמנות טראגען;
פארהאן אזוי פיעל צו דערזעהלען און צו דערזעהלען, אז ס'זעט
האפען ביו פסח. דערווייל איז ערשט פורים, און מען איז אויס-
געמיערט פונ'ם טאג, און מע דארף געהן שלאפען.
און יונגווארג צעגעהען זיך אויף זייערע ערטער הינטער'ן
אויווען, פאלען, ווי די סנאפעס, און ווערען אנשלאפען מיט'ן זיסען
שלאף פון גליקליכע מענשען, וואס האבען געהאט א גוטען, א
געראטענעם יריד...

?

די גאלדשפינערס צעהלען דאס גאלד.

עס איז שוין העט-ווייט אין דער נאכט. כתרילעווקע האלט
שוין לאנג אין רעכטען שלאף נאך דער גרויסער פורים-דינגער סעודה
מיט די שלחמנות'ען. נאך צוויי פארשוניגען אין דער גאנצער
שטאדט זענען נאך וואכעדיג און טראכטען אפילו נישט וועגען
געהן שלאפען. דאס זענען די גאלדשפינערס, נפתלי מיט די פים
און זיין ווייב ריוועלע די זיסע. שטיל האבען זיי צוגעשלאסען די
טיר, פערחהנגען די פענסטער און האבען זיך גענומען צו דער
קאסע. זיי ווילען צענויפרעבענען דאס ביטעל מוממ'ס, וואס די
גרויסע גאלדשפינערס מיט די קליינע גאלדשפינערלעך האבען

אריינגעבראכט אין דעם דאזיגען נליקליכען טאג, און קאנען נישט. זיי צעהלען און צעהלען און קאנען נישט איבערצעהלען; אדער ער האט א טעות אין חשבון, אדער זי האט א טעות. זיי ברענען איינעם אויף דאס אנדערע.

— קיין צוויי מיט צוויי זאל א אידינע נישט קאנען איבער-צעהלען!

אזוי זאגט דער מאן, און דאס ווייב ענטפערט איהם:

— נו, פאר וואס זשע צעהלסט דו נישט, אז דו קאנסט, בעל-חשבון מיינער?

— צעהל דו, דו קאנסט בעסער!

— ניין, צעהל דו, דו קאנסט בעסער!

איהר זאלט גאר קיין מורא נישט האבען, טאמער חלילה צע-קריענען זיך מאן און ווייב. איצט איז נישט קיין צייט פון קריענען זיך. איצט דארף מען מאכען א רעכענונג, וואס מע קאן און וואס מע דארף און וואס מע מוז קויפען: שוכווארג פאר זיך און קא-פאטסקעלעך מיט קליידלעך פאר די קינדער — דאס איז נומער איינס. היינט מצה אויף פסח? היינט שמאלץ? א דייזשקעלע בארשט? א זעקעל קארטאפלים?... און מערקווירדיג! וויפיעל זיי זאלען נישט רעכענען, וויפיעל זיי זאלען וועלען זיין אויסברענגערס, פרע-סערס, געלד-ברענערס, שארלאטאנעס פון דער וועלט, קומט אויס, אז ס'וועט נאך אלץ זיין גענוג, סיי אויף שוכווארג פאר זיי, סיי אויף קאפאטסקעלעך מיט קליידלעך פאר די קינדער, סיי אויף מצות מיט שמאלץ, מיט א דייזשקעלע בארשט, מיט א זעקעל קאר-טאפלים אויף פסח...

און ביי זיי ביידען צעפלאקערען זיך די פנימ'ער און צע-ברענען זיך די אויגען, די בעקלעך ווערען רויט און די הערצער זואכטען, און ביידע פיהלען זיי, אז די וועלט, וואס גאט האט בעשאפען, איז, כלעבען, גאר נישט אזא שלעכטע וועלט, און די מענשען זענען, כלעבען, גאר נישט אזעלכע שלעכטע מענשען.

נישט מעהר, וואס אידען זענען מקנא אויף פרנסה, פערניגען נישט,
טאמער האט איינער א גוטען טאג, איין טאג א גוטען!
— פארברענט זאל ווערען אט דאס כתרילעווקע! א שטארט
פון נישט-פארניגערס!

אזוי זאגט נפתלי, און ריוועלע נעמט זיך אן דער שטארט'ס
קרוודע:

— ארעמע-לייט, משטיינס געזאגט...
— ארעמע-לייט, זאגט זי? אלץ הייסט ביי איהר ארעמע-
לייט, הע-הע! כתריליקעס! דלותים! שלעפערס! בעטלערס!
קבצנים! דלפנים! עניים ואביונים!!
— ניט דא געדאכט! — זאגט ריוועלע מיט שרעק. זי האט
פשוט מורא פאר א גוט אויג.

און פון דרויסען לאזט זיך הערען, מע ווייסט נישט פון וואר-
נען, א ווייט קרעהען פון א בעקאנטען האהן, איין אלטער חזן מיט
איין אויסגעזונגענער כלי. אנהויבען הויבט ער אן דוקא נישקשה'דיג,
מיט'ן ברען און מיט'ן קוויטש, און אויסלאזען לאזט ער אויס מחילה
שוואכליך, אויף דער נידעריגסטער אקטאווע, און עפּים ווי מיט
א וויעדערזאנאנד:

— קו! — קא! — רי! — קאו! — או?
עס קומט אויס גלייך, ווי ער וואלט זיך אליין פרעגען א
קשיא:

— אלטער נאר! וואס שרייסט דו?
אין דרויסען איז בלויליך, עס שאריעט אויף טאג.

בערעל-ציוויק

דערזעהלס וואונדירים סון אמעריקא.

געשריבען אין יאהר 1915

בערעל-אייזיק

„אמעריקא איז א לאנד פון בלאף“ ... „אמעריקאנער בלאף פערס“ ...

אזוי זאגען די פרעמדע. גרינע חיות — זיי הויבען ניט אן צו וויסען וואס זיי זאגען. אמעריקא מעג הייצען די פעטשערעס אין כתרילעווקע, און אונזער בערעל-אייזיק וועט פערשטעקען אין גארטעל אלע אמעריקאנער בלאפערס!

איחר קאנט פערשטעהן ווער בערעל-אייזיק איז, אן טאמער מאכט זיך ביי אונז אין כתרילעווקע, איינער האט זיך אביסעל פעררעדט, אויף אייער אמעריקאנער לשון וועט דאס הייסען: ע ר ה א ק ט א ט ש י י נ י ק, שטעלט מען איהם אפ מיט די ווערטער: „בערעל-אייזיק האט דיר געלאזט גריסען“ — שטויסט ער זיך שוין אן וואס מע מיינט און ער ווערד אנשוויגען.

איין אנעקדאט דערצעהלט מען ביי אונז אין כתרילעווקע פון איינעם א אידען א חצוף, וואס איז זעהר כאראקטעריסטיש פאר בערעל-אייזיק'ען. פסח איז דער מנהג ביי די גויים, אן זיי בעגעגענען זיך, זאגען זיי זיך אן איינס דאס אנדערע א גוטע בשורה, אן כריסטוס איז לעבעדיג געווארען — „כריסטאס וואָ סקרעס“. דערויף ענטפערט איהם דער צווייטער: „וואאיסטינו וואסקרעס“ — ס'איז אמת, הייסט דאס, ער איז לעבעדיג נע- וואָרען... טרעפט זיך א מעשה, בעדארף א כריסט זיך בעגענער עזן מיט יענעם אידען דעם חצוף און מכבד זיין איהם מיט'ן פסוק

„כריסטאס וואַסקרעס“... ווערד איהם שלעכט, דעם אידען: וואָס זאָל ער טהון? ענטפערען דעם גוי „וואַאיסטינו וואַסקרעס“ — ווייסט ער, אַז ס'אַליגען און ס'איז קעגען אונזער גלויבען... זאָגען איהם: ניין, ער איז ניט לעבעדיג געוואָרען — קאָן מען דאָך האַפען פאַר אַזעלכע ווערטער אַ מיאוס'ען פּסק... איז ער זיך מיישב און רופט זיך אַן צום כריסט: „יא, איד האַב עס שוין געהערט היינט פון אונזער בערעל-אייזיק'ען“...

היינט שטעלט אייך פאַר, אַז אַט דער בערעל-אייזיק איז אוועק קיין אַמעריקא, אַפגעווען דאָרט היבשע עטליכע יאָהר און איז געקומען צוריק — וואָס פאַר וואַונדריים דער איד האַט זיך אַנגעדערצעהלט פון דעם אַמעריקאַ!

„ערשטענס — דאָס לאַנד, אַרץ זבת חלב ודבש. מענטשען מאַכען געלט, מע זשעברעוועט מיט ביידע הענט, מע שאַרט גאַלד! און געשעפטען, „כיוזעס“ הייסט דאָס דאַרטען, איז פאַרהאַן אַזוי פיעל, אַזש דער קאַפּ דרעהט זיך! וואָס איהר ווילט — דאָס טהוט איהר. ווילט איהר אַ פאַבריקע — איז אַ פאַבריקע, עפענען אַ סטאַרקע — איז אַ סטאַרקע. שטופען אַ פּושקאַר — איז אַ פּושקאַר. אַניט — נעמט איהר זיך צו פּעדלעריי, אַדער איהר געהט אַרבייטען אין אַ שאַפּ — אַ פרייע מדינה! איהר קאַנט אייך גע-שוואַלען ווערען פון הונגער, אויסציהען זיך אין גאַס, וועט אייך קיינער ניט שטעהרען, קיין וואָרט ניט זאָגען...“

„היינט די גרויס פון די שטערט! די ברייט פון די גאַסען! די הויך פון די הייזער! פאַרהאַן דאָרט אַ „הייזקע“, רופט מען זי די „וואַלוואָרט“, שפאַרט אַן דער שפיץ קוימען גלייך אין דער חמאַרע אַרין און נאָך העכער; אַ סכרה, אַז די הייזקע פאַרמאַגט עטליכע הונדערט עטאַזשען. ווי אַזוי קויכט מען אַרויף אויפ'ן בוידעם? דורך אַזאַ לייטער, וואָס מע רופט איהם „עלעווייטער“. אַז איהר באַדאַרפט האַבען עמיצען אויפ'ן אויבערשטען עטאַזש, ועצט איהר זיך אַוועק אונטען, אויפ'ן עלעווייטער, גאַנץ פריה.

קומט איהר צו פאָהרען אַהין אַרויף ערשט פאַרנאַכטליך, אזוי אַרום
מנחה צייט.

„איך בין אַ בעלן געווען אַמאַל זיך דורכפאַהרען אַרויף, אַ סוף
טהון אויף אַ טשיקאוועסט, וואָס טהוט זיך דאַרט — האָב איך קיין
חרטאָ נישט. דאַס, וואָס איך האָב דאַרטען געזעהען, וועל איך שוין
נישט זעהן קיינמאַל. און ווי איך האָב געפיהלט — לאָזט זיך נאָר
נישט באַשרייבען. שטעלט אַיך פאַר, איך שמעה מיר פון אויבען
און סוף מיר אַראָפּ, פלוצים דערפיהל איך אויף מיין לינקער באַק
עפּים אַ מאַדנע קעלט און אַ גלאַטע, עפּים ווי אייז; און נישט
ווי אייז, נאָר ווי שטאַרק פאַרקיהלטע פעטשאַ, גליטשיג און דריי-
ליוואַטע. איך דרעה-אויס פאַוואַלי דעם קאַפּ לינקס, איך טהו אַ
סוף — ס'איז די לבנה.

„היינט דאַס לעבען זייערס איז נאָר געיאַנגט, און נאָר גע-
לאַפען, און נאָר געהאַפט זיך. „אַריהאַפּ“ הייסט דאַס ביי זיי.
אַלסדינג איז בחפּזון, און אפילו עסען עסט דאַס אויך אויף איין
פּוס. מע האַפט זיך אַרײַן איז אַ רעסטאַראַן און מע הייסט זיך
געבען אַ שנאַפּס, און אויף צו פאַרבייסען האָב איך אַליין געזעהען,
זוי מען האָט איינעם דערלאַנגט עפּים אויף אַ טעלער, אַ פּריש,
אַ צאַפּעלדיגס, און ביז ער האָט דאַס צעשניטען, איז איין האַלב
אָוועקגעפלויגען אויף איין זייט, די אַנדערע האַלב אויף דער אַנד-
דערער זייט, און דער חברה־מאַן איז פאַרטיג געוואַרען מיט זיין
אַנבייסען.

„פון דעסטוועגען זאַלט איהר אַנקוקען ווי געוונט זיי זענען!
אַייזען! גבורים! ביי זיי איז אַ מאַדע שלאַגען זיך אין סטריט,
אין מיטען גאַס הייסט דאַס. נישט זיי מיינען אויך שלאַגען.
הרג'ענען, אונטערשלאַגען איין אויג, אויסשלאַגען אַ פאַר ציחה.
ווי ביי אונז. חלילה! נאָר גלאַט אזוי, מע פאַרקאַמטשעט די אַרבעל
און מע נישט זיך קלעפּ, מע וויל זעהן ווער וועמען. ביי זיי ווערד
עס אַנגערופען אויף זייער לשון: מע פ י ט ע ל ט זיך. איינ-

מאל בין איד גענאנגען שפאציערען אין די בראַנקס, געטראַגען מיט זיך אביסעל סחורה, געהען אַקעגען מיר צוויי באַיעס, לויפערס, יונגאַטשעס הייסט דאָס, און טשעפען זיך צו מיר — זיי ווילען זיך פייטלען מיט מיר. זאג איד: „נאָסער — איד פייטעל זיך ניט.“ אַהינדאַהער, זיי לאַזען מיר ניט געהן ווייטער. בין איד זיך מיישב, אז איהר זענט יא אַזעלכע, וועל איד איד באווייזען, ווער עלטער איז. און געה און לעג אַוועק דאָס פעקעל און וואַרף אַזאַפּ די קאַפּאַטע, און אז איד הויב אָן האַפען קלעפּ — קוים אַ לעבעדיגער אַרויס פון זיערע הענט! אז זיי זענען צוויי און איד בין איינער! פון דעמאלט אָן פייטעל איד שוין מעהר ניט, מע זאל מיר אַפּגילטען.

„היינט זייער לשון! אַלסדינג איז ביי זיי פאַרקעהרט און ווי אויף צו־העכעס. למשל, אַז ביי אונז איז קיך — איז ביי זיי קיטשען. אז ביי אונז איז קצב — איז ביי זיי בוטשער. אז ביי אונז איז אַ שכן — איז ביי זיי אַ נעקסדאַריגער. אַ שכנה — אַ נעקסדאַריגע. אַ בעל־הבית'טע — אַ לענדלאַריכע. אַלסדינג קאָפּיר פויר. אַנומעלטען האָב איד געוואַלט קויפען אַ האָהן אויף שלאַנגען כפרות. זאג איד צו דער מיסעס, זי זאל מיר קויפען אַ הוהן. פרעגט זי מיר: „אַ הוהן גאָר? אַ הוהן איז דאָך פאַר מיר!“ זאג איד: „לאַז זיין אזוי — אַ הוהן פאַר מיר און פאַר אייך אַ הוהן.“ זאגט זי: „וואוהין?“ איז זי נאָך אַ ליטוועטשקע אויף צו די צרות! און ביי די ליטוואַקעס וועט איהר דען דערגעהן אַמאָל אַ טאַלץ? אַז אַ הוהן איז ביי זיי אַ הוהן, און אַ הוהן אַז זאג איהר: „קויפט מיר דעם דזשענטעלמען פון די היהנער.“ אודאי האָט זי פאַרשטאַנען און ערשט דעמאלט מוזט געווען מיר מיט'ן שענעם וואַרט „אַלרייט“, וואָס איז כמעט אַלץ איינס, וואָס ביי אונז „מהכתחתי, פאַר וואָס ניט? אַד, מיט'ן גרעסטען ביזן!“... „היינט דעם כבוד, וואָס מיר אירען, האַבען דאַרטען! קיין אומה ולשון איז דאָרט ניט אזוי געהויבען, געהויבט און געד-

קרוינט, ווי דער איד. א איד איז דאָרט נאָר אַ גאַנצער ציימעס. עס איז נאָר אַ יחוס, אַז מען איז אַ איד. איהר קאַנט באַגעגנען נען, למשל, סוכות אַ אידען איז מיטען „פיפטע עוועניו“ מיט אַ לולב און מיט איין אתרוג און האַט קיין מורא ניט, מע זאָל איהם דערפאַר איינזעצען. אַז איד זאָג אַייד, אַז מע האַט דאָרט ליעב דעם אידען, איז דאָך ניט שייך. פיינט האַט מען דאָרט נאָר אַ אידישע באַרד און פאות. „וויסקעס“ הייסט דאָס אויף זייער לשון-דערזעהען זיי אַ אידען מיט וויסקעס, לאַזען זיי דעם אידען צורוה, נאָר די וויסקעס ציפען זיי איהם אַזוי לאַנג, ביז ער מוז זיי אַראַפֿ-נעמען, אַפּגאַלען. דעריבער זענען דאָרט דאָס רוב אידען אַהן בערד און אַהן וואַנסים. דאָס פנים גלאַט ווי אַ מעלער. שווער צו דערקענען, ווער ס'א איד און ווער ניט. אַז ניט קיין באַרד און ניט קיין לשון, סיידען נאָכ'ן אימפעט, בעת ער געהט, און נאָכ'ן מאַכען מיט די הענט, בעת ער רעדט... ווייטער זענען זיי אידען. אידען מיט אַלע פישטשעווקעס. היטעו-אַפֿ אַלע אידישע מנהגים, האַבען ליעב אַלע אידישע מאַכלים, האַלמען פון אַלע אידישע יום-טובים. פסח איז פסח. מצות באַקט מען דאָרט אַ גאַנץ קיילעכיג יאָהר, און אויף חרוסת איז דא אַ באַזונדערע פּאַבריקע, א „פעקטאָרי“ הייסט דאָס דאָרטען. טויזענדער און טויזענדער אר-בייטער זיצען אין דער פעקטאָרי און זיי „מאַנופעקטשורען“ חרוסת. און אויך פון כרפס און פון מרור מאַכען דאָרטען אידען אַ לעבען — איהר שפיעלט זיך מיט אַמעריקאַ? ...“

— יא, בערעל-אייזיק, דאָס איז אַלסדינג זעהר פּיין, וואָס דו דערזעהלסט. דו זאָג נאָר איין זאָר, וואָס מיר וואַלמען ווע-לען וויסען: מע שטאַרבט דאָרטען איז אַמעריקאַ אויך אַזוי ווי דאָ? צי מע לעבט דאָרטען אייביג?

„מע שטאַרבט, פאַר וואָס זאָל מען ניט שטאַרבען? איז אַמעריקאַ, אַז מע טהוט אַ שטאַרב, איז טויזענד איז איין טאָג, צעהן טויזענד, און צוואַנציג טויזענד, און דרייסיג טויזענד! נאָך-

צע נאסען פאלען דארטען איין! שמערט זוערען איינגעזונקען
אזוי ווי קורח!... איהר שפיעלט זיך מיט אמעריקא?

— שא, ווי באַלד אזוי, וואס זיך מיט זיי דער יחוס? שמאַר-
בען זיי, הייסט דאָס, גלייך מיט אונז?

„יא, שמאַרבען שמאַרבט מען, נאָר ווי אזוי שמאַרבט מען —
אַט דאָס איז די זאך. און ניט אזוי נאָר דאָס שמאַרבען. שמאַר-
בען שמאַרבט מען אומערום אַלץ איינס. פונ'ם טוידט שמאַרבט
מען. דער עיקר איז דאָס באַהאַלטען — אַט וואָס! ערשטענס,
איז אין אמעריקא דער איינפיהר, אָז יעדער ווייסט פריהער וואו
מע וועט איהם באַהאַלטען. וואָרום ער געהט אַליין, נאָך בעת
ער לעבט, און קלויבט זיך אַליין אויס איין אַרט אויפ'ן בית-עולם —
„סעמעטעריע“ הייסט עס דארטען — און דינגט זיך אזוי לאַנג, ביז
ער גלייכט זיך אויס פאַר'ן פרייז. נעמט ער די פלוגיט'טע זיינע
און פאַהרט זיך דורך מיט איהר אויף דער סעמעטעריע און זאגט
איהר: „זעהסטו, נשמה מיינע? אַט דאָ וועסטו דו ליגען, אַט דאָ
וועל איך ליגען, און דאָרט וועלען ליגען אונזערע קינדער“... דער-
נאָך געהט ער אַוועק אין דעם אָפּים פון לויה'ס און באַשטעלט
זיך אַ לויה איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס פאַר אַ
קלאַס ער וויל. און קלאַסען זענען דארטען פאַרהאַן אזוי גרויס
ווי דריי: ערשטע, צווייטע און דריטע קלאַס. ערשטע קלאַס,
פאַר נאָנץ גרויסע גבירים, מיליאָנערען, קאָסט טויזענד טאַלער אַ
לויה. איז דאָס שוין איין מאָל אַ לויה! די זונן שיינט, איז דרוי-
סען איז אַ חיות. די מטה איז אויף אַ שוואַרצען קאָמפּאַאַלק, מיט
זיכער באַלענט. די פּערד זענען אַלע אָנגעטהאַן מיט שוואַרצע
פאַפּאַנעס און ווייסע פּעדערען. די רעווערענטען — רבנים, חזנים,
שמשים — אויך איז שוואַרצען מיט ווייסע קנעפּ, און קאַרעטעס
נאָך דער מטה — אַחו אַ שיעור קאַרעטעס! און אַלע קינדען
פון אַלע תּלמוד-תּורה'ס געהען אויף צו פריהער און מע זינגט
אויף אַ קול אויסגעצויגען: צידיק לַפְּנֵינֵינוּ יְהִי-לֵךְ וְיִרְשֵׁם

ל־דרדך פֿיע־מיינן! ... פונ'ם דאזיגען געזאגן קלינגט די שטארט א קלייניגקייט — טויזענד טאלער? ...!

„צווייטע קלאס אין אויך א פיינע לויב, קאסט שוין נאָר פינף הונדערט טאלער, און אין שוין ניט דאָס. דער טאָג אין שוין ניט אזוי פויגעלדיג. די מטה אין אויך אויף א שוואַרצען קאטאפאלק, נאָר אַהן זילבער באַלענט. די פערד מיט די רעווע־רענטען זענען אַנגעמאהן אין שוואַרצען, נאָר אַהן פּעדערען און אַהן קנעפּ. קאַרעטעס געהען נאָך, נאָר שוין נישט אזוי פּיעל. קינדער — נאָר פון עטליכע תלמוד־תורה'ס געהען אויף צו פריהער און זינגען שוין נישט אזוי אויסגעצויגען: צדק לפניו יהלך — וישם לרדך פעמיו! דאָס זינגען אין טרויעריג, מיט'ן נוסח ווי מע זאָגט תהלים — ווערליג פינף הונדערט טאלער...

„דריטע קלאס אין שוין נאָר א געמיינע לויב און קאסט אין גאַנצען איין הונדערטער. אין דרויסען אין שוין קיהל, חמאַרנער וואַטע. די מטה אַהן א קאטאפאלק. פּערד אינגאַנצען צוויי, און רעווערענטען אויך צוויי. קאַרעטעס — קיין איינע ניט. קינדער נאָר פון איין תלמוד־תורה געהען אויף צו פריהער און חאַפּען אַפֿ־נאָר אַהן א שום ניגון:

צדק לפניו יהלך וישם לרדך פעמיו.

צדק לפניו יהלך וישם לרדך פעמיו.

און שלעפּעריג, שטייל, קוים וואָס מע הערט זיי — סך הכל הונדערט טאלער, וואָס קאָן מען פאַר איין הונדערטער פאַרלאַנג־גען? ...“

— יא, וואָס זשע טהוט אַבער, בערעל־איזיק, דער, וואָס פאַר־

מאַגט קיין הונדערטער אויך ניט?

„איז ער טאַקי אויף גרויסע צרות! אַהן געלט אין אומערדום שלעכט! דער אַרעמאַן ליגט אַלע מאַל נייען איילען אין דער ערד! .. פון דעסטוועגען, מיינט ניט! אין אַמעריקא לאַזט מען דעם אַרעמאַן אויך ניט ליגען ניט קיין באַהאַלטענעם. מע מאַכט איהם א לויב אַהן געלט, עס קאָסט איהם ניט קיין סענט אַפּילן.“

אוראי איז דאס א טרויעריגע לויה. קיין שום צערעמאניעס, קיין סימן פון קיין פערד און פון קיין רעווערענמען. און איז דרויסען ליאפעט. נאר צוויי שמשים קומען צו געהן, די שמשים פון ביידע זייטען און איז מיטען דער בר-מינו — און אלע דריי שלעפען זיי זיך נעבאד צופוס גלייך ביז צום בית-עלמין... אהן געלט, הערט איהר, זאל מען נאר ניט געבוירען ווערען — א פאסקודנע וועלט... ווער פון אייך, אידען, פארמאגט איין איבעריגען פאפיראס?"